

**Anbringelser
uden
samtykke**

**Sabine Jørgensen
Ida Skytte Jakobsen
Sinnet Bunde**

**University College Lillebælt
Juli 2012**

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
DEL 1: BAGGRUND OG UNDERSØGELSESDSIGN	6
1. Baggrund, formål og forskningsspørgsmål	6
1.1 Baggrund.....	6
1.2 Undersøgelsens formål.....	8
1.3 Forskningsspørgsmål/erkendelsesinteresser	8
1.4 Undersøgelsens opbygning og design	9
DEL 2: LITTERATURSTUDIUM OG REGISTERDATA.....	9
2. Litteraturstudie	9
2.1 Dansk forskning i anbringelser uden samtykke.....	10
2.2 Komparative studier – de nordiske lande	12
2.3 Vurdering af risikofaktorer og forældresamarbejde.....	14
2.4 Tvang og køn.....	15
2.5 Børns hverdagsliv på døgninstitutioner	16
2.6 Kontinuitet og sammenbrud i anbringelser	18
2.7 Børnene/de unges perspektiv	20
2.8 Tvang og etnisk minoritetsbaggrund	22
2.9 Samvær og kontakt.....	25
3. Anbringelser med og uden samtykke - en sammenligning.....	28
3.1 Social ulighed?.....	28
3.2 Undersøgelhedsdesign	29
Variable.....	29
Datagrundlag	30
Metode	30
3.3 Resultater	31
Hvor mange børn er anbragt med eller uden samtykke?	31
Anbringelsessted	32
Samlivsstatus for forældre til anbragte børn:	32
Forskelle i beskæftigelsesstatus	35
Far eller mor?	36
Kontakt til alment praktiserende læge.....	36
Forebyggende foranstaltninger:.....	37
Forældres oprindelsesland:	38
Konklusion	39
DEL 3. DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE – METODEOVERVEJELSER, ANALYSESTRATEGI MV.....	40
4. Undersøgelhedsdesign og metode.....	40
4.1 Undersøgelhedsdesign.....	40
4.2 (Videnskabs)teoretisk orientering.....	43
4.3 Adgang til feltet og valg af institutioner og informanter.....	45
4.4 Overblik over det empiriske materiale.....	48
4.5 Interviewmetode	48
4.5.1 Interviews med anbragte børn.....	52
4.5.2 Interviews med forældre	53
4.5.3 Interviews med kontaktpædagoger	54
4.6 Analysestrategiske overvejelser	55

4.6.1	Analysearbejdets 1. del	59
4.6.2	Analysearbejdets 2. del	61
4.7	Håndtering af interviewmateriale og understøttelse af analyseprocessen med NVivo	62
4.8	Undersøgelsesetiske overvejelser	63
4.9	Forskningsmæssige kvalitetskriterier	65
DEL 4.	ANBRINGELSER UDEN SAMTYKKE - Set fra børn, forældre og kontaktpædagogers perspektiv - og på tværs.	68
5.	Børneperspektiver.....	68
5.1.	'mine venner mener det er et fritidshjem'	68
5.2.	'hvis det kan undgås så lad være.'	69
5.3.	' men det var heller ikke dem der bestemte'	71
5.4	'det er godt jeg bliver spurgt. Men der er bare som om der næsten aldrig bliver lyttet'	74
5.5.	'Altså jeg ser min mor, min far, min fars kone og hans børn, jeg ser hans bror og hans kone og hans mor og min fars og hans brors mor og deres far med hans nye kone og ...'	76
5.6	'vi bliver bare nogle gange lidt mere sure'	78
5.7.	'Nogen gange så har jeg også noget at snakke med dem om'	81
5.8	Analyseovervejelser.....	83
5.9	Delkonklusioner.....	83
6.	Forældreperspektiver	85
6.1	Forud for anbringelsen:	85
6.1.1	Hvorfor?.....	85
6.1.2	Forudgående foranstaltninger.....	87
6.1.3	Oplevelsen af information om beslutning om barnets/børnenes fraflytning fra hjemmet.....	88
6.2	Fra hjem til børnehjem	88
6.2.1	Børnene mister kontakt med forældrene:	90
6.2.2	Bekymringer for barnets udvikling	91
6.2.3	Rollen som forældre, når ens barn er på institution.	93
6.2.4	Samarbejdet med institutionen.....	94
6.2.5	Forældrenes psykiske velbefindende.	95
6.3	Forældre og forvaltning: 'Man skal være glad og man skal samarbejde'	96
6.3.1	Magt og oplevelsen af kamp	96
6.4	Forældreopgaven med henblik på hjemgivelse:	98
6.5	Konklusioner:.....	99
7.	Professionelle perspektiver (kontaktpædagoger)	101
7.1	'Der er jo hele tiden goddag og farvel'	101
7.2	'De skal have nogle badguys'.....	110
7.3	'jeg tror ikke der bliver taget så meget stilling til hvad vi siger'	118
7.4	'Jeg ved ikke engang hvad hun hedder - jeg tror det er en hun'.....	121
7.5	'Selvom det måske ikke er helt lovligt, så kan jeg godt lide lidt på de regler der er udstukket af kommunen'	126
7.6	'den tikkende bombe', 'omsorgssugeren', 'panelfræseren' og 'distanceblænderen'	138
8.	Tværgående temaer.....	143
8.1	Forældrenes roller og funktioner over for barnet under anbringelsen	143
8.1.1	Koordinering af samvær mv. – kontinuitet i forhold til aftaler	144
8.1.2	Håndtering af konfliktsituationer med barnet	146
8.1.3	Tøj køb, mad, frisøraftaler, tandlæge, læge mv.	147
8.1.4	Den institutionaliserede forælderrolle	150
8.1.5	Besøg på anbringelsesstedet, møder på skolen mv.	154

8.1.6 Deltagelse i fritidsaktiviteter	157
8.1.7 Barnets unikke livshistorie og omsorg ved sygdom	162
8.1.8 Fordelingen af roller mellem kontaktpædagog og forældre	163
8.2. 'De må ikke stråle for meget'	165
8.3 'Jo mere de kæmper imod, jo længere tid bliver det'	173
8.3.1 Anbringelse og anbringelsessted.....	173
8.3.2 Samvær.....	175
8.4 Den meningsfulde anbringelse versus den meningsløse anbringelse.....	176
8.4.1 Anbringelsesgrundlaget – sammenhængen mellem forældrekompetencer og barnets problemer/behov	180
8.4.2 Orientering i forhold til omgivelserne	185
8.4.3 Samvær.....	186
8.4.4. Mening, ros og positive tilkendegivelser – anerkendelsesbegrebet i samspelet mellem forældre og kontaktpædagoger	187
8.5 At tage imod hjælp i en konfliktfyldt oppositionsposition	191
9. Konklusioner, perspektiveringer og anbefalinger.....	192
9.1. Konklusioner på baggrund af den kvantitative undersøgelse og litteraturstudiet	192
9.2 Konklusioner på baggrund af det kvalitative casestudie.....	194
9.3 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger	202
Referencer.....	205
Bilag 1 - Lovgrundlag og beslutningsgrundlag i de nordiske lande og i England	214
1.1 Danmark	215
1.2 Grønland	215
1.3 Finland	216
1.4 Norge	217
1.5 Sverige	218
1.6 Island	219
1.7 England	220
Bilag 2 - Anbringelsesstatistik	221
Bilag 3 – dialogredskab (Børneinterviews)	229
Bilag 4 - Transskriptionsnøgle	231

Tak!

Først og fremmest vil vi gerne rette en stor tak til de børn og forældre der deltog i undersøgelsen. Vi er meget taknemmelige over at have fået lov til at få et lille indblik i jeres liv og ikke mindst for den åbenhed og tillid, som i udviste os undervejs. Og selvfølgelig en særlig tak til de institutioner og pædagoger, som deltog i undersøgelsen. Tusind tak for jeres gæstfrihed og hjælpsomhed i forbindelse med indhentning af data og fordi vi måtte få lov til at få et indblik i jeres verden.

Derudover vil vi gerne takke Maria Appel Nissen, Bo Ertmann og Anne Marie Dahler for konstruktiv sparring på forskellige tidspunkter i undersøgelsesprocessen. En stor tak skal også gå til Anne Birgitte Rasmussen for hendes hjælpsomhed med stort og småt undervejs og hendes korrekturarbejde på rapporten. Det er naturligvis udelukkende forfatterne selv, der bærer ansvaret for eventuelle fejl og mangler i rapporten.

Indledning

Anbringelser uden samtykke udgør på flere måder et tveægget sværd i debatten om kommunernes indsats på børneområdet. På den ene side kan anbringelser uden forældresamtykke kritiseres for at være et udtryk for at kommunerne ikke har gjort et tilstrækkeligt stykke forebyggende arbejde, og dermed er nødt til at gribe ind med tvang. Omvendt kan anbringelserne ses som et udtryk for at kommunerne tager deres ansvar alvorlig og ikke holder sig tilbage med at anbringe børn, der mistrives.

I den offentlige debat skelnes der typisk ikke mellem anbringelser af børn og unge, der er baseret på samtykke fra forældrene og som betegnes som af frivillig¹ karakter og anbringelser uden samtykke. Betegnelsen 'tvangsanbringelser' anvendes som oftest uden at der nødvendigvis er klarhed om anbringelsesgrundlaget. I dansk forskning i anbringelser af børn og unge findes der kun meget få eksempler på, at man har beskæftiget sig eksplicit med børn anbragt uden deres forældres samtykke²

Ankestyrelsens nyeste tal for anbringelser af børn og unge med og uden samtykke viser imidlertid en stigning i antallet af afgørelser om anbringelser af børn og unge uden forældresamtykke. Samtidig ses der et fald i antallet af afgørelser om anbringelser generelt. Med andre ord anbringes der færre og færre børn og unge og af de, der anbringes, sker det oftere og oftere uden samtykke. Både antallet af afgørelser og andelen af børn anbragt uden for hjemmet uden samtykke er således stigende. Lidt under halvdelen af disse børn anbringes i almindelige plejefamilier og op imod 20 % i et døgninstitutionelt tilbud (Ankestyrelsen 2011).

Denne undersøgelse omhandler sidstnævnte gruppe af døgnanbragte³ børn og søger at skabe et indblik i disse børns hverdag på baggrund af interviews med børnene selv, deres forældre og barnets kontaktpædagog på døgninstitutionen.

1 Hvorvidt og hvornår sociale foranstaltninger kan betegnes som frivillige er et komplekst spørgsmål. Det skal bl.a. ses i sammenhæng forældre kan opleve den frivillige anbringelse som frivillig tvang (Hestbæk 1997:23). Begrebet 'frivillig tvang' debatteres i alle de nordiske lande (Hestbæk 1998). Man kan imidlertid diskutere om det vi i Danmark betegner, som frivillig tvang dækker over det samme fænomen, som i de øvrige nordiske lande. I Norge samtykker forældre f.eks. til at deres børn anbringes uden mulighed for hjemtagelse, hvorfor det giver mening at tale om 'frivillig tvang'. I Danmark refererer 'frivillig tvang' til de situationer, hvor forældre føler sig pressede til at sige ja til en frivillig anbringelse, fordi de frygter, at kommunen ellers vil anbringe barnet uden deres samtykke. I en dansk kontekst er der således måske snarere tale om tvangsmæssig frivillighed.

2 Et eksempel på en undersøgelse af lidt ældre dato er Ertmann (1994), som analyserer 200 tvangsmæssige anbringelser i Københavns kommune.

3 Man kan argumentere for at betegnelsen 'anbragte børn' kan virke objektgørende overfor barnet og derfor er en dårlig betegnelse - også i etisk forstand. Omvendt er der i de sager vi har undersøgt ikke tale om, at barnet mere eller mindre frivilligt er flyttet på døgninstitution. Vi har derfor valgt at fastholde betegnelsen 'anbragt' frem for andre betegnelser som f.eks. 'børn som bor på døgninstitution/et andet sted end hjemme' for at signalere, at det er det, der reelt er tale om. Flere af de interviewede børn bruger desuden selv dette begreb (jf. afsnit 5.1).

Undersøgelsens overordnede sigte er at skabe et indblik i de vilkår, der er for samspillet mellem børn, forældre, kontaktpædagoger og de kommunale myndigheder i sager uden forældresamtykke.

Forskningsprojektet har derfor de involverede; børnene og de unge, deres forældre og de pædagoger, der er en del af hverdagen i en opvækst på døgninstitution som fokus. Hvordan definerer de sig selv, hvilke roller og positioner er mulige for dem at agere i, når der skal samarbejdes om hverdagen og hvordan ser de hinanden? Hvilke narrativer og italesættelser er på spil for de enkelte 'aktører', og hvordan får det indflydelse på interaktioner mellem dem?

Ved at lade børnene og de unge, deres forældre og deres kontaktpædagoger være informanter i denne undersøgelse lader vi perspektiver på og erfaringer med myndighedsbeslutningen, udøverne og samarbejdet i anbringelsen være i centrum.

Derudover bidrager undersøgelsen med nyeste registerdata, som sammenligner forhold der kendetegner familier med børn anbragt uden samtykke med familier, hvor anbringelsen er frivillig.

Undersøgelsen er finansieret af midler fra Socialstyrelsens forsknings- og udviklingspulje i tilknytning til Den sociale diplomuddannelse-børn og unge og rapporten er skrevet med studerende på diplomuddannelsen som målgruppe. Der er således undervejs lagt vægt på at identificere dilemmaer og fremadrettede diskussionspunkter inden for og iblandt professionerne.

DEL 1: BAGGRUND OG UNDERSØGELSESDSIGN

1. Baggrund, formål og forskningsspørgsmål

1.1 Baggrund

I 2009 og 2010 faldt antallet af afgørelser om anbringelser af børn og unge hvert år med 12 % sammenlignet med de to foregående år. Det svarer til et samlet fald i antal afgørelser om anbringelser uden for hjemmet på 23 % fra 2008-2010. I samme periode er der sket en markant stigning i antallet af afgørelser uden samtykke: Hvor andelen af afgørelser uden samtykke udgjorde 7 % af de kommunale afgørelser i 2007, så var den steget til 12 % i 2010 ved ankestyrelsens seneste opgørelse. Stigningen i antallet af afgørelser afspejles i den andel af anbragte børn og unge, der er anbragt uden deres forældres samtykke. Hvor det faldende antal afgørelser om anbringelser har medført et mindre fald i det samlede antal anbragte børn og unge, som ved udgangen af 2010, svarede til 2 % i forhold til 2009, så er andelen af børn og unge anbragt uden samtykke vokset betydeligt. Hvor der i 2007 var 1412 børn og unge anbragt uden samtykke var antallet i 2010 1763, hvilket svarer til en stigning fra 11 % i 2007 til 14 % i 2010 (Ankestyrelsen 2011)⁴. Tendensen er altså, at der træffes færre afgørelser om anbringelser uden for hjemmet, mens antal afgørelser uden samtykke er stigende. Det betyder, at der er flere og flere børn og unge anbragt uden for hjemmet uden forældrenes samtykke.

Debatter om anvendelsen af tvang på børneområdet aktualiseres typisk i relation til spørgsmål omkring forholdet mellem barnets kontra forældrenes retsstilling, og de er dukket op med jævne mellemrum de sidste 20 år, særligt i forbindelse med og i forlængelse af Danmarks ratificering af børnekonventionen i 1991. Senest blev debatten aktualiseret i forbindelse med ændringerne af lov om tvangsadoption som led i første del af Barnets Reform. Selvom der synes at herske enighed om at tvang kan være nødvendig i visse situationer, så tegner der sig alligevel et billede af en række modsætningsfyldte positioner i debatten. På den ene side fremføres der, særligt fra politisk hold, argumenter for, at indgreb i form af tvang giver mulighed for at sikre større tryghed og kontinuitet i opvæksten for udsatte børn, og at myndighederne i mindre grad skal holde sig tilbage for at gribe ind (med tvang) over for forhold, der kan formodes at medvirke til, at et barn trues i sin udvikling.

⁴ De sidste 30 år har andelen af anbringelser uden samtykke varieret fra ca. 4-14 %. I 1977 lå andelen af tvangsanbringelser således på ca. 7 %. Herefter faldt andelen af anbringelser uden samtykke til periodens laveste på ca. 3½ % i 1985. Fra midten af 80'erne til midten af 90'erne begyndte andelen at stige og i disse år, skete der en tredobling af brugen af bestemmelserne omkring anbringelse uden samtykke. I 1996 udgjorde andelen af tvangsanbragte børn således 10,3 % af alle anbragte (Hestbæk 1998:36ff)⁴. Fra årtusindeskiftet⁴ og frem til 2006/2007 udgjorde anbringelser uden samtykke en forholdsvis stabil andel på omkring 10 % af alle anbringelser af børn og unge uden for hjemmet. Herefter begynder andelen igen at stige. Ved udgangen af 2010 var 14 % tvangsmæssigt anbragte efter servicelovens § 58 svarende til 1763 børn og unge. Stigningen skal ses i relation til en tilsvarende stigning i antallet af tvangsmæssige afgørelser, som er steget fra 7 % i 2007 til 12 % i 2010. I 2010 faldt antallet af afgørelser om anbringelse af børn eller unge uden for hjemmet med 12 % sammenlignet med tal fra 2009. (Ankestyrelsen 2011; Danmarks statistik; Tal fra Ankestyrelsen; jf. desuden bilag 2)

Andre fremfører at tvang er en konsekvens af velfærdstanken og et udtryk for forældrenes egen ansvarsfralæggelse (Jf. f.eks. Thyssen I: Gjertsen & Klingsey 2009). Over for disse synspunkter står de, der anser tvang for at være en trussel mod den kulturelle værdi, som selvbestemmelsesretten repræsenterer. Her fremføres bl.a., at anvendelsen af tvang i børnesager er en falliterklæring og et socialpolitisk tilbageskridt for velfærdsstaten (jf. f.eks. Bryderup I: Gjertsen & Klingsey 2009). Hertil kommer at der i socialt arbejde hersker et ideal om den tvangs- og tilpasningsfri vilje som forudsætning for forandring (Villadsen 2004:9).

Som Ertmann (1994) påpeger tilbage i starten af 90'erne i forbindelse med en analyse af Københavnske tvangsanbringelsessager, så synes denne dobbelthed i debatten at spærre vejen for en mere nuanceret diskussion og en mere dybtgående behandling af de komplekse spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med myndighedernes anvendelse af tvang. Debatten synes at mangle 'fundament' i form af viden på området (Ertmann 1994:7).

I Danmark (og Grønland) er brugen af tvangsmæssige foranstaltninger begrænset, når man sammenligner med de øvrige nordiske lande, hvor anvendelsen af tvang i forbindelse med anbringelser uden for hjemmet er et mere hyppigt udbredt fænomen (Bengtsson & Jakobsen 2009:15). Selvom der i de nordiske lande er en fælles tradition for at socialt arbejde med børnefamilier er baseret på frivillighed og samarbejde med forældrene, så er der afgørende nordiske forskelle, når det gælder holdninger til og synet på nødvendigheden af anvendelsen af tvang i børnesager. På baggrund af en norsk undersøgelse af barneværn i Norden i slutningen af 80'erne, konkluderes det bl.a. at en af årsagerne til den danske tilbageholdenhed med hensyn til at bruge tvang kan være, at der i de sager, hvor der i Danmark findes nødvendigt at anbringe barnet mod forældrenes ønske, stilles strenge krav til 'bevis' for omsorgssvigt, hvorimod man i f.eks. Norge griber tidligere ind og lægger stærkere vægt på hensynet til barnets fremtidige udvikling (Ertmann 1994:11-12; Grinde 1989:280). En nyere komparativ undersøgelse af anbringelser af unge i de nordiske lande viser at forskelle i vægtningen af forholdet mellem frivillighed og tvang, hænger sammen med landenes indbyrdes forskellige opfattelser af, hvordan man mest hensigtsmæssigt sikrer 'barnets bedste', samt hvorvidt barnets interesser grundlæggende anskues som samstemmende med eller i modstrid med forældrenes i anbringelsessager (Bengtsson & Jacobsen 2009:272f). Eksempelvis adskiller Danmark og Grønland sig fra de andre nordiske lande ved, at det juridiske ansvar ved tvangsanbringelser forbliver forældrenes. Dette kan skyldes, at der i Danmark og Grønland er en udbredt opfattelse af, at barnet eller den unges interesser er sammenfaldende med forældrenes. I Finland, Island og Norge lægger man i stedet større vægt på de indbyggede interessekonflikter mellem børn og forældre, og tvang anskues i højere grad som et middel til at sikre barnets bedste. Tvangsanbringelser er

mere legitime og optræder således også hyppigere i disse lande⁵. Sverige placerer sig i denne sammenhæng 'midt imellem', da barnets og forældrenes interesser betragtes som samstemmende, så længe der er tale om en frivillig anbringelse, men som modstridende ved anbringelser uden samtykke (Bengtsson & Jacobsen 2009:272f).

Ovenstående modsætningsfyldheder i debatten herhjemme afspejles således i de forskelle der findes mellem landene, hvor paratheden til at anvende tvang skal ses i forhold til, hvorvidt tvang anses som et legitimt redskab i sikringen af barnets bedste eller ej (Bengtsson & Jacobsen 2009:15). Et centralt spørgsmål, der udspringer heraf synes at være spørgsmålet om hvorvidt tvang kan anvendes som middel i sikringen af barnets bedste? I første omgang har ambitionen i denne undersøgelse været at skabe et afsæt for at forstå de vilkår, der skabes for samarbejde i det daglige samspil mellem anbringelsesstedet, forældre, børn og kommune i anbringelser uden samtykke.

1.2 Undersøgelsens formål

Undersøgelsens formål er:

- At skabe viden om vilkårene for samarbejde mellem myndighed, leverandør og børn/unge og deres familier i sager, hvor børn/unge er anbragt uden for hjemmet uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren.
- At bidrage med viden, bl.a. i form af identifikation af opmærksomhedspunkter, der kan være med til at kvalificere samarbejdet mellem myndighed og leverandør, og samarbejdet med og inddragelsen af forældre og børn i anbringelsessager uden forældresamtykke.

1.3 Forskningsspørgsmål/erkendelsesinteresser

Overordnet erkendelsesinteresse:

- Hvilke vilkår skabes for samarbejdet mellem myndighed, leverandør og børn/unge og deres familier i sager, hvor børn og unge er anbragt uden forældresamtykke?

Den overordnede erkendelsesinteresse operationaliseres i en række underspørgsmål:

- Afstedkommer en anbringelse uden forældresamtykke særlige arbejdsbetingelser for leverandøren, særligt i forhold til samarbejdet med børnenes forældre, børn- og ungemyndigheden, samt arbejdet med barnets handleplan og behandlingsplan?

⁵ I Danmark har andelen af anbringelser uden forældresamtykke udgjort en forholdsvis stabil procentandel på 7-9 % af alle anbringelser siden årtusindeskiftet, omend der spores en lille stigning ved seneste opgørelse fra Ankestyrelsen (Ankestyrelsen 2009). Til sammenligning er 6 % af de 13-17-årige i Danmark anbragt uden samtykke, hvor den tilsvarende procentdel for Sveriges vedkommende er 32 % (Bengtsson & Jacobsen 2009:224).

- Hvilke betydninger har det manglende forældresamtykke for barnets hverdagsliv på anbringelsesstedet?
- Hvordan oplever børnene deres muligheder for indflydelse, herunder hvem der bestemmer hvad?
- Hvordan er henholdsvis børn, forældre og kontaktpædagogers perspektiver på frivillighed kontra tvang og betydninger heraf i anbringelsesforløbet?
- Hvordan oplever forældrene samarbejdet med henholdsvis leverandør og myndighed retrospektivt i forhold til processen op til afgørelsen om og effektueringen af anbringelsen og som den opleves her og nu?

1.4 Undersøgelsens opbygning og design

For at gøre det muligt at udforske de komplekse sammenhænge, som forskningsspørgsmålene retter sig imod, fandt vi det formålstjenligt at basere undersøgelsen på overvejende kvalitative metoder. I undersøgelsens kvalitative del søges undersøgelsens erkendelsesinteresse besvaret gennem analyser af interviews med kontaktpædagoger, børn og forældre i sager, hvor børn er eller har været anbragt uden for hjemmet uden samtykke.

Den kvalitative undersøgelse suppleres med kvantitative data fra Danmarks statistik. I undersøgelsens kvantitative del søges primært baggrundsviden om de forældre og børn, hvor anbringelsen har været uden samtykke. Den kvantitative del bidrager således til viden om, hvad der kendetegner forældre og børn i sager med anbringelser uden samtykke, og sammenligner sager med og uden forældresamtykke på en række baggrundsvariable.

Forud for og sideløbende med interviews og analyse af kvalitative og kvantitative data er der foretaget et litteraturstudium.

DEL 2: LITTERATURSTUDIUM OG REGISTERDATA

2. Litteraturstudie

Forud for og løbende parallelt med undersøgelsesprocessen er der foretaget et litteraturstudium. I litteraturstudiet har vi primært koncentreret os om dansk forskning og danske forskningsoversigter på anbringelsesområdet. Det betyder, at de resultater, der indgår også omfatter internationale undersøgelser medtaget i danske forskningsoversigter. Derudover er der foretaget selvstændige søgninger på engelske, norske og svenske databaser. Litteratursøgningen er suppleret med søgning i relevante udgivers referencer og er koncentreret fra 2007 og frem. I det følgende præsenteres litteraturstudiet tematisk.

2.1 Dansk forskning i anbringelser uden samtykke

I et studie af lidt ældre dato foretages en analyse af anbringelser uden samtykke i Københavns kommune (Ertmann 1994). Undersøgelsen omfatter en journalundersøgelse af de tvangsanbringelser, der har været til behandling i året 1990 i Københavns kommune. Herudover er der foretaget interviews med 12 familier udvalgt blandt de i alt 200 sager. Undersøgelsen konkluderer, at forældrenes problemer i de undersøgte familier fordeler sig på to store grupper, nemlig forældre med alvorlige psykiske problemer og forældre med misbrug, som hver udgør 1/3 af familierne. Den sidste tredjedel er forældre med andre typer alvorlige familieproblemer. Undersøgelsen viser desuden en overvægt af enlige mødre på overførselsindkomst, og antyder desuden tendenser til en social deroute for forældrene i forbindelse med fjernelsen af børnene. Det kan dog ikke konkluderes om anbringelsen af barnet i sig selv har haft betydning for denne proces eller om familien allerede var inden i en social deroute, da barnet fjernes. I forhold til beskrivelserne af børnene er tendensen, at der lægges stor vægt på børnepsykiatriske erklæringer, men at disse ikke operationaliseres. Ertmann efterlyser specifikt begreber, der beskriver barnet i mere udviklingspsykologiske termer. De begreber, der bruges til at karakterisere børnene er vage og upræcise og har karakter af relationsbegreber, dvs. de beskriver barnets vanskeligheder ud fra de problemer, der opstår i mødet med dets omgivelser, så som kontaktvanskeligheder. Generelt er der tale om stærkt belastede børnefamilier, hvor der ifølge sagsakterne har været længerevarende socialfaglig indsats inden anbringelsen i form af en lang række hjælpeforanstaltninger. Kun få af de interviewede familier giver imidlertid udtryk for at have følt sig hjulpet. Ertmann konkluderer at den skriftlige dokumentation i en lang række af sager giver et mangelfuldt billede af den faktiske udvikling i sagsforløbene, og at de stigende krav til dokumentation måske har medført at sagsfremstillingen til indstillingerne til Børn- og ungeudvalget præges, så de fremtræder mindre nuancerede og meget bastant bærer præg af helt udtømte muligheder for frivillige foranstaltninger. Derudover ses der tendenser til at de skriftlige fremstillinger af familien reproduceres på en sådan måde, at der i senere indstillinger bygges videre på den oprindelige fremstilling af familierne uden kritisk forholden sig til om der er sket ændringer i familiens situation. Ertmann betegner denne proces som 'den journal arve': Det skriftlige produkt får eget liv. Han konkluderer i øvrigt at sagsbehandlere ikke er fagligt rustede til vurderinger og beslutninger om indstilling til tvangsfjernelse. Han begrundede dette med, at de faglige begrundelser ofte er funderet i skriftlige vurderinger baseret på sekundære kilder. Ertmann beskriver sagsgangen i tvangsfjernelsessagerne som en proces, der starter med en hypoteseprøvende (i form af afprøvningen af forskellige løsningsmodeller og behandlingstiltag) og eksplorativ tilgang overfor familiens problemer. På et tidspunkt ændrer sagsgangen sig radikalt og antager en mere formel karakter i måden at anskue og handle på i forhold til familiens problemer. Efter anbringelsens effektivering flyttes fokus i indsatsen fra familien til barnet (Ertmann 1994:234ff).

Samværsbegrænsning i en eller anden form optræder i over halvdelen af de sager Ertmann undersøger. Praksis på området og de kriterier, der anlægges, er meget forskellige mellem de forskellige socialcentre. Analysen tyder på at samværsbegrænsningen i en række tilfælde anvendes som en regulator på konflikter mellem den biologiske familie og plejefamilien (Ertmann 1994:234ff).

Andelen af børn fra familier med anden etnisk baggrund end dansk udgør 9,5 % af materialet, og da der statistisk i forhold til andelen af børn med anden etnisk baggrund i København skulle være tale om 9 % er der ikke tale om en overrepræsentation. Sagerne adskiller sig fra de øvrige sager ved at børnene gennemsnitligt er ældre end de danske børn ved første anbringelse, og ved at de hurtigere ophører som tvangsfjernelsessager sammenlignet med danske familier. Ikke fordi børnene efterfølgende var blevet anbragt frivilligt, men fordi barnet var blevet hjemgivet til familien – i nogle tilfælde af domstolene. Derudover vurderer Ertmann, at begrundelsen for anvendelsen af tvang i disse sager ikke fremstår klart sammenlignet med sager med etnisk danske familier, og at der kun i et meget begrænset forløb i disse sager inddrages særlig sagkyndig ekspertise (Ertmann 1994:60ff). (se i øvrigt afsnit 2.8).

Interviews med de professionelle i sagerne viser at involvering i sager af denne karakter er følelsesmæssigt belastende, bl.a. fordi forældrene ofte reagerer voldsomt på beslutningen om at indstille til en anbringelse uden samtykke. Strategien fra de professionelles side synes at være at reagere gennem en tilbagetrækning fra kontakten med familien. Beslutningen om tvangsfjernelsen betyder, at kommunikationen mellem familie og forvaltning synes at ændre sig for i flere tilfælde helt at ophøre (Ertmann 1994:234ff).

Ertmann refererer til undersøgelser, der tyder på at fastholdelse af og kvaliteten af relationen mellem forældre og børn, er vigtig for barnets udviklingsmuligheder og i sig selv kan udgøre en belastningsfaktor og kæder bl.a. tab af forældre sammen med overhyppighed af selvmordsrisiko for anbragte børn senere i livet. Heraf konkluderer Ertmann, at det både er uholdbart og ufrugtbart at fastholde en modstilling af barnets tarv og forældrenes interesser (Ertmann 1994:234ff).

Der findes begrænset forskning af nyere dato, der har beskæftiget sig specifikt med kommunernes praksis i forbindelse med anbringelser uden forældresamtykke eller betydningen af anvendelsen af tvang i børnesager i Danmark. Hvis man ser bort fra to publikationer, der fokuserer på lovgivningen på området (jf. Harder 2009⁶ & Hestbæk 1998), så skal den begrænsede viden typisk

6 Haarder konkluderer på baggrund af en gennemgang af dele, at børneforsorgens udvikling fra 1905-2008 med særlig fokus på tvangslovgivningen at samfundets tvangsmæssige indgriben over for visse familiers børn ikke har forandret sig væsentligt fra 1905 til nu. Selvom der sprogligt har fundet en løbende modernisering sted, hvor børnenes og forældrenes problemer og mangler har fået nye betegnelser. Børnelovens 'forbryderske' og 'forsømte' børn er blevet til børn med 'misbrugsproblemer, kriminell adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder' og til børn med 'andre

findes som dele af større og mere generelle undersøgelser på anbringelsesområdet. Et eksempel er SFI's børneforløbsundersøgelse, hvor 12 % af de anbragte børn i undersøgelsen er anbragt uden forældrenes samtykke. Af resultaterne herfra fremgår det, at anbringelser uden samtykke i højere grad end frivillige anbringelser anvendes i forbindelse med alvorlige problemstillinger så som forældrenes kriminalitet, fysisk mishandling eller seksuelle overgreb (Egelund et al. 2008:90f).

Af en undersøgelse fra 1997 med fokus på kommunernes generelle sagsbehandling i anbringelsessager fremgår det at 11 % af de adspurgte forældre oplevede den frivillige anbringelse som frivillig tvang⁷, og at det i særlig grad gjorde sig gældende for forældre med en meget ringe tilknytning til arbejdsmarkedet (Hestbæk 1997:23).

Flere generelle studier på anbringelsesområdet peger på betydningen af samspillet mellem forældrene og socialforvaltningen for kvaliteten i og kontinuiteten af et anbringelsesforløb (jf. bl.a. Egelund & Vitus 2007). En undersøgelse af sammenbrud i anbringelser af unge i Danmark, hvor sager med 227 unge blev fulgt i 4 år efter anbringelsestidspunktet fandtes ingen signifikant sammenhæng mellem manglende samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og henholdsvis øget eller reduceret stabilitet i anbringelsesforløbet. Forældres deltagelse i planlægningsprocessen havde heller ikke sammenhæng med sammenbrud eller med anbringelsens stabilitet, når man ser på den samlede gruppe af unge. Dog fandt man, at stabiliteten i anbringelsen øgedes *næsten* signifikant, når der var givet uforbeholdent samtykke til anbringelsen fra den unges side (Egelund & Vitus 2007:45ff).

2.2 Komparative studier – de nordiske lande

Et komparativt studie af lovgrundlag og institutionsformer i relation til anbringelser af unge i Danmark, Grønland, Sverige, Norge, Finland og Island viser, at der findes forskellige niveauer af tvang i en nordisk kontekst. I Finland, Island og Norge udgør alle længerevarende anbringelser i princippet tvangsanbringelsessager (omsorgsovertagelse), som enten kan være med eller uden samtykke. Man kan kalde det en form for 'tvang med samtykke'. I tvangsanbringelsessager med samtykke i de tre lande giver forældre og den unge med partsrettigheder ved anbringelsens start samtykke til, at der finder en omsorgsovertagelse sted. Når det i den sammenhæng giver mening at tale om tvang, skyldes det at forældre eller den unge ikke frit kan vælge at afslutte anbringelsen. Det vil sige, at når en anbringelse med omsorgsovertagelse først er trådt i kraft, skal anbringelsens ophør behandles af et offentligt organ (Bengtsson & Jakobsen 2009:222f).

adfærds- eller tilpasningsproblemer'. Forældrene er ikke længere 'groft forsømmelige', men udviser 'utilstrækkelig omsorg' (Haarder 2009:103)

⁷ Begrebet 'frivillig tvang' debatteres i alle de nordiske lande og omhandler de situationer, hvor forældre kan føle sig pressede til at sige ja til en frivillig anbringelse, fordi de frygter at kommunen ellers vil tage tvangsanbringelserne i brug (Hestbæk 1998).

I flere af de nordiske lande er der udover anbringelse uden samtykke også mulighed for tvangsadoption: Norge (tvangsadoption), Danmark (adoption uden samtykke), Finland (tvangsadoption) og Island (tvangsadoption). Derudover er der i Island, Sverige og Norge mulighed for tvangsmæssig overdragelse af forældremyndigheden (Bengtsson & Jakobsen 2009:223).

Selvom det kun er Sverige, Danmark og Finland, der laver særskilte opgørelser over fordelingen mellem tvangsmæssige og frivillige anbringelser, konkluderer undersøgelsen at der er tale om markante forskelle i brugen af tvang i anbringelsessager mellem de nordiske lande. I Finland er 70 % af unge anbragt uden for hjemmet via en form for tvang, heraf 55 % under den anbringelsesform, som betegnes som en tvangsanbringelse med samtykke. I Danmark er 6 % af de 13-17-årige anbragt uden samtykke, mens den tilsvarende procentdel for Sverige er 32 %. (Bengtsson & Jakobsen 2009:223-224).

Undersøgelsen konkluderer at lovgivningsmæssige forskelle i vægtningen af forholdet mellem frivillighed og tvang hænger nøje sammen med landsspecifikke opfattelser af, hvordan man varetager anbringelsens overordnede målsætning. En afgørende faktor skønnes f.eks. at være, hvorvidt barnets interesser grundlæggende anskues som samstemmende eller i modstrid med forældrenes i anbringelsessager. Eksempelvis adskiller Danmark og Grønland sig fra de andre nordiske lande ved at det juridiske ansvar ved tvangsanbringelser forbliver forældrenes, hvilket kan skyldes, at der i Danmark og Grønland er en udbredt opfattelse af at barnet eller den unges interesser er sammenfaldende med forældrenes. I Finland, Island og Norge lægger man i stedet større vægt på de indbyggede interessekonflikter mellem børn og forældre, og tvang anskues i højere grad som et middel til at sikre 'barnets bedste'. Dette kan være med til at forklare, hvorfor tvangsanbringelser tilsyneladende er mere legitime og optræder hyppigere i disse lande. Sverige placerer sig i denne sammenhæng 'midt imellem', da barnets og forældrenes interesser betragtes som samstemmende så længe, der er tale om en frivillig anbringelse, men som modstridende ved anbringelser uden samtykke (Bengtsson & Jacobsen 2009).

Af en vignetundersøgelse blandt myndighedssagsbehandlere fra Norge, Island og Danmark (Grinde & Bunkholt 2004) fremgår det, at norske sagsbehandlere er mest tilbøjelige til at tænke anbringelse uden samtykke, efterfulgt af Danmark. De islandske deltagere var klart de sagsbehandlere, der sjældnest tænkte på anbringelse. Beslutningsprocessen ved tvang er forskellig i de 3 lande. Særligt Norge skiller sig ud ved at anbringelser med forventning om længerevarende anbringelsestid skal besluttes i Fylkesnævn. Beslutninger om anbringelser i Fylkesnævnet betragtes altid som tvangsanbringelser. Dette kan være en væsentlig årsag til at Norge ligge i front med tvangsanbringelser. Undersøgelsen peger imidlertid også på at nogle forskelle må forstås i lyset af økonomiske og organisatoriske forhold, og hvad landene har af ressourcer i form af tilgængelige indsatsmuligheder, professionelle sagsbehandlere osv. Forskellene synes imidlertid også knyttet til holdninger, normer og værdier som præger det skøn, der udøves i de enkelte sager.

Holdninger, normer og værdier faldt desuden forskelligt ud, afhængigt af om der var tale om forældre med psykiske problemer, retarderede forældre eller forældre med alkoholproblemer. Forskelle viste sig også i en tendens til at danske sagsbehandlere havde fokus på forældreevne og samarbejds muligheder med forældre, og de var præget af tvivl om forældres evne og lyst til forandring. Islandske sagsbehandlere havde samme fokus, men havde som udgangspunkt et mere optimistisk syn og tro på forældrenes forandringspotentiale. Norske sagsbehandlere vægtede fokus på børnene og sikring af deres udvikling (Grinde & Bunkholdt 2004)

2.3 Vurdering af risikofaktorer og forældresamarbejde.

At socialarbejdere vurderer forskelligt med hensyn til risikofaktorer og valg af handlestrategi, er vist i såvel danske som internationale undersøgelser, f.eks. gennem vignestudier (Egelund & Thomsen 2002; Östberg et al. 2000).

Af et litteraturstudie gennemført af Ponnert (2007)⁸ fremgår det at flere nordiske og engelske studier fremhæver relationen mellem socialarbejderen og forældre, som en vigtig faktor i sagsprocessen (Andersson 1995, Oxenstierna 1997, Ayre 1998, Egelund & Thomsen 2002, Claezon 2004, Grinde 2004). Af flere studier fremgår det bl.a. at socialarbejdere vurderer sager mindre alvorlige, når forældrene samarbejder og ser på problemerne på en måde, der stemmer overens med socialarbejderens (Dingwall et al. 1983; Vernon & Fruin 1986; Andersson 1991; Munro 1996, Kähkönen 1999; Egelund & Sundell 2001; Egelund & Thomsen 2002; Claezon 2004; Grinde 2004, De Roma et al. 2006).

I et engelsk studie fra 1983, blev det konkluderet at socialarbejdere laver mere omfattende udredninger, når forældrene ikke samarbejder eller giver deres samtykke til indsatserne, samt når forældrene ikke kan håndteres inden for organisationens rammer (Dingwall et al. 1983:92-90)⁹. I endnu et engelsk studie fremfører Alter (1985), at risikoen for indsatser øges, hvis forældrene savner vilje til forandring eller hvis forældreadfærden afviger kraftigt fra det normale. Yderligere faktorer, som øger risikoen for indsatser, er når forældrene er bevidste om, at de skader deres barn, og når relationen mellem børn og forældre vurderes som værende utilstrækkelig. Dingwall et al. mener desuden at socialarbejdere i høj grad er styret af 'the rule of optimism', hvor de, så længe det er muligt, betragter og bedømmer forældrene positivt (Dingwall et al. 1983:79-102). Forfatterne mener at dette delvist kan forstås ud fra liberalismens indbyggede dilemma, som indebærer, at socialarbejderes opgave er at beskytte børn fra overgreb samtidig med at familien betragtes som et privat anliggende (ibid.: 220) 'The rule of optimism' giver sig udtryk i form af kulturrelativisme, hvor barnets sociale situation forklares og tolkes ud fra den kultur eller det miljø

8 Selvom litteraturstudiet er gennemført af Ponnert (2007), har vi valgt at referere til de originale tekster i teksten og i litteraturlisten, så det er nemmere for den interesserede læser at finde frem til de pågældende undersøgelser.

9 Studiet byggede på interviews med socialarbejdere og sundhedspersonale i 34 sager, samt observationer af bl.a. domstolsforhandlinger.

barnet befinder sig i, eller tanker om at forældre besidder en naturlig kærlighed til deres barn (ibid. 82-89).

Socialarbejderens opfattelse af forældrene - og ikke mindst samspillet imellem socialarbejderen og forældrene i form af samarbejdet, spiller altså en væsentlig rolle, når socialarbejdere skal identificere og bedømme risikofaktorer i børnesager, og dermed i forhold til vurderingen af, hvornår der er tale om en tvangsanbringelse. Det ser imidlertid ikke ud til, at der er forsket konkret i sammenhængen mellem tvangsmæssige foranstaltninger og de nævnte faktorer.

Ponnert (2007) fremhæver det dilemma (særligt i forhold til risikovurderinger i sager med små børn), at socialarbejdere dels skal identificere og bedømme risikofaktorer, dels koble forældrenes brister til børnenes behov og dernæst 'omformulere' forældrenes risikoadfærd til, hvilke risici disse indebærer for barnet, hvilket ofte fører til en vag kobling mellem barnets og forældrenes situation (Ponnert 2007:79,93).

Derudover er skriftlige barneværnsudredninger blevet kritiseret for at være for forældreorienterede (Hollander 1985, Egelund 1997, Kähkönen 1999, Backe-Hansen 2001, Egelund & Thomsen 2002, Friis 2003).

2.4 Tvang og køn

Flere undersøgelser peger på et kønstema i socialarbejderes vurderinger i børnesager. Forskningen tyder på, at mødre bedømmes hårdere end fædre, og at mødres manglende forældrekompetencer bedømmes mere negativt end fædrenes. (Kåhl 1995, Swift 1995, Farmer & Owen 1998, Turney 2000, Backe-Hansen 2001). Ligeledes er det mødre, der er i fokus for socialarbejderens opmærksomhed i forhold til vurdering af samarbejdsvilje og forældrekompetence (Andersson 1991, 1995, Kähkönen 1999, Arvidsson 2003).

I Sverige har et studie (Schlytter 1999) problematiseret at Länsrätten¹⁰ er kønsneutralt udformet. Undersøgelsen viser, at piger ofte anbringes af andre grunde end drenge, og at anbringelsen ofte begrundes i at pigen er til skade for sig selv, f.eks. på grund af en seksuel udfordrende adfærd, selvskadende adfærd og selvmordsforsøg. Schlytter argumenter for at retspraksis betyder, at ovenstående adfærd individualiseres, og at der findes et dobbelt normsystem, et for piger og et for drenge, som skjules i lovens kønsneutralitet, og betyder at piger diskrimineres (Schlytter 1999). Ponnert (2007) argumenterer imidlertid for, at der også er en risiko forbundet med at bygge sin analyse på et feministisk perspektiv på det patriarkalske samfund, og retssystemet som en forlængelse af dette. Risikoen består i at drenge fremstilles som ansvarlige aktører som profiterer af lovgivningens udformning og pigerne fremstilles som ofre (Ponnert 2007:80-81).

¹⁰ Som er en forvaltningsdomstol på regionalt niveau, der har beslutningsmyndigheden til at anbringe et barn uden for hjemmet uden forældrenes samtykke i Sverige.

Derudover viser studiet (Schlytter 1999, 2000) at drenge og pigers adfærd bedømmes forskelligt af socialarbejdere: Drengene gives et større handlerum og tillades at have flere problemer end piger inden samfundet griber ind.

2.5 Børns hverdagsliv på døgninstitutioner

I SFI undersøgelsen 'Omsorg for anbragte børn' (Egelund og Jakobsen 2009) sættes der fokus på, hvordan der inden for eksisterende danske institutionstyper skabes forskellige levemiljøer for børn og unge. Bogen indeholder en række hverdagsbeskrivelser fra observationer foretaget af forskerne under 1-2 måneders feltarbejde på døgninstitutionerne. Spørgsmålet om anbringelsens afgørelsesgrundlag i form af at være iværksat med eller uden samtykke har ikke været et særsomt opmærksomhedspunkt i undersøgelsen, og indgår heller ikke i beskrivelsen af hverdagen på døgninstitutionerne. Forfatterne behandler imidlertid en række såkaldte hverdagsbegreber og argumenterer bl.a. hvordan begreberne 'tryghed og forudsigelighed' har karakter af nøglebegreber i det danske anbringelseslandskab. De skitserer en række meget forskellige udmøntninger af praksisbegreber om tryghed og forudsigelighed, som giver sig udslag i meget forskellig praksis rundt om på anbringelsesstederne og påpeger derudover dilemmaet, eller det paradoksale i at anbringelsen ikke kan kompensere børnene for uforudsigeligheden i relationen til forældrene, som i nogle tilfælde forstærkes af, at barnet befinder sig på afstand og ikke hele tiden kan følge med i, hvad der foregår derhjemme (Egelund & Jakobsen 2009:91-94). Gennem observationerne på institutionerne i undersøgelsen, blev det ifølge forskerne tydeligt, at en stor del af de anbragte børn er påvirkede af det spændingsfelt, der opstår mellem på den ene side at skulle forholde sig til de udfordringer, der er forbundet med at have en hverdag på anbringelsesstedet, og på den anden side nære bekymringer for, hvordan det mon går deres forældre, søskende osv. Denne konflikt gælder uanset om barnet er anbragt med eller uden forældrenes samtykke (Egelund & Jakobsen 2009:117).

I undersøgelsen fremhæves det, at institutionerne bestræber sig på at gøre hverdagslivet så almindeligt som muligt på trods af børnenes ualmindelige baggrund og situation, og at mange institutioner lægger mange kræfter i at bevare og styrke barnets relationer til de biologiske forældre (Egelund & Jakobsen 2009:191). Samtidig konkluderes det at forældrene til børnene på de institutioner, der indgik i undersøgelsen var påfaldende fraværende i observationerne (Egelund & Jakobsen 2009:201). Forfatterne konkluderer, at jo mere institutionerne lukker sig mod omverdenen (også selvom der kan være fornuftige behandlingsmæssige begrundelser herfor) jo vanskeligere kan det være at opnå et af de centrale mål med at anbringe barnet uden for hjemmet, nemlig at det forberedes til og integreres i det almindelige samfundsliv. Undersøgelsen peger ligeledes på det paradoks, at døgninstitutioner befinder sig i spændingsfeltet mellem et stærkt ideal om at levere omsorg af en kvalitet, som er bedre end den forældrene ydede samtidig med at det er en realitet, at en døgninstitution principielt ikke kan levere primæromsorg af den karakter, som forældre forventes at yde, og at hvis man skal vurdere den ideelle omsorgssituation for børn anbragt på døgninstitution, så giver det ikke mening at anvende en omsorgsmålestok, der

er hentet fra den velfungerende families individuelle omsorg for dens børn (Egelund & Jakobsen 2009:196-97).

En af bidragsyderne til ovenstående studie er Espersen (2010), som i forbindelse med sin ph.d. afhandling foretog observationer og interviews på to døgninstitutioner. En af hendes konklusioner er, at der i anbragte børns hverdagsliv er et intenst fokus på behandling, hvilket betyder at der er en tendens til at børnenes handlinger (også dem, der kunne kategoriseres som 'almindelig', alderssvarende adfærd) bliver gjort til genstand for behandlingsmæssige overvejelser, vurderinger og fortolkninger hos det professionelle personale. For børnenes identitet betyder det, at de skal være parate til at se sig selv som forandringsprojekter. Der er desuden tendens til at børnenes modstand mod forandring bliver tolket som symptomer på de problemer, der er årsager til at barnet er anbragt på institutionen, og som institutionen har som opgave at arbejde med. Undersøgelsen konkluderer endvidere at de to institutioners behandlingsmæssige tilgange giver anledning til forskellige institutionelle identitetskategorier for anbragte børn, som bl.a. har betydning for, i hvilket omfang børnene tillægges ansvar for deres egne handlinger. Analysen viser imidlertid også, at børnene er aktive forhandlere af, hvordan de ønsker at blive set, hørt og forstået af de professionelle, og hvordan de ønsker at se og forstå sig selv, f.eks. ved enten at tage den institutionelle fortælling om dem til sig eller ved at afvise den (Espersen 2010). Denne konklusion bakkes op af Stokholm (2009) som i sin afhandling dokumenterer at anbragte børn ikke blot er passive modtagere af en pædagogisk intention, men er aktive mod- og medspillere i forhold til den måde pædagogikken kan få indflydelse på deres liv. Stokholms analyser viser desuden at institutionslivet er meget mere end pædagogik for børnene. Her peger hun bl.a. på at børnegruppen har en vigtig betydning for børnenes udvikling og identitetsdannelse, og optræder som et relativt autonomt fællesskab i forhold til det pædagogiske betydningsfællesskab. Det betyder bl.a. at børnenes position og tilhørsforhold i det sociale fællesskab med de andre børn på døgninstitutionen er væsentlig for deres muligheder for at deltage aktivt i og 'tage imod' den pædagogiske indsats, der ydes overfor dem. Stokholm konkluderer, at for at kunne skabe forandring i børnenes liv så er det vigtigt at medtænke børnefællesskabet og det enkelte barns position, erfaringer og velbefindende i børnegruppen (Stokholm 2009:240-241).

Espersens (2010) analyser viser desuden, at den barndom, der tilbydes børn, der er anbragt på en behandlingsinstitution, er præget af at den finder sted inden for en offentlig sfære, bl.a. i kraft af at institutionen udgør de professionelles arbejdsplads. Det pædagogiske personale er ansat til at varetage en professionel opgave og den relation der muliggøres mellem de ansatte på døgninstitutionen og børnene baseres derfor på opnåelsen af et eller andet form for mål. Relationen mellem det pædagogiske personale og børnene adskiller sig dermed fra de relationer der kendetegner en familiær intimsfære, hvor relationen er et mål i sig selv. På den måde handler det at opnå en god relation til barnet ofte som selve målopfyldelsen, f.eks. at gøre det muligt at arbejde med følelsesmæssige problemer hos barnet (Espersen 2010:211-220).

I et ph.d.-projekt gennemført et par år tidligere, hvor 9 døgnanbragte børn blev fulgt i en toårig periode konkluderer Schwartz (2007) at forskellige problemforståelser blandt de professionelle omkring barnet kan være med til at skabe konflikter i det tværprofessionelle samarbejde, som bl.a. vanskeliggør at få gjort omsorgen for barnet til en fælles opgave. Schwartz peger på at pædagogers usikkerhed eller afmagt over at deres indsats ikke giver det ønskede resultat ofte resulterer i, at der peges på at børnene ikke passer ind i de rammer, der er på den pågældende institution. Dette sammenkæder hun med at der er tradition for at individualisere børnenes problemer i stedet for at se på deres livsbetingelser og et stærkt fokus på afvigelser. Selvom de børn, der indgik i undersøgelsen var anbragt på en nærmiljøinstitution og kunne fortsætte i deres gamle skole, daginstitution mv. under anbringelsen, peger Schwartz på at der alligevel ligger en stor og vigtig opgave i at sikre et samarbejde på tværs af de mange sammenhænge børnene indgår i. Her peger hun især på, at det er vigtigt at de små ting fungerer, fordi det er afgørende for børnenes muligheder i hverdagen. Det kan f.eks. handle om at cyklen er lappet, så de kan komme med på tur, at der tages hånd om at koordinere aftaler med legekammerater, at der bliver læst lektier osv. Hun understreger bl.a. at det er vigtigt at det pædagogiske personale kender til barnets liv i de sammenhænge, hvor de ikke selv er med, så de kan bidrage til at skabe sammenhæng mellem de forskellige 'verdener' barnet er en del af. På den institution, der indgik i undersøgelsen kom forældrene på døgninstitutionen i hverdagene, hvor de kunne spise med, lægge barnet i seng eller overnatte. Hun konkluderer at et tæt samarbejde med forældrene er vigtigt for at børnene kan finde sig til rette på institutionen (Schwartz 2007).

Espersen (2010) analyserer desuden personalets vilkår på døgninstitutioner og viser i et emotionssociologisk perspektiv, hvordan de arbejder med at håndtere følelser i deres arbejdsliv, som ofte er præget af frustration over utilstrækkelige arbejdsvilkår, vrede og afmagt over en gruppe vanskelige børn og manglende anerkendelse og forståelse fra ledelsens side. En af måderne at håndtere dette på er bl.a. at de ansatte lægger afstand til det pædagogiske ideal på institutionen og argumenterer for den faktiske praksis på afdelingen (Espersen 2010:216-217).

2.6 Kontinuitet og sammenbrud i anbringelser

Det kan være nærliggende at argumentere for at myndighedernes adgang til at anbringe et barn uden forældremyndighedsindehaverens samtykke er et redskab til at sikre en højere grad af stabilitet/kontinuitet i anbringelsen. Dette argument er da også blevet brugt i forbindelse med lovændringer, der sigter mod at forhindre, at forældre hjemtager deres børn fra anbringelsessteder i utide (jf. SEL § 68a).

SFI har undersøgt sammenhængen mellem en række faktorer knyttet til sagsbehandlingen og sammenbrud i anbringelser, som et led i et longitudinelt studie og heriblandt sat fokus på sammenhængen mellem stabilitet i anbringelsen og hvorvidt, der er tale om tvang og/eller at forældrene/barnet/den unge har givet deres uforbeholdne samtykke til anbringelsen. Af afrapporteringen fremgår det at den eneste faktor, der signifikant reducerer risikoen for

sammenbrud er, at det er den samme sagsbehandler, der har varetaget samarbejdet under hele anbringelsesforløbet. Dette er også påvist i tidligere undersøgelser (jf. Hestbæk 1997). Der kunne altså ikke påvises signifikant sammenhæng mellem forældrenes samtykke eller mangel på samme og øget stabilitet i anbringelsen (Egelund & Vitus 2007:45-46).

De amerikanske forskere Maas & Engler (1959) var de første, der gjorde opmærksom på det problematiske i at en stor del af anbragte (amerikanske) børn tilsyneladende kastes frem og tilbage mellem institutioner, plejefamilier og hjemmet, og dermed kommer til at mangle en stabil base. Siden har man i amerikansk anbringelsespolitik været optaget af muligheder for at sikre et permanent opvækstssted ('Permanency planning') til barnet (Egelund et al. 2010: 24-25). Herhjemme øgedes fokus på kontinuitet i anbringelser op gennem 1990'erne bl.a. med Graversen betænkningen (1990) og efterfølgende lovændringer, der skulle styrke kontinuiteten i anbringelser. Omkring årtusindeskiftet dukker begrebet 'svingdørsbørn'¹¹ op som begreb for de børn, der har mange skift i anbringelsessted. Trods en udbredt opfattelse af at kontinuitet og stabilitet er vigtig for børns udvikling og heraf fokusering på kontinuitet som kvalitetsindikator i anbringelsesforløb, findes der kun få videnskabelige undersøgelser, der sigter mod at efterprøve om der er sammenhæng mellem anbringelsesstabilitet og barnets udvikling (Egelund et al. 2010:25). Egelund refererer i den forbindelse til en undersøgelse foretaget af Lahti (1982) som ikke finder nogen umiddelbar sammenhæng mellem antallet af anbringelser og barnets udvikling. Derimod peger undersøgelsen på, at omsorgspersonernes holdninger og opførsel har større betydning for barnet eller den unge (Lahti 1982). Egelund et al. (2010) argumenterer imidlertid for at høje sammenbrudsfrekvenser kan sige noget væsentligt om anbringelsers kvalitet bl.a. på grund af den relativt omfattende forekomst af sammenbrud som tidligere studier har vist¹² (Egelund et al. 2010:24). Flere eksisterende undersøgelser med fokus på forældrenes rolle ved sammenbrud i anbringelsesforløb, konkluderer at det sjældent er forældrene, der tager initiativ til sammenbrud (Egelund et al. 2010:21-22, jf. desuden Backe-Hansen, 1982; Berridge & Cleaver, 1987; Cliffe & Berridge, 1991; Jackson & Thomas, 2000; James, 2004; Lowe, 1992; Stone & Stone, 1983).

SFI har i forbindelse med førnævnte undersøgelse af sammenbrud i anbringelser af unge påvist, at der er en moderat sammenhæng mellem sammenbrud i anbringelsen og det, at den unge kun delvist eller slet ikke selv bakker op om anbringelsen (Egelund et al. 2010). Undersøgelsen ser i definitionen af 'sammenbrud' bort fra de tilfælde, hvor forældre til frivilligt anbragte børn trækker samtykket tilbage, idet det betragtes som etisk problematisk at karakterisere forældrenes udøvelse af en rettighed de har som et sammenbrud (Egelund et al. 2010:42, Egelund & Vitus 2009:16). Egelund et al. (2010) inkluderer imidlertid alligevel forældrene som væsentlige aktører i forhold til at forstå mulige årsagssammenhænge i relation til sammenbrud i anbringelser, idet de

11 Google-Hits på 'svingdørsbørn' fra 1999-2000:4, 2001-2005: 19, 2006-2011: 63

12 Op mod halvdelen af børn og unge anbragt i teenageårene oplever et eller flere sammenbrud i deres anbringelsesforløb (Egelund et al. 2010:134).

argumenterer for at forældrene ved deres handlinger eller holdninger kan gøre situationen så problematisk at enten barnet/den unge eller anbringelsesstedet opgiver at gennemføre plejen. Selvom ovennævnte udenlandske undersøgelser viser at sammenbrud i anbringelser kun sjældent sker på forældrenes foranledning, så er de altså ikke uden betydning for, om en anbringelse forløber kontinuerligt. Dette skal også ses i sammenhæng med, at det er et gennemgående mønster i de af SFI interviewede unges fortællinger at forældrene er betydningsfulde på godt og ondt, og at de unge under stort set alle omstændigheder ønsker og forsøger at bevare en relation til forældrene under anbringelsen. Der er imidlertid intet i forældrenes forhold (demografiske faktorer, socioøkonomiske forhold, sundhed og psykosociale problemer) der har sammenhæng med sammenbrud i anbringelser hos unge (Egelund & Vitus 2007:41ff).

Undersøgelsen viser desuden at det hører til undtagelsen, at der under anbringelsesforløbet sættes professionelt ind for at hjælpe unge i forhold til deres familiekonflikter (Egelund et al. 2010:16-21), hvilket harmonerer med Ertmanns iagttagelser om at fokus efter anbringelsen flyttes fra forældrene til barnet (Ertmann 1994:246ff). Egelund et al. argumenterer endvidere for at det måske kan skyldes den dobbeltbundne situation anbringelsesstederne står i, hvor de skal varetage barnets individuelle behov, samtidig med at de skal sikre kontinuiteten i barnets forhold til sine biologiske forældre, som man måske fra et professionelt synspunkt betragter som primære årsager til barnets problemer. I praksis viser undersøgelsen at dette modsætningsforhold betyder, at forældrene i mange tilfælde tildes en marginal position i barnets liv på anbringelsesstedet og i anbringelsesforløbet generelt (Egelund et al. 2010:111).

2.7 Børnene/de unges perspektiv

Af en svensk undersøgelse bestående af interviews med sagsbehandlere, anbragte unge (tidligere eller nuværende anbragte enten uden forældrenes eller uden den unges samtykke) og deres pårørende, fremgår det at de unge har forskellige måder at forholde sig til det, Claezon definerer, som sagsbehandlerens magtudøvelse. Overordnet tegner der sig forskellige positioner eller strategier blandt de interviewede unge: Nogle ser sagsbehandlerens magt som et positivt redskab, andre møder magten med aggressivitet eller andre former for 'modmagt', f.eks. ved at 'tale efter munden' og 'sige det de gerne vil høre'. Andre unge ser sig selv som ofre for sagsbehandlerens magtudøvelse. Derudover fremgår det af undersøgelsen, at de unge især oplever magtudøvelsen f.eks. ved valg af anbringelsessted, hvor valget kan opleves som identitetskrænkende, når den unge ikke føler, at han eller hun passer ind i/ kan identificere sig med den målgruppe, der er på det pågældende sted (Claezon 2004:82-91). Claezon ser to perspektiver i de unges udtalelser. Det første knytter sig til de unges fortællinger om deres oplevelser af tiden før og omkring gennemførelsen af anbringelsen, og det andet knytter sig til den måde, de forholder sig til og beretter om disse oplevelser i tilbageblik. På tidspunktet for (tvangs)anbringelsen fremstår sagsbehandleren som symbolet på 'magten og fjenden' og den unges måde at forholde sig til situationen på er præget af magtesløshed og aggressivitet. Når de forholder sig til oplevelserne i tilbageblik er de imidlertid mere tilbøjelige til at formulere sig forstående omkring

socialforvaltningens indgriben (Claezon 2004:121). I de unges råd til socialarbejdere i fremtiden indgår f.eks. det at lytte, respektere de unges individualitet (til forskel fra at blive set på som 'en kategori'), fortrolighed, engagement og inddragelse af de unge tidligere i processen. Derudover har de interviewede unge ifølge Claezon ofte urealistisk høje forventninger til socialarbejderens beslutningskompetencer og muligheder med hensyn til, f.eks. valg af anbringelsessted (Claezon 2004:123).

Claezon fremfører endvidere, at der til socialarbejderens magtfulde position hører en lige så høj grad af magtesløshed. Magtesløsheden udspringer ifølge Claezon bl.a. af de begrænsede økonomiske muligheder for at iværksætte individuelt tilrettelagte tilbud, men i lige så høj grad fordi socialarbejderen oplever at være afhængige af samarbejdet med forældrene og den unge for at kunne skabe forandring, ligesom forældre og den unge kan have 'hemmeligheder' for socialarbejderen, som betyder at han eller hun kan komme til at føle sig afmægtig (Claezon 2004:170-71). Af interviewene med de unges pårørende (bedsteforældre, biologiske forældre og plejeforældre) konkluderer Claezon at brugen af tvang (over for den unge) er en krænkelse af den unges integritet og reducerer forudsætningerne for samarbejde og en tillidsfuld relation. For de pårørende synes det at blive en balancegang mellem loyaliteten overfor den unge og overfor de sociale myndigheder og det konkrete anbringelsessted, der skal hjælpe den unge (Claezon 2004:159-160).

I 2004 blev der lavet en dansk undersøgelse af livet som plejebarn. Undersøgelsen bygger på kvalitative interviews med 15 børn i alderen 10-13 år i familiepleje, samt de 107 børn, der har skrevet om livet i en plejefamilie på hjemmesiden børnetinget.dk. Det fremgår ikke, om og hvor mange af børnene, der er anbragt uden for hjemmet uden samtykke. Af relevans for dette litteraturstudie tematiserer flere af plejebørnene imidlertid i deres fortællinger, angsten for hjemgivelse. De børn, der indgår i undersøgelsen når gennem meningsudvekslinger på hjemmesiden frem til at en tvangsanbringelse er bedre end en frivillig anbringelse, fordi forældrene så ikke kan true med at tage barnet hjem, hvis det hele ikke bliver sådan som forældrene vil. Undersøgelsen konkluderer på den baggrund at plejebørnene oplever at deres trygge hverdagsliv, relationen til plejefamilien, samt deres forsøg på at integrere sig og bestræbelser på normalitet hele tiden trues af en hjemgivelse. Børnene fortæller, at de ikke oplever at have nogen indsigelsesmulighed, hvilket betyder frustration og en følelse af magtesløshed og 'evig usikkerhed' (Warming 2005:195).

I en anden dansk udgivelse fra 2005 med 39 tidligere anbragtes fortællinger og refleksioner over erfaringer med det at være anbragt er manglende forældresamtykke heller ikke direkte tematiseret. Beretningerne viser sig dog alligevel at indeholde emner af relevans for dette litteraturstudium, bl.a. tegner der sig et nuanceret billede af tidligere anbragtes erfaringer med at være blevet inddraget i beslutningen om anbringelsen. Flere giver udtryk for at de ikke skulle have haft indflydelse, fordi de ikke kunne overskue konsekvenserne og fordi følelsen af at have været med til at foranledige anbringelsen kan give anledning til skyldfølelse og følelsen af et (for) stort

ansvar. I et eksempel, hvoraf det fremgår at anbringelsen var imod moderens ønske, blev børnene sat til selv at fortælle moderen, at de ikke ville bo hos hende, hvilket var en meget voldsom oplevelse for det pågældende søskendepar. Der er også et eksempel med en dreng, der bliver indkaldt til det, der formodentligt er et børn- og ungeudvalgsmøde, og som oplever det som overvældende at sidde over for så mange mennesker og 'dokumentere at man har det slemt nok til at komme hjemmefra' (Egelund m.fl. 2005:122). Andre fortæller at de ikke blev spurgt, men at de heller ikke i tilbageblik vurderer, at de ville have kunnet svare fornuftigt, hvis de var. Nogle fortæller at de ville have holdt fast i, at de ville blive boende hjemme på grund af loyalitetskonflikten ligegyldigt hvad. Andre igen var bevidste om, at de ville væk hjemmefra, men oplever ikke at være blevet spurgt om deres mening. Når det drejer sig om andre beslutninger end selve beslutningen om anbringelsen, er der dog bred enighed om at man som barn eller ung gerne ville have haft større indflydelse. Det drejer sig f.eks. om valg af anbringelsessted, samvær med forældre og søskende, kontrol over information til skolekammerater mv. (Egelund m.fl. 2005:122-136; 224-225)). Mange fortæller desuden om meget pludselige og chokerende anbringelser (Egelund m.fl. 2005:195). Nogle reagerede med vrede over at forældrene frivilligt lod dem anbringe, men bruddet er for de fleste forbundet med savn og brud (og i nogle tilfælde tab) af bånd til forældre, søskende og andre slægtninge (Egelund m.fl. 2005:205-13). Flere fortæller desuden om hjemgivelser, men ingen fortæller at det har været en succes. I bogen konkluderes det i tråd med tidligere nævnte forskningsresultater, at det ikke ser ud til at være forældrenes hjemtagelser, men kommunernes hjemgivelser, der er problemet, idet de er sket til familier, der ikke har forandret sig og ofte heller ikke har modtaget støtte i anbringelsesperioden (Egelund m.fl. 2005:266).

2.8 Tvang og etnisk minoritetsbaggrund

Andelen af børn fra familier med anden etnisk baggrund end dansk udgjorde i 1990 9,5 % af i alt 200 afgørelser om anbringelser uden samtykke i Københavns kommune. Da der statistisk i forhold til andelen af børn med anden etnisk baggrund i København på daværende tidspunkt skulle være tale om 9 % var der ikke tale om en overrepræsentation (Ertmann 1994:60ff).

Ifølge en rundspørge foretaget af fagbladet Børn&Unge ca. 15 år senere, var 93 % af de børn, der blev anbragt uden for hjemme i Københavns kommune i første halvår af 2006, af anden etnisk herkomst end dansk. Det tilsvarende tal for Århus og Odense var 25 % og 20 % (Orry 2006). Det må siges at være en bemærkelsesværdig stigning, som ikke kun kan forklares ved en øgning i andelen af etniske minoriteter i befolkningen. I forbindelse med litteraturstudiet forsøgte vi at få bekræftet disse tal ved at ringe rundt til de pågældende kommuner. Kommunerne afviste imidlertid at be- eller afkræfte tallene under henvisning til persondataloven, idet det ikke er lovligt at registrere og videregive oplysninger om rent private forhold, herunder etnicitet.

Tendensen med flere anbringelser uden samtykke blandt etniske minoritetsfamilier bakkes imidlertid op af resultater fra SFI's børneforløbsundersøgelse, som viser, at der markant oftere er

tale om en tvangsmæssig anbringelse blandt børn, der er indvandrere eller efterkommere end blandt etniske danske børn eller det undersøgelsen betegner som 'blandede' børn.

Overhyppigheden i tvangsanbringelser gælder især børn med oprindelse i Afrika samt i Europa udenfor Norden og EU (Egelund et al. 2009:145). Hvis man sammenligner med Ertmanns undersøgelse fra 1990 er der tale om markant stigning i antallet af anbringelser af børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk siden starten af 90'erne. Vi har i vores registerdataundersøgelse valgt at sammenligne forældre til anbragte børn uden samtykke med forældre til børn anbragt med samtykke på deres indvandrer/efterkommerstatus for at forfølge denne tilsyneladende overrepræsentation. Vores tal viser et lidt andet billede end det der fremstår på baggrund af litteraturstudiet (se afsnit 3)

Generelt tegner der sig et komplekst billede af forholdet mellem indvandrerstatus og anbringelser, når man ser på den samlede gruppe af anbragte børn i Danmark - med og uden samtykke. Indvandrerbørn har kun en højere anbringelsesfrekvens blandt de 13-17 årige, mens de er underrepræsenterede blandt de 6-12 årige anbragte. Børn af efterkommere er derimod underrepræsenterede i alle aldersgrupper, indtil de fylder 18 år, hvorefter flere efterkommere end etniske danskere er anbragt som efterværnsforanstaltning (Egelund et al. 2008:225). I en undersøgelse baseret på svenske registerdata bekræfter Vinnerljung & Sallnäs (2008) det danske billede i grove træk: Ved korrektion for socioøkonomiske baggrundsfaktorer er der ingen overrepræsentation af anbragte børn med etnisk minoritetsbaggrund i alderen 7-12 år, mens der er en moderat overhyppighed af anbragte unge med etnisk minoritetsbaggrund mellem 13-17 år. Overrepræsentationen af anbragte unge med etnisk minoritetsbaggrund mellem 13-17 år skal ifølge Vinnerljung & Sallnäs først og fremmest forklares med lav socioøkonomisk status (Hammen & Jensen 2010:8-9).

I forbindelse med Børn&Unge's rundspørge begrundede daværende formand for børn- og ungeudvalget i Københavns kommune den høje andel af børn med anden etnisk baggrund end dansk i tvangssagerne med, at familierne ikke vil tage imod kommunens hjælp. Forskellige andre politikere tilføjer, at forklaringen kan være at der først gribes ind over for familierne for sent, bl.a. på grund af overbelastede sagsbehandlere, der mangler viden om og erfaring med religiøse og kulturelle problemstillinger, men også at koncentrationen af etniske minoriteter er høj i København. Det fremføres også at den høje andel kan ses som et tegn på at Københavnske sagsbehandlere ikke har berøringsangst for at gribe ind over for problemer i familierne (Orry 2006).

Ertmann (1994) finder desuden at sager med tvangsanbringelser af børn med minoritetsbaggrund adskiller sig fra de øvrige sager ved at børnene gennemsnitligt er ældre end de danske børn ved første anbringelse, hvilket svarer meget godt til den generelle moderate overhyppighed blandt 13-17 årige etniske minoritetsunge (når der er tale om børn fra indvandrerfamilier vel og mærke). Ertmanns analyse viser endvidere, at anbringelserne af børn med minoritetsbaggrund adskiller sig fra sager med etnisk danske børn ved at de hurtigere ophører som tvangsfjernelsessager

sammenlignet med danske familier. Det skyldtes ikke at børnene efterfølgende blev anbragt frivilligt, men fordi barnet var blevet hjemgivet til familien – i nogle tilfælde af domstolene. Derudover vurderer Ertmann at begrundelsen for anvendelsen af tvang i disse sager ikke fremstår klart sammenlignet med sager med etnisk danske familier, og at der kun i et meget begrænset forløb i disse sager inddrages særlig sagkyndig ekspertise (Ertmann 1994:60ff).

I en undersøgelse af fortællinger fra 11 etniske minoritetsforældre med anbragte børn fremhæver to af forældrene kulturelle forskelle som årsag til, at deres omsorgskompetencer misforstås og underkendes af systemet. Deres oplevelse af diskrimination og manglende interkulturel forståelse fra myndighedernes side fremhæves som en af årsagerne til, at de positionerer sig i opposition til systemet. I den forbindelse fremhæves sproget som af væsentlig betydning. De forældre, der anser det som vigtigt, at børnene bliver i stand til at kommunikere på dansk og også selv kommunikerer på dansk, er f.eks. mindre sårbare i forhold til at kommunen kan inddrage børn og forældres fælles kommunikationsvanskeligheder i vurdering af forældrenes omsorgskompetence ved en eventuel hjemgivelse af børnene. Dette styrkes i kraft af at flere af de anbragte børn ikke har mulighed for at opretholde kommunikative kompetencer under anbringelsen. (Møller & Skytte 2004:136-42). De svære betingelser for dialog mellem socialarbejderne og familier med etnisk minoritetsbaggrund kan forhøje risikoen for uoverensstemmelser i forhold til anbringelsesindsatsen (Hannemann, 2003). Møller og Skytte (2004) gør imidlertid opmærksom på at den kritik af det sociale arbejde som forældrene fremsætter i undersøgelsen ikke kan tolkes som et direkte resultat af, at forældrene har andre værdier og normer for forældreskab og børneopdragelse, og derfor er kritiske over for de danske myndigheder på børneområdet (Møller & Skytte 2004:136-42). Danske og internationale undersøgelser (Møller & Skytte 2004:152) viser at der også er mange etnisk danske forældre, der er uforstående over for anbringelsens rationale. Christensen (1998) fandt f.eks. i sin undersøgelse af 23 børns forældre, at over halvdelen af forældrene afviste at der var problemer med børnene før anbringelsen. Undersøgelser peger imidlertid også på at samarbejdet mellem socialarbejdere og etniske minoritetsfamilier kræver ekstra ressourcer på grund af sprogproblemer og vanskeligheder ved at kommunikere regler og værdier (Hammen & Jensen 2010:4).

Møller og Skytte (2004) inddeler i deres undersøgelse forældrenes fortællinger i tre kategorier: Fortællingen om den uforståelige anbringelse, fortællingen om den håndterbare anbringelse og fortællingen om den meningsfulde anbringelse. Fire af de fem forældre, hvis fortællinger om anbringelsen falder inden for kategorien 'uforståelig' fortæller eksplicit at deres barn enten er anbragt uden samtykke, har været anbragt uden samtykke eller er overgået fra at være en frivillig anbringelse til at være med tvang. Den sidste forælder fortæller, at hun fik at vide, at hvis hun ikke skrev under, så ville barnet blive anbragt uden samtykke. Om, der var tale om en tvang eller en frivillig anbringelse fremgår kun eksplicit i en af de tre forældres fortællinger, der er kategoriseret inden for 'den håndterbare anbringelse'. I det pågældende tilfælde er der tale om en anbringelse med samtykke. En fortæller om at hun var bevidst om, at barnet ville være blevet tvangsfjernet,

hvis hun ikke gik med til anbringelsen, men i den måde hun fortæller om det på, tyder det mere på at hun refererer til en egenoplevelse af, at hun ikke ville have kunnet tage sig af barnet på grund af sit ustabile liv. I den sidste kategori, hvor anbringelsen kategoriseres som meningsfuld for forældrene fremgår det af den ene af forældrenes fortællinger, at der fra starten var tale om en frivillig anbringelse på forældrenes eget initiativ, en anden forældre bruger selv betegnelsen 'frivillig tvang' om anbringelsesgrundlaget. Af den sidste af de tre fremgår det ikke om der på noget tidspunkt har været tvang inde i billedet (Møller & Skytte 2004).

På baggrund af interviews med otte medarbejdere fra Københavnske socialcentres børnefamilieteamer konkluderer Larsen (2009), at medarbejderne er bange for at det kan komme til at tage for meget tid at afdække minoritetsforældres egne ønsker, og at de derfor tilsyneladende ikke inddrager disse forældre i forbindelse med valg af plejefamilie. Undersøgelsen tyder desuden på at socialarbejderne oplever samarbejdet omkring valget af plejefamilie som vanskeligt, hvis forældrene ikke er enige i at deres barn skal anbringes. (Larsen 2009: 58). Desuden kan samarbejdet med forældrene besværliggøres af at der ofte er flere samarbejdspartnere i etniske minoritetsfamilier, som de professionelle skal forholde sig til. Derudover peger socialarbejdere blandt andet på, at det, de opfatter som familiernes lukkethed og skamfølelse omkring problemerne, besværliggør samarbejdet (Hannemann, 2003: 53). Undersøgelsen viser også at medarbejderne i Københavns Kommune strækker sig langt for at undgå, at en sag går over i tvang, ved at forsøge at skabe en fælles problemforståelse. Én medarbejder fra et socialcenter udtaler, at det hjælper, hvis man taler meget længe med forældrene om, at deres barn skal anbringes (Larsen, 2009: 45). Larsen stiller herefter spørgsmålstejn ved, om det at tale 'meget længe' virkelig skaber en fælles forståelse, 'eller om der snarere er tale om, at forældrene kapitulerer, fordi de efterhånden indser, at de er magtesløse i mødet med systemet, og at synlige udtryk for modstand og modvilje blot risikerer at forringe deres muligheder for at være sammen med deres barn' (Larsen, 2009: 46).

Af børneforløbsundersøgelsen fremgår det at anbringelsesstederne i undersøgelsen vurderer forældresamarbejdet signifikant forskelligt afhængigt af om barnet har etnisk majoritets- eller minoritetsoprindelse. Anbringelsesstederne er desuden, ifølge deres egen selvrapporterede adfærd, tilbøjelig til at tilskynde forældre med etnisk dansk oprindelse mere til at tage eller opretholde kontakt med barnet end forældre med anden etnisk baggrund end dansk (Egelund et al. 2008: 236-237).

2.9 Samvær og kontakt

I Ertmanns undersøgelse af københavnske anbringelser uden samtykke optræder samværsbegrænsning mellem det anbragte barn og de biologiske forældre i en eller anden form i over halvdelen af de undersøgte sager. Praksis på området og de kriterier, der anlægges er meget forskellige mellem de forskellige socialcentre. Analysen tyder på, at samværsbegrænsningen i en

række tilfælde anvendes som en regulator på konflikter mellem den biologiske familie og plejefamilien (Ertmann 1994:234ff).

Flere forfattere peger på to modstridende positioner i forskningen, når det gælder synet på det anbragte barns kontakt med sine biologiske forældre (Ertmann 1994, Egelund 2011): En relationsorienteret position og en behovsorienteret position. Den relationsorienterede position – også kaldet kontinuitetsparadigmet, bygger på objektrelationsteorien¹³, og betragter barnets relation til sine forældre som uerstattelig. Ifølge objektrelationsteorien vil et barn, når det gennem de første leveår først har etableret en tilknytning til de primære omsorgspersoner, vedvarende gennem livet have relationen til dem integreret som en uadskillelig del af sin personlighed. Udover det biologiske forældreskab giver det dermed inden for dette paradigme mening at tale om et psykologisk forældreskab, som ikke kan erstattes af senere tilknytninger. Repræsentanter for den behovsorienterede position argumenterer modsat for at børn *kan* skifte psykologiske forældre og *bør* gøre det, når hjemmeforholdene og relationen til forældrene har en sådan karakter, at de har ringe muligheder for udvikling under opvæksten. Inden for dette paradigme giver det mening at anbringe barnet varigt og bryde kontakten mellem forældre og børn, hvis det skønnes at de ikke kan udvikle sig til 'gode nok' forældre (Egelund 2011:146).

De to positioner bringes ofte på banen i debatten om fortolkningen af 'barnets bedste', f.eks. ved at barnets perspektiv i højere grad tilgodeses inden for behovsteorien, hvor objektrelationsteorien tilgodeser forældrenes og omvendt. I en kronik kritiserer Klyvø & Warming (2011) f.eks. de sociale myndigheders beslutninger om samvær mellem anbragte børn og deres forældre for at være præget af rodfæstede forestillinger om blodets bånd og medlidenhed med forældrene. Et af kritikpunkterne er at kommunerne ikke udnytter den lovændring, der skete i forbindelse med Barnets Reform, der giver mulighed for at tage hensyn til barnet frem for forældrene, når der skal fastsættes samvær, idet det nu ikke længere er forældrene, men barnets ret til samvær der skal tages udgangspunkt i. Kritikken tager afsæt i en beskrivelse af to anbragte børn med forskellige anbringelsesforløb. Den ene er anbragt i plejefamilie ved fødslen og den anden som 6-årig. Det første barn har kæmpet mod systemet for at få lov til at undgå at skulle have samvær med sine meget psykisk syge forældre. Den anden har en tæt tilknytning til sin mor og bliver ked af det, når moderen ikke kommer til det aftalte samvær. Når Klyvø og Warming bruger disse to eksempler til at konkludere at børns behov og ønsker er blevet overhørt i mange år, så ligner det (i lyset af de to eksempler de selv bringer på banen) en forsimpning af en meget mere kompleks problematik (Klyvø & Warming 2011).

Ertmann (1994) sætter ligeledes spørgsmålstegn ved om modstillingen mellem barnets kontra forældrenes 'bedste' er holdbar for en nærmere analyse, idet tidsfaktor og historicitet ikke er medtænkt i perspektivet: Det, der på et tidspunkt ser ud til at være barnets bedste – kan på et

13 Den såkaldte 3. bølge i psykoanalysen, jf. f.eks. Margareth Mahler m.fl. 1975

senere tidspunkt vise sig at have ændret sig til en belastning for barnet. Ertmann konkluderer desuden at den sociale indsats i forbindelse med anbringelser uden samtykke er tilbøjelig til at lægge ringe vægt på at forstå barn-forældrerelationen. Han kritiserer danske studier på området for ikke at tage hensyn til områdets kompleksitet, idet forældreinteresser ofte stilles over for barnets interesser ud fra vægtlægningen af et særligt perspektiv på 'barnets bedste'. (Ertmann 1994:25ff)

De to modstridende positioner i debatten om barnets bedste kan ifølge Ertmann fremprovokere ambivalens hos de professionelle, som bliver grundlæggende usikre på, hvad der er barnets bedste på sigt. Han refererer til en undersøgelse af Rothe (1989), som i sin undersøgelse af børn anbragt med og uden samtykke argumenterer for at denne ambivalens kommer til udtryk som ubeslutsomhed, som kan være medvirkende årsag til at nogle børn ender som kasterbold mellem hjem og anbringelsessted (Ertmann 1994:13-15).

Ifølge Egelund (2011) støtter nordiske forskningsresultater altovervejende objektrelationsteoriens tese, dvs. de bekræfter forældrenes afgørende betydning for det anbragte barn. Nogle forskere argumenterer for at en adskillelse af børn og de forældre barnet har opnået tilknytning til, tvinger børnene til en pseudotilpasning, der ikke indebærer en tilknytning til anbringelsesstedets voksne. En svensk forløbsundersøgelse både be- og afkræfter denne antagelse, idet den viser at nogle få af de anbragte børn udviklede en såkaldt dobbelttilknytning til både de biologiske forældre og plejeforældrene. Det er imidlertid en forudsætning for denne dobbelttilknytning, at plejeforældre og forældre har et respektfuldt og gensidigt accepterende samarbejde. I undersøgelsen er der imidlertid også børn, der op gennem deres barndom med anbringelser på forskellige institutioner og i plejefamilier ikke har opnået tilknytning til en eneste voksen. Forskning om forældres tilknytning til anbragte børn viser ligeledes, at forældrenes opfattelse af anbringelsen har betydning for det anbragte barns tilknytningsmuligheder, og at forældrene arbejder med og udvikler deres relation til deres anbragte barn gennem anbringelsesforløbet (Egelund 2011:149).

Egelund (2011) identificerer et teoretisk paradigmeskifte som afspejles i ændringer i den danske lovgivning på anbringelsesområdet og som sender modsætningsfyldte signaler om forældres, slægts og netværks betydning og ansvar for og samvær med anbragte børn (Egelund 2011:148). Hun argumenterer for at velfærdsparadigmet ser ud til at vige for repressionsparadigmet, hvilket tegner et fælles udviklingstræk i de europæiske lande (Egelund & Jakobsen 2009:195)

Tidligere anbragtes fortællinger om forholdet til forældre og søskende under anbringelsen er flertydige. For nogle har det haft en stor følelsesmæssig betydning at vide, at forældrene ville dem det bedste, men ikke magtede dem. Andre nævner at de ikke elsker deres mor eller har direkte negative følelser eller had over for hende. Nogle nævner at synet på forældrene var urealistisk set i tilbageblik, så det bl.a. var svært at overskue konsekvenserne af en hjemgivelse (Egelund m.fl. 2005 294-96). Flere har haft et stort ansvar for forældre og søskende inden anbringelsen og bekymringen for dem under anbringelsen har ofte været en stor belastning. De oplevede det som

vigtigt at vide, at der var nogle, der tog sig af familien derhjemme. (Egelund m.fl. 2005:305) Mange fortæller om meget sparsom kontakt til forældre og søskende. Bruddet med forældre og søskende opleves ofte voldsomt, og har betydet en svagere eller afbrudt kontakt med forældrene. Nogle gange har det været det anbragte barns eget ønske at afbryde kontakten, mens andre siger at omfanget var for begrænset, formen for stiv og mulighederne for samvær for små. Der peges også på en for stram styring fra kommunens eller anbringelsesstedets side. Der er eksempler på at anbringelsesstedets negative holdninger til forældrene har skabt problemer i relationen mellem barnets og dets biologiske forældre, og at der kan være behov for hjælp i forhold til dette samarbejde. Betydningen af et godt samarbejde mellem anbringelsesstedet og barnets forældre og øvrige netværk fremhæves. Også i de tilfælde, hvor barnet ikke selv har haft lyst til at se forældrene peger de tidligere anbragte på, at der har været behov for at kommunen og anbringelsesstedet arbejdede på at forbedre forholdet (Egelund m.fl. 2005:306)

3. Anbringelser med og uden samtykke - en sammenligning

3.1 Social ulighed?

Forældre med lav indkomst og høj arbejdsløshed eller manglende tilknytning til arbejdsmarkedet får langt hyppigere et barn anbragt uden for hjemmet, end forældre som ikke har disse belastninger (Egelund 2009, Hestbæk 1997). Der er således en social ulighed, hvor det er de ressourcetsvage familier i samfundet som får deres børn anbragt, men er der også en social ulighed mellem familier hvor børnene er anbragt henholdsvis med og uden samtykke?

Denne sociale ulighed er også beskrevet af Ertmann (1994) på baggrund af en analyse af samtlige tvangsfjernelser i Københavns kommune i 1990. Her beskriver han typiske forældreproblemer blandt forældre til tvangsfjernede børn. Problemområderne falder i tre hovedgrupper. Disse er forældre med et misbrug, psykisk sygdom hos forældre og øvrige årsager. Desuden finder han at der var en stor andel af enlige mødre end i befolkningen i øvrigt.

Tidligere undersøgelser har ikke understøttet en hypotese om at anbringelse af børn specielt sker i meget unge familier (Ertmann 1990). Derimod er det dokumenteret at forældres civilstatus afviger fra den øvrige befolkning, således at antallet af enlige forældre er større end i flertallet af befolkningen.

Indenfor det sociale arbejde med anbragte børn og unge møder vi ofte en hypotese hos behandlere om fortæller "at forældre som ikke har givet samtykke til anbringelse oftere er enlige, har dårligere økonomi, og lavere uddannelse end forældre som har givet deres samtykke til at barnet må anbringes". For nærmere at undersøge denne hypotese har vi indhentet registerdata fra Danmarks Statistik med det formål at sammenligne sager med og uden forældresamtykke på en række baggrundsvariable, herunder forældrenes socioøkonomiske forhold, oprindelsesland, børnenes alder og køn. Formålet med den kvantitative analyse er således at undersøge hvorvidt

det er muligt med tal fra de nationale registre at underbygge hypotesen om social ulighed hos forældre til børn der er anbragt uden for hjemmet henholdsvis med og uden samtykke.

3.2 Undersøgellesdesign

Da der er forholdsvis få familier, hvor børnene er anbragt uden forældresamtykke, er det metodisk en hensigtsmæssig tilgang at anvende de nationale registre. Udfordringen/ulempen ved registrene er at man selvfølgelig kun kan anvende de variable som allerede er i registeret. Som nævnt er det på baggrund af eksisterende viden en rimelig hypotese at antage at børn anbragt uden samtykke har forældre som er ringere stillet på en række sociale parametre end forældre, som lader deres børn anbringe med samtykke. De variable som vi har valgt at lade indgå i denne undersøgelse er følgende:

Variable

- Anbragte børn og unge
- Alder og køn hos børnene. Denne variable er dannet ud fra cpr-nummeret med referencedato 31. december 2008.
- Barnets forældre. Disse er identificeret ved personnummer på den person, som er registreret som barnets far og barnets mor. Hvis der ikke var en henvisning til en far i CPR eller MFR (det medicinske fødselsregister) på barnets fødselsdato, er den mand, som moderen boede sammen med ved udgangen af året i blevet registreret som far. Manglende henvisning i registrene til far forekommer væsentligt oftere end til mødre. Identifikationen af fædre må derfor regnes for mindre sikker end mødrene. I registrene mangler henvisningen til moderen kun meget sjældent. I langt de fleste tilfælde vil moderen derfor også være den biologiske mor. Den præcise andel er dog ikke opgjort.
- Forebyggende foranstaltninger. I registrene det kun muligt at identificere de foranstaltninger som er knyttet til barnets cpr. nummer. Det vil sige at en foranstaltning som for eksempel støtteperson eller familierådgiver ikke indgår i denne undersøgelse. De foranstaltninger som er med er: aflastningsophold for børn/unge med ophold til eget hjem, personlig rådgiver, fast kontaktperson for den unge alene, formidling af praktisk ophold hos privat arbejdsgiver samt etablering af udslusningsordning fra hidtidige opholdssted/institution.
- Institutionstype hvor barnet er anbragt.
- Forældrenes oprindelsesland opdelt i dansker/indvandrere/efterkommere.
- Familietype
- En socioøkonomisk klassifikation som er dannet ud fra oplysninger om væsentligste indkomstkilde for personen. Ud fra indkomstkilden er det fastlagt om personen er selvstændig erhvervsdrivende, medarbejdende ægtefælle, lønmodtager, arbejdsløs eller uden for arbejdsstyrken, herunder pensionist, kontanthjælpsmodtager eller

uddannelsessøgende. I denne undersøgelse er variabelen sammenlagt til "beskæftigelse" eller "udenfor arbejdsstyrken".

- Kontakter til almen læge mv. er et besøg, telefonkonsultation mv.

Datagrundlag

De statistiske kørsler er foretaget af Danmarks Statistik. Data omfatter alle børn og unge 0-17 år anbragt uden for hjemmet pr. 31/12-2008. Det anvendte register er Børn- og ungeregisteret, 2010. Der er 12.803 anbragte børn og unge med valide cpr-numre ud af 12.822. Det er på baggrund af de 12.803, analysen er foretaget.

Da nogle forældre har mere end 1 barn anbragt, er der foretaget nogle tabelleringer uden dubletter. Dvs. den enkelte forælder er kun med 1 gang tabellen uanset hvor mange børn han/hun har anbragt.

En relativ stor gruppe af børnene (94) har hverken mor eller far registreret. Den gennemgående årsag til at børn ikke har forældre registreret er indvandring. En opfølgende undersøgelse viste at for de 94 børn uden en mor eller far registreret, er 57 indvandrere og 1 er efterkommer. Resten (36) har uoplyst oprindelse.

Metode

For at se nærmere på forældrebaggrund for anbragte børn (0-17 år) pr. 31/12-2008, har vi bedt Danmarks Statistik om at lave et dataudtræk. Det primære sigte var at se om der er en tendens til at børn anbragt uden samtykke har forældre som er ringere stillet end forældre som lader deres børn anbringe med samtykke.

- Til denne analyse er anvendt følgende registre:
- Børn og ungeregisteret (oplysninger vedr. børn anbragt pr. 31/12-2008)
- Befolkningsregisteret (grundoplysninger om forældre 1. jan 2009)
- Indkomstregisteret (oplysninger om forældres arbejdsstyrketilknytning for året 2008)
- sygesikringsregisteret

Vi har valgt at fokusere på moren, da faren i mange tilfælde ikke er oplyst. I de tilfælde hvor barnet kun har en far registreret, er faren benyttet som nøgleforældre. Det betyder at begrebet nøgleforældre enten er barnets mor eller barnets far, hvis der ikke er oplysninger om moren

Registerudtrækket er udført af Specialkonsulent Marianne Christensen, Danmarks Statistik.

3.3 Resultater

Vi har valgt at rapportere deskriptivt, da der er tale om data som indeholder samtlige cases som vedrørte børn der var anbragt uden for hjemme i år 2008. Der er derfor ikke brug for bekræftende statistiske analyser i form af for eksempel t-test og lignende. Alle observerede forskelle eller relationer er faktiske, da informationer stammer fra samtlige cases.¹⁴

Hvor mange børn er anbragt med eller uden samtykke?

I 2008 var det i alt anbragt 12803 børn uden for hjemmet. Hovedparten af anbringelserne var med samtykke fra forældrene (ca. 88%), mens 12 % var anbringelser uden samtykke.

Der blev anbragt flere drenge end piger, og sammen procent fordeling gælder nogenlunde for anbringelser uden samtykke (tabel 1)

	Anbringelse med samtykke		Anbringelse uden samtykke		Anbringelser i alt	
	N	%	N	%	N	%
Drenge	6163	55%	822	53%	6985	55%
Piger	5095	45%	723	47%	5818	45%
I alt	11258	100%	1545	100%	12803	100%

Tabel 1. Anbragte børn og unge pr. 31. december efter tid, køn og foranstaltning 2008

Ser vi derimod på hvordan aldersfordelingen er på de to grupper det umiddelbart markant forskel mellem de to grupper (tabel 2). Langt hovedparten af børn/unge som er anbragt udenfor hjemmet er mellem 13-17 år. I 2008 var det 7053 børn/unge anbragt med samtykke fra forældre, hvilket svare til 55 % af samtlige anbringelse. Forskellen i aldersspredning er anderledes i gruppen af børn som er anbragt uden samtykke. Denne forskel kan skyldes at tvang sandsynligvis bliver mindre anvendt jo ældre barnet/den unge bliver, da det ikke kan synes hensigtsmæssigt at anbringe et ungt menneske imod egen vilje.

14 Det er således ikke nødvendigt med sandsynlighedsberegninger til at undersøge hvorvidt en forskel eller en relation afspejler en større population, idet data er den store population.

Aldre	Med samtykke	Uden samtykke	Total
0-6 år	10%	28%	12%
7-12 år	27%	37%	28%
13-17 år	63%	35%	59%
Hovedtotal	100%	100%	100%

Tabel 2. Aldersfordeling for børn anbragt med eller uden samtykke

Anbringelsessted

I den kvalitative del af denne undersøgelse har vi udelukkende talt med børn som bor på døgninstitution, men dette er ikke den mest anvendte anbringelses sted. Anbringelse i familiepleje er den hyppigst forekommende anbringelsestype og dette gælder både anbringelser med og uden samtykke. Tallene viser ikke markant forskelle mellem de to grupper.

	Med samtykke		Uden samtykke		I alt N
	antal	%	antal	%	
Akutinstitution	254	2	61	4	315
Døgninstitution	1.789	16	221	14	2.010
Døgninstitution, sikret afdeling	40	0	13	1	53
Eget værelse el.lign	426	4	5	0	431
Familiepleje	4.657	41	839	54	5.496
Kommunalt døgntilbud	621	6	76	5	697
Kostskole, ungdomsskole, efterskole e.l.	567	5	9	1	576
Netværksplejefamilie	389	3	34	2	423
Skibsprojekt	39	0	1	0	40
Slægtsanbringelse	200	2	9	1	209
Socialpædagogisk opholdssted el.lign.	2.029	18	230	15	2.259
Uoplyst	247	2	47	3	294
Ialt	11.258	100	1.545	100	12.803

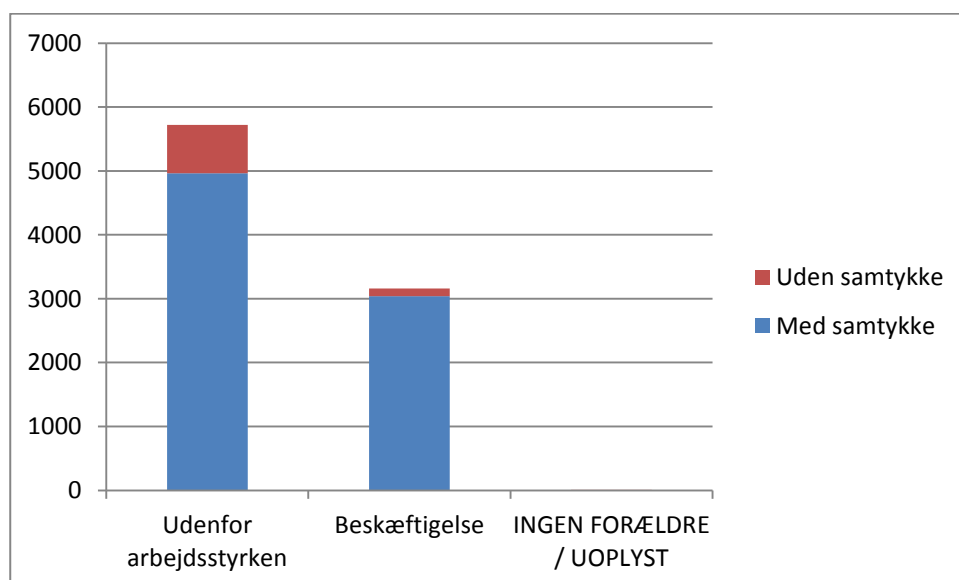
Tabel 3. Anbringelsestype

Samlivsstatus for forældre til anbragte børn:

Hypotesen vedrørende samlivsstatus er at det er flere enlige forældre blandt gruppen af forældre som har anbragte børn uden samtykke. Samlivsstatus hos forældre til de anbragte børn er i denne undersøgelse inddelt i fire grupper:

1. Ægtepar. De to personer er gift (og ikke skilt igen) med hinanden
2. Registreret partnerskab. De to personer er i registreret partnerskab med hinanden, og partnerskabet er ikke blevet opløst igen
3. Samlevende par. De to personer er ikke i ægteskab eller i registreret partnerskab med hinanden, men de har mindst ét fælles barn, der er i CPR.
4. Samboende par. To personer af hvert sit køn med under 15 års aldersforskel. De har ikke fælles børn i CPR, og de er, så vidt CPR kan oplyse, ikke i nært familieskab med hinanden.

Nedenstående diagram viser forældres samlivs status for alle børn anbragt uden for hjemmet.

Figur 1. Familietype

Krydstabellen hvor vi sammenligner børn anbragt med eller uden samtykke viser at der ikke er nogen markant forskel i mellem samlivsstatus hos forældre, hvis børn er anbragt med eller uden samtykke. Tabellen viser de to gruppe har nogenlunde samme fordeling med hensyn til andel oplyst forældre, dog med den forskel at gruppe af anbragte børn uden samtykke har lidt større andel af eneforældre.

Familietype	Med samtykke		Uden samtykke		I alt
	N	%	N	%	
Ægtepar	1874	22%	173	17%	22%
Enlig	4507	52%	514	57%	53%
Samboende par	969	11%	93	10%	11%
Samlevende par	630	7%	94	11%	8%
Registreret partnerskab	6	0,07%	1	0,10%	0,07%
Uoplyst	17	7%	5	6%	7%

Tabel 4. familietype hos forældre, hvis børn er anbragt med eller uden samtykke.

Mht. familietype er der forskelle i mellem anbragte børn med eller uden samtykke i forhold til børn i øvrigt i Danmark, hvor 40,2 pct. af alle ægteskaber ender i skilsmisse.¹⁵ For begge grupper af forældre til børn som er anbragt gælder det at antallet af forældre som en enlige er lidt højere end antallet af forældre som lever i parforhold.

	Med samtykke		Uden samtykke	
	N	%	N	%
Par	3479	44%	361	41%
Enlig	4507	56%	514	58%
Ikke oplyst	17	0%	5	1%
I alt	8003	100%	880	100%

Tabel 5. Familietype – par/enlige forældre

¹⁵ Dette tal er fra 2011 og viser et uændret niveau sammenlignet med 2010. Beregningen er lavet for perioden 1980 til 2011. (Statistikbanken)

Forskel i beskæftigelsesstatus

Den variabel som er brugt til den socioøkonomiske klassifikation dannes ud fra oplysninger om væsentligste indkomstkilde for personen (Danmarks Statistik). Ud fra indkomstkilden fastlægges, om personen er selvstændig erhvervsdrivende, medarbejdende ægtefælle, lønmodtager, arbejdsløs eller uden for arbejdsstyrken, herunder pensionist, kontanthjælpsmodtager eller uddannelsessøgende. Gruppen af personer med ingen eller næsten ingen erhvervs- eller overførselsindkomst opdeles i uddannelsessøgende og andre. Gruppen af personer karakteriseres som uddannelsessøgende hvis de er uddannelsessøgende første oktober eller har været uddannelsessøgende i mindst 3 måneder i løbet af året (Danmarks Statistik).

Nedestående tabel viser sammenhængen mellem forældres beskæftigelsesstatus og anbringelse med eller uden samtykke.

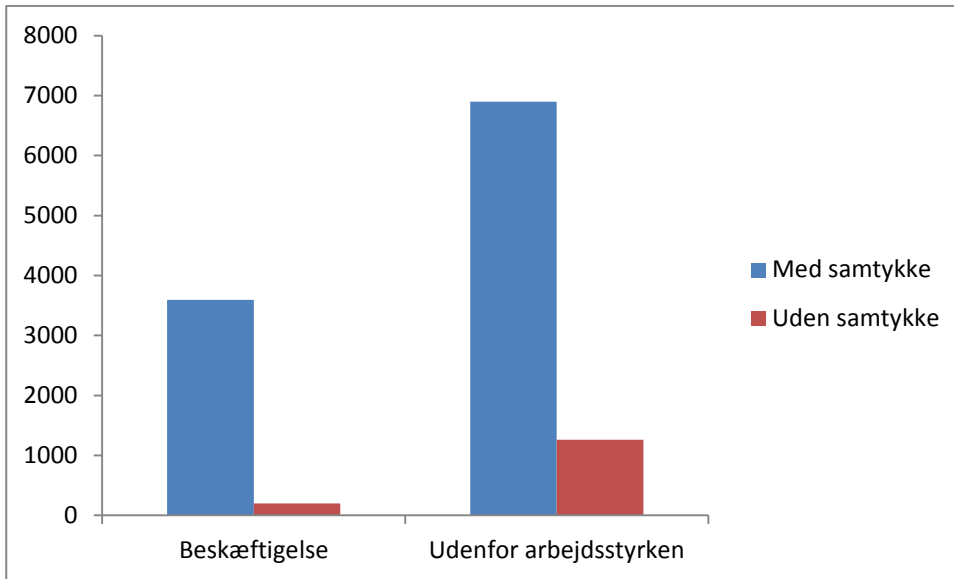
	Med samtykke	Uden samtykke	% ialt
Beskæftigelse	38%	14%	36%
Udenfor arbejdsstyrken	62%	86%	64%
UOPLYST	0%	0%	0%
I alt	100%	100%	100%

Tabel 6. Forældres beskæftigelses status

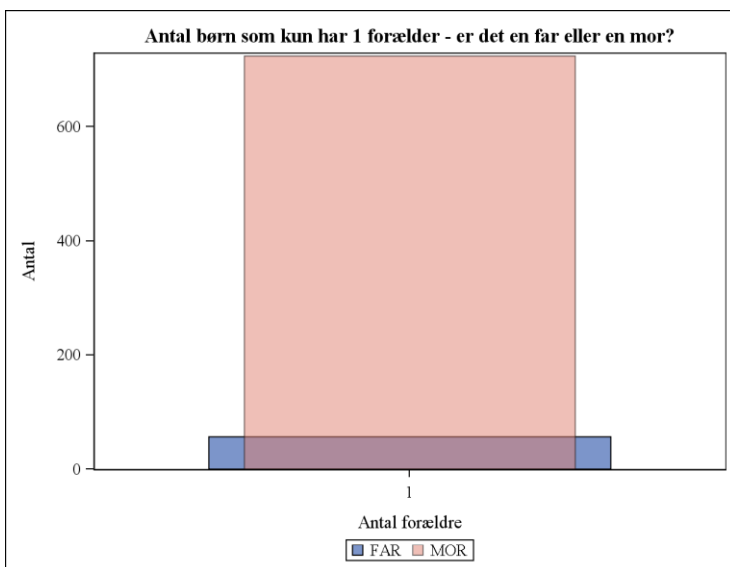
For begge grupper gælder det at andelen af forældre der er uden for arbejdsstyrken er større end andelen af forældre som er beskæftigede. Manglende tilknytning til arbejdsmarked er en velskrevet parameter til at social udsathed, og det er en parameter som støtter hypotesen om at forældre til børn som er anbragt uden samtykke er i en social sårbar situation.

Ved at sammenligne forældre som har flere børn anbragt (kan både være med og uden samtykke) bemærkes det at de har lavere beskæftigelsesandel end forældre som kun har et barn anbragt.¹⁶

¹⁶ Dette ses ved at lave analysen, hvor forældre kun indgår én gang trods flere anbragte børn. Forskellig imellem antal af forældre i tabellerne skyldes at det afhængig af de forskellige variable, varierer, hvor mange forældre der kan matches op på de forskellige baggrundsfaktorer.

Far eller mor?

Ovenstående diagram viser at det altovervejende er mødre som har forældremyndigheden i forhold til børnene.

Kontakt til alment praktiserende læge

Kontakter til alment praktiserende læge stammer fra sygesikringsregisteret. Kontakter til almen læge vedrører alt fra mailkonsultation til lægebesøg. Hypotesen er at mennesker i socialt udsatte positioner har hyppigere lægebesøg end gennemsnittet. Tallene fra sygesikringsregisteret angiver

ikke hvorvidt det er ens egen læge, men ved hovedparten formodes det at være. Tallene vedrører ikke speciallæger. Vi har lavet to forskelle tabeller og gennemført analyse hvor forældre indgår henholdsvis en gang, eller flere gange hvis forældrene har flere børn som er anbragt. Af tabellerne fremgår at forældre som har anbragt deres barn har flere lægebesøg en "gennemsnitsdanskere". Ifølge Danmarks Statistik har hver dansker i gennemsnit 11 besøg hos lægen om året. Forældre hvis barn er anbragt uden samtykke har lidt flere lægebesøg end forældre som har givet samtykke. Dette resultat kan muligvis afspejle den kvalitative analyse, hvor vi beskriver den belastning som forældre oplever i forbindelse med anbringelse af deres barn?

	N	kontakter	gennemsnit	Ikke oplyst (N)
Med samtykke	9916	14867	15	1261
Uden samtykke	1349	21717	16,1	183
Ialt	11265	170388	15,1	1444

Tablet 7, hvor forældre indgår flere gange, hvis de har flere børn anbragt

	N	Kontakter	Gennemsnit	Ikke oplyst (N)
Med samtykke	7968	117683	14,8	
Uden samtykke	915	15452	16,9	
Ialt	8883	133135	15,0	

Tablet 8, hvor forældre indgår en gang uanset de har flere børn anbragt

Forebyggende foranstaltninger:

Langt hovedparten af de børn som er anbragt uden for hjemmet har ikke modtaget nogen form for forebyggende foranstaltninger. Igen vil vi nævne at det kun er de foranstaltninger som er knyttet til barnets cpr-nummer som er med i undersøgelsen. Det vil sige, at der kan have været andre typer af forebyggende arbejde i familierne inden anbringelsen, som ikke indgår i denne undersøgelse. Dette er en vigtig bemærkning da anden forskning viser at der har været forskellige former for foranstaltninger i familien forud for anbringelsen. Hvis vi ser på den sidste foranstaltning inden anbringelse, har ca. 20% af de børn som er anbragt uden samtykke været knyttet til en aflastningsfamilie inden anbringelsen

	Med samtykke	Uden samtykke	I alt
Ingen	6.876	1.156	8.032
Aflastningsophold for børn/ung med ophold i eget hjem	4.759	394	5.153
Etablering af udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted.	1	.	1
Fast kontaktperson for den unge alene	1.118	93	1.211
Formidling af praktikophold til unge hos arbejdsgiver	166	12	178
Personlig rådgiver	305	31	336
I alt	13.225	1.686	14.911

Tabel 9 Forebyggende foranstaltning påbegyndt inden anbringelsen

Forældres oprindelsesland:

I vores litteraturstudie gør vi opmærksom på en undersøgelse som at peger på at der et stor forskel på hvilket oprindelsesland forældre til børn anbragt med eller uden samtykke har. Vi har derfor lavet en krydstabel som sammenligner dette forhold. Tabellen indeholder tre grupper dansk/indvandrere og efterkommer. I gruppen af indvandrere indgår personer, der er født i udlandet af forældre der begge (eller den ene hvis der ikke findes oplysninger om den anden) er udenlandske statsborgere eller født i udlandet. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer. I gruppen af efterkommere indgår personer, der er født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er dansk statsborger født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer. I gruppen danskere indgår personer, hvor mindst en af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark, uanset personens eget fødeland og statsborgerskab. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, tilhører personen gruppen danskere, hvis personen er dansk statsborger født i Danmark.

Tabellen viser at der et en højere andel af forældre med andet oprindelsesland end Danmark i gruppen hvor børnene er anbragt uden samtykke end i forældregruppen hvor forældrene har givet samtykke. Indvandrere og efterkommere udgør 7 % af forældregruppen med samtykke, og 14 % af gruppen uden samtykke. Dette finder vi er en markant forskel idet tabellen er baseret på hele populationen.

	Med samtykke		Uden samtykke		ialt
	antal	%	antal	%	N
Uoplyst	31	0	5	0	36
Dansk	10.348	92	1.311	85	11.659
Indvandrere	392	3	83	5	475
Efterkommere	487	4	146	9	633
ialt	11.258	100	1.545	100	12.803

Tabel 10 Forældres oprindelsesbaggrund

Hvis vi sætter tabel 6 omkring tilknytning til arbejdsmarked sammen med tabel 10 omkring oprindelsesbaggrund, viser tabellen at forældre med indvandrerbaggrund har en svagere tilknytning til arbejdsmarked og at denne tilknytning yderligere svækkes hos forældre i gruppen hvis børn er anbragt uden samtykke.

	Med samtykke	Uden samtykke	I alt
Beskæftigelse	38%	14%	35,54%
Dansk	34%	11%	31,82%
Efterkommere	0%	0%	0,19%
Indvandrere	3%	2%	3,33%
Uoplyst	0%	0%	0,19%
Udenfor arbejdsstyrken	62%	86%	64,42%
Dansk	55%	69%	56,41%
Efterkommere	0%	0,7%	0,3%
Indvandrere	6%	15%	7%
Uoplyst	1%	1%	0,8%
Uoplyst	0%	0%	0,05%
I alt	100%	100%	100%

Tabel 11. Beskæftigelses status og oprindelsesbaggrund

Konklusion

Vores undersøgelse understøtter at der er en tendens til at børn anbragt uden samtykke har forældre som er ringere stillet på forskellige socioøkonomiske variable i forhold til forældre hvis børn er anbragt med samtykke. De forskelle som undersøgelsen har dokumenteret synes dog ikke nær så markante som forventet. Dette betyder at forskelle i forældrebaggrund næppe kan stå som hovedforklaring på hvorfor nogle børn bliver anbragt med samtykke og andre ikke.

DEL 3. DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE – METODEOVERVEJELSER, ANALYSESTRATEGI MV.

4. Undersøgelsesdesign og metode

4.1 Undersøgelsesdesign

Undersøgelsens kvalitative del består af kvalitative interviews og er tilrettelagt så der inddrages perspektiver fra flere forskellige aktører i feltet med henblik på at få et nuanceret billede af vilkårene for samarbejdet i anbringelsessager uden samtykke. Vi har i den forbindelse valgt at foretage kvalitative interviews med anbragte børn, deres forældre og med børnenes kontaktpædagoger på anbringelsesstedet.

I stedet for at inddrage myndighedsperspektivet direkte, f.eks. i form af interviews med familiens sagsbehandler¹⁷ valgte vi at lade myndighedsperspektivet indtage en mere indirekte position i undersøgelsesdesignet. Perspektiver på og erfaringer med samarbejdet med den anbringende myndighed har imidlertid indgået som tema i alle interviews. Ved at gøre os blinde for myndighedsperspektivet, håbede vi at kunne skærpe fokus omkring leverandørernes, forældrene og børnenes perspektiv. Fravalget viste sig imidlertid ikke kun at bidrage til at gøre det muligt at komme i dybden med de valgte informantperspektiver. Det bragte myndighedsperspektivet i spil på en anderledes måde. Dels gav det anledning til, at vi blev i stand til iagttage det billede, der bliver skabt af den kommunale myndighed som aktør i anbringelsessager uden samtykke - set udefra. Vi fik indblik i den måde myndighedernes rolle i sagen opleves på af de forskellige aktører, og hvilke forventninger, der er til den kommunale myndighed som helhed og til myndighedsudøvere i form af den kommunale sagsbehandler. Dels blev det muligt at analysere de forskellige måder myndighedsbeslutninger kommer til udtryk og får betydning på for de interviewede. Disse fremtrædelsesformer har vi kunnet analysere for de enkelte informantgrupper, henholdsvis forældre, kontaktpædagoger og børn, men også inden for den enkelte case, med hver deres unikke forløb, hvor forældre, kontaktpædagog og barn har bidraget med hver deres perspektiv.

Derudover har denne fremgangsmåde bragt vores egen forforståelse i form af forventninger til myndighedernes rolle i anbringelsessager uden samtykke i spil på flere måder. For det første opdagede vi, at vi automatisk rettede vores søgen efter svar på, 'sandheden om, hvordan det hele mon hænger sammen' mod den kommunale myndighed i forventningen om, at der her måtte

¹⁷ I denne undersøgelse omfatter myndighedsperspektivet den kommunale myndighed som helhed og de instanser og personer, der udøver myndighed, herunder den kommunale sagsbehandler, Børn- og Ungeudvalget og Ankestyrelsen.

være muligt at finde svar. Om dette er tilfældet giver dette undersøgelsesdesign os ikke mulighed for at svare på, men vi må konstatere at den samlede virkelighedsfortælling vi har fået adgang til ved at interviewe forældre, børn og kontaktpædagoger, efterlader os med en del ubesvarede spørgsmål, hvilket i sig selv er interessant.

Fravalget af interview med familiens sagsbehandler betyder, at vi ikke har kunnet forfølge myndighedernes begrundelser og hensigter med forskellige beslutninger og handlemåder i de enkelte cases, og afveje myndigheders hensigt og betydninger for leverandør, forældre og børn op imod hinanden.

Vi har desuden valgt at koncentrere os om børn anbragt på døgninstitutioner og dermed afgrænset os fra børn anbragt i plejefamilier og på sikrede institutioner.

Studiet har i nogen grad karakter af det Miles og Huberman (1994) kalder et lagdelt casestudium. Denne form for casestudie kan sammenlignes med en russisk babushkadukke, hvor der er flere analyseniveauer indeholdt i den enkelte case (Neergaard 2003:20-21). Det lagdelte casestudium starter med udvælgelsen af den overordnede case, som i dette undersøgelses tilfælde er defineret af forskningsspørgsmålet, som spørger til vilkår for samarbejde i anbringelsessager uden forældresamtykke. Den overordnede case er altså 'anbringelser uden samtykke'. Det næste caseniveau er de konkrete sager, som udgør eksempler på anbringelser uden samtykke. Her består den enkelte case af de tre informantgrupper vi har valgt at interviewe; det anbragte barn og dets forældre, samt det pågældende barns kontaktpædagog på anbringelsesstedet.

En af udfordringerne ved denne type af casestudium/ undersøgelsestype er at 'dukken' skal samles igen til slut, sådan at analysen ikke ender med at blive en analyse af delene, men at den samles igen til en helhed (Neergaard 2003: 21). Det har vi forsøgt at tage højde for i analysestrategien, som indeholder en individuel caseanalyse og en krydscaseanalyse, hvor vi har søgt efter mønstre på tværs ved hjælp af forskellige teknikker med inspiration fra Grounded Theory (jf. afsnit 4.6) ((Neergaard 2003:14).

Vi valgte en multipel casestrategi, der i modsætning til et singlecasestudium bygger på flere cases. Den multiple casestrategi er ikke valgt i et forsøg på at sikre repræsentativt udsnit af anbringelsessager uden samtykke¹⁸, men alene for at forsøge at skabe en variation i datamaterialet, der gør det muligt at besvare undersøgelsens forskningsspørgsmål og udforske undersøgelsens overordnede case (anbringelser uden samtykke) i dybden og ud fra flere forskellige perspektiver. Inddragelsen af flere cases gør samtidig det muligt at forfølge de samme idéer eller hypoteser på tværs af casene. Det afgørende i denne type undersøgelse er ikke hvor

¹⁸ Det ville kræve langt mere viden om anbringelsessager uden samtykke, end vi har kunnet opnå kendskab til på baggrund af eksisterende forskningsresultater og er ikke i overensstemmelse med undersøgelsens erkendelsesinteresse.

mange cases, der er valgt, men at der kan argumenteres for udvælgelsen ud fra undersøgelsens erkendelsesinteresse og det valgte undersøgelsesdesign, dvs. at udvælgelsen er formålsbestemt (Neergaard 2003: 20-21).

I nogle kvalitative studier argumenteres der for at lade omfanget af det empiriske materiale afhænge af materialets mættethed (Kvale 1994). I denne undersøgelses optik er tilstræbelsen af en sådan mættethed imidlertid ikke mulig, idet ethvert interview og enhver case i princippet må antages potentielt at kunne bidrage med nye unikke perspektiver. Når materialet har et højt kompleksitetsniveau kan et studium med mange cases desuden blive uhåndterligt, fordi der bliver for mange variationer at holde styr på (Neergaard 2003:39). Vi tilstræbte derfor et antal cases, ud fra ud fra et kriterium om at materialet ikke måtte overskride det, vi analytisk kunne håndtere inden for undersøgelsens tidsmæssige ramme, samtidig med at antallet skulle sikre et grundlag, der var bredt nok til at der var en variation i casene, der gjorde det muligt at besvare undersøgelsens erkendelsesinteresse.

Et væsentligt kvalitetskriterium i multicasestudier er at casene skal udvælges, så de ligner hinanden på forudgående fastsatte kriterier. De kriterier vi opererede med for casene var:

- Barnet skulle enten være anbragt eller have været anbragt uden samtykke.
- Barnet skulle være mellem 10-23 år.

Kriterier for udvælgelsen af de enkelte cases var at barnet enten skulle være anbragt uden for hjemmet uden forældrenes samtykke eller tidligere have været det. Baggrunden for dette udvælgelseskriterium var at nogle anbringelser starter uden samtykke for senere at overgå til en frivillig foranstaltning. Et yderligere udvælgelseskriterium var børnenes alder. Undersøgelsen omfatter cases med børn i alderen 10-23 år. Aldersfordelingen blandt børn og unge anbragt uden samtykke var ved udgangen af 2010 nogenlunde jævnt fordelt med en svag stigning fra 0 og op til det 15. år (se bilag 2). Vi har sat en nedre aldersgrænse på 10 år for at sikre at børnene havde en alder og modenhed, der gjorde dem i stand til at reflektere over betydningen af frivillighed kontra tvang.

En enkelt case skilte sig ud ved at anbringelsen var overgået til en frivillig anbringelse, fordi den ene forælder havde fået den forældremyndighed over barnet. Det gav en lidt afvigende case, fordi den interviewede forælder aldrig havde været imod anbringelsen. Afgørelsen var udelukkende blevet truffet i Børn- og Ungeudvalget, fordi den anden forælder ikke ville give samtykke til anbringelsen. På den måde skilte casen sig ud fra de andre, som var kendetegnede ved at den interviewede forældre enten aldrig har givet samtykke til anbringelsen eller nyligt har givet samtykke. I analysen har vi taget højde for dette.

Karakteren af den valgte case har efterfølgende givet anledning til at spørge om anbringelser uden samtykke kan sammenlignes med det, der i casestudier kaldes en ekstremcase. Ekstremcasen

betragtes som værende rig på information, fordi den er usædvanlig/atypisk eller speciel på en eller anden måde. Logikken er at det ved at betragte ekstreme tilfælde er muligt at få viden som er relevant i andre, mere typiske og knap så ekstreme sammenhænge (Neergaard 2003:24-25). Selvom der er sket en stigning i antallet af anbringelser uden samtykke de seneste par år i Danmark, så kan de alligevel siges at beskrive noget unikt i kraft af deres ofte særligt problemfyldte forløb. Betragtet som ekstremcase kan anbringelser uden samtykke potentielt bidrage til at skabe viden, som er gældende for anbringelser i det hele taget, både dem med og dem uden samtykke.

Anbringelser uden samtykke kan ligeledes udgøre en såkaldt kritisk case (Flyvbjerg 2010: 475) ud fra antagelsen om at samarbejdet i anbringelsessager uden samtykke er vanskeligere end det er tilfældet i sager med samtykke¹⁹. På den baggrund kan anbringelser uden samtykke udgøre en kritisk case på to måder:

- 'Hvis det sker her, så kan det ske alle steder' eller modsat:
- 'Hvis det ikke sker her, så kan det ikke ske andre steder'.

4.2 (Videnskabs)teoretisk orientering

En almindelig hverdagspsykologisk opfattelse er at det menneskelige selv består af en autentisk, unik identitetskerne, som er dybt rodfæstet i det enkelte individ og som gradvist udvikles og modnes over tid. Flere sociologiske forfattere argumenterer imidlertid for at forestillingen om selvet, som en fast størrelse, står i modsætning til det samfund vi befinder os i, hvor individer skal forholde sig til mange forskellige sociale arenaer, og hvor vi hele tiden må tilpasse, hvem vi er til den aktuelle sociale kontekst. Den amerikanske sociolog og socialantropolog Erving Goffman (1922- 1882) argumenterer for selvet som en fleksibelt, situationsbetinget, social størrelse som dannes og udvikles i samspil med omgivelserne²⁰. I den forbindelse fremhæver Jenkins (2000) den centrale betydning kategoriseringsprocesser har i identitetsdannelsen, hvor identiteten ikke kun er et spørgsmål om, hvordan vi ser os selv, men i lige så høj grad er et spørgsmål om, hvordan andre ser os (Jenkins 2000:49). De fortællinger og kategoriseringer andre mennesker skaber om os, har således afgørende betydning for, hvordan vi opfatter os selv, og hvordan vi efterfølgende agerer i forhold til vores egen identitetsopfattelse.

19 Det er dog ikke muligt med dette projektdesign, hverken af be- eller afkræfte om dette er tilfældet, hvorfor grundlaget for at argumentere for anbringelsen uden samtykke, som en kritisk case udelukkende kan baseres på en antagelse.

20 Goffman opererede imidlertid også med en 'usocialiseret' del af selvet og åbner op for at se individet, som i stand til (til en vis grad) at frigøre sig fra sociale begrænsninger og handle strategisk (Mik-Meyer & Villadsen 2007:53; Jacobsen & Kristiansen 2002:188-189). Goffman afviser ikke forestillingen om et indre, autentisk selv, men beskæftiger sig ikke med det, bl.a. af den grund at 'det virkelige selv' ikke er tilgængeligt for omgivelsernes iagttagelser. (Jacobsen & Kristiansen 2011:50-52).

Denne forestilling har rødder i den amerikanske sociolog George Herbert Mead (1863-1931)'s teorier om betydningen af samspillet mellem individet og omgivelserne for menneskers identitetsudvikling. Mead skelnede mellem symbolsk interaktion og ikke-symbolsk interaktion i hans teori om menneskers socialisering. Interaktion på det ikke-symbolske niveau er kendetegnet ved menneskets direkte reaktioner på andres handlinger og gestikulationer, herunder tale, kropssprog osv. Interaktion på det symbolske niveau er karakteriseret ved fortolkninger af hinandens handlinger og gestikulationer baseret på den mening disse handlinger tillægges. Blumer, som videreformidler dele af Meads tanker i et samlet perspektiv definerer symbolsk interaktionisme som: *'den unikke og karakteristiske form for interaktion, der finder sted mellem mennesker. Det unikke (eller særegne) består i det faktum at mennesker fortolker eller 'definerer' hinandens handlinger. Deres måder at reagere på hinandens handlinger på er derfor baseret på den mening som de forbinder med en given handling. På den måde er menneskelig interaktion medieret ved brugen af symboler, ved hjælp af fortolkninger eller ved at forvise sig om meningen bag hinandens handlinger. Denne mediering er det samme som at indsætte en fortolkningsproces mellem stimulus og respons når det gælder menneskelig adfærd'* (Blumer 1969/1986:78-79) (min oversættelse). Goffman deler den symbolske interaktionismes fokus på mennesket som socialt væsen og den antagelse, at vi som sociale væsener interagerer med hinanden via de meninger vi tillægger eller forhandler os frem til gennem interaktion.

Denne undersøgelse anlægges med udgangspunkt i ovennævnte sociale identitetsforståelse et perspektiv på samarbejde, hvor de fortællinger de forskellige aktører skaber om sig selv og hinanden bliver konstituerende for de samarbejdsrelationer, der bliver mulige.

Videnskabsteoretisk er undersøgelsen således orienteret mod en interaktionistisk ramme, hvor det centrale fokusområde er interaktion. Det drejer sig først og fremmest om den interaktion, der er projektets genstandsfelt, og som er med til at konstituere vilkårene for samarbejdet i anbringelsessager uden forældresamtykke, nemlig interaktionen mellem myndighed, leverandør, forældre og børn. I et interaktionistisk perspektiv er interaktionen mellem undersøger og felt og mellem interviewer og interviewperson ligeledes interessant. Antagelsen er at undersøgelsens materiale er formet af interviewer og interviewpersonen i fællesskab, hvilket der skal tages hensyn til i såvel tilrettelæggelsen af og gennemførelsen af interview, samt i den efterfølgende bearbejdning af materialet. Interviewformen vil derfor i overvejende grad være interaktiv, forstået på den måde, at interviewer defineres som medproducent af viden (Jf. bl.a. Holstein & Gubrium 1995). Det videnskabsteoretiske afsæt betyder desuden at forskningsobjektet ses som noget, der pr. definition er flydende og vil blive formet af den interaktion det indgår i.

I et interaktionistisk perspektiv er den mening man tilskriver sig selv og andre, samt den mening andre tilskriver en, bestemmende for, hvordan man handler i en given situation. På den måde bliver den måde hvorpå barnet, forældrene og kontaktpædagog skaber mening i vilkårene for anbringelsen på central for undersøgelsens erkendelsesinteresse.

De oplevelser barnet mv. har og den mening barnet tilskriver forskellige begivenheder i anbringelsesforløbet, hverdagslivet og de relationer de oplever 'mulige' til barnet, institutionspersonale osv. vil således, uanset om de er berettigede eller 'sande', påvirke samspillet mellem forældrene, institutionspersonalet og barnet. Det vil have en betydning for, hvilke relationer, der muliggøres. Ved hjælp af den måde aktørerne skaber mening bliver det derfor muligt at fremanalysere forskellige betydninger af anbringelser uden forældresamtykke, for de identiteter, der muliggøres i en sådan konkret kontekst.

Det er ikke undersøgelsens formål at vurdere om de forskellige aktører har ret i deres opfattelser af forskellige situationer og forhold, f.eks. kritik af sagsbehandleren eller andre. De forskellige aktørers måder at forstå karakteren af den afgørelse, der ligger til grund for anbringelsen – og de betydninger de tilskriver afgørelsestypen.

Vi vil således undersøge mulighederne for samarbejde i anbringelsessager uden forældresamtykke ved at fokusere på, hvilke identitetskonstruktioner, der skabes i informanternes beretninger til os: F.eks. være hvilke professionelle identiteter, der italesættes i relation til det at være kontaktpædagog for et tvangsanbragt barn. Hvilke forældreidentiteter italesættes i relation til at være forældre til et tvangsanbragt barn og hvilke identiteter italesættes i tilknytning til det at være anbragt uden sine forældres samtykke. Med andre ord, hvilke fortællinger skabes der om forældre, børn og kontaktpædagoger af dem selv og hinanden og hvilke betydninger får det for de samarbejdsrelationer, der bliver mulige.

Den (videnskabs)teoretiske positionering får følgende konsekvenser for erkendelsesinteressen og for de spørgsmål, der kan stilles i analysen:

- De vilkår, der skabes for samarbejde i anbringelsessager uden samtykke forstås som den betydning og mening forskellige fænomener forbundet med anbringelsen tillægges af de enkelte aktører.
- Et centralt fokus i analysen er aktørernes betydningsdannelse og meningstilskrivning i forhold til fænomener forbundet med anbringelsen. Et væsentligt spørgsmål bliver dermed hvordan et givent fænomen ser ud til at give mening for netop ham/hende ud fra det vedkommende siger. (f.eks. samarbejde, årsagen til anbringelsen, meningen med anbringelsen, samvær, relation til kontaktpædagog, indflydelse, konflikt osv.).

4.3 Adgang til feltet og valg af institutioner og informanter

Kontakten til anbragte børn og deres forældre og kontaktpædagoger er skabt gennem direkte henvendelser til døgninstitutioner rundt om i Danmark. Vi vurderede, at en direkte kontakt til forældrene kunne give dem det indtryk at vi ville 'tale deres sag', hvilket ville give dem falske forventninger og dermed betyde, at de ville sige ja til at deltage på et forkert grundlag. Vi overvejede også at etablere kontakt gennem den kommunale sagsbehandler, men fravalgte denne

mulighed fordi vi var bange for at nogle forældre ville se os som repræsentanter for kommunen, og at det ville afholde dem fra at have lyst til at deltage. Alt i alt vurderede vi at en kontakt gennem anbringelsesstedet ville være mest neutral²¹. Vi håbede også at anbringelsesstederne ville have mindre travlt og dermed mere tid og overskud til at deltage i projektet end det ofte er tilfældet med de kommunale myndigheder.

I alt har 3 døgninstitutioner deltaget i undersøgelsen. En døgninstitution var beliggende på Fyn og to i Jylland. På en af institutionerne blev der foretaget interviews på to af døgninstitutionens underafdelinger med forskellig fysisk placering:

- En selvejende behandlingsinstitution med driftsoverenskomst med kommunen og intern skole. Målgruppen er børn og unge mellem 5 og 12 år på indskrivningstidspunktet.
- En regional behandlingsinstitution med intern skole. Målgruppen er børn og unge fra 10-18 år – med mulighed for forlængelse indtil det 23. år.
- En selvejende institution med flere underafdelinger.
 - ~ En underafdeling er specialiseret i akutanbringelser. Denne afdeling har igen to underafdelinger: En for børn fra 0-5 år og en fra 0-18 år. Begge med plads til 10 børn.
 - ~ En anden underafdeling er specialiseret i observation. Den har 9 pladser og intern skole. Her arbejdes der ud fra en observationsperiode på 6 måneder, som afsluttes med en observationsrapport, der kan danne grundlag for, at efterfølgende støtteforanstaltninger iværksættes.

Det overordnede kriterium for udvælgelsen var at institutionerne skulle have børn boende som enten var anbragt uden forældrenes samtykke eller havde været det. Selvom vi har tilstræbt geografisk spredning i udvælgelsen af deltagende døgninstitutioner for at skabe variation i datamaterialet²², har repræsentativitet ikke været et væsentligt udvælgelseskriterium. For det første kan en kvalitativ undersøgelse med inddragelse af et begrænset antal institutioner aldrig blive repræsentativ for landets døgninstitutioner. For det andet hænger spørgsmålet om repræsentativitet sammen med en bestemt forståelse af mulighederne for generalisering som ikke er i overensstemmelse med denne undersøgelses erkendelsesinteresse²³. En tredje betragtning er at vi har været afhængige af at de døgninstitutioner vi kontaktede, ville give tilsagn om samarbejde. Et tilsagn om samarbejde indebar, at de havde tid og lyst til at hjælpe os med at skabe kontakt til forældre og børn, og at de kunne afsætte ressourcer til interviews med børnenes kontaktpædagoger. Undervejs i processen har vi haft kontakt med yderligere syv institutioner, som enten ikke aktuelt havde børn anbragt inden for målgruppen eller hvor det viste sig at

21 Denne antagelse er senere blevet bekræftet, ved at vi oplevede, at mange forældre havde et overvejende positivt billede af relationen til anbringelsesstedet, samtidig med at der kunne være et meget vanskeligt og konfliktfyldt samarbejde med den kommunale sagsbehandler.

22 Vi ønskede f.eks. ikke at alle cases hørte til den samme anbringende myndighed.

23 Jf. afsnit 4.9 vedr. forskningsmæssige kvalitetskriterier

forældrene til de børn, der aktuelt var anbragt uden samtykke, ikke ønskede at deltage i projektet. I første omgang kontaktede vi de døgninstitutioner, vi i projektgruppen selv havde kendskab til. Derudover har vi søgt på tilbudsportalen, kommunale og regionale hjemmesider. Den fremgangsmåde der viste sig mest frugtbar var kontakt gennem tilsynsførende i kommunen, som kunne formidle kontakten til institutionen og havde et kendskab til, hvilke institutioner, der opfyldte udvælgelseskriteriet og ville være interesserede i et samarbejde. På den måde har de tilsynsførende fungeret som gatekeepers, der har gjort det muligt at få adgang til de pågældende institutioner (Kristiansen & Krogstrup 1999/2002:139-140). Processen med at skabe adgang til feltet og etablere et samarbejde med relevante døgninstitutioner har været præget af at det ofte har været nødvendigt at rykke flere gange for svar. Et enkelt sted måtte institutionen ikke tage kontakt til forældrene uden kommunens tilladelse, hvilket betød at der gik lang tid inden vi fik svar på, om forældrene ønskede at deltage. Et andet sted meddelte institutionen, at de havde et forældrepar som var interesserede i at deltage i undersøgelsen. Inden de nåede at blive spurgt skete der imidlertid noget i familien, der gjorde at anbringelsesstedet vurderede, at forældrene havde for meget at tænke på og ikke skulle spørges alligevel. I et andet tilfælde mente institutionen allerede fra starten at forældrene til de børn, der var anbragt hos dem var for sårbare (*'dårlige'*) til at kunne deltage i undersøgelsen.

Ofte kan processen omkring etableringen af kontakten til feltet og forskellige forhandlinger om adgang give indsigt i det pågældende miljø's særlige sociale struktur og organisering, og på den måde fungere som en indirekte form for adgang til viden om feltet (Kristiansen & Krogstrup 1999/2002:134-135). Ovenstående erfaringer med institutionernes parathed til at informere forældrene om undersøgelsen gav anledning til at bemærke, at det er meget forskelligt, hvorvidt institutionen (eller de pågældende fagpersoner vi har fået i røret) anser deltagelse i undersøgelser af denne karakter som noget sårbare forældre og børn skal beskyttes imod og ser det som deres rolle at være dem, der enten formidler eller forhindrer kontakt. Blandt de forældre vi har interviewet har der været eksempler på forældre i yderst sårbare positioner og situationer, så det er usandsynligt at forældrenes forhold alene kan forklare denne prioritering.

Til brug for etablering af kontakten til de anbragte børn og deres forældre udarbejdede vi en informationsfolder, hvor formål med og indhold i projektet blev beskrevet. Folderen indeholdt desuden en samtykkeerklæring, hvor forældrene skulle give samtykke til at de selv gerne vil deltage i projektet, og at vi må kontakte deres barn og spørge om det ville interviewes. Det var vigtigt for os at både børn og forældre vidste, hvad de gav deres samtykke til at deltage i. Vi overlod det til anbringelsesstedet at udlevere folderen til de forældre, de mente faldt inden for kriterierne. På den måde havde forældrene mulighed for at stille uddybende spørgsmål. Vores kontaktoplysninger stod ligeledes i folderen, hvilket enkelte forældre gjorde brug af.

4.4 Overblik over det empiriske materiale

Der er i alt gennemført 21 interviews af en varighed mellem ½ time og 1½ time. Alle interviews blev gennemført fra april-august 2011.

Interviewene er gennemført med udgangspunkt i 7 familier med tilsammen 10 anbragte børn. Der var tale om både forældre, der stadig boede sammen og fraskilte forældre. I tilfældet med de fraskilte par er der gennemført interview med forældremyndighedsindehaveren. I de tilfælde, hvor der var tale om et fælles forældrepar blev interviewet gennemført med den forælder, der havde lyst. I et enkelt tilfælde var den anden forælder til stede og deltog sporadisk i interviewet. I et andet tilfælde var en hjemmeboende søster til det anbragte barn til stede under interviewet og kom med enkelte bemærkninger.

Der er gennemført 7 interviews med forældre, 5 mødre og 2 fædre

Der er gennemført et interview med 5 anbragte børn i alderen 10-16 år ud af 9 mulige. 2 piger og 3 drenge. To børn ønskede ikke selv at deltage – det ene af børnene havde først accepteret, men meldte fra på dagen for interviewet. En forælder ville gerne selv deltage i et interview, men ønskede ikke at give samtykke til at barnet blev spurgt. Et barn lykkedes det aldrig at få lavet en aftale med på grund af skift i anbringelsessted.

Der er gennemført interview med 9 kontaktpædagoger fordelt på 4 forskellige anbringelsessteder, 4 kvinder og 5 mænd.

4.5 Interviewmetode

Traditionelt set betragtes interviews (ligesom observationer og dokumentanalyser) som en særlig metode. Med afsæt i Angrosino og Mays de Pérez (2000) kritik af metodebegrebet kan man imidlertid argumentere for en alternativ måde at forstå forskningsinterviewet på, som lægger sig op ad dette projekts epistemologiske forudsætninger. Frem for kun at betragte interviewet som en bestemt metode, åbner de op for at se interviewet, som en kontekst for interaktion mellem forsker og felt. Deres kritik går på, at selvom forskere er opmærksomme på, at interaktionen mellem forsker og felt har en betydning for den viden, der skabes, så stræbes der ofte efter at minimere denne interaktion (Angrosino og Mays de Pérez 2000). Ofte kombineres interviewstudier med observationer med argumentet om at mindske denne interaktion med aktørerne i feltet ud fra en logik om, at observationsstudier kan bringe undersøgelsen et skridt nærmere den virkelighed man ønsker at vide noget om (se f.eks. Dyrberg et al. 2001:331 og Hansen 2003). Hvis vi skal følge dette projekts videnskabsteoretiske orientering, så er det imidlertid en væsentlig pointe, at uanset hvilken forskningsteknik man bruger, så modificerer man det, man observerer og analyserer. Forskellige metodiske tilgange giver således ikke mere eller mindre rene adgange til den sociale virkelighed: De repræsenterer alle forskellige positioneringer i feltet, som skal medtænkes i den måde det empiriske materiale analyseres på. Det betyder bl.a. også at alt empirisk materiale er sidestillet; det kan ikke over- eller underordnes hinanden, og skal

betragtes ud fra den særlig kontekst det er produceret i. I projektet vil vi forsøge at omfavne disse vilkår ved at tage højde for og medtænke de selvfølgeligheder vi selv bringer ind i feltet i alle faser af projektet.

Et andet forhold, der danner grundlag for den interviewforståelse projektet orienterer sig imod er Ricoeurs forståelse af den tid, som formes gennem krydsningen mellem faktisk historie og beretningen, dvs. konkrete handlinger og refleksion, som 'den tredje tid'. Den tid, hvor menneskers objektive handlinger flettes sammen med deres oplevelser og tolkninger er udgangspunktet for enhver historiefortælling. Beretninger skabes ud fra allerede oplevede erfaringer. Interviewpersonerne konstruerer således deres historie ud fra den samlede erfaring, som de har i interviewsituationen. Deres nuværende livssituation ligesom eventuelle forandrede anskuelser/vurderinger påvirker også historien (Claezon 2004:78).

Med ovenstående forudsætninger bliver det vigtigt at medtænke interaktionen mellem den, der interviewer og den, der bliver interviewet, samt den konkrete kontekst (tid, sted mv.) interviewet foregår i. Den måde forældre, børn og kontaktpædagoger fortæller om deres oplevelser på, vil således være afhængig af de forskellige kontekster, der er med til at konstituere interviewsituationen (interaktion, tid, sted mv.). De udsagn, der fremkommer i interviewsammenhænge vil derfor altid være situationsafhængige og det vil ikke være muligt for interviewpersonen at rekonstruere tidligere oplevelser og ufiltreret få dem formidlet til forskeren (Järvinen og Mik-Meyer 2005:9-14).

Det er altså ikke muligt at tænke sig at interviewpersonerne vil kunne gå tilbage i deres hukommelse og fortælle om tidligere situationer uden at være påvirket af den sammenhæng de befinder sig i her og nu, og den situation og person fortællingen skal præsenteres i og for. Interviewpersonerne vil, når de ser tilbage på oplevelserne, fortolke disse i lyset af de efterfølgende erfaringer de har fået, og samtidig fortælle om situationerne på en måde, der passer ind i deres selvfremstilling.

For ikke at havne i en situation, hvor det på baggrund af ovenstående bliver umuligt at bruge interviewet til andet end at sige noget om den interaktion, der foregår mellem intervieweren og interviewpersonen (det ville være ufrugtbart set i relation til projektets formål) er det nødvendigt at finde en balance mellem fokus på, **hvordan** interviewet foregår (interviewinteraktionen) og **hvad** interviewet handler om (interviewindholdet). Begge skal inddrages i analysen af interviewene.

Selvom den måde interviewpersonerne vælger at fortælle om deres oplevelser vil være påvirket af interviewinteraktionen (forventninger om, hvad intervieweren gerne vil høre, tolkninger af det, der bliver spurgt om, opfattelser af, hvad der er legitimt at sige i den situation vi befinder os i osv.), så er interviewene samtidig også mere end blot en forhandlingssituation mellem intervieweren og interviewpersonen. Selvom fortællingerne vil være formet af situationen og

interaktionen, så vil fortællingen også være påvirket og formet af de oplevelser interviewpersonerne har haft og den måde vedkommende har skabt mening af og i de situationer de er og har været en del af.

Analysen vil være et forsøg på en vekselvirkning mellem en indkredsning af 'egentlige' temaer, der knytter sig til interviewpersonernes oplevelser og fortællinger og derfor må siges på en vis at afspejle konkrete begivenheder og hverdagslivssituationer og de fortællende og forhandlende aspekter af interviewene.

Samtlige interviews med børn/unge, forældre og kontaktpædagoger blev foretaget af undersøgelsens tre forfattere og tilrettelagt sådan at hver person foretog samtlige interviews med en informantgruppe. Herefter foretog den samme person analysen af interviewene i et samlet informantperspektiv.

Ved at lade den samme person gennemføre såvel interviews som analyser med den samme informantgruppe, blev det muligt at lade denne person fungere som repræsentant for dette perspektiv. Denne fremgangsmåde gav analysefasen flere dimensioner:

- I den tværgående analyse kunne informantperspektiverne bringes i spil med hinanden på planlagte møder mellem de tre projektmedarbejdere til brug for analysen af det empiriske materiale.
- Projektmedarbejderens intensive arbejde med det enkelte informantperspektiv betød at de var tilbøjelige til at tage mere vare på informanternes udsagn, forstået på den måde at repræsentanten for det enkelte informantperspektiv var opmærksom på, at der ikke blev overfortolket på udsagn og at tolkningerne ikke overskred, hvad materialet kunne bære. En for høj grad af identifikation med de enkelte informanter blev undgået ved at ved at bringe perspektiverne i spil med hinanden, hvorved vi kunne udfordre hinanden på selvfølgheder. Denne fremgangsmåde bidrog således til at imødegå en vis balance mellem de etiske hensyn der ligger i ikke at udstille informanterne, men samtidig bringe de udsagn frem som kunne være med til at besvare undersøgelsens erkendelsesinteresse.
- Samspillet mellem informantperspektiverne repræsenteret ved de tre projektmedarbejdere tjente desuden som en valideringsproces, hvori tolkningsmuligheder blev udfordret og kvalificeret.

En ulempe ved denne fremgangsmåde var, at det ikke i selve interviewsituationen var muligt at forfølge uoverensstemmelser eller få uddybet hændelser på tværs, som det ville have været tilfældet, hvis den samme person havde foretaget interviewet med barnet, forældrene og kontaktpædagogen i de enkelte cases. Det viste sig ved at det ikke er lykket at gøre alle temaer tilgængelige for en tværgående analyse. En sådan fremgangsmåde ville imidlertid også have indebåret et etisk dilemma for den pågældende interviewer. Det interviewede barn, forælderen og kontaktpædagogen fortæller hver deres version af konkrete hændelser. Intervieweren ville

være nødt til at foretage en afvejning af, hvor meget vedkommende kunne spørge ind til sådanne hændelser med risiko for at komme til at afsløre eventuelle uoverensstemmelser mellem de forskellige versioner. I værste fald kunne det være med til at optrappe en konflikt mellem forældre, barn og kontaktpædagog i den enkelte case, hvilket vi ikke ønskede. Derudover kunne interviewpersonens viden om at den samme interviewer skulle interviewe vedkommendes barn, forældre eller kontaktpædagog betyde, at der var ting vedkommende ikke ville sige af frygt for at det ville blive afsløret i et senere interview eller omvendt at interviewpersonen ville forudsætte, at intervieweren allerede kendte historien fra en vinkel og derfor forudsætte for megen kendt viden i interviewet.

Hensigten med den valgte fremgangsmåde var at udnytte datamaterialet på flere forskellige måder. Dels ved at sætte fokus på og gå i dybden med forskellige informantgruppers perspektiver (f.eks. ved at sammenstille/sammenligne forældreperspektiver på tværs af casene), men også ved at sætte de forskellige perspektiver i de enkelte cases i spil med hinanden (f.eks. ved at sammenholde/sammenligne forældrene, barnet/den unge og kontaktpædagogens udsagn omkring samarbejdet i samme sagsforløb).

For at gøre det muligt at sætte de tre informantperspektiver i spil med hinanden var det nødvendigt at gøre interviewene på tværs af informantgrupperne sammenlignelige. På baggrund af litteraturstudiet og indledende drøftelser i projektgruppen indkredsede vi derfor fem overordnede temaer, som retter sig mod besvarelsen af projektets erkendelsesinteresse (se nedenstående oversigt). De fem temaer har tjent som fælles ramme for det videre arbejde med interviewtemaer, guides og spørgsmål til de enkelte informantgrupper.

Relationer/ samarbejde	Identiteter/ roller	Hverdagsliv	Begivenheder/ historie	Inddragelse/ Indflydelse
----- Barn, forældre, institutionsperso nale, sagsbehandler, advokat, jævnaaldrene/ven ner på og uden for institutionen	----- Hvilke identiteter muliggøres, skabes, omformes, tilbydes. – forældreidentitete r, identitet som 'anbragt'- Professionelle identiteter.	----- - skole, fritid,	----- (f.eks. meningsdannelse vedr. processen omkring anbringelsen – beslutningen, flytningen. - seneste behandling i B/U udvalget	----- Hvem bestemmer hvad

Interviewene blev tilrettelagt på og gennemført på en sådan måde, at der blev skabt mulighed for at få interviewpersonens perspektiver frem. I planlægningen har vi lagt vægt på at benytte fremgangsmåder og metoder, der passede til den enkelte informantgruppe. Interviewformen har derfor varieret fra informantgruppe til informantgruppe. Nedenfor redegøres for de specifikke

overvejelser, der er gjort i forbindelse med tilrettelæggelse og gennemførelse af interviewene med de tre informantgrupper.

4.5.1 Interviews med anbragte børn

Der er foretaget kvalitative interviews med udvalgte børn fra hvert anbringelsessted. Børnene blev interviewet dels om deres oplevelser af frivillighed kontra tvang i undersøgelses- og beslutningsforløbet omkring anbringelsen og om deres hverdagsliv på anbringelsesstedet. Interviewet omhandlede desuden deres oplevelser af mulighed for indflydelse, herunder deres oplevelse af, hvem der bestemmer hvad. Alle interviews blev foretaget ved at interviewer besøgte institutionen. Personale eller barn havde valgt et sted, hvor man kunne sidde uforstyrret. Ved et interview (det første) deltog socialrådgiver, der var ansat på institutionen. Dette for at gennemføre et interview, hvor interviewer efterfølgende kunne få feedback. I alle andre interviews deltog kun interviewer og barn. Interviews blev optaget på bånd. Et enkelt barn spurgte ved samtalens start: 'Skal jeg ikke også filmes, det blev jeg sidst', hvilket viser, at det ikke var første gang barnet stillede op. Barnet var så at sige 'den professionelle', mens intervieweren fumlede med teknikken.

I forbindelse med udfærdigelse af interviewguide til informantgruppen 'børn' blev der taget hensyn til at gruppen potentielt bestod af børn i alderen 10 til 18 (23) år. I de konkrete interviews, der indgik i projektet var aldersspredningen for informanterne fra 10 til 16.

Da projektets analysestrategi baserede sig på en kombination af induktive og deduktive elementer, måtte dette også afspejle sig i udformningen af interviews. På den ene side blev der taget afsæt i projektets erkendelsesinteresse og de kategorier der allerede var formuleret gennem projektets indledende faser, herunder afgrænsningen af genstandsfelter og arbejdet med foki. På den anden side ønskede vi en åbenhed/sensitivitet i mødet med barnet, der muliggjorde opdagelsen af nye forståelser, mønstre, begreber og sammenhænge.

I SFI's rapport 'Bekymrende identiteter' (Espersen 2010) gør Laila Dreyer Espersen sig nogle overvejelser om magtforholdet mellem interviewer og informant, når der er tale om henholdsvis voksen og barn – om vigtigheden af at være opmærksom på den asymmetriske magtbalance (Espersen 2010: 45).

Det har ikke været muligt at lære børnene at kende over tid for at etablere en bæredygtig relation, så interviewer valgte at gøre en del ud af at indtage gæsterollen – at præsentere sig som gæst i barnets og institutionens liv. Samtidig havde projektet sikret sig samtykke fra forældre, så præsentationen af interviewer også kunne indeholde en meddelelse om at 'jeg ved at din mor/far har givet lov til at du må snakke med mig, og du har også selv sagt ok – er det rigtigt?'. Et enkelt barn valgte at takke nej til at blive interviewet. Et andet barn var så tilbageholdende i interviewsituationen, at intervieweren valgte at afslutte interviewet efter ca. ½ time.

Interviewguiden sikrede at vi nåede rundt om temaerne: Rammen for anbringelsen, hverdagslivet på anbringelsesstedet og i skolen, relationer og netværk til biologisk familie og til anbringelsesstedet, børnenes oplevelse af hvem der bestemmer hvad og oplevelsen af at være anbragt uden samtykke fra forældremyndighedsindehaver.

Der blev vekslet mellem spørgsmål af faktuel karakter og interviewmetoder inspireret af narrativt orienterede tilgange.

Eksempel:

- Har du boet her siden du 'blev anbragt' eller boede du et andet sted før?
- Nu brugte jeg ordet 'anbragt', men hvad kalder du det selv?

I forbindelse med to temaer; oplevelse af hvem der bestemmer hvad og oplevelsen af at være anbragt uden samtykke blev der udarbejdet et dialogmateriale (se bilag 3), der skulle være med til at skabe rammen for en fælles udforskning af temaerne for informanten og interviewer. Hensigten var at understøtte interviewet og bringe det hen mod en samtale om spørgsmålene. Med dialogmaterialet på bordet mellem interviewer og barnet, blev det muligt at bryde den direkte kontakt og være fælles om noget tredje.

Selvom et interview på flere måder adskiller sig fra en professionel samtale i form og indhold, valgte vi at gøre brug af noget af den viden der er tilgængelig vedr. samtaler med børn. Dels fordi det var vigtigt for os, at interviewet blev gennemført på en måde der både tog vare på barnets integritet og gav det mulighed for at fortælle sin historie. Dialogmaterialet udgjorde med Øvreeide (2004)'s ord en form for triangulering. Barnet får så at sige sin 'verden' trianguleret, hvor denne triangulering udgør grundlaget for det fælles genstandsmæssige fokus i dialogen, der ligger uden for, men alligevel er omsluttet af det relationelle forhold.' 'Verden eller temaet bliver på denne måde inkluderet i den emotionelt gensidige oplevelse mellem barnet og den voksne' (Øvreeide 2004:62).

Da der i interviewet blev sat fokus på barnets forståelse af at være anbragt uden samtykke er der en risiko for at understøtte barnets oplevelse af at være anderledes/ stigmatisering. Vi ønskede at udfordre det faktum, at forældremyndighedsindehaveren havde været imod anbringelsen ved at sætte fokus på andres holdninger. Dialogmaterialet gav mulighed for at inddrage andre fra barnets netværk og dannede på den måde rammen for udforskning af flg. spørgsmål: Vi ved, at din mor/far har ønsket, at du kunne blive boende hjemme hos dem, men hvad tror du andre mener om at du bor her?

4.5.2 Interviews med forældre

Forældrene til de børn, der indgår i undersøgelsen er blevet interviewet omkring deres oplevelser og tanker om anbringelsen af deres barn. Interviewet var både retrospektivt og her og nuorienteret mod forældrenes oplevelse af deres og deres barns hverdagsliv. Der blev spurgt ind til forældrenes erindringer om tiden forud for anbringelsen, selve anbringelsesforløbet og det

efterfølgende samarbejde med myndighederne og anbringelsesstedet. Der blev spurgt til "Her og nu" hverdagslivet med barnet og den daglige kontakt. Alle børnene som indgår i vores undersøgelser kommer på besøg hjemme hos deres forældre.

Interviewene foregik efter forældrens ønske enten i deres hjem eller på et offentligt mødested (café eller bibliotek). Interviewene varede mellem 1-2 timer. Alle forældre var meget imødekommende og ville gerne bidrage med deres viden af hensyn til andre forældre, som måtte komme i en tilsvarende situation.

Både forældrepar, mødre og fædre har deltaget men af hensyn til anonymisering er dette sløret i analyserne.

Interviewers oplevelse i mødet med forældrene var at der var tale om mennesker som var i en meget frustrerede og for dem meningsløs situation, overfor hvilken de gav udtryk for stor magtesløshed. I nogle interview betød forældrenes følelsesmæssige tilstand at uddybende spørgsmål blev holdt på et minimum da forældrene både frabedte sig dette og havde svært ved at holde fokus, hvis interviewer forstyrrede for meget. I andre interview gjorde interviewer mere ud af at holde fast og sørgede for at få spurgt ind til eventuelle modsigelser og uddybet overfladiske svar undervejs. Forældrene gav udtryk for et stort ønske om at deres situation ville blive forstået. Som interviewer blev man efter samtalen fyldt med spørgsmål om hvorvidt anbringelserne af børnene kunne være foregået på en mere hensigtsmæssigt og mindre konfliktskabende måde. I selve analysen af interviewene har vi lagt vægt på ikke at "tage stilling" til hvorvidt anbringelsen var en rigtig beslutning, da det dels ikke er undersøgelses formål, og dels fordi vi via vores interview ikke har/får tilstrækkelig viden om barnet og omstændighederne. Dette gør imidlertid ikke det stærke indtryk af mødet med en gruppe forældre i store fortvivlelse mindre.

4.5.3 Interviews med kontaktpædagoger

Alle interviews med kontaktpædagoger er foregået på anbringelsesstedet, fortrinsvist på et fælles personalekontor eller i et mødelokale. Enkelte steder har interviewet måtte afbrydes på grund af at andre personer skulle hente ting eller bruge en telefon i lokalet. Da interviewene er gennemført umiddelbart op til, midt i eller i umiddelbar forlængelse af en vagt har det også forekommet at pædagogen er blevet kaldt ud for at håndtere en akut opstået problemstilling eller svare på spørgsmål fra børn og andre ansatte undervejs.

Interviewerens egen erfaring med det professionelle arbejde med udsatte børn og deres familier indebærer en potentiel ulempe, idet der er en risiko for at interviewene bliver for indforståede og ikke fører til ny viden. Bolette Christensen (1994) påpeger, at der er risiko for, at man kan vide for meget om det, den interviewede fortæller, og være for "god" til at leve sig ind i genkendelige aspekter af den interviewedes historie. Hvis man beskæftiger sig med kulturer, hvor folk tilsyneladende taler samme sprog, som man selv gør, er man mere tilbøjelig til at overse de særlige meningssystemer og betydninger, som ligger i anvendelsen af sproget (Christensen

1994:18). Ifølge Spradley (1979) er der desuden en større risiko for, at informanterne springer informationer over, som de går ud fra at interviewerens kender (Spradley 1979:27). Han peger imidlertid også på, at en forudsætning for at opdage, hvad der er det særlige for den kultur, man studerer, er, at man lærer sig denne kulturs særlige sprog. Annick Prieur (2002) fremhæver desuden, at *nærheden* til det felt, man studerer, kan give en større mulighed for kritisk distance til informanterne, fordi *distance* kan være en kilde til naivitet, når man tror, at man ved noget, man ikke ved (Prieur 2002:138f). Indefra kan perspektivet altså også bidrage med en nyttig forståelse af den kultur, de interviewede er en del af, hvilket også er en vigtig forudsætning for at kunne opdage nyt. I interviewene med kontaktpædagogerne er der lagt vægt på at give plads til kontaktpædagogernes egne ord og begreber. Helt konkret har interviewerens bestræbt sig på at forholde sig så naivt spørgende og nysgerrig som muligt i interviewenes første del, og i interviewets anden del bl.a. forsøgt at udnytte egen viden og erfaring til at udfordre den interviewede på deres udsagn og få en fælles refleksion omkring de relevante temaer i interviewene. Set i bakspejlet har de åbne og eksplorative spørgsmål fået lov til at fylde meget, om end det også er lykkedes at udfordre kontaktpædagogerne på deres selvfølgheder undervejs.

4.6 Analysestrategiske overvejelser

Metodologisk skelnes typisk mellem induktion og deduktion til betegnelse af, hvilke slutningsformer, der anvendes i videnskabelige analyser. Induktive forskningstilgange baseres på et 'nedefra'-perspektiv, hvor empirien får analytisk forrang. Deduktivt orienterede tilgange forudsætter en eksplicitering af teoretisk eller anden forforståelse og tager afsæt i teoretiske antagelser, f.eks. ved hjælp af et teoretisk begrebsapparat, formulering af indikatorer eller ved at formulere hypoteser, der søges be- eller afkræftet i empirien. På den måde er induktion/deduktion blevet fremstillet som adskilte metodologiske tilgange knyttet til f.eks. forskellen mellem kvalitativ/kvantitativ forskning. Blandt metodeforfattere er der imidlertid ikke enighed om relevansen af en sondring mellem induktive og deduktive analysestrategier, idet forskningspraksis ofte indeholder både induktive og deduktive aspekter (Olsen 2002:110ff). En bekendelse til den ene eller anden side ville heller ikke være uproblematisk inden for denne undersøgelses videnskabsteoretiske perspektiv: Induktive metodologiske tilgange betoner empiri som udgangspunktet for at generere ny viden og søger at opretholde en eksplorativ og forudsætningsløs tilgang til den specifikke sociale kontekst, der undersøges. I et interaktionistisk perspektiv skabes erkendelse i et samspil mellem forsker og felt, og udgangspunktet er at der ikke findes en forudsætningsløs tilgang til den sociale virkelighed. Et på forhånd fast defineret begrebsapparat og forestillinger om bestemte sammenhænge mellem begreber indebærer imidlertid samtidig en risiko for en ensidig reduktion af virkeligheden og udgør en begrænsning i forhold til at opnå kompleks viden om den specifikke sociale kontekst dette projekt sigter mod at skabe viden om.

Projektets analysestrategi baserer sig derfor for en kombination af induktive og deduktive elementer. På den ene side ønsker vi en åbenhed/sensitivitet overfor det empiriske materiale, der

muliggør opdagelsen af nye mønstre, begreber og sammenhænge. På den anden side tages der afsæt i projektets erkendelsesinteresse og de kategorier, der allerede er formuleret gennem projektets indledende faser, herunder afgrænsningen af genstandsfeltet og arbejdet med litteraturstudie og forberedelse af interviews. Undersøgelsens analytiske fokus på interaktion og identitetskonstruktioner udgør ligeledes et særligt blik på det empiriske materiale. Til hjælp for at systematisere og eksplicite denne proces har vi hentet inspiration i Grounded Theory - omend i tillempet form. Hvilke tillempelser der er tale om, vender vi tilbage til. I følgende præsenteres læseren kort for nogle af grundtankerne i Grounded Theory. Herefter redegøres for undersøgelsens analysestrategi, som falder i to dele.

Grounded Theory (GT) anvendes ofte i forbindelse med casestudier, hvor man *'via en eksplorativ undersøgelse ønsker at opnå en dybere empirisk og begrebslig indsigt i særligt afgrænsede områder eller sektorer'* (Jacobsen 2002:89). GT er imidlertid ikke en teori, som navnet antyder, men en generel metodologi, der kan anvendes til såvel kvantitative²⁴ som kvalitative data. Den har rødder i den amerikanske pragmatisme, fænomenologi og symbolsk interaktionisme (Jacobsen 2002:86). GT's styrke er at den har systematiseret en række analysemetoder, der giver forskeren en konkret fremgangsmåde. Forskningsmetodikken består af systematiske kode- og analyseteknikker, der har til hensigt at udvikle teori, eller delelementer til en teori, der er funderet eller 'grundet' i empiriske data. Med en GT inspireret analysestrategisk tilgang har det været vores hensigt at udvikle en række sammenhængende begreber (eller konceptuelle kategorier i GT's terminologi), der kan bidrage til at forstå vilkårene for samarbejdet mellem kontaktpædagoger, børn, forældre og myndighedspersoner i anbringelsessager uden samtykke.

Glaser og Strauss (1967) udviklede Grounded Theory i opposition mod daværende forskning, der ifølge de to ophavsmænd primært bestod af verifikation af eksisterende teori eller udvikling af teori gennem logisk deduktion, i stedet for fra selve det empiriske materiale. Oprindeligt var GT således overvejende induktivt orienteret mod ambitionen om at generere teori eller elementer til en teori gennem systematisk arbejde med empirisk materiale. Metoden er sidenhen videreudviklet til at omfatte en kombination af en induktiv og en deduktiv metodisk strategi, (jf. f.eks. Strauss & Corbin 1998).

Glaser og Strauss udviklede selv metoden i forskellig retning og var, da Strauss døde i 1996, uenige om dens anvendelse. Glaser betonedede den induktive fremgangsmåde, hvor de idéer og begreber, der dukker op gennem bearbejdning af data ikke behøver yderligere verifikation. Strauss videreudviklede GT' sammen med en af sine tidligere studerende, Juliet Corbin og fokuserede på

24 GT er ofte blevet kritiseret for at have en negativ indstilling overfor kvantitative metoder. Glaser & Strauss gjorde imidlertid meget ud af at vise at deres tilgang også er anvendelig i forbindelse med kvantitative undersøgelser. De kritiserede samfundsvidenskaberne for at skabe en kunstig adskillelse og polarisering mellem kvantitative og kvalitative data, som de mente var ufrugtbar for forskningsprocessen, idet de regnede enhver form for data for brugbar i forbindelse med genereringen af 'grundet' teori (Jacobsen 2002:87).

vigtigheden af en løbende verificering og validering af idéer og begreber undervejs i forskningsprocessen. På den måde fremhæver Strauss og Corbin udover den induktive proces også den deduktive proces ved at gå tilbage i empirien for at be- og afkræfte antagelser. Forskellen mellem Glasers tilgang og Strauss og Corbins tilgang afspejles samtidig i en grundlæggende forskel mellem en epistemologisk orienteret forskningstradition og en ontologisk orienteret forskningstradition. Hvis man mener at teorien konstrueres, hviler dette på en epistemologisk opfattelse af at viden om sociale virkeligheder skabes i intersubjektiv interaktion mellem forskere og aktører i feltet og en ontologisk opfattelse af at sociale virkeligheder konstrueres i interaktionen mellem mennesker. Antagelser om at teorien 'vokser' ud af empirien bygger på en ontologisk forestilling om at der kan findes en virkelig teori eller proces, der kan træde frem som om den havde været der hele tiden. Sidstnævnte orientering er bl.a. blevet kritiseret for at lægge sig op ad et positivistisk virkelighedssyn med forestillingen om en objektiv teori, der kan opdages 'derude' (Guvå & Hylander 2003:82ff). I nærværende projekt læner vi os op ad Strauss og Corbins epistemologisk orienterede teori*genererende* tilgang, hvor den teori der skabes, anses som et produkt af det empiriske materiales karakter, samspillet mellem forsker og felt og forskergruppens tidligere og nuværende erfaringer og teoretiske referenceramme. Denne forståelse harmonerer med undersøgelsens videnskabsteoretiske positionering inden for den interaktionistiske tradition. Vores tillempele indebærer således, at vi blander den oprindelige GT med en mere traditionel deduktiv, hypoteseafprøvende strategi.

Den version af GT' som vi anvender, er deduktiv i den forstand at antagelser, der fremkommer i løbet af undersøgelsesprocessen løbende efterprøves i forhold til empirien. Vi benytter os dermed af en konstant komparativ metode, hvor man hele tiden søger efter sammenligninger og modstillinger i materialet med henblik på fortløbende revidering, modificering og afbalancering af de fremvoksende hypoteser og begreber. I GT er idealet at disse sammenligninger er af intern karakter og udelukkende finder sted i det datamateriale man har til rådighed. Vores tillempelede version indebærer imidlertid, at vi bl.a. med afsæt i undersøgelsens litteraturstudium, løbende orienterer os imod eksisterende forskningsresultater og bringer dem i spil med egne fortolkninger og kategoriseringer²⁵. Videreudviklere af GT har da også argumenteret for at man, f.eks. gennem sekundære data, udviklet af andre forskere, kan kvalificere forskningsprocessen ved at finde modstand mod og støtte, tilføjelser og nye egenskaber til egne begrebskonstruktioner, hypoteser

25 Glaser og Strauss mente ikke, at man skulle begynde at læse eksisterende undersøgelser eller anden litteratur førend man selv havde været ude i feltet og foretage interviews og observationer. Denne fremgangsmåde hænger sammen med GT's ambition om at gå til feltet så forudsætningsløst som muligt. Ifølge GT' skal man ikke fremsætte teori, førend man selv har været ude og undersøge virkeligheden.

og antagelser. Dette anses som en væsentlig og kvalificerende del af den vedvarende proces i arbejdet med data²⁶ (Jacobsen 2002: 88).

Der er imidlertid ikke tale om deduktion i traditionel, hypotetisk-deduktiv forstand, idet den indledende positionering inden for den interaktionistiske tradition ikke tjener som et afsæt for formulering af hypoteser, som efterfølgende testes imod det empiriske materiale. Den teoretiske positionering sker for at eksplicite undersøgelsens bagvedliggende antagelser fordi vi deler Jacobsen (2002:)’s opfattelse af at man bør vide, hvor man kommer fra før end man kan vide, hvor man er på vej hen. Hypoteser og antagelser udvikles løbende i et stadigt samspil mellem undersøgelsens videnskabsteoretiske afsæt og arbejdet med det empiriske materiale. Med denne tillempede form for GT arbejdede vi i analyseprocessen hen imod at kunne præsentere en række teoretiske antagelser, der kan være med til at forstå variationerne i det empiriske materiale. Processen kaldes også analytisk deduktion eller *abduktion*, og er kendetegnet ved en stadig bevægelse mellem empiri og teori. Grounded theory i denne tillempede form kan betegnes som en proces, hvor induktiv udforskning fører til en opdagelse, som forskeren forsøger at forstå ved hjælp af ‘tankespring’ i form af en teoretisk antagelse (abduktion) som siden efterprøves deduktivt (Guvå & Hylander 2003:17f).

I arbejdet med det empiriske materiale har vi været inspireret af GT’ procedurer for kodning af materialet og har på den baggrund delt analysearbejdet op i to dele (jf. nedenfor). Hos Strauss og Corbin (1998) drejer kodning sig om den stadige dynamiske udvikling af kategorier, begreber og sammenhænge, herunder den stadige modificering, forkastelse og erstatning af gamle kategorier og begreber med nye. GT’s kodeprocedurer repræsenterer forskellige måder at klassificere det empiriske materiale på og består af en række konkrete teknikker. I præsentationen af de forskellige kodningsprocedurer beder Strauss & Corbin læseren huske på, at kodning er en flydende og dynamisk proces, mens de bryder kodningsprocessen op i konkrete kodningsaktiviteter (Strauss & Corbin 1998: 101). Koder (og kategorier) er altså her de midlertidige resultater af den fortløbende analyse. Kodning er ikke begrænset til kategorisering, navngivning eller mærkning af tekstsegmenter. Det er en proces, hvor man reflekterer, skriver sine refleksioner ned og bruger løbende antagelser aktivt i analyseprocessen. Kodningen retter sig mod opdagelsen af det nye og er orienteret mod begrebsudvikling (Strauss 1987:27). Strauss & Corbins tilgang til kodning er altså dynamisk, udviklende og uadskillelig fra den fortløbende analyse. Kodningsprocessen er i sig selv en analytisk aktivitet, og dermed ikke blot en metode til organisering og forberedelse af det empiriske materiale for analysen. Det er samtidig en analysestrategi, der tillader at begreber og begrebslige sammenhænge ændres og/eller modificeres som en integreret del af analyseprocessen og samtidig synliggør denne proces ved at

26 Konstruktioner af kategorier hviler i høj grad på den enkelte forskers fornemmelser, som dog løbende kvalificeres gennem undersøgelsesforløbet, bl.a. gennem mod og medspil fra allerede eksisterende forskning. (Jacobsen 2002:83)

tilbyde begreber for de enkelte analytiske aktiviteter. Selvom opbrydningen af analyseprocessen er kunstig, så tjener den imidlertid det nødvendige formål at synliggøre den logik, der ligger bag analysen (Strauss & Corbin 1998: 101). Dette muliggør en mere transparent analyseproces.

Dette projekt gør i analysen af det empiriske materiale brug af forskellige dele af GT's analysestrategiske kodningsaktiviteter og organiseres i to dele. I det følgende præsenteres nogle af de konkrete kodeteknikker, der gøres brug af i forbindelse med analysearbejdets to dele.

4.6.1 Analysearbejdets 1. del.

Analysearbejdets 1. del koncentrerer sig om de tre informantperspektiver (børn, forældre, kontaktpædagoger). Analysen tilrettelægges så de interviews, der er foretaget med de tre informantgrupper i første omgang kodes uafhængigt af hinanden. Formålet med denne fremgangsmåde er at skærpe blikket for temaer, der er særlige inden for de pågældende informantgrupper.

Interviewene kodes ved hjælp af en åben kodning, hvor indikatorer benævnes, ensartede indikatorer gives samme kode og koder samles i kategorier, der navngives. En indikator er et udsagn, der kan udgøres af et ord eller af en eller flere sætninger i interviewmaterialet. Indikatoren giver en indikation om et fænomen, en hændelse eller et hændelsesforløb, som forskeren finder tilstrækkeligt interessant til at registrere. I registreringen af indikatorerne medtages såvel enkelte ord/begreber, sætninger eller hele afsnit. Til at beskrive indikatorerne benyttes en kombination af In vivo-koder (dvs. informantens egne ord eller andre almindeligt forekommende ord i det felt vi undersøger) og In vitro-koder (som er mere teoretiske i deres natur). Beskrivende sætninger benyttes i de tilfælde, hvor der ikke umiddelbart er muligt at finde en benævnelse, der dækker. Vi har valgt overvejende at anvende In vivo-koder i starten af analyseprocessen for ikke at risikere at blive hængende i en kategorisering eller teoretisering, der hviler på for almene (common sense) eller allerede eksisterende abstrakte begreber (Guvå & Hylander 2003:42ff).

Den åbne kodning foregår på den måde, at forskeren stiller spørgsmål til data (i vores tilfælde de transskriberede interviews) af karakteren:

- Hvad indeholder det empiriske materiale?
- Hvad er der på spil her?
- Hvad er der at opdage i materialet?
- Hvad siger disse interviews om det vi sigter mod at undersøge:
 - Hvad siger dette konkrete interviewudsagn om betydninger af manglende samtykke i anbringelsessager?
 - Hvilke roller og positioner italesættes for og af forskellige aktører i det empiriske materiale?

Sidstnævnte spørgsmål anvendes af pragmatiske årsager og for at give analysen retning i forhold til projekts erkendelsesinteresse - og dybde. I en åben kodningsproces skal hvert enkelt interviewudsagn i princippet behandles som en unik informationsbid, der skal undersøges grundigt med henblik på dens kvalitative betydningsindhold (Guvå & Hylander 2003:52f). Ved hele tiden at have projektets erkendelsesinteresse for øje kan vi veksle mellem den 'helt åbne' tilgang til data og projektets mere specifikke fokus.

På dette stadium i analyseprocessen er det vigtigt at fange kompleksiteten ved at finde så varieret og blandet information som muligt. Samme ord og vendinger kan i princippet tildeles forskellige koder, når de udgør indikatorer på forskellige hændelsesforløb eller fænomener. Vi har dog valgt at være varsomme med at anvende de samme ord eller vendinger i forskellige sammenhænge, idet kodelisten i så fald hurtigt ville blive for utydelig og uoverskuelig (Guvå & Hylander 2003:52f).

I forbindelse med den åbne kodning opbygges en kodeliste/kodenøgle. Undervejs noteres antagelser, spørgsmål og mere sammenhængende hypoteser, som dels efterprøves inden for den konkrete informantgruppe, dels gemmes til den senere analyse, hvor de tre informantperspektiver sættes i spil med hinanden. Dette også med henblik på at muliggøre en senere sammenligning på tværs af informantperspektiverne. Analysearbejdets 1. del munder ud i formuleringen af hypoteser, som efterprøves som en del af analysens 2. del.

Komparation foretages på tværs af interviewene inden for samme informantgruppe. I denne proces undersøges hvilke koder, der hører sammen, på hvilken måde(r) de hører sammen samt hvilke koder, der ikke hører sammen. Indikatorer og begreber sammenlignes således med hensyn til lighed og ulighed, hvad angår deres betydningsindhold. Ved gentagne sammenligninger af de forskellige indikatorer er det hensigten at samle de kodede indikatorerne i mere overordnede kategorier(Guvå & Hylander 2003:44ff).

Den åbne kodning og løbende komparation suppleres med det der i GT's terminologi kaldes aksekodning. Aksekodning er en kodeprocedure til at se årsagerne med informantens øjne. Kæden: Problem – årsag – konsekvens – strategi, repræsenterer en aksekodning og analysen går ud på at formulere den historie som aksekodningen afdækker (Boolsen 2006).

I forældreinterviewene ville kodespørgsmålene kunne være; hvorfor tvangsanbragt, hvad var det aktuelle problem, og hvad årsagen til problemet ifølge forældrene? Hvad blev konsekvenserne af problemet, hvad har forældrene fået at vide at disse problemer betød for barnet, og til sidst, hvilke strategier er der lagt for at undgå denne type af problemer?

Kodningen af interviewene inden for de tre informantgrupper foretages af den samme person, som har foretaget interviewene. Denne fremgangsmåde har været en del af projektets design fra begyndelsen. Hensigten er at den enkelte projektmedarbejder gennem interview og

interviewbearbejdning bliver fortrolig med det enkelte informantperspektiv og på den måde i stand til at indtage en særlig position i undersøgelsesprocessen. Fordelen er at det på den måde bliver muligt at sætte de tre informantperspektiver i spil med hinanden i mødet mellem de tre projektmedarbejdere og bruge dette møde, som en aktiv metode i analyseprocessen. Diskussionerne i forskergruppen rummer dermed i sig selv et videnskabeligt potentiale. Ulemperne er at den enkelte projektmedarbejder bliver for fortrolig med 'sit' perspektiv og kommer til at identificere sig for meget med det, hvilket kan hindre mulighederne for at opdage nyt.

Med henblik på at facilitere kodningsprocessen og imødegå nogle af ovenstående ulemper, har der været afholdt møder mellem de tre projektmedarbejdere undervejs i processen for at drøfte den fremadskridende kodningsproces og sætte de tre informantperspektiver i spil med hinanden. Formålet var at 'befrugte' den fortsatte analyseproces og skabe et dynamisk inspirationsforum, hvor nye hypoteser og antagelser kunne formuleres og udgøre en platform for den videre analyse.

4.6.2 Analysearbejdets 2. del

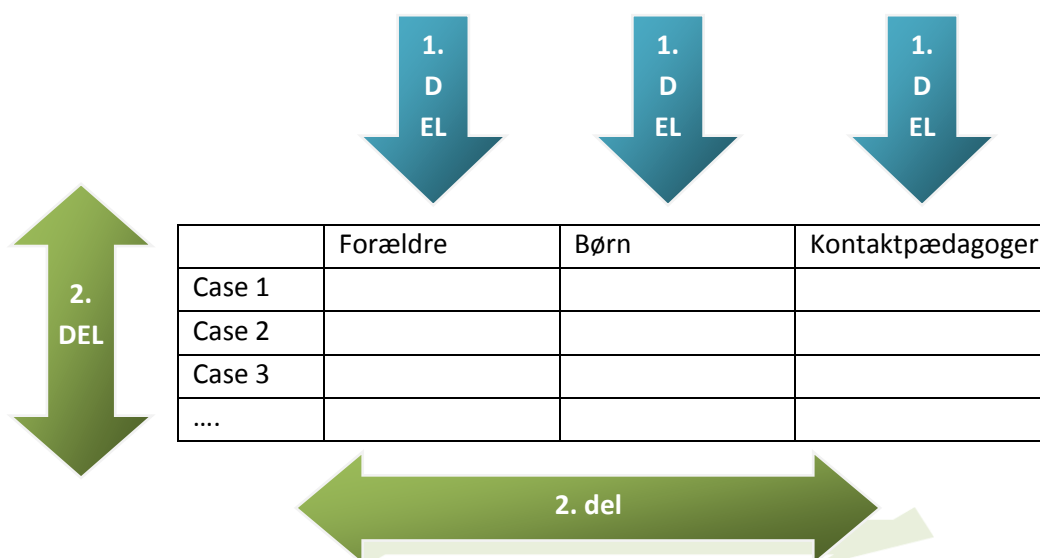
Komparation og konceptualisering

De antagelser der er formuleret i analysearbejdets 1. del forfølges og efterprøves nu på tværs af informantperspektiverne og inden for de enkelte cases. De tre kodenøgler, der er skabt på baggrund af kodningerne af interviewene anvendes på tværs af interviewene, og de kodede indikatorer sammenlignes med hinanden, bl.a. med henblik på at sammenligne interviewudsagn, der er indikatorer på de samme hændelsesforløb. Det kan f.eks. være de steder, hvor forældre, kontaktpædagog og barnet taler om eller refererer til det samme hændelsesforløb ud fra hvert deres perspektiv. I denne proces undersøges hvilke koder, der hører sammen, på hvilken måde(r) de hører sammen samt hvilke koder, der ikke hører sammen. Indikatorer og begreber sammenlignes således med hensyn til lighed og ulighed, hvad angår deres betydningsindhold (Guvå & Hylander 2003:44ff). Ved gentagne sammenligninger af de forskellige indikatorer er det hensigten at samle de kodede indikatorer i mere overordnede kategorier.

Under kodningen og komparationsarbejdet udvikles idéer til, hvordan materialet kan sorteres og ordnes begrebsmæssigt. Denne proces kaldes 'begyndende konceptualisering' og danner grundlaget for den efterfølgende stadig mere teoretiske analyse.

I denne del af analysen bringes de dimensioner projektet startede med og som interviewene er søgt struktureret omkring ind i analysearbejdet. Det efterprøves om disse overordnede kategorier giver mening fortsat og på hvilken måde.

Illustration af de to analysedelprocesser

Memoer

Undervejs i undersøgelsesprocessen har vi anvendt den memoteknik, der anbefales af Glaser og Strauss (1998), hvor tanker om, hvilken kategori et udsagn skal henføres til skrives ned, idéer vi måtte få undervejs – som når man får idéer om en helhed. Disse idéer formuleres som antagelser og efterprøves i det empiriske materiale. Et eksempel er at vi efter hvert gennemført interview har taget noter eller indtalt tanker om interviewets indhold, stemninger, idéer osv. på diktafon.

4.7 Håndtering af interviewmateriale og understøttelse af analyseprocessen med NVivo

Alle interviews er optaget på diktafon og transskriberet i deres fulde længde. Transskriberingen blev foretaget af studentermedhjælpere, som anvendte den samme transskriptionsnøgle (se bilag 4). Af undersøgelsens positionering inden for den interaktionistiske forskningstradition følger at interviewpersonernes måde at tale på, skal ses som kompetente handlinger, som har en funktion i den aktuelle interaktion. Det betyder f.eks. at tøven, øh'er, ufuldendte sætninger mv. ses som interaktionsdeltagernes måder at håndtere eventuelle modsætningsfyldtheder, ubehagelige følelser eller andre vanskeligheder snarere end en manglende evne til at formulere sig. I transskriberingerne er der derfor lagt vægt på at gengive interviewudsagnene så ordret som muligt. Enkelte steder har vi foretaget mindre ændringer for at gøre udsagn mere forståelige, ligesom der er foretaget ændringer med henblik på at sløre steder, personer og genkendelige hændelser (dette uddybes i det følgende afsnit om etiske overvejelser).

I erkendelsen af at analyseprocessen begynder allerede i forbindelse med transskriberingen, besluttede vi at interviewe studentermedhjælperne om de tanker de havde gjort sig undervejs i forbindelse med transskriberingen. De temaer og opmærksomhedspunkter, der fremkom under interviewet med studentermedhjælperne blev bragt tilbage i projektgruppen og brugt som inspiration i den videre analyseproces.

Håndtering, systematisering og kodning af interviewudskrifterne blev foretaget ved hjælp af det kvalitative databehandlingsprogram NVivo 9. NVivo er udviklet med henblik på at kunne understøtte en Grounded Theory inspireret forskningstilgang og kan bidrage til organiseringen af data og assistere i konstruktionen af kodningskategorier. Kombinationen af Grounded Theory og Nvivo er med til at opfylde et væsentligt kvalitetskriterium ved forskning inden for den interaktionistiske tradition, nemlig såvel en bevidstgørelse hos forskeren og en eksplicitering over for andre af interaktionen mellem forsker og felt, idet det kontinuerlige arbejde med modificering, sortering, forkastelse osv. af begreber synliggøres undervejs.

Den konkrete anvendelse af NVivo har været pragmatisk forstået på den måde, at vi har kodet det samlede interviewmateriale i NVivo og brugt de søgefunktioner, der er i programmet til at efterprøve hypoteser på tværs af interviewene. En fuld anvendelse af de muligheder NVivo rummer er en tidskrævende og omstændelig proces. Vi har derfor begrænset os til at anvende de funktioner, der gav mening og var hjælpsomme i forhold til undersøgelsens formål. En af risikoerne ved at anvende computerassisteret kvalitativ analyse er desuden at udsagn hurtigt kommer til at 'leve deres eget liv' frakoblet deres kontekst i interviewsituationen. Det har vi forsøgt at modvirke ved at læse interviewudskrifterne igennem i deres fulde længde flere gange og ligeledes ved flere steder at tage de konkrete udsagns kontekst (i form af omgivende interviewpassager) med når interviewudsagn gengives i rapporten.

4.8 Undersøgelsesetiske overvejelser

Når man undersøger sociale fænomener og træder ind i et mellemmenneskeligt felt, opstår der mangfoldige og komplekse etiske spørgsmål. Svaret på etiske spørgsmål kan ikke findes i standardiserede etiske retningslinjer da etiske problemstillinger i forbindelse med undersøgelsespraksis såvel som alle andre former for praksis, der involverer menneskelige interaktioner, ændrer sig fra situation til situation.

Når etik forbindes med vidensproduktion ud fra den antagelse, at den producerede viden kan bruges til at håndtere etiske og politiske problemstillinger, opstår der samtidige etiske spørgsmål forbundet med selve den vidensproducerende praksis. På den ene side indebærer det at placere sig midt i et undersøgelsesfelt præget af mennesker i mere eller mindre magtfulde og magtesløse positioner, med hvad deraf følger af forskellige grader af sårbarhed, en udfordring med hensyn til at tage vare på disse menneskers integritet. På den anden side fordrer det at producere viden ud fra videnskabelige kriterier så undersøgelsen gennemføres i overensstemmelse med de

videnskabelige kriterier og kvalitetskrav, der forbindes med forskning af den type vi varetager. Det at sikre kvaliteten af den viden der produceres, er dermed også en etisk fordring – ikke kun for at sikre videnskaben selv, men fordi den risikerer at få betydning for de mennesker vidensproduktionen vedrører. Hvad der kvalificerer viden til at gøre en forskel er i sig selv et komplekst spørgsmål. Når sigtet er at gøre en forskel i praksis så skal den viden, der produceres dels kunne valideres i det praksisfællesskab den forventes at indgå i og kvalificere. Derudover skal den leve op til almindelige videnskabelige kriterier så som gennemsigtighed og validitet. De former for videnskab, der bedømmes som 'god' inden for det felt de skal gøre en forskel inden for har større chancer for at få gennemslagskraft inden for netop dette felt. Et dilemma forbundet hermed, er at viden, der ligger for langt fra feltets herskende opfattelser risikerer ikke at blive valideret/godtaget, mens viden der ligger for tæt op ad feltets selvforståelse risikerer at reproducere allerede eksisterende doxa og dermed ikke bidrage til ny viden (Hastrup 2009:25ff). Kunsten består i at bibringe feltet en passende forstyrrelse. Om det er lykket os med denne undersøgelses resultater vil feltets modtagelse af undersøgelsesresultaterne vise.

Ovenstående etiske hensyn er ikke altid forenelige og afspejler den potentielle konflikt mellem det at producere sand og gyldig viden og handle etisk imens. Hensynet til anonymisering kommer f.eks. i konflikt med hensyn til mulighederne for kontrol med behandlingen af de kvalitative data. Vi har gennem processen skullet afveje værdien af ikke at afsløre for meget om informanterne op imod værdien af at skabe ny viden, der forhåbentlig kan bidrage til at skabe bedre vilkår for anbragte børn og deres forældre fremover.

Etik handler om værdier. Værdier sætter rammen om den moralske forventningshorisont, vi som mennesker orienterer os imod i forbindelse med refleksioner om rigtige og forkerte handlinger. Selvom vores ærinde ikke er at afsige værdidomme over de fænomener vi studerer, så kan vi ikke undgå at bedømme dem. Det sker gennem vores valg af felt, position, analytisk perspektiv og fremstillingsformen, som i sig selv fremmer eller hæmmer visse fortolkninger. Det sker ligeledes gennem udvælgelsen af, hvad der er relevant at interessere sig for i det empiriske materiale og hvad der ikke er (Hastrup 2009:15-16).

Anbringelser uden samtykke er ofte forbundet med aktuelle og potentielle konflikter parterne imellem. Fra undersøgelsens start har det derfor været en vigtig værdi at alle interviewpersoner skulle have en god oplevelse med at deltage i undersøgelsen. Denne værdi har vi operationaliseret i to overordnede temaer, anonymitet og redelighed:

Anonymitet

Vi har fra begyndelsen af projektet lagt vægt på, at de deltagende personer skulle være anonyme. Sikring af interviewdeltagernes anonymitet har derfor været en prioritering i alle stadier i undersøgelsesprocessen. I processen har det været kontaktpædagogerne, som har været mest optagede af deres anonymitet. De har især været optagede af, at deres udtalelser ville give anledning til at ødelægge det gode forældresamarbejde og give anledning til konflikter. Ingen

forældre har ytret eksplicit ønske om at optræde anonymt i undersøgelsen. I forhold til forældrene har understregningen af deres anonyme status imidlertid bidraget til at tydeliggøre, at vi ikke ønskede at involvere os i deres konkrete sag, og at de dermed ikke skulle se deres deltagelse i undersøgelsen, som en mulighed for at blive hørt i deres individuelle sagsforløb. Undervejs er vi alligevel blevet inviteret med til at deltage i møder med kommunen, hvilket vi dog høfligt afslog med den begrundelse at vores ønske er at forsøge at skabe viden om området ud fra nogle generelle betragtninger, hvor deres erfaringer indgår som vigtige bidrag. Ingen af de interviewede børn har berørt spørgsmålet om anonymitet, men her har vi været særligt opmærksomme på at informere umiddelbart inden interviewstart.

Sikring af deltagernes anonymitet har ikke kun drejet sig om hemmeligholdelse af navne og anbringelsessted, men også om at være varsom med fremstillingen af særlige begivenheder, udtalelser eller andre forhold, som kunne tænkes at identificere de interviewede i forhold til hinanden. I interviewene med alle tre interviewgrupper kan der fremkomme viden, som kan komplicere samarbejdet og relationerne mellem de berørte, hvis de direkte kan læse eller gætte sig til, hvad de enkelte parter har sagt om hinanden. Det har derfor været væsentligt at sikre deltagernes anonymitet indadtil (i forhold til hinanden) og eksternt (i forhold til udenforstående).

Hensynet til anonymiteten har betydet, at der ved anvendelsen af citater og anden form for eksemplificering ikke står oplyst hverken alder, anbringelsessted, kommune eller interviewnummer. Selvom oplysning af interviewnummer ikke i sig selv ville indebære en mulighed for at identificere interviewpersonen, så ville man kunne forfølge interviewudsagn på tværs i materialet og på den måde foretage en identificering.

Redelighed

Den bearbejdning, der er forbundet med de forskellige stadier i undersøgelsesprocessen indebærer at menneskers unikke oplevelser og fortællinger omskrives og formidles i et videnskabeligt sprog. Der ligger således vigtige etiske overvejelser forbundet med selve fremstillingen af undersøgelsens resultater. Her har vi haft den udfordring at vægte værdien af fuld anonymitet op imod respekten for de enkelte informantperspektivers selvstændige værdi. Vi har nogle gange måtte vægte anonymiteten højere på bekostning af de sammenhængende og kontekstafhængige og unikke nuancer og sammenhænge, de enkelte informantfortællinger indgår i. Som nævnt kommer denne prioritering i konflikt med hensynet til gennemsigtigheden. F.eks. har vi nogle steder valgt at udelade børnenes alder og køn, hvilket ellers kan udgøre en væsentlig kontekstuel forståelse af deres udsagn.

4.9 Forskningsmæssige kvalitetskriterier

En begrænsning ved casestudier og dermed også ved denne undersøgelse er, at vi ved at vælge disse perspektiver også vælger nogle andre fra. Perspektivudvælgelsen har været med til at skærpe blikket for det man ser på. I cases med anbringelse uden samtykke kunne man tænke at

myndighedsperspektivet er særlig centralt, og det kunne fremstå som en stor begrænsning ved undersøgelsen, at dette perspektiv ikke er inddraget. Vores valg er gjort med henblik på at forstå, hvordan anbringelser uden samtykke bliver levet i hverdagen, og hvordan det bliver forsøgt gjort meningsfyldt for dem, som er berørt af beslutningen i hverdagen. Man kan sige, at vi har skabt en usynlig deltager, nemlig myndighedsudøveren, og ved at gøre det så aktivt skærper det blikket på, hvordan informanterne ser deres position, som part/samarbejdspart i forhold til forvaltningen. Man kan derfor på baggrund af vores undersøgelse ikke foretage en stillingtagen til, hvorvidt tvangen i de enkelte cases var berettiget eller ej, idet vi ikke har ønsket at dette fokus skulle 'forstyrre' andre undersøgelsesfoki.

Kvaliteten af viden diskuteres i samfundsvidenskaberne sædvanligvis i forbindelse med begreberne reliabilitet, validitet og generaliserbarhed. Der hersker imidlertid ikke enighed om disse kvalitetskriteriers relevans i mere konstruktivistisk orienterede studier (Kvale 1994:225ff). Generelt er gennemsigtighed et væsentligt kvalitetskriterium i kvalitativ forskning, og der er også udbredt enighed om, at et væsentligt kvalitetskriterium indenfor den socialkonstruktivistiske forskning er, at der må være intern konsistens de metodologiske niveauer imellem, og at læseren må gives en mulighed for at se denne sammenhæng. I vores undersøgelse har vi derfor tilstræbt sammenhæng mellem de videnskabsteoretiske perspektiver og valget af undersøgelsesmetoder. Og løbende bestræbt os på at gøre rede for de valg og fravalg vi har truffet undervejs og konsekvenserne heraf. Som vi tidligere har redegjort for, så har vægtningen af anonymisering nogle steder været på bekostning af gennemsigtigheden i interviewudsagnene.

Undersøgelsesresultaters generaliserbarhed kan i nogen grad sammenlignes med det, der indenfor den kvantitative forskning går under begrebet ydre validitet, og er undersøgelsens evne til at forudsige resultater fra andre undersøgelser foretaget med samme metoder. Generaliserende analyseresultater er således resultater, der kan overføres til andre tilsvarende sociale kontekster (Kvale 1994:227ff). En undersøgelses generaliserbarhed handler imidlertid først og fremmest om, hvordan man definerer generalisering. I casestudier med afsæt i en konstruktivistisk-interaktionistisk ramme er generaliseringernes gyldighed begrænset til den konkrete undersøgelses sociale og historiske kontekst. Målet med forskningsprojektet har ikke været generalisering i betydningen at generere universelle lovmæssigheder, men en udforskning af forskellige aktørers tilskrivelse af mening til det forhold, at anbringelsen er uden forældresamtykke. Den måde forældre, anbragte børn og børnenes kontaktpædagoger oplever samarbejdsrelationer, roller og hverdagsliv på, frembyder dog næppe helt enestående billeder af, hvordan det forholder sig i sager med børn anbragt uden forældresamtykke. De temaer vi har formuleret på baggrund af denne undersøgelse kunne således siges at udgøre en række opmærksomhedspunkter i forbindelse med lignende anbringelsesforløb. Det betyder imidlertid ikke, at beskrivelserne vil kunne generaliseres til at gælde alle sager med børn anbragt uden samtykke. Da vi i den kvalitative del af undersøgelsen har valgt udelukkende at fokusere på cases, hvor barnet er eller har været anbragt uden samtykke giver undersøgelsen heller ikke mulighed for

at sige noget komparativt om forskellen på at være anbragt med og anbragt uden samtykke, hvilket heller ikke har været vores sigte.

Spørgsmålet om reliabilitet handler om forskningsresultaternes konsistens og bliver i nogen grad irrelevant at stille indenfor den interaktionistiske-socialkonstruktivistiske forskning, idet forskningsinteressen ikke er at kunne foretage ensartede undersøgelser, men netop forudsætter kontekstafhængigheden. Kvale advarer mod, at en for stærk vægt på reliabilitet vil kunne modvirke kreative fornyelser og mangfoldighed (Kvale 1994:231). Han taler imidlertid om intersubjektiv reliabilitet, som handler om forskningsresultaternes afhængighed af forskerens påvirkning, og her har vi alligevel fundet det væsentligt at diskutere vores rolle i forhold til det undersøgte (ibid.:180). Det drejer sig om, at alle tre forfattere til denne undersøgelse har baggrund i og erfaring fra arbejdet med udsatte børn og unge og er organisatorisk forankret i socialrådgiveruddannelsen og børn- og ungeuddannelsen på børneområdet. Dette giver selvsagt en særlig forforståelse, som farver det perspektiv vi iagttager informanternes udsagn med, de temaer vi udvælger, og de retninger vi tolker dem, hvilket kunne give anledning til en kritik af for høj grad af subjektivitet i undersøgelsen. Vores baggrund udgør potentielt en ulempe, idet der er risiko for, at interviews og analyser bliver for indforståede og ikke fører til ny viden. Der er en fare for, at vi er kommet til at tillægge vores informanter en rationalitet, som i virkeligheden er vores egen, skabt af det teoretiske blik vi har valgt at se og forstå verden igennem (Prieur 2002:154). Samtidig giver vores indefra perspektiv en nyttig forståelse af den kultur, de interviewede og observerede er en del af, som en vigtig forståelse i forhold til at opdage nyt.

En anden form for validering af viden er den kommunikative, der drejer sig om efterprøvnings af gyldigheden af vidensudsagn i en dialog, og hvor det er dialogdeltagernes argumentation, der afgør denne gyldighed (Kvale 1997:239). Den viden, der produceres gennem forskningsprojektet, skal derfor også vurderes indenfor feltet socialt arbejde, idet et normativt ideal for vurderingen af det gode sociale arbejde skal udvikles indenfor det felt, hvor den skal bruges. Da forskningsprojektet er forpligtet på at omsætte viden inden for den sociale diplomuddannelse synes det naturligt at søge den kommunikative validering her. Foreløbige overvejelser vedrørende bl.a. design har allerede været præsenteret og diskuteret med studerende på uddannelsens 5. modul. Derudover har foreløbige resultater været præsenteret på en tilbagevendende konference for socialrådgivere (Socialrådgiverdage) i efteråret 2011. Præsentation blev her afholdt, som en interaktiv workshop i form af tre små fokusgrupper, hvor deltagerne diskuterede foreløbige tanker og overvejelser organiseret omkring tre temaer. Pointerne fra disse diskussioner har vi systematiseret og brugt undervejs i analyseprocessen.

DEL 4. ANBRINGELSER UDEN SAMTYKKE -

Set fra børn, forældre og kontaktpædagogers perspektiv - og på tværs.

5. Børneperspektiver

5.1. 'mine venner mener det er et fritidshjem'

- begrebet anbragt

Professionelle taler om anbringelser, lovtæksten taler om anbringelser, men hvad siger børnene selv om at bo et andet sted end hjemme?

Ved starten af hvert børneinterview er begrebet 'anbragt' blevet nævnt, for derefter at spørge børnene, hvad de selv kalder det. Det viser sig at børnene også bruger det begreb:

'jeg kalder det også anbragt, at jeg blev anbragt her' (børneinterview)

'jeg siger vel, ja jeg kalder det sådan set også anbragt' (børneinterview)

Nogle af børnene er opmærksomme på, at de formulerer sig forskelligt afhængigt af, hvem de snakker med. Begreberne eller ordene børnene bruger, for hvor og hvordan de bor, er afhængige af den kontekst de indgår i. Taler barnet med familien bruges navnet på den institution, hvor barnet bor, hvilket også gør sig gældende, hvis børnene snakker med klassekammerater, der kender til deres boposition. Et barn bruger i sin snak med interviewerens ordet 'børnehjemmet' om stedet hvor han bor:

'men altså børnehjemmet, det prøvede jo kun at hjælpe os, så det er jeg overdrevet glad for' (børneinterview)

og han bruger det også i en beskrivelse af et ukendt anbringelsessted, hvor en voksen bekendt en gang boede:

'fordi min bedste vens mor og hendes søskende de røg også på børnehjemmet' (børneinterview)

Barnet bruger ordet børnehjem i bestemt form, som kunne tyde på at det bruges som begreb, måske et begreb, barnet har hørt andre (voksne) bruge.

Det kunne også se ud til, at det er et spørgsmål om tæthed til dem de snakker med der har indflydelse på ordvalg. Taler man med venner behøver man måske ikke være så bange for, hvordan der bliver set på en som anbragt:

'B: (...)mine venner mener det er et fritidshjem (...) jeg ved ikke hvad jeg mener det er, det er et sted jeg bor (...) børnehjem eller institution, jeg er sgu ligeglad, jeg er ikke flov over at være her'

I: nej, så de får at vide du bor her og hvad det er for et sted?

B: ja altså, hvis det er mine venner så ja' (børneinterview).

Udtalelsen 'jeg er ikke flov' kunne indikere at barnet har tænkt på, at andre anbragte børn kunne føle sig flove over at være anbragt. Et andet barn er inde på noget af det samme:

'altså det kommer an på hvem det er jeg snakker med, altså hvis det er nogle jeg kender og jeg har kendt dem i længere tid og de kender stedet her, så siger jeg at jeg er anbragt og sådan noget (...) en hvis det er nogle jeg ikke så meget kender så siger jeg bare at det er en slags efterskole og det bare der hvor jeg er, siger normalt det jeg bor der'(børneinterview)

5.2. 'hvis det kan undgås så lad være.'

- anbragt uden samtykke

Fælles for børnene er at de er anbragt uden forældrenes samtykke. Men spiller det ind i deres forståelse af deres anbringelse? Der er flere udsagn om det tema i det materiale børneinterviewene udgør.

Et barn har en opfattelse af at forældrenes manglende samarbejde forlænger opholdet for ham. Det kan lyde som om barnet føler sig modarbejdet i det fælles ønske forælder og barn har, nemlig at få anbringelsen ophævet. Forældrenes manglende samtykke og anker betyder for barnet, at det er anbragt på ubestemt tid, hvilket står i modsætning til den formulering barnet har hæftet sig ved da det blev anbragt, nemlig;

*'B: Der blev sagt, midlertidigt et år
I: tror du der er forskel på at være anbragt sådan som du er, altså i mod dine forældres ønske og så børn som måske bor her, hvor forældrene egentlig har syntes, at det var ok at de flyttede på institution?
B: Jeg tror sådan... ja jeg tror faktisk sådan ja.. fordi jeg tror, at dem der siger, der siger at det er ok at i kommer her og sådan noget.. jeg tror, at de er sådan mere samarbejdsvillige og så kommer.. regner jeg med at børnene..... at børnene de får det bedre (...) og så... har jeg også tit håbet på, at min far han bare kunne være lidt mere samarbejdsvillig, fordi jeg gerne bare vil væk herfra. Men det.. at han vil bare have mig hjem eller sådan noget.. (...) Det kan være mere.. det kan være sådan.. hvad hedder det nu.. jo mere han kæmper imod det og sådan noget (ja), jo længere tid bliver det (...) .. nu har han anket det her med, at jeg skulle bo her to gange nu. Hvor jeg så bare håbede på jeg skulle væk ikk'. Der blev sagt, midlertidigt et år, og så er der gået et år igen'(børneinterview).*

Ovenstående citat kan give en fornemmelse af at barnet er opmærksomt på, at der er andre nuancer end blot ja eller nej til en anbringelse. En nuance kunne være at være samarbejdsvillig om at ændre nogle forhold i hjemmet for at få sit barn hjem igen. Ved at forældremyndighedsindehaveren anker anbringelsen kan barnet opleve, at en hjemgivelse bliver forhalet.

Et andet barn er mere optaget af, hvad anbringelsen uden samtykke betyder for kontakten mellem forældre og barn. Barnets anbringelse har først været en anbringelse uden samtykke, men er over

tid blevet frivillig, da forælderen har givet sit samtykke. Barnet udtaler sig både på egne vegne og mere generelt:

*'I: tænker du at det er sværere at være tvangsanbragt end almindeligt anbragt?
B: altså (øh)nu har jeg jo prøvet begge dele fordi her for nylig der jeg jo ladet været med at være tvangsanbragt længere så altså forskellen vil jeg sige den er ikke særlig stor(...) altså de har det vel sværere i og med at, at de, de ikke kan komme hjem og selvom at hvis de ønsker at komme hjem altså jeg vil gerne hjem mere men det, det (mm) kunne jeg ikke bestemme altså det kunne jeg ikke bare sige at nu tager jeg hjem vel(...) så, så på den måde får man ligesom ikke snakket ligeså meget med dem og være ligeså meget med dem som hvis man ikke er tvangsanbragt'
(børneinterview)*

Dette barn reflekterer særligt over den konsekvens anbringelsen uden samtykke kan have på relationen mellem barn og forældre. Anbringelsen uden samtykke får barnet til at tænke på at mere spontan kontakt på barnets foranledning ikke har været mulig, mens der var tale om en tvangsmæssig foranstaltning.

Selv om forskellen mellem at være anbragt med og uden samtykke beskrives som ikke særlig stor;

B: (...) jeg ved ikke hvordan jeg selv tænker om det fordi at jeg er det, jeg har været det og jeg er det ikke længere men altså det er jo ikke sådan at jeg kan se en forskel, jeg kan ikke engang huske hvornår det præcist hvornår det var' (børneinterview)

Så giver samme barn flere gange udtryk for at en tvangsanbringelse giver mange problemer, specielt i starten af et anbringelsesforløb:

*'hvis, hvis, hvis du [sagsbehandleren] er i tvivl **så lad være med at tvangsanbringe** fordi det giver en **meget** dårlig stemning for både barnet, forældren og [socialforvaltningen] alle sammen altså det, det er ikke hvis det kan undgås **så lad være.**' (børneinterview)*

De to forskellige måder at tale om tvangsfjernelse på, kan forstås som to forskellige kontekster for samme tema. Hvis barnet taler om sin hverdag som anbragt, spiller tvangen ikke den store rolle, men tales der om myndighedsbeslutningen og tiden omkring beslutningen og flytningen, så tillægges anbringelsen uden samtykke stor betydning for alle involverede, idet beslutningen skaber dårlig stemning mellem barn og forælder:

'B: men det [at der var tale om anbringelse mod moderens ønske] fik jeg ikke at vide af min mor i starten, fordi hun ville have jeg skulle have det godt her, så det var først lidt langt tid efter og så blev jeg rigtig sur på hende fordi hun ikke havde fortalt mig det, fordi jeg ville jo gerne vide at det var sådan det var' (børneinterview)

Barnet beskriver sin opfattelse af at anbringelsen til en start blev uden samtykke, fordi sagsbehandler og forælder ikke kunne blive enige om anbringelsesstedet, og mener ikke at det i sig selv bør være årsag til at træffe en tvangsmæssig afgørelse:

*'B: (...) og så blev jeg bare tvangsanbragt altså det sy... det, det er ikke så godt at tvangsanbringe bare fordi at man er uenige fordi det går **meget** ud over barnet det kan godt være moren eller faren er en værre idiot og man gider ikke at dis.. diskuterer mere med dem men det er jo ikke dem det går ud over, det er jo ikke sådan **haha** vi tvangsanbragte dit barn **nej** det er **barnet** det går ud over' (børneinterview)*

5.3. 'men det var heller ikke dem der bestemte'

- hvem bestemmer?

I forbindelse med børneinterviewene er der skabt et dialogredskab i form af et spil, som børn og interviewer i fællesskab har brugt. De involverede børn er alle blevet introduceret til spillet, der skal gøre det muligt at snakke om, hvem der bestemmer hvad, om 7 udvalgte temaer. Spillet byder på forskellige aktører, såsom sagsbehandler, kommunen, institutionen, forstanderen, kontaktpædagogen, advokaten, far, mor, mig selv, ligesom der indgår en mulighed for selv at skrive eventuelle andre aktører på en tom 'brik'.

Det ene tema: 'at jeg skal bo her' henviser til børnenes billeder på og forståelse af hvem, der har været involveret i beslutningen om at de skulle anbringes. Ingen af børnene har selv taget initiativ til at kontakte sagsbehandlere eller andre voksne, for eksempel en lærer, for at give udtryk for ønske om at komme hjemmefra.

Det er tydeligt at børnene ved at det er kommunen, der bestemmer anbringelsen uden samtykke.

'B: Nå, altså sådan set er det kommunen og sagsbehandleren som har bestemt at jeg skulle bo her.' (børneinterview)

'B: at jeg skal bo her, det må vel være kommunen tror jeg.... ja det er hvad jeg har fået at vide det er jo at kommunen bestemmer stort set hvem der sådan at vi skal bo her (...) de mente jo at vi ikke kunne bo hjemme' (børneinterview)

Interviewer spørger om der har været andre involverede, hvortil deres svares

'B: Jeg ved det ikke, min mor og far var imod det i starten' (børneinterview)

En enkelt nuancerer dog sit svar og vil have en ny brik, hvor der skal stå DOMMER.

Interviewer spørger:

'I: men der kom en sagsbehandler og snakkede med dig?

B: ja, men det var heller ikke dem der bestemte det, det var jo dommeren i børne- og ungeudvalg' (børneinterview)

Om Børne- og ungeudvalget uddyber barnet:

'B: jeg ved bare hvad det er...jeg har da aldrig været til det (grinede)..men det er der man får vide om man skal hjem eller ikke skal' (børneinterview)

Barnet har fanget at Børne- og ungeudvalget er bestemmende, og at der er en dommer involveret, og udsagnet om aldrig at have været til det, leder tanken hen på, at der i barnets forestilling mere er tale om et møde frem for nogle konkrete personer.

I børnenes beskrivelser af hvem der har bestemt deres anbringelser, er det ordet kommunen der går igen, og det kan betyde, at det er svært for børnene at få et klart billede af, hvilke personer der rent faktisk bestemmer eller er medbestemmende.

'B: Ja, og så også min øh, hvad er det nu hun hedder, det var så min øh, øh... hende der har sat mig herud. Jeg kan ikke lige huske hvad hun hedder, hende der sidder indefra kommunen ' (børneinterview)

Der bliver talt om kommunen som begreb, og der skelnes ikke mellem kommunen og sagsbehandleren. Et barns udtryk om at 'det var heller ikke dem der bestemte' kunne give os et billede af, at sagsbehandleren i sit møde med barnet har forsøgt at beskrive beslutningsproceduren med sagsbehandleres rolle, som den der kommer med indstillinger og Børne- og Ungeudvalget, der er den endelige beslutningstager. Hvis dette var tilfældet kunne man sige at sagsbehandleren tillægger sig selv en neutral position og udtrykker den overfor barnet. Selv om sagsbehandleren gennem sin undersøgelse og vurdering sandsynligvis har lagt op til en anbringelse i indstilling til Børne- og ungeudvalget vælges der en positionering, der ikke hjælper barnet til at blive klogere på, hvad sagsbehandleren mener og hvorfor det skal flyttes fra hjemmet. Det kan, hvis man tillader sig at fortsætte tesen om den neutrale positionering, føre til at barnet forstår noget om proceduren i anbringelsessagen, men ikke får hjælp til at forstå, hvorfor sagsbehandleren vurderer, at barnet skal anbringes.

I et interview om hvem der bestemmer inden for andre temaer i spillet falder disse to bemærkning

'B: (...) Sagsbehandler eller kommunen' (børneinterview)

og

'B: (...) det har kommunen eller noget andet, jeg ved det ikke' (børneinterview).

Udsagnene kan indikere at børnene har et svævende billede af aktørerne. Det er således svært for børnene at indkredse, hvem der bestemmer store ting i deres liv; 'de mente jo at vi ikke kunne bo hjemme' eller 'om man skal hjem eller ikke skal'. Man kunne sige at børnene bliver overladt til begrebet 'kommunen' som baggrund for mange af de betingelser, der præger deres hverdag uden at kommunen bliver en person, man kan snakke med eller møde. Den enkelte sagsbehandler er i

hvert fald ikke en person, der fremhæves i børnenes snak om kommunen, og ingen børn har omtalt sagsbehandleren ved navn.

Det understreges af denne dialog

I: ja okay, snakkede de med dig?

B: [hmmm] [hmm] ja

I: jaa, hvem gjorde det?

B: kommunen [hi]

I: det var kommunen, var der en sagsbehandler der gjorde det?

B: ja

I: ja ved du, kendte du sagsbehandleren?

B: ja

I: ja er det den samme du har endnu?

B: nej

I: kan du huske hvad hun eller han hed?

B: nej' (børneinterview)

Hvis snakken, om hvem der bestemmer hvad, retter sig mod hverdagsspørgsmål såsom sengetider, tøjvalg og udseende, ser børnene forskelligt på forældrenes rolle. Nogle børn har qua deres situation brug for at holde forældrenes indflydelse på et minimum, mens andre gør sig overvejelser om forældres rettigheder:

'B: ja på en eller anden måde så har jeg det sådan lidt at det er jo ens mor og far, det har det jo altid været indtil man er sådan myndig rigtigt

I: så de er ikke sat ud af spillet i forhold til at bestemme over dig selvom... selvom du er anbragt...uden at de ville have det?

B: altså de får vel en myndighed på en eller anden måde uanset hvad, det skal de jo have, medmindre barnet bliver gjort sådan at han ikke eller personen ikke måtte se sine forældre mere fordi de måske slog ham eller gjorde ham skade det må vel være en grund til at, at det er jo også ting der gør noget altså hvis et barn får tæsk af sine forældre, der vil jeg også sige der burde man altså, altså så ville det være mere for barnets sikkerheds skyld burde man tage det fra'. (børneinterview)

Og et andet barn:

'I: Men dine forældre de skulle ikke spørges?

B: Nej - det er noget som de ikke kan bestemme..... nej, de kan ikke bestemme over mig her (nej), det er kun når de er på besøg, men de kan ikke bestemme over mig... jeg.. hvis jeg vil have en Cola og sådan noget... det kan de ikke bestemme (nej)' (børneinterview)

5.4 'det er godt jeg bliver spurgt. Men der er bare som om der næsten aldrig bliver lyttet'

- inddragelse

I 2003 blev der i Lov om Social Service lovgivet om inddragelse af børn i egen sagsbehandling. Via børnesamtaler skal barnet inddrages i undersøgelsesfasen, og barnet skal ligeledes orienteres om beslutninger i sagsbehandlingen. I 2004 blev der, som led i en større nordisk komparativ undersøgelse (Grinde og Bunkholdt 2004) sat fokus på danske myndighedssagsbehandlers vurdering af tærskler for sociale foranstaltninger (Egelund og Thomsen 2002). I et afsnit om inddragelse af børn sammenfatter forfatterne, at det sprogbrug der benyttes i sagsbehandlernes beskrivelse af samtaler næsten uden undtagelse bliver brugt vendinger som, at man vil 'forklare barnet', 'meddele barnet', 'sige til det' etc. Hvis den samme tendens har været virkelighed for de børn, der har været involveret i dette studie, kan det begrunde at børnene ikke føler sig inddraget, da kommunikationen i givet fald har båret præg af information fra sagsbehandleren til barnet, mere end en gensidig dialog med fokus på at få belyst barnets perspektiv. (Grinde og Bunkholdt 2004:57).

Ud fra en tænkning om at barnets opfattelse og beskrivelse af sin situation som anbragt, bygges af mange forskellige elementer (problemforståelser) kunne et element være, hvordan barnet har fået mulighed for at udtrykke sig om egne behov.

Børnene er derfor blevet bedt om at beskrive, hvordan de er blevet involveret og informeret om anbringelsen og rammerne/betingelserne for anbringelsen.

'B: Overhovedet ikke, det var ikke sådan noget med; har du lyst til at komme på institution eller har du lyst til at komme derhen eller har du lyst til at komme derhen eller derhen eller derhen eller derhen, nej (børneinterview).

Det kan virke som om manglende involvering udløser vrede over den information, der rent faktisk gives:

'B: ja hun kom en dag hjem til os og jeg kan bare huske at jeg var virkelig sur på hende fordi hun sagde ikke noget til vores forældre og det havde hun jo heller ikke gjort og hun havde ikke tænkt sig at sige det (irriterende og lidt sur stemmeføring), det tror jeg i hvert fald ikke så jeg havde vel ikke sådan rigtig nogen indflydelse på hvad der skulle ske' (børneinterview).

Og barnet uddyber:

'B: (...) det var hende (sagsbehandleren) der kom hjem og sagde at mine søskende og jeg skulle skilles og der havde jeg virkelig lyst til at slå hende alt hvad jeg kunne, for hun havde ingen forstand på noget af det ... fordi jeg synes at hende vi havde dengang, der vidste jeg ikke vi havde en sagsbehandler og så kommer hun så en dag hjem til os og så havde hun ikke forklaret vores forældre at vi skulle skilles så og så fortalte mine søskende og jeg det så til dem og så sagde de at hun skulle bare lade os

blive sammen ... fordi min bedste vens mor og hendes søskende de røg også på børnehjemmet og blev skilt, de har ingen kontakt til hinanden i dag, det kunne have været sket for os at vi inden kontakt havde ...at en af mine søskende måske skulle til en helt anden del af Danmark og den anden til en næste del og jeg skulle et andet sted hen

I: men sådan blev det ikke?

B: nej, det er jeg også glad for, jeg vil helst være i nærheden af mine søskende.'
(børneinterview)

Inddragelse handler ikke kun om spørgsmålet anbringelse eller ej, men i lige så høj grad om at blive hørt og forstået om ønsker for rammerne for anbringelsen. Barnet ovenfor kan inddrage viden fra andres erfaringer med at blive adskilt som søskende, og det kunne lyde som om barnet har det som et 'skrækscenarium'. Barnet kan også beskrive glæde og lettelse over, sammen med sine forældre, at have haft indflydelse på anbringelsen.

Et andet barn har været aktivt involveret i sagsbehandlingen vedrørende fremtidigt opholdssted eller hjemgivelse:

'B: Øh.. det var inde i Ankebestyrelsen eller sådan noget..... det lå så inde i København (ja), hvor jeg så skulle derind, og så kom jeg hjem igen samme dag, hvor jeg så skulle til skolefest (ok)

I: Og hvordan syntes du det er at blive spurgt om at.. altså de spørger om din mening til, om du skal bo her eller om du skal hjem?

B: Altså jeg syntes det er ok. Jeg syntes faktisk at det er godt jeg bliver spurgt. Men der er bare som om der næsten aldrig bliver lyttet....Øh.. første gang jeg var der, der blev der ikke lyttet sådan... og så anden gang der syntes jeg heller ikke der blev lyttet.

I: Så du, så du ved stadig ikke om du får lov at flytte hjem?

B: Nej, det ved jeg ikke (...).Ja altså jeg har allerede boet her over et år, og det var ikke det jeg måtte (ja). Fordi der står at barnet kan bo her et år maks.

I: Så du bliver spurgt af Ankestyrelsen og så ved du ikke om de lytter til dig?

*B: Altså jeg tror sådan set, at jeg nok får lov til at flytte denne her gang. Fordi det var først efter jeg havde været i Ankestyrelsen at jeg fik lov til at komme på besøg og alt det. Og så er jeg sådan set begyndt at komme derop bare stille og roligt sådan (ja). Så nu håber jeg bare på, at jeg kan... at det snart bliver besluttet helt.'**(børneinterview)*

Barnet oplevet at der ikke bliver lyttet, når dets ønsker ikke bliver fulgt. Det kan tages som udtryk for, at det er meget svært at forstå, at man som part i sagen bliver hørt, men at det ikke nødvendigvis fører til medbestemmelse. Da der ofte går lang tid mellem partshøring og beslutninger bliver barnet også overladt til en periode, hvor det venter på afgørelser.

'I: Ok, så du lever sådan hele tiden med.. med en dato for hvornår det bliver afgjort, om du skal blive her eller om du ikke skal blive her?

B: Ja' (børneinterview).

Så snart børnene involveres og får indflydelse på rammerne, bliver der mulighed for at se sig selv som part i sagen, som deltager i en forhandling om rammerne, der giver oplevelse af værd:

'B: Det var det.. det var et krav, som jeg valgte at tage med (...)de havde lyst til at have mig til at gå på den lokale skole, men det gad jeg ikke, for jeg gad ikke at miste flere af mine venner og.. jeg havde lige fået ny klasse og sådan noget, så syntes jeg, at jeg hellere ville blive på den gamle skole (mhm)(...)så det var der ingen der kunne få mig fra'(børneinterview)

Som en del af spillet(dialogmaterialet) 'Hvem bestemmer hvad' går interviewer videre: 'Så hvis jeg nu så siger, hvem bestemte hvilken skole du skulle gå på?'

'B: Øh.. det.. er så bare... mig selv, skal jeg så bare ligge den (brikken) op?

I: Ja, det var faktisk dig selv der bestemte det

B: Ja (ja)

I: Så du har faktisk gode erfaringer med at stille krav?

B: Ja sådan lidt, med hvad jeg skal gå på, da jeg flyttede hertil (mhm), og det var mig selv

I: Det lyder til at være en god beslutning, du har taget der, hva'

B: Ja' (børneinterview)

5.5. 'Altså jeg ser min mor, min far, min fars kone og hans børn, jeg ser hans bror og hans kone og hans mor og min fars og hans brors mor og deres far med hans nye kone og ...'

- kontakt til forældre og anden familie

Alle interviewede børn har kontakt til mindst en af deres forældre. Der er tale om flere former for kontakt; fra overvågede telefonsamtaler, fri telefonkontakt via mobilen, til weekend- og feriebesøg hos forældrene.

Kontakten til forældre er et af de temaer, hvor børnene som er anbragt uden samtykke kan se sig selv som anderledes end de andre anbragte børn:

'B: altså der er jo en forskel på hvor meget vi kommer hjem men udover det så er vi sådan set stort set ens altså (...) man ved det også sådan lidt fordi det er dem der er her i weekenderne(...) det kan også nogle gange være en fordel, hvis der er en grund til at man er tvangsanbragt, altså at man så ikke kommer hjem til sine forældre ... altså nogle andre nogle herude vil jo heller ikke hjem altså de vil ikke hjem ...og det kommer de jo så heller ikke vel' (børneinterview)

Af børnenes udtalelser fremgår det, at de specielt i starten af en anbringelse, kan opleve at få restriktioner på kontakt til familien via mobiltelefon ved at telefoner inddrages. At man ikke må have en mobil opleves som et stort indgreb, som kan føre til at man 'ulovligt' skaffer sig en mobil:

'B: Altså sådan... da jeg flyttede herhen, så skulle jeg nok vente, jeg tror det var to uger eller sådan noget, for at øh.. jeg måtte ringe til dem.. prøve at ringe til dem, én gang eller sådan noget. Og det var så inde på.. inde på kontoret, hvor de voksne skulle sidde og lytte med og sådan noget. Der måtte jeg så ikke have nogen mobil i et halvt år, indtil min.. han øh.. gav mig en mobil og så fik sådan snakket dem til rette og sådan noget.' (børneinterview)

'B: jeg har rent faktisk .. det ved [socialforvaltningen] egentlig også godt nu, jeg har haft min mobil i al hemmelighed i lang tid og det var siden jeg flyttede ind, men jeg har den ikke i al hemmelighed længere, men, øm, hi, det er fordi at, at så kunne jeg ringe til min mor når jeg havde lyst' (børneinterview).

Kontakt handler ikke kun om en følelsesmæssig relation, men også om at få aftaler, besøg og praktiske ting til at falde på plads. Måske har netop anbragte børn været vant til at klare mange praktiske ting på egen hånd, og i forbindelse med anbringelsen bliver de afhængige af, at der skal flere beslutningstagere ind over:

'B: for jeg har altid ringet til min far, men der er ikke nogen fordele ved at de bestemmer det [sagsbehandler og kontaktpædagog], fordi de laver ikke en skid [irritabel stemmeføring], det fungerer simpelthen ikke (...)fordi der sker aldrig noget og så, så siger de – øm - hvad så har du klippekort... nej... hvordan havde du tænkt dig at komme derop [på weekendbesøg] ... det ved jeg ikke...og så er det tit vikarer og sådan noget der er der i weekenderne fordi så er der nogle der er syge og så ved vikarerne ikke noget (...) så laver de alle mulige regler med at, det er kun dem der må gøre noget, men det gør de ikke...så, så går det ud over mig

I: så når du på den måde er afhængig af hvad kommunen beslutter så bliver det ikke besluttet?

B: ja, så gør de ikke en skid.. og så får jeg et problem fordi at jeg kan ligesom ikke bare gøre det selv' (børneinterview)

På baggrund af det børnene har klaret på egen hånd før anbringelsen kan der jo være tale om nogle handlekompetencer, som et beslutningssystem (sagsbehandler og kontaktpædagog) overser styrkerne i. Det faktum at beslutninger om samkvem og kontakt mellem barn og forældre/familie skal aftales og konfirmeres af sagsbehandler skaber problemer i en hverdag med afbud og ændringer. Hvis ikke personalet omkring barnet har beslutningskompetence eller er gode til at planlægge (eller har tid til planlægningsarbejdet) er der risiko for at der kan opstå aflysninger af ellers planlagte aktiviteter. Børnene er derfor meget afhængige af at personalet kan koordinere og planlægge. Ellers kan det se ud til at der kan opstå megen utilfredshed eller at barnet/den unge tager over på trods.

'B: Egentlig så må jeg ikke besøge min far og jeg må heller ikke bare tage op og besøge min mor....(...) øh.. ja...[min søster] jeg er begyndt at se sådan, hvad hedder det, mere end jeg gjorde før da jeg var hjemme. Men efter jeg selv har gjort det [taget kontakt], at mig og hende vi..øh.. altså hun sagde at hvis jeg begynder at blive

træt af stedet her, så kunne jeg prøve at spørge de voksne, om jeg ikke måtte ringe til hende, og tage ned til hende. Og det har jeg så gjort rimelig tit.' (børneinterview)

Selv i 'almindelige' sammenbragte familier kender man til puslespillet om at få planlagt samvær, weekender, ferier og juleaften, og som kontaktpædagog kræver det meget at få det hele afklaret i relation til flere andre familier. Anbragte børn er dybt afhængige af at selve planlægningen af deres kontaktflade ikke bliver et problem i sig selv.

Et enkelt barn ser ud til at løse sine besøg hos faderen meget enkelt:

'B: altså det er kun lige sådan, nå jeg har lyst til det , hvis jeg lige syntes, arrrh nu kører jeg lige hjem til far, så tager jeg hjem til min far....nogle gange kan jeg cykle, det tager kun en time, men jeg kan også lide at cykle hurtigt, jeg elsker at køre hurtigt' (børneinterview).

Næsten al den kontakt som børnene beskriver til biologisk familie foregår udenfor institutionen. Hvis forældre eller andre familiemedlemmer besøger barnet er der tale om planlagte møder, fødselsdage eller traditionelle institutionshøjtideligheder, så som sommerfester og lignende:

*'I: Du ser rimelig mange (familiemedlemmer) hvor mange ser du her?
B: altså herude? ingen kun til fødselsdage og sådan noget, der er forældre – café, julecafé og så er der også sommerferiefest og sådan noget så, så kan man inviterer nogle, familie og sådan (...) men ellers så, der kommer ikke noget sådan – hej - må jeg godt besøge dig i dag, ja det må du godt, du kommer bare ud eller sådan noget i den stil' (børneinterview)*

Et andet barn er inde på det samme:

*'I: Og hvor tit kommer hun (moderen) herud?
B: Det gør hun kun, når der er møder'. (børneinterview)*

5.6 'vi bliver bare nogle gange lidt mere sure'

- relation til de andre børn på anbringelsesstedet

Alle børn der indgår i interviewene er anbragte på institutioner med andre børn og unge. I vores materiale har der indgået børn fra mindre institutioner med 8-9 børn, men også børn på større institutioner med flere afdelinger. Alle børn har dermed en hverdag tæt på mange andre anbragte børn. Hvad tænker børnene om det? Det gennemgående tema er at der er meget larm og ballade, når så mange anbragte børn bor sammen.

' ja for de larmer mange af børnene der er her, de larmer frygtelige meget'(børneinterview)

Men der er også altid nogen at lege eller snakke med. Der er således både fordele og ulemper:

I: Øhm... Hvor, hvordan er de ... er der fordele og er der ulemper ved det?

B: Øhm.. der er .. der er nogen.. lidt problemer med at man næsten aldrig kan være i fred, og der næsten altid er larm. Men så det gode det er, at man møder mange og.. der er flere man kan være sammen med, spille fodbold med ligesom, og sådan noget. Og så er det jo også sådan at man får nye venner og alt det'. (børneinterview)

Og børn og unge har afsmittende virkning på hinanden og er opmærksomme på det:

'B: men altså, altså man kan sige ... hvis der ikke var nogle der gad og spille fodbold herude så var der heller ikke nogle der gad og gå til fodbold fordi så ligesom, altså min interesse fodbold er kommet efter jeg er kommet her

I: (ja) så i lærer faktisk at få en interesse?

B: ja men, vi lærer også de dårlige ting af hinanden, så som sprog og, sproget har hele tiden være dumt her fordi hvis vi er sure så kalder vi folk eller ikke os alle sammen, det skal lige understreges, kalder (øm) kalder vi andre for, for luder, bøsse, fuck dig og sådan noget og nogle synes at det, at det sådan mildt at sige det....ja tonen kan være lidt ubehagelig og det, det lærer man altså at det er normalt og det er det jo ikke'(børneinterview)

Selv om der spores megen irritation over larm og ballade, specielt fra de større børn, er der også mange tilkendegivelser af forståelse for hinanden og hinandens særlige problemer. Der signaleres en vis overbærenhed og fællesskabsfølelse:

'B: ja og så er der nogle af børnene der har svært ved at være sammen med andre på nogle måder altså (...) der var lige en dreng der blev meget sur udenfor og kastet med nogle ting og hvis man ikke er vant til det så bliver man meget rystet over det...det gør man helt klart i starten altså, men ingen af dem der bliver sure gør det for at skade nogle og hvis de rammer nogle hvilket jeg faktisk, ja jeg har faktisk slet ikke set [nogen] der har ramt nogle og jeg har boet her længe altså der ikke nogle der prøver at skade nogle, men det kan man godt tro hvis man kommer udefra'

I: så du, (du) siger at det kan være et sted hvor man kan blive chokeret og bange for hvad sker der?

B: ja helt klart'(børneinterview)

Ovenstående uddrag henviser til, at mens interviewet af et barn fandt sted i en stue, var der i rummet ved siden af, et barn der var højtråbende og voldsom, og pædagogerne måtte fastholde barnet for at få det til ro. Det interviewede barns beskrivelse af den aktuelle situation kan også læses som udtryk for en rummelig intern forståelse af de anbragte børns reaktioner sat over for et blik for og en forståelse af at samme reaktion kan virke skræmmende på gæster og andre fremmede. I beskrivelserne af hinanden er børnene med til at skabe et billede af dem selv som særligt vrede, udadreagerende og urolige børn.

På en nyligt afholdt konference under Dansk Socialrådgiverforening (08.11.2011) holdt Bente Nielsen, ansat ved Baglandet i Århus og formand for TABUKA (Landsforeningen for nuværende og

tidligere anbragte) oplæg om blandt andet familieplejeanbragte børns behov for at dele deres historie med hinanden, for at undgå oplevelse af isolation og billeder af at være 'den eneste i verden'. Selv om børnene i denne rapport ikke har været anbragt i familiepleje, men netop har haft en hverdag med mange andre anbragte børn, kunne det se ud til at de alligevel har samme behov for at dele historier.

I: 'Hvordan, hvordan kan de bedst støtte et barn, når det er blevet fjernet, uden at forældrene støtter det?

B: Det er nok at, prøve og... ligesom... sådan, prøve at få barnet til at være sådan lidt sammen med.. prøv at lære dem nogen andre at kende, og prøve at fortælle deres historie (ja), det tror jeg, fordi så kan man, hvis det er sådan at der er en anden en, der også er tvangsfjernet eller sådan noget. Så kan den person se, at den øh.. at øh personen ikke er den eneste (ja), og så kan de nok blive gode venner og alt det (ja)'

I: Øh.. Hvor meget deler jer børn og unge der bor her. Hvor meget deler i sådan jeres historier om, hvorfor, hvorfor i er blevet anbragt her?

B: Altså.. næsten til at starte med, når der er nogen der flytter ind her, så lader vi dem lige slappe af. Når de 1-2 dage eller sådan noget. Så er der en enkelt der går hen og spørger, hvorfor de er kommet eller sådan noget. Så er der nok flere der går hen og spørger den person som har spurgt. Og så.. der har jeg tit oplevet, at så går jeg hen og spørger, og så bliver jeg spurgt, men jeg plejer altid bare at sige, at de nok selv skal spørge (ok). Fordi det kan være at den person ikke gider at have at det, at der er nogen andre personer der skal vide det og sådan noget (...)

I: Deler du så også med dem om, hvorfor du er kommet her hen og bo?

B: Mhm.. ja indtil videre, så mener jeg at alle her de ved, hvorfor jeg er flyttet ind. For jeg er ligeglad med, hvem det er der ved det (ja ok)

I: Er det noget de.. de voksne de hjælper jer med, at snakke om?

B: Øh næh, sådan set ikke (børneinterview)

Det kan se ud til, at børnene/de unge rent faktisk deler erfaringer og historier med hinanden, men at det ikke sker systematisk ved at blive understøttet af personalet. Hvorvidt der pågår gruppebehandlingstiltag under anbringelserne ved vi ikke, men børnene taler mere om tilfældigheder, når der opsnappes noget viden om de andre, eller når børnene selv udveksler historier og forståelser af hvorfor de er anbragte.

I: okay ja [øh] hvor meget deler i børn der er her, hvor meget deler i jeres historier i forhold til og vide hvorfor at du, du bor her og hvorfor du er anbragt?

B: det ved jeg egentlig ikke altså jeg fortæller ikke sådan rigtigt de andre børn her hvorfor jeg er her, det, det behøves de jo ikke og rende og spekulere over

I: nej

B: altså man har vel alle sammen sine hemmeligheder også overfor sine venner, men dem herude, altså jeg tror ikke de vil forstå det alt ting hvad man sagde, fordi de er jo meget yngre end mig (ja)og så altså man ved hvorfor nogle af dem er her, det har jeg jo hørt historier om fra de voksne når de har talt og troet vi ikke havde hørt det og alt det - så er der nogle af os der lige hørte noget

I: så man kommer til at høre lidt i huset?

B: ja altså der går, altså, altså et eller andet rygte rundt - på en eller anden måde ik? (ja om hvorfor folks barn kommer herhen,... men det er jo ikke noget vi render og mobber hinanden med... altså det kunne jeg heller ikke finde på (nej)sådan at man bliver ked af det... det ville, altså hvis nogen rendte rundt og mobbet mig om hvorfor jeg var her... så ville jeg da heller ikke være glad (nej)så tror jeg bare at jeg ville blive rigtigt aggressiv

I: ja, men det er ikke noget, de voksne hjælper jer med at snakke om sådan det ikke bliver sådan noget med at man bliver mobbet med

B: nej, nej altså jeg har ikke sådan rigtig fået at vide hvorfor jeg er her, jeg er sådan set også ligeglad' (børneinterview)

5.7. 'Nogen gange så har jeg også noget at snakke med dem om'

- relation til pædagogerne

Alle børn, der indgår i interviewene, fortæller at de har en eller flere kontaktpædagoger, men kontaktpædagogsystemet er meget fleksibelt, så barnet kan i en vis udstrækning selv vælge relationer til de voksne, det har det bedst med eller de voksne, der passer bedst til det barnet står og har brug for.

'B: altså sådan man får valgt øh.. to, når man flytter ind og så er det så de to man har, i det der stykke tid man bor her. Man kan så også vælge at være mere sammen med en af de andre voksne der er der.

I: Og det har du valgt...

B: Ja, jeg har, altså der er en af de voksne som.. er sådan, elsker at snakke med mig og.. det er ham som jeg har det bedst med, han er kun vikar, men ok jeg syntes han er nok den sjoveste og flinkeste og det ... han er ung og sådan helt vild med børn og sådan noget. Det er sådan det er derfor jeg er mest rundt og snakke med ham og ja, han er altid glad' (børneinterview).

Det virker som om barnet føler sig valgt og set af den unge vikar '(han) elsker at snakke med mig'. Vikarrollen giver muligvis mere uformel kontakt uden de mere regel- og opdragelsesmæssige rammer.

'B: Det er bare min faste kontaktperson...hun øh.. det er nok hende jeg skal spørge om alle mulige ting og sådan noget. Om jeg snart kan komme ud og købe tøj og alt det der, om jeg ikke kan gå til fodbold og sådan noget forskelligt.' (børneinterview)

At der på en institution er mange voksne tilknyttet kan give gode valgmuligheder for barnet, men det kan også give anledning til forvirring:

'B: jamen altså der er jo, hvad er der 7, 7 -10 voksne i alt altså sådan bare på min afdeling og så er der alle vikarerne' (børneinterview)

'B: Hmm.. altså det er sådan jeg kan godt tænke mig at der var lidt mindre voksne, fordi så skal man ikke til at sige ' Nu kommer den person i dag, og den person.. anden

person kommer også' og sådan noget. Så at det, så at det altid skifter (mhm). Så ... jeg syntes at der skulle være mindre voksne' (børneinterview)

Ingen af børnene har selv valgt deres kontaktpædagoger og har tilsyneladende heller ikke de store problemer med det:

'B: jeg ved ikke hvordan det foregår, men vi får vel bare en altså jeg ved ikke hvordan sådan noget foregår ...og jeg er glad for dem jeg har' (børneinterview)

Og et andet barn:

'B: jamen altså det er jo lidt nederen fordi at man vil godt bestemme hvem det var, men på den anden side, man bruger ikke rigtig kontaktpædagogerne til noget, man bruger alle sammen til alt ting altså hvis man har brug for at snakke om noget så siger man bare; jeg har brug for at snakke om noget har du tid...' (børneinterview)

Nogle børn udtrykker en særlig tilknytning til kontaktpædagogen, særligt hvor der har været en kontinuerlig kontakt:

'B: jamen ja og nej altså, dem der har været her længst dem er jeg jo meget tilknyttet til agtig, men de er jo alle sammen så forskellige så altså man kan sige at man er tilknyttet meget til dem alle sammen' (børneinterview)

Og et andet barn:

'B: ja altså man får sådan lidt mere specielt forhold til den person og det gør man fordi altså, det er sådan noget med, når man skal ud og shoppe til sådan noget juleshopping julegaver, så skal man gå med den person og hvis man er på skiture så skal man have nogle øvepunkter af den person og man skal også finde ud, altså med ham finder man ud af hvad man skal øve sig på (...) af alle de voksne der er her, jeg tror det må være vores kontaktpædagoger der ved, altså det er dem der har mest, det er dem, sådan rigtig, der ved hvordan jeg har det' (børneinterview)

Tilknytning handler ikke kun om relationer til pædagogerne, men børnene giver også udtryk for tilknytning til stedet, hvor de bor. Selv om anbringelsen er forbundet med mange svære følelser, beskrives der også glæde og tilhørsforhold:

'B: ja... tingene hænger sammen og herude altså man, man føler ikke, man føler ikke at det er her man er anbragt, alle de voksne er, de er ens tanter og onkler og den slags og alle, alle børn de er fætre og kusiner og... og jeg betegner [en anden anbragt pige] som min lillesøster og hun betegner også mig som sin storesøster...som ens hjem og familie, søskende og så sådan noget..' (børneinterview)

Og et andet barn:

'I: det ligner sådan et lidt stort, en stor familie der bor her?

B: Det gør det netop, det er også det der gør det dejligt at være her...førhen da jeg

kom fra skole og havde tid, der gik jeg ud og hjalp køkkendamen med at sætte ting op og lavede noget mad med hende, men det kan jeg ikke mere fordi hun er på barsel. Jeg synes det var hyggeligt, altså jeg synes det var sjovt nok' (børneinterview)

5.8 Analyseovervejelser

Ligesom magtforholdet mellem voksen og barn i rollerne, som interviewer og informant var med i de metodiske overvejelser om interviews, spiller det også en rolle i analysen af data og i konklusioner på baggrund af analyse. Jan Kampmann (Kampmann 2000) reflekterer over børneperspektivet og skriver blandt andet: 'Børneperspektivet er således de voksnes forsøg på at forstå og sætte sig ind i de tanker og opfattelser, barnet har af sit eget liv' (Kampmann 2000:25). I analysen af børneinterviewene står børnenes udsagn klart frem som enkeltstående dele af en historie; deres udpluk af hvad de husker, mener og er blevet fortalt sammenholdt med hvad de som sagkyndige subjektive informanter vælger at dele med intervieweren netop den dag interviewet finder sted. 'Den voksne må placere sig selv i en mere ydmyg rolle end vi voksne er vant til, idet vi både er afhængige af ekspertens/barnets frivillige medvirken og endda oveni til stadighed må acceptere en vis grad af usikkerhed med hensyn til, hvor succesrige og præcise vi er i vores forsøg på oversættelse og tolkning' (Kampmann 2000:26).

At arbejde med konklusioner nødvendiggør at man forholder sig til det fælles for at kunne fange en tendens. Det kan give mulighed for at se på ensartede dilemmaer for informantgruppen og måske lokalisere indsatsområder. 'Børneperspektivet har således klart et politisk perspektiv, forstået på den måde, at man forsøger at synliggøre grupper af mennesker (i.e. børn), som af forskellige grunde tidligere har været usynliggjort, med henblik på gennem denne synliggørelse at forøge deres muligheder for indflydelse på deres eget liv' (Kampmann 2000:27).

5.9 Delkonklusioner

Spørgsmålet om forældrekompetence og beslutninger om anbringelser af børn udenfor hjemmet vil altid indeholde overvejelser om forholdet mellem rammer og relationer. Meget forenklet kunne man i forbindelse med overvejelser om anbringelse spørge: Er de rammer eller evner børnene vokser op med tilstrækkelig gode til at de kan opveje en dårlig eller fraværende forældrerelation – a la Pippi Langstrømpe eller er en god forældrerelation tilstrækkelig til at kompensere nogle problematiske rammer a la Pelle Erobrerens opvækst med Lassefar.

I forbindelse med en anbringelse udenfor hjemmet bliver både rammerne og relationerne selvsagt ændret. Inden for rammerne beskriver børnene forhold med regler af praktisk hverdagsmæssig karakter og aftaler om, hvad der må spises og drikkes, sovetidspunkter, lektietid, omgangstone m.m. Alle børn i dette projekt giver udtryk for, at de er blevet skolemæssigt styrket gennem bedre indlæring og mere stabil skolegang.

I forhold til relationsdannelse ser det ud til at være mere tilfældigt. Alle institutioner har kontaktpædagogordninger, men de forvaltes ofte åbent, så barnets blik for og evne til at skabe kontakter afhængig af hvem eller hvad man har brug for, kan blive udslagsgivende for

relationsdannelsen til personalet. Ligesom børn, der vokser op med far og mor hurtigt får færd af, hvem man går til i forskellige situationer, gælder det samme for de børn vi har interviewet, om end de har flere potentielle kontaktmuligheder. Børnene beskriver et flow af personale inklusive mange vikarer – så der er tale om valg af tætte relationer med betydelige begrænsninger, idet primære kontaktpersoner hurtigt kan forsvinde ved fyringer, barsler, ændret organisering af institutionens opgaver – eller direkte nedlæggelser af institutioner eller sammenlægning af flere institutioner, hvilket har været aktuelt for flere børn, mens denne undersøgelse har pågået. En anbringelse på døgninstitution kan således ikke skabe kontinuitet i et barns liv.

I omtale af personale beskrives pædagogerne som dem der skaber (gode) rammer, dem der er med ude at købe tøj og gaver, dem der har kontakten til forældre og netværk – mens der er længere mellem beskrivelser af personalet, som den faste base eller som dem, der skaber mening og retning i børnenes liv. Det betyder dog ikke, at børnene ikke har og fremhæver tætte relationer til det pædagogiske personale eller personalet som helhed.

Ser man på hvordan børnene relaterer sig til dem, der overordnet har indflydelse på deres anbringelse, er der tale om beskrivelser af perifere personer 'fra kommunen'. Faktisk er der ingen børn, der i datamaterialet nævner deres socialrådgiver ved navn. Der beskrives besøg af sagsbehandler, men ofte med en ny person i funktionen. Den personbårne relation til 'kommunen', som kunne muliggøre at børnene kunne tage kontakt til myndighedspersonale af egen drift og på egen hånd har svære tider.

Alle børnene har kontakt til deres forældre, enten begge forældre eller kun den ene. Forældrene spiller en væsentlig rolle i børnenes beretninger, omend børnene ikke alle regner med at skulle hjem at bo igen. Børnenes forståelse af baggrunden for deres anbringelse beskrives til en vis grad 'gennem forældrenes øjne' og ingen børn lægger aktivt afstand til forældrene.

Ifølge børnene er der ingen institutioner, der hjælper børnene med at bruge hinanden som netværk i forståelsen af deres anbringelse og deres særlige situation som anbragt. Børnene foranstalter i nogle tilfælde selv snakke om det, men det er ifølge børnene ikke støttet og talesat fra personalet.

Det kunne se ud til at børnene er overladt til 'sig selv' i en form for limboland. Ikke når der er tale om rammer og det liv der foregår lige nu og her med skolegang, besøg, tøj køb, ferier og fritidsaktiviteter, men når der er tale om støtte til at finde forståelse for deres livssituation, at få trådene filtret ud og finde nye forståelser og meninger.

6. Forældreperspektiver

Der blev foretaget i alt 7 interviews med forældre, som alle have det til fælles, at deres barn eller børn var anbragt på en institution uden at forældrene havde givet samtykke til anbringelsen. Men udover dette fælles vilkår er det mere forskelligheden og den unikke historie, som hver forælderfortælling repræsenterer, som står igen. For bedst muligt at kunne formidle disse forskellige forældrefortællinger har vi valgt at strukturere analysen med fokus på fire hovedemner; forud for anbringelse, forældre og institution, forældre og forvaltning og fortællinger med arbejdet med hjemgivelsen.

6.1 Forud for anbringelsen:

‘Det gik så godt at vi fik dem fjernet og det er når man selv går til kommunen og spørger om hjælp ik’.

6.1.1 Hvorfor?

‘jeg har ikke noget imod anbringelser af børn men der skal fandme være en god grund til det’

Det er vanskeligt at få klare beskrivelser fra forældrene af hvilke problemer i familien, som var årsagsgivende til at barnet blev fjernet. Beskrivelserne forekommer vage og de store linjer fortaber sig. Forældrenes manglende accept af anbringelsesgrundlaget er selvfølgelig et af kerneproblemerne i tvangsfjernelse sager, men selvom der er en , udelukker det ikke, at det skulle være muligt for forældre at referer forvaltningens begrundelser. Måske er det et skyld/skam tema, som gør at beskrivelserne synes vage, når man tager den omsiggribende foranstaltning i betragtning som tvang er:

Der mangler klarhed i beskrivelserne af anbringelsesårsagen, og beskrivelser er vage som for eksempel:

‘jeg vil da ikke sige at der ikke har været problemer i denne her familie’;

Eller ikke umiddelbart meningsfulde i forhold til den omfattende foranstaltning som en anbringelse uden samtykke er:

En forælder siger:

‘det er noget med at han ikke kan finde ud af at passe sin skole’.

Og en anden:

‘Han var overvægtig’.

Både manglende skolegang og overvægt er bekymrende adfærd hos børn, men næppe en anbringelsesårsag, hvis det står alene. Fordi der ikke er nogen sammenhæng i mellem et muligt

omsorgsvigt og et barn udvikling, er det bemærkelsesværdigt at ingen af forældrene kan fortælle om, hvorfor anbringelse skulle være det som bedst kunne sikre barnet en god udvikling.

En forælder nævner, at hun har fået forklaret:

‘at de mener det er hjemmet et eller andet sted, at det er altså ødelagt på grund af, at der konflikt imellem mor og far og at (barnet) har brug for ro’

Og videre:

‘men jeg har hele tiden prøvet at forklare, at X har været udsat for mange ting, blandt andet at X er for tidlig født.....Men det er der ingen der vil høre på. Det hele det bliver kørt på den konflikt der har været imellem mig og faderen. Men Xs problemer, de startede allerede i børnehaveklassen. Men det er der ingen der vil høre på....’

En forælder fortæller, at hun har fået at vide, at hun ikke kan tilsidesætte sine egne behov, ikke se ud over egen næse og ikke få øje på sit barn. Dette står i kontrast til forældres fortællinger om et liv som er fyldt ud af arbejdet med at få sit barn hjem.

En forælder fortæller de som forældre havde fået en dom for vold, men udtrykker:

Problemet er jo så bare, at det har vi ikke gjort’.

Som vi tidligere har beskrevet er det ikke denne forskningsrapports hensigt at tage stilling eller finde beviser for, hvorvidt en anbringelse er berettiget eller ej. Men uanset ‘bevisets stilling’ er det en belastende og stressfyldt situation for et menneske, når ens virkelighedsopfattelser er forskellige fra myndighedernes i en sag om anbringelse, og man kunne spørge sig selv om det ikke er muligt at støtte forældre med at håndtere disse store udfordringer, uden at spørgsmålet nødvendigvis handler om, hvem der har ret?

En anden forælder fortæller om baggrunden for anbringelsen, at hendes drengs far er misbruger og flere gange har været i fængsel, og at hun har overvejelser over om dette kan være baggrund for hendes drengs mistrivsel. Om den konkrete anbringelse fortæller moren om en episode med kriminalitet, som hun dog ikke selv oplever som specielt alvorlig, men mere så som ‘drengestreger.’

En forælder hæfter sig ved oplevelsen af tilfældighed:

‘det var aldrig sket, hvis jeg havde boet et andet ‘...’ det er underligt at der love, men der er ingen kommune der er ens’

Oplevelsen af at være ‘offer’ for tilfældighed kan være grobund for magtesløshed. I Nissen (2007) beskrives hvordan der i socialt arbejde er en risiko for denne oplevelse, da kompleksiteten og det vanskelige i at skaffe sikker viden, som kan begrunde ens handlinger, kan medføre handling som er

præget af rigiditet. Det vil sige at man ud fra nogle få indikatorer, for eksempel at forældre har et handicap og er uden for arbejdsmarkedet, laver en række følgeslutninger som ikke kan finde begrundelse i den konkrete sag. På den måde kommer socialarbejdernes forforståelse til at være styrende, og refleksionen udebliver.

En forældre undrer sig over den måde forvaltning har indhentet information om familien:

'det er sådan lidt mærkeligt at sådan en dame man har mødt en gang, eller sådan noget, at hun kan skrive så mange ting om os, på et møde eller en samtale, der tog en time eller sådan lidt...'

6.1.2 Forudgående foranstaltninger.

I de fortællinger som indgår i vores undersøgelser har alle familierne fået tilbudt og prøvet forskellige foranstaltninger forud for anbringelsen. Det har været aflastningsfamilier, 'hjemmehos', familierådgiver og familiekonsulent. Nogle af disse foranstaltninger beskriver forældrene som belastninger, som de oplevede har været med til at forværre situationen i hjemmet:

'hun (familierådgiveren)' lavede simpelthen ikke andet end at komme med kritik, og ... (hun sagde) .jeg var simpelthen så følsom, og jeg kunne ikke se mit barns behov.. overhovedet og øh, jeg kunne kun se mine egne, og jeg kunne ikke tilsidesætte mine egne behov og... Fik kun kritik, vi fik intet som jeg kunne bruge'.

Det kunne se ud til at relationen mellem 'hjælper' og den som hjælpen er møntet på, det vil sige familierådgiver og forældre, ikke har haft en karakter som har gjort hjælpen mulig.

Et andet eksempel på at relationen mellem hjælper og den som hjælpen er møntet på er vanskelig, er en anden forældre som fortæller, at hun havde bedt om aflastning i forhold til sin søn, og at hun havde fået kontakt til en familie som ville tage i mod ham.

'Altså jeg kunne da godt mærke på mit barn, at han ville have godt at at blive aflastet ikke også'.

Moren fortæller videre at hun ikke kunne få tilbudt aflastning, men at hun derimod fik tilbudt en familierådgiver, som kom i hjemmet. Moderen oplevede primært rådgiveren som kontrollant og en hvis opgave var at samle oplysninger sammen om familien med henblik på en anbringelse. Dobbeltrollen som hjælper og kontrollant er et klassisk dilemma i socialt arbejde, og måske har forvaltning af dette dilemma betydning for, hvorvidt det er muligt at opnå en samarbejdsrelation mellem 'hjælper' og forældre forud for anbringelsen. Brønserud & Dessau (2002) beskriver 'den svære vurdering', hvor det er op til sagsbehandlerens individuelle forsøg at balancere mellem de to modstridende roller; den der skal hjælpe og den der skal dokumentere afvigelser.

En forælder fortæller, at vedkommende selv henvendte sig for at få hjælp:

'Jamen det var jo egentlig mig, der satte det i gang, fordi jeg ville have noget hjælp til X ikke også. Og jeg syntes at det svært at sætte regler op for ham... og det ville jeg jo gerne have noget hjælp til, om det mig der skulle blive tydeligere eller om det mig der gjorde noget forkert eller ikke også?'

6.1.3 Oplevelsen af information om beslutning om barnets/børnenes fraflytning fra hjemmet

I de 7 cases, hvor vi har interviews med forældre er det kun en case, hvor den ene af forældrene oplever at have fået god information inden barnets flytning. Denne case adskiller sig ved at forældrene indbyrdes var uenige om, hvorvidt de skulle takke ja til tilbuddet om at deres barn kunne flytte på institution.

Et forældrepar fortæller om information før flytning:

'det ved vi slet ikke, og vi ved det stadigvæk ikke hvorfor'

Hvorvidt der er tale om manglende information eller om der er tale om mangel på at kunne og ville forstå information, er ikke muligt at konkludere, på baggrund af dette projekt. Men i forældrenes fortælling om deres erindring om tiden før anbringelsen fortælles om chok, overraskelse, forvirring over beslutningen. Disse udtalelser kan også afspejle, at forældrene har været for påvirkede af situationen til at kunne opfatte indholdet i den information, de har modtaget.

En anden forælder fortæller, at der blev fortalt at barnet skulle flytte:

'fordi han havde det så dårligt, og de var bange for, at han skulle tage skade, og han skulle skade sig selv og han skulle bla bla bla, så han blev bare fjernet. (de sagde) det er fordi jeg ikke vil samarbejde, øh og det vil jeg jo godt, hvis det var til det bedste for min dreng'

Her er der således tale om information, men hvorvidt det er god information i betydningen, 'jeg forstår hvad det er for en begrundelse der gør at de vælger at fjerne mit barn, og hvordan fjernelse kan være en hjælp' er uklart.

En tredje forælder fortæller, at de ikke kendte til skolens bekymring for deres børn:

'Vi vidste intet, før end vi blev ringet op af politiet, om de måtte afhøre vores børn. Det var lyn fra en klar himmel, simpelthen, sådan.'

6.2 Fra hjem til børnehjem

Den manglende oplevelse af information og den manglende forståelse for beslutningen om flytning, kan sætte forældre i en vanskelig position for at forberede deres børn på flytningen. Forældre fortæller i interviewene, at de på forskellige måder forsøger at forberede deres børn på at de skal flytte hjemme fra og nu skal bo på institution. En forælder fortæller, at de prøvede at få

institutionen til at fremstå som noget positiv for at gøre børnene trygge ved indflytning, selvom deres oplevelse var en ganske anden:

‘Vi havde forberedt ham på hvordan og hvorledes (ja) hvad der kunne ske (ja) men altså den måde som de gjorde det på, det var bare ‘Nu skal vi ind og have ram på jer færdigt (hævet stemmeføring)’ sådan følte vi det’.

Forældrene fik således mulighed for at forberede deres barn på flytning, men forældrene oplevede forsat at situationen omkring flytningen var præget af et højt konfliktniveau.

En anden forælder giver udtryk for tilfredshed med at sagsbehandler havde taget sig af at forberede barnet på flytningen til institutionen. Dette forældrepar var uenige om flytning, og den forælder der deltog i interviewet var meget positiv overfor flytningen.

‘så det var også en god ting for ham ikke også, så han ligesom kunne vænne sig til tanken, hvad det var for noget .’ han fik jo så også forklaret hvad det var for noget han skulle (ja) og se det og han var nede og besøge det inden da og.. (ja) så han var nede og se det inden afgørelsen sådan set blev truffet ikke også (ja), hvor han skulle ind og være (ja) så det var, så det var også en god ting for ham ikke også (ja) så han ligesom kunne vænne sig til tanken, hvad det var for noget (ja)

En anden forældre oplever ikke at kunne forberede barnet:

‘For det kom jo bag på mig, at lige pludselig, så blev han bare fjernet ‘.

Thormann og Guldborg (2011) argumenterer for at det er vigtigt at sætte fokus på de beskyttende faktorer, når et barn ændrer opholdssted, og kontinuiteten i barnets liv trues. En beskyttende faktor kunne være at barnets forældre har mulighed for at fortælle og forberede barnet på forandringen.

En mor fortæller, at hun ikke selv fik mulighed for at forberede børnene:

‘de kommer her hjem afdelingslederen og den daværende familierådgiver, og de tog lige lidt tøj med og lidt medicin og hans yndlingsbamse han skal sove med’.

Adskillelsen mellem forældre og barn er en potentiel kriseudløsende begivenhed, hvilket er dokumentet i flere undersøgelser (Brønserud & Dessau 2002) og forberedelse kan være en måde at forebygge en egentlig krisereaktion. En forælder fortæller, at anbringelsen betød en pludselig og langvarig adskillelse uden kontakt mellem barn og forældre:

‘de havde lovet (.....) at han kunne tage hjem og pakke sine ting (ja) inden han blev anbragt, det fik han heller ikke lov til. De går hen og siger til (.....), ‘jamen du ser din mor og din far om et par dage’, efter han var anbragt, det skete heller ikke, der gik over 30 dage før vi så ham.’

Forældrene har forskellige beskrivelser af den institution, som det er blevet besluttet skal være deres børns nye hjem. Forskellige begreber, som ikke naturligt er knyttet til et hjem, bliver anvendt af forældre. Et eksempel er et ord som 'gennemgangslejr' giver ikke mange associationer til et hjem.

Det at institutionen er et sted barnet ikke må forlade; kommunen (skal) give tilladelse først før han må komme ud, er heller ikke en traditionel beskrivelse af et hjem.

Usikkerhed omkring tiden, altså hvor længe anbringelsen skal foregå, er et gennemgående tema som forældre på forskellige måder prøver at forholde sig til. En forælder nævner, at det er en vanskelig position at være i, i forhold til sit barn, når barnet gentagne gange stiller spørgsmål som:

'Hvornår hvornår, hvornår, jeg vil gerne snart hjem, jeg gider ikke være her mere'

Og man ikke som forældre har mulighed for at give et præcist svar.

Usikkerheden omkring varighed er også et tema, som giver anledning til vrede;

'så prøver vi lige tre måneder mere, tre måneder mere til, det holder jo ikke nogle steder'

6.2.1 Børnene mister kontakt med forældrene:

I en undersøgelse af Karin Kildedal (1996) med 20 tidligere anbragte voksne, beskriver et flertal at adskillelse fra forældre blev oplevet som pludselige og angstfyldte, på trods af at flertallet af børnene værdsatte selve anbringelsen, som en lettelse af en meget vanskelig hverdag.

Flere forældre giver i interviewene udtryk for, at de har mistet kontakt med deres egne børn efter anbringelsen. En hypotese kunne være, at det var selve kontakten, som blev anset som skadelig for barnet, og at man derfor bevidst havde forsøgt at minimere kontakten barn og forældre imellem, men der er ikke nogle af forældre, som anfører dette som officielt begrundelse, der er blevet givet til dem.

'Han skulle nok få mere kontakt med os, men det fik han jo bare ikke', Jeg så ikke xxxx i flere måneder (Nej) jeg kunne ikke.'

En forælder fortæller:

'Jeg har to år af hans liv, hvor jeg ikke ved en skid om ham'

og videre

'jeg ved ikke noget om hans fremtid, og hvad han vil'.

I tiden lige efter er barnet er flyttet på institution fortæller interviewpersonen om, at der kun var meget lidt kontakt mellem hende og hendes barn:

'Vi så ham for lidt, - vi (så) ham jo ikke særlig meget, det var to gange om ugen'.

Efter noget tid fortæller den samme mor, at der kom mere kontakt og stabil kontakt til barnet, både hjemmebesøg og flere besøg af forældre på institutionen, og at barnet er begyndt at komme på weekendbesøg.

Ud fra et teoretisk perspektiv (Rask & Jakobsen 2012) kan dette give anledning til bekymring, da barnet var akut anbragt og ikke kender personalet på institutionen. Det betyder, at der ikke er nogen til at binde barnets livs verden sammen, da personalet på det tidspunkt ikke kender forældrene eller barnets livsverden.

En forælder fortæller:

'Vi må have ham en gang om måneden, og jeg må besøge ham en gang om ugen'.

Fordi forældrene er skilt betyder det at barnet er hjemme hos sin mor en weekend om måneden.

I § 46 i Serviceloven står at formålet med at yde støtte til børn og unge er at sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne. I forhold til børn hvis forældre er skilt, har Statsforvaltninger de senere år anbefalet, at man er særlig opmærksom på, at børn stresses af at strække sig og skulle rumme to familier, med to familiers forskellighed. Børn som er anbragt på institution, hvis forældre er skilt, har tre baser at flytte i mellem og barnet møder på institutionen samtidig også forskellige pædagogers stil og holdninger.

6.2.2 Bekymringer for barnets udvikling

Bekymring for hvad institutionsopholdet betyder og vil komme til at betyde for barnets udvikling, er et centralt tema i forældres fortælling. En forælder fortæller:

'Det er nærmeste dem som har skadet ham', 'Det er meget som er gået tilbage for ham', Han har det skidt...meget meget skidt. '

En anden forælder fortæller:

'Det er nærmest dem, der har skadet ham, for efter han er kommet på børnehjem, der er han begyndt at stjæle '.

Mad og kosten på institutionen er et emne flere af forældrene nævner i deres fortællinger. En mor fortæller, at der i begrundelsen for anbringelsen af hendes barn er angivet, at barnet er overvægtigt og at hun er bekymret over at institutionen ikke har nogen plan for arbejdet med barnets overvægt. Et arbejde som moren fortæller, var startet inden anbringelsen, men som hun nu oplever, er indstillet, eftersom institutionen ikke følger op med vejning og kostplan.

En forælder er bekymret for sit barns fremtid, da hun ikke oplever at pædagogerne har en tæt nok kontakt til hendes barn:

'hvis jeg ikke kan få ham ud, så ødelægger de ham, for de ved ikke, hvad de har med at gøre. Overhovedet ikke. De ved ikke noget som helst om ham.'

Forældre er bekymrede over hvorvidt børnene får deres behov dækket og får mad nok

'Søndag er der burger...For ellers så plejer det at være rester, og der var ikke altid nok.'

En forælder fortæller:

'Så selvom jeg ikke må, så kører jeg ned med madpakke til ham, et par gange om ugen. I dag har jeg lige afleveret en spandfuld salat, som jeg siger (mhm). Jeg tog lige lidt kyllingesalat eller kyllinger, majs, agurk og salat og smed ned til ham, og så med lidt dressing. Så har han det. Så får han da lidt at spise i dag også.'

Flere af forældrene fortæller om de andre børn på institutionen, at de har kontakt med dem og at børnene betror sig til dem om deres oplevelser med pædagogerne på institutionen. En forælder fortæller, at hendes barn har det godt med de andre børn som bor på stedet, og at hendes barn altid er meget optaget af om der er kommet nye børn, som er flyttet ind.

Flere af forældrene fortæller, at de har 'hemmelig' daglig kontakt med deres børn via mobiltelefoner, hvad pædagogerne ikke kender til.

En forælder fortæller:

'Men han ville jo ikke have at de skulle vide hun havde en mobiltelefon der, det har hu.. hun også skjult ik? den gav jeg hende dengang'

Börjeson & Håkansson (1998) anvender i deres bog begreberne 'separation vs. forsvinden', hvor de argumenterer for, at det er vigtigt for barnets bearbejdningsproces at barnet forsat har kontakt med sine forældre. Også selvom der er tale om 'havarede forældre', idet forældre er mennesker af værdi for børnene i deres 'havarede eksistens' mere end som fantasifigurer de aldrig møder.

I alle cases fortæller forældrene om positive oplevelser med de ansatte pædagogerne på institutionen:

'altså det er jo ikke dårlige mennesker'

En forælder fortæller om kontaktpædagogen at:

'Hun kender ham meget meget godt,' og 'Hun kan se hvad han har behov for'

Og en anden forælder:

'som vi nu kan acceptere det og altså vi har et godt samarbejde med (navn på institution) deroppe med de pædagoger der er deroppe'

Samtidig udtrykker forældrene bekymring for at:

'Der stadigvæk for stor udskiftning blandt pædagogerne.'

En forælder nævner, at hun er bange for at hendes barn ikke har kontakt til pædagogerne:

'Hun har ikke en tæt nok kontakt til nogle af de voksne, den eneste hun egentlig ordentlig har kontakt til det er mig'

Når børnene er syge eller kede af det, er der flere af forældrene som fortæller, at børnene ringer hjem.

'Hun havde kastet op mandag...hun ringer og græder og har hovedpine.... Hun døjer meget med hovedpine og hun døjer meget med vokseværk, og hun har simpelthen så ondt at hun ikke kan være nogen steder. Og det har hun også derinde, men de, de kan ikke forstå at det altid kun er om aftenen. Og så tænker man, ej der er løgn, er der ingen der har børn, de ved sgu da at når børn begynder at slappe af (ja), så begynder det at gøre ondt, det er logik ikk'.. men nej det gør det ikke, hun skal bare tage et glas vand. Og så vil hun ikke sove om aftenen fordi det gør ondt, og så får hun skældud. Altså det er lidt... men jeg får ingenting af vide, andet end hvis hun selv ringer hjem og fortæller det.'

6.2.3 Rollen som forældre, når ens barn er på institution.

Rammen for den traditionelle forælders rolle er at man er sammen med sit barn, man har en hverdag sammen måske med fælles praktiske gøremål og man har den daglige omsorg for sit barn. Mange af de arenaer man færdes i, har man fælles med sit barn; for eksempel nabomiljøet, skolen og indkøbsstederne, men dette ændres, når barnet flytter ud af familien og på institution.

Når barnet flytter fra hjemmet til institution sker der en stor forandring af den ramme, hvori forælderrollen skal udfolde sig. For nogle forældre skal forælderrollen udspille sig under rammen af et overvåget samvær. En forælder beskriver, at han følte, at det var umuligt for ham at være i den situation, så han i stedet valgte ikke at se sit barn i næsten et halvt år. En anden fortæller, at samtalen med barnet blev kort og kunstigt, fordi det ikke var tilladt at tale om selve anbringelsen. Det er uklart om denne restriktion kom fra forvaltningen eller fra institutionen.

Hvorvidt forældre har kontakt til skolen synes i forhold til de forældre vi har talt med at være bestemt af om barnet fortsatte i den sammen skole, eller om barnet flyttede til en intern skole på institutionen. En mor fortæller, at barnet forblev i den samme skole, og at hun forsat har god kontakt. Hun oplever det dog mere som en tilfældighed, at hendes barn er blevet på skolen, end som en mere reflekteret element i en handlingsplan:

'jeg forstår det ikke (hvorfor han skulle blive på skolen), det giver ikke den store mening, men det er så den beslutning de har taget (ja).'

De forældre hvis barn går på en intern skole har lille viden om barnets lærere og skoleforløb.

Med hensyn til at være forældre til børn, som ikke bor hjemme fortæller en forældre, at de valgte at flytte kommune efter af deres børn blev anbragt. Både for at skifte forvaltning, men også for at skifte nærmiljø. En anden fortæller, at han ikke har kontakt til nogen i naboområdet, og at han ikke hilser på sine naboer.

6.2.4 Samarbejdet med institutionen

Koordinering omkring samvær med ens barn forgår med institutionen, hvor forskellige afgørelser og beslutninger i forvaltningen spiller ind. Flere forældre fortæller, at de bruger en del tid på koordineringsarbejdet sammen med personalet på institutionen:

Her er et længere citat fra en forælder, som fortæller om hendes bestræbelser for at lave en aftale for samvær i forbindelse med nogle helligedage:

‘jeg diskuterede med kommunen her i onsdags, hvor jeg siger, ‘jamen hvad med ferie?’, i ringede jo til mig og sagde at jeg fik den og den uge, ej det havde hun aldrig sagt. Så siger jeg, jamen det står også i papirerne, men du ringede også og sagde det, og der havde du aftalt det med (faren), nej, det havde hun aldrig gjort... jamen hvad fanden skal jeg så gøre ikke... så ringer de inde fra institutionen bagefter og siger, jamen de.. det er fordi at jeg kører på, at jeg vil have (mit barn) fra onsdag af - der var helligdage ikk’. Nej, jeg havde almindeligt samvær med X, og så siger jeg til (X-pædagog) derinde, at øh.. det er så fair nok, så kommer jeg derind og henter (barnet) kl. 9 eller 10 (ja), ligesom I giver faderen lov til (ja). Og så.. det var.. det var åbenbart i orden, der var ikke mere (ja). Så ringer de torsdag aften kl. 20, at der stod jo i bogen at øh.. at jeg havde samvær med (barnet), men jeg skulle på ingen måde komme før end kl. 13, for jeg havde ikke samvær med (barnet) fra før kl. 13 (mhm). Så siger jeg, at jeg har lige snakket med (Xpædagog) ... han har skrevet i bogen, at vi har snakket sammen efter kl. 14 onsdag, så siger jeg, at det passer ikke altså (ja), jeg kan jo se på min mobil, at jeg snakkede med X (ja) lige omkring kl. 14 (ja), så han har ikke skrevet i den der skide bog (nej) før end kl. 15 eller 15.30 (nej). Det passer ikke fordi sådan og sådan, og jeg skulle på ingen måder komme, for de tog (Barnet) med ud af huset, de skulle ud og se noget og sådan og sådan, så han var slet ikke hjemme (mhm). Så siger jeg, jamen det er også lige meget, jeg tager bare diskussionen med (X-pædagog) i morgen tidlig. Men det kunne jeg ikke, for han havde taget fri. Nå for helvede.. så kunne jeg vel tage den med lederen eller et eller andet. Nej, han havde også fri. Og så står jeg igen her, han har lavet noget lort ikke, han har lavet en aftale med mig onsdag, som han først skriver torsdag ikke, som de så skal videregive øh.. (ja), men hvad skal jeg gøre? Jeg kan ikke klage nogen som helst steder hen. Og så får jeg af vide, at ja, så kan jeg anke det, ja det tager 20 uger.’

6.2.5 Forældrenes psykiske velbefindende.

Forvaltningen af den nye forælderrolle kan blive vanskeliggjort af, at forældre psykisk kan have fået et dårligere funktionsniveau efter anbringelsen. En forælder fortæller, at anbringelsen kom som et chok, og at hun psykisk ikke har haft det godt, at hun oplever at 'være gået ned med stress'.

En anden forælder fortæller, at han oplever at være blevet alvorligt svækket psykisk efter chokket og det langvarige forløb med selve anbringelsen.:

'Jeg er også blevet førtidspensionist på over det, ja. Jeg har fået posttraumatisk stress syndrom. gik i behandling, og gik i behandling, og gik i behandling, og måske en dag en gang med tiden'

Forældre som har deres børn anbragt uden samtykke har ret til en kontaktperson.

I § 54 i Servicelovens bestemmelser om særlig støtte til børn og unge står, at kommunen skal tilbyde forældremyndighedensindehaver en støtteperson i forbindelse med barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet. Forældre fortæller om forskellige erfaringer med dette tilbud:

En forælder siger:

'Jeg har langt om længe, da min bisidder, som også er socialrådgiver siger, at det er et lovkrav, at jeg skal have en kontaktperson. Og så får jeg så en kontaktperson, og det er så komisk for, hun har mere brug for at snakke end jeg har, det er i hvert fald hende, der snakker mest. Hun har mistet (...) og hist op og kom hened. Og det skulle hun selvfølgelig fortælle mig om. Det er da lidt komisk. Jamen det er det da, undskyld jeg griner, men det er sgu da lidt komisk. At der kommer en, som skal, kan mange sige, en jeg egentlig skal kunne hælde ud til.'

Arbejdet med at få ens barn hjemgivet tager meget tid:

'Jeg er kontanthjælpsmodtager, jeg ville så gerne i arbejde, en det ved jeg virkelig ikke, hvor jeg skulle finde tid og energi til overhovedet ikke. Men alle folk siger også, at de ikke kan forstå, at jeg bliver ved. Fordi de ville da være gået ned for lang tid siden.'

En anden forælder fortæller:

'Jeg går ned med stress eller det har jeg jo fået, og er super stresset igen,,, jeg er lige blevet opereret og jeg kan ikke tåle det.'

Der findes overraskende lidt forskning på området omkring forældretrivsel efter deres børn er flyttet på institution, og det er vores indtryk, at der mangler viden på området om de psykiske følgevirkninger hos forældre af et anbringelsesforløb uden samtykke. Ertman (1994) beskriver

også forældres udsatte sociale situation, og gør samtidig opmærksom på, at det er svært og måske umuligt i de enkelte sager at afgøre, hvad der er følgevirkninger, og hvad der er udløsende begivenheder. En ting synes dog tydelig fra forældrefortællingerne og det at forældre selv beskriver, det som en store psykisk belastning at have sit barn anbragt uden samtykke.

6.3 Forældre og forvaltning: 'Man skal være glad og man skal samarbejde'

6.3.1 Magt og oplevelsen af kamp

I samarbejdet med forvaltningen anvender forældre i flere af casene ord som giver associationer til kamp og konflikt:

'jeg kæmpede for at beholde min søn',

'Forvaltningen siger nej'

'kæmpe med kommunen',

'jeg vil ikke finde mig i det', så fjøede jeg ikke dem',

'Det har været en kamp'.

Lige så centralt står beskrivelsen af oplevelsen af magtesløshed, som kan identificeres med begreber som:

'Overvåget samvær, '

'så blander kommunen sig',

'de tog ham bare med',

'Hvis jeg ikke makker ret',

'de ville bare styre mig', 'vi er blevet stemplet'

'Jeg ved ikke engang hvem lederen er'.

Oplevelsen af at socialrådgiverne og pædagogerne ser barnet og fortolker barnets situation forskellig er måske et grundvilkår i anbringelser med tvang – at selve forskelligheden i forståelsen og fortolkningen af situationen er baggrunden for at tvangsforanstaltningen er valgt; 'man ser situationen forskelligt'.

En forælder fortæller:

'Og der er ingenting næsten, at de er enige om.. Hun (sagsbehandler) har fordrejet og hun lyver, og jeg kan sidde og sige til hende, hvorfor hun lyver? Nej men hun har ikke

fordrejet noget, men hun kan ikke forstå hvorfor (støtte person) har skrevet noget andet... (nej), det bliver hele tiden vendt til, at det er mig, der ikke vil.'

Forvaltningens dobbelte rolle som hjælper og kontrollant bliver sat på spidsen i sager med anbringelse uden samtykke, og måske er det en umulig position at være i, som betyder at socialrådgiverne skifter mellem at være hjælper og kontrollant, hvilket er med at vanskeliggøre en troværdig samarbejdsalliance med forælderen.

Der er i interviewene flere eksempler på sammenbrud i samarbejdet mellem forældre og socialrådgiverne:

'så begynder hun at sige lige pludseligt vi snakker ikke sådan, jeg skulle ikke snakke hårdt til hende, (og så tænker jeg) det er pga du er så pisse konfliktsky ligesom alle andre, du skal bare snakke med mig du må tage en konflikt op med mig altså, jeg kan godt snakke pænt til folk, hvis de bare gider og accepterer hvad der foregår rundt omkring også på en rolig måde'

Skift i sagsbehandler er et tilbagevendende tema:

En forælder siger:

'vi har haft mange forskellige, så mange så jeg kan slet ikke navnene på dem mere',

Og en anden

'det er svært når, især når man så får ny sagsbehandler og 14 det er mange på to- tre år'

Skiftene giver anledning til frustration og oplevelsen af uansvarlighed fra myndighedens side.

'...jeg mener er der nogle der går hen og påtager sig vigtige, et arbejde som og fjerne børn og så skal de satme også holde ved det indtil det er slut'

En interviewperson giver udtryk for, at hun ikke længere stoler på myndighederne, og at hun ikke har det godt med det. Hun fortæller, at hun fra socialforvaltningens side oplevet et stort pres, og at forvaltningens interesse primært var at få oplysninger om hendes familie, og ikke så meget at hjælpe hende og hendes mand med de vanskeligheder med deres barn, som de i første omgang havde henvendt sig til forvaltningen for at få hjælp til.

Interviewpersonen giver udtryk for, at der var nye rådgivere og ny sagsbehandler hele tiden, og at hun ikke synes, at hun fik hverken hjælp eller støtte

Flere af forældrene fortæller om år lange konflikter med myndighederne, og man kan ikke lade være med at spørge sig selv om det virkelig er nødvendigt. At opleve sig uretfærdigt behandlet afføder vrede. Tvang – manglende samtykke er en indikator på uenighed, men er den efterfølgende vrede over flere år en nødvendig følgevirkning eller er det muligt at lave tvang uden

langtidsvirkninger af vrede? Ud fra en konflikt teoretisk forståelse er der to parter tilstede for at en konflikt kan nå det omfang. Flere af forældrene angiver hyppige sagsbehandlerskift og omstruktureringer i kommunen, som kilder til stor frustration.

6.4 Forældreopgaven med henblik på hjemgivelse:

I de 7 cases, som indgår i projektet, giver ingen af forældre en klar fortælling om, hvad det var myndighederne frygtede der skulle ske, hvis barnet ikke blev flyttet på institution, og det fremgår heller ikke af fortællingerne, hvad det er forældre skal ændre for at deres barn kan flyttes tilbage.

Dette kan både skyldes uklarheder i sagsbehandlingen, men også manglende mulighed eller indsigt hos forældre til at se barnets problemer og forælders andel i disse.

I de enkelte forældrefortællinger er det således vanskeligt at få klare indtryk af, hvad der af forældre opleves som krav til dem, for at børnene kan hjemgives. Altså; hvad er det forældrene skal gøre anderledes for at hjemmet kan vurderes som et positivt sted for børnene at bo og vokse op i?

I en af casene beskriver forældrene, at de ikke skal ændre noget i hjemmet, men at de skal anerkende forvaltningens tolkning af situationen i hjemmet før anbringelsen, før der kan blive tale om hjemgivelse. I en anden case fortæller forældre, at de ikke ved, hvad de mere kan gøre, da de har ændret fundamentalt på situationen i hjemmet, og at denne forandring har været stabil over flere år.

En forælder fortæller, at der arbejdes på en slægtsanbringelse, som vil blive en frivillig anbringelse:

‘vi har jo søgt om, om han kan få sine egne bedsteforældre som plejefamilie så muligvis er han jo derhjemme’

En anden forælder fortæller, at de ikke ved hvad de skal forandre, men at de har fået at vide:

‘det var nu skal vi tage arbejdstøjet på fordi det her det var, det var næsten.’

Men forælderen kan ikke nærmere beskrive, hvad det er de skal gøre, når de har fået arbejdstøjet på.

En fjerde forælder fortæller, at der ikke er nogen klar plan for barnet, nu hvor den institution hun bor på skal lukke.

‘jeg kan jo ikke få ham hjem, jeg vil meget gerne have hende hjem, men det kan jeg ikke på grund af [anonymiseret årsag] så jeg må sige fra, det jeg så, jeg lytter til min datter, og hun vil ikke i familiepleje, hun vil gerne på en institution og.. forvaltningen har sagt, at hun skal i familiepleje, så det ligger vi og kæmper lidt imod nu (...), for hun ville ikke have nogen anden far eller mor end dem hun har (nej).’

En forælder fortæller om forældreopgaven:

'det eneste jeg ligesom har fået at vide det, det var om den mindste [pige] som er kontaktsøgende og skubbet de to andre væk, de skulle ikke komme i nærheden af mig fordi så pga. skubbe de to andre væk det, det har jeg fået løst nu så, der er ikke noget med det mere'

At anbringelse selvom det er uden samtykke også kan opleves som meningsfuld beskrives af en forælder.

'det troede jeg så aldrig jeg ville sige men det har ikke været til skade, det har været et pusterum for os og et pusterum for børnene fordi det var kaotisk, det fanden så det er sådan men tre år det er fandeme lang tid, tre års tid det er sgu da.....'

6.5 Konklusioner

Vi har interviewet i alt 7 forældre. En case adskiller sig, da den forælder vi talte med, havde givet samtykke til anbringelsen. Anbringelsen blev effektueret som en tvangsmæssig beslutning fordi den anden forælder ikke var enig i beslutningen. Denne forælder har en anden og mere positiv oplevelse af anbringelsen end de andre forældre. Ligeledes har vi i de cases, hvor forældre var skilt kun talt med den ene af forældrene. Ved primært kun at interviewe forældre, som ikke har givet deres samtykke er vores cases udvælgelse således forældre, som vedholdende ikke vil give samtykke til deres barns anbringelse og vedholdende finder at anbringelsen ikke er til gavn for barnet.

Forældre, som vi har interviewet i denne undersøgelse, har vidt forskellige grunde til at deres barn bor på en døgninstitution. At forældrene ikke mener de skal bo der, giver dog nogle fælles vilkår og nogle særlige rammer for det at være forældre. Det stiller nogle krav til ændring af forældrerolle, det stiller krav til et længerevarende samarbejde med myndighederne og til et samarbejde med professionelle omsorgsgivere. Det er nogle vilkår som forældrene ikke kan vælge fra, men som de hver i sær skal finde en måde at fungere i.

Fortællinger om oplevelsen af information om beslutning om barnet/børnenes fraflytning fra hjemmet giver et billede af et højt konfliktniveau, usikkerhed og i nogle tilfælde kaos. Alle familier har fået anden hjælp inden anbringelsen og alle forældre har i deres fortællinger en erkendelse af, at barnet havde problemer forud for anbringelsen. Som forældre har de dog ikke ville give deres samtykke til en anbringelse, da de ikke fandt at dette var den rigtige hjælp for barnet.

I de interviews, som vi har i denne undersøgelse, er overgange fra hjem til børnehjem konfliktfyldt og flere forældre fortæller om, at de i lange perioder mistede kontakten til deres børn og børnene mistede kontakt med deres forældre.

Forældre er forsat meget bekymrede for deres børn, og synes at de forsat ikke har fået den hjælp der er brug for. De udtrykker bekymringer for barnets udvikling og dette til trods for, at forældre på delområder oplever, at det går bedre for barnet. Dette er specielt på skoleområdet.

Om rollen som forældre, når ens barn er på institution, berettes der i interviewene mest om de ekstra vanskeligheder, som er kommet til i forbindelse med koordineringsarbejde.

De interviewede forældres fortællinger illustrerer, at det er en belastning, at ens barn er anbragt, når man ikke er enige, og at der ikke er nogen hjælp til forældrene til at håndtere krisen i forbindelse med adskillelse. I ingen af fortællingerne synes der at være støtte til forældrenes psykiske velbefindende. Selv om der er knyttet kontaktpersoner til visse forældre, synes det ikke som om disse har et fagligt niveau, der gør dem i stand til at håndtere denne opgave, og det kan være svært for forældre at tage imod denne hjælp.

I forhold til forældreopgaven med henblik på hjemgivelse, er det for alle forældre uklart, hvilke forandringer der skal til, for at barnet igen kan flytte hjem.

Konfliktniveauet er højt i samarbejdet med forvaltningen og med baggrund i interviewene, kunne man derfor foreslå tiltag, som kunne være med til at stabilisere sagsbehandling i sager, hvor forældrene vedvarende er uenige i foranstaltningen. Det kunne være enkelte tiltag som allerede praktiseres i flere kommuner, nemlig at det aldrig kun er én sagsbehandler, som er knyttet til sager af denne karakter. Eller mere komplekse tiltag, som at flytte sagsbehandlingen til mere specialisere enheder, hvilket også gentagne gange er blevet foreslået af fagfolk indenfor områder. Dette kan synes nødvendigt, da der er tale om forældre, som i sammenligning med gennemsnitsdanskere, har en særlig vanskelig livssituation eller kun få ressourcer til deres rådighed, og som efter en anbringelse af deres barn får ingen eller kun lidt hjælp til den vanskelige situation. Det er en meget vanskelig arbejdsopgave for det offentlige og forde højt kvalificeret arbejdskraft.

7. Professionelle perspektiver (kontaktpædagoger)

7.1 'Der er jo hele tiden goddag og farvel'

- At være en udskiftelig omsorgsperson i barnets liv

Sikring af kontinuitet i anbringelsen af børn og unge har været et centralt fokus i den politiske debat de senere år, hvilket bl.a. har udmøntet sig i lovændringer som følge af reformer på børneområdet. Senest vedtog folketinget i forbindelse med Barnets Reform lov om kontinuitet i anbringelsen, som indebar en række ændringer til lov om social service. Bl.a. gav SEL § 68a pr. 1.7.2009 mulighed for at Børn- og ungeudvalget kan videreføre en anbringelse (tvangsmæssig eller frivillig) uden tidsbegrænsning, hvis et barn eller en ung er blevet særligt knyttet til anbringelsesstedet og har været anbragt over tre år. Herefter vil det udelukkende være betydelige ændringer i barnets forhold eller tilknytning til anbringelsesstedet, der kan begrunde, at sagen tages op til fornyet vurdering. Af bemærkningerne fremgår det, at § 68 formentlig mest vil blive brugt til anbringelser i familiepleje, men at bestemmelsen også kan bruges til anbringelser på opholdssteder eller døgninstitutioner, hvis der er en tilknytning til stedet og stedets personale, unge på stedet og miljø, skole mv. Lovændringen forholder sig imidlertid udelukkende til kontinuiteten i barnets anbringelsessted og ikke til den kontinuitet, der knytter sig til skift i forskellige omsorgspersoner i barnets liv, og som ikke nødvendigvis har sammenhæng med skift i anbringelsessted. Som vi var inde på i litteraturstudiet er det desuden sådan, at barnets oplevelse af uforudsigelighed i relationen til forældrene, kan forstærkes af at barnet befinder sig på afstand og ikke hele tiden kan følge med i, hvad der foregår derhjemme (Egelund & Jakobsen 2009:91-94).

Omskiftelighed er en del af hverdagen på de døgninstitutioner vi har mødt i denne undersøgelse. Det drejer sig både om daglige skift mellem det pædagogiske personale der er på vagt, vikarer, barsel, sygdom, fyringer og jobskifte, børn der flytter ind og flytter ud igen (og vender tilbage), samt flytninger i forbindelse med omlægning og/eller lukning af afdelinger. De kontaktpædagoger vi har interviewet orienterer sig skarpt imod omskifteligheden, som et generelt vilkår for såvel børn som voksne på anbringelsessteder. Det drejer sig i særlig grad om den omskiftelighed, der knytter sig til relationer mellem børn og voksne, som følge af skift i anbringelsessted for barnet, jobskifte og barselsorlov for personalet, men i lige så høj grad den omskiftelighed, der er forbundet med det daglige liv på anbringelsesstedet som følge af organiseringen af vagter mv., og som betyder at der nogle gange går flere dage imellem at kontaktpædagog og kontaktbarn ser hinanden.

Kontaktpædagogerne forholder sig til det at være omskiftelig omsorgsperson ved at beskrive det som et implicit vilkår, som både kontaktpædagog og barn er bevidste om, når barnet anbringes og som derfor ikke behøver siges højt eller omtales på anden vis. Pædagogerne forudsætter, at børnene er bevidste om dette og begrunder det med, at de har set andre børn og voksne gå. Omskifteligheden omtales imidlertid ikke som et optimalt vilkår og derfor heller ikke som

uproblematisk for hverken børn eller voksne, idet omskifteligheden indebærer risikoen for at barnet oplever (endnu) et svigt:

(...)altså det er da synd for børnene, altså det, det er da ærgerligt at de ikke har den samme. Jeg har, jeg har en mere end [navn på kontaktbarnet], et kontaktbarn, ham har jeg haft siden [årstal]. Jeg tror han er den eneste der altid har haft den samme kontaktperson fra starten (ja). Så børnene ved godt at det skifter, når damerne går på barsel og sådan noget (ja), og sådan er det. (ja) Jeg har det ikke sådan dårligt med det (nej), men det er ikke det optimale. Fordi sådan er livet nu en gang altså (ja). Sådan er det, når man er anbragt, eller man har med os at gøre (ja), så kan man bare.. hvad hedder det.. sørge for at de tilknytter sig til mere end en. Det er også derfor det er godt det ikke kun er kontaktpædagogen de har noget med at gøre. Det er godt de tilknytter sig til, altså på forskellige områder (ja), til forskellige altså.. (ja) damerne når der skal gås ture og, og mændene når der skal snakkes fodbold, eller hvad ved jeg (ok). Så det er såmænd meget godt, ellers så bliver det sgu' for hårdt for dem (ja). Jeg tror også de lærer sådan og.. altså vi har da nogen her, nogen børn her, hvor bare det at deres kontaktpædagog skal på barsel det.. det er simpelthen 'Åh nej' de tror aldrig de kommer igen. Det er fordi de har oplevet så mange svigt, og nu bliver de svigtet igen (mandlig kontaktpædagog)

I citatet forbinder kontaktpædagogen vilkårene ved at være anbragt med anbragte børns kompetencer i forhold til at kunne knytte sig til mere end en voksen på anbringelsesstedet. Samtidig fremgår det at tilegnelsen af en sådan kompetence, kan være med til at beskytte barnet imod oplevelsen af svigt. Tilegnelsen af bestemte færdigheder for at kunne begå sig inden for konkrete institutionelle rammer beskriver Goffman, som en del af en tilpasningsstrategi børnene gennemgår for at blive en del af hverdagen på en institution. På den måde opøver anbragte børn de kompetencer, der er nødvendige i forhold til institutionens interne forventningsstrukturer (Egelund & Jakobsen 2009:192). Der er i interviewene med kontaktpædagogerne flere eksempler på, at børnenes brug af flere pædagoger fremhæves som en kompetence:

K: '[hun er] rigtig god til at skelne hvem hun vil bruge' (mandlig kontaktpædagog)

I førstnævnte citat inddrages kontaktpædagogernes køn, som en legitimerende faktor i fremhævelsen af det gode ved, at børnene har mulighed for at knytte sig til forskellige pædagoger. Det at have muligheden for at knytte sig til forskellige pædagoger, indebærer således at barnet har mulighed for både at knytte sig til mandlige og de kvindelige pædagoger på døgninstitutionen. Der er flere steder i materialet eksempler, der bidrager til en fortælling om, at det er godt at børnene har mulighed for at knytte sig til begge køn. En kvindelig kontaktpædagog udtrykker det således:

K: (...)det er godt han [barnets kontaktlærer] er mand (ja) så han både får en mandlig og en kvindelig repræsentant for øh.. det tror jeg er meget godt for [barnets navn] (kvindelig kontaktpædagog)

Logikken underbygges af, at der er forskel på, hvad børnene forventes at bruge henholdsvis kvindelige og mandlige pædagoger til, og hvad det således forventes at henholdsvis kvindelige og mandlige pædagoger, kan tilbyde børn i en døgninstitutionssammenhæng. Fortællingerne læner sig op af traditionelle forestillinger om mande- og kvinderoller i samfundet. Kvinderne (kan) bruges til at snakke om følelser med: *'De der kvindelige problemer og kærester og alt sådan noget der'*, gå ture mv. Mænd er gode til det praktiske, til at snakke om (udendørs) fritidsaktiviteter så som fodbold.

For børnene betyder omskifteligheden en virkelighed, der indebærer, at de bliver nødt til at evne at forholde sig til forskellige voksne i forhold til forskellige spørgsmål i deres hverdagsliv.

Det betyder også, at der skabes en grænse for, hvor tæt et bånd, der må etableres mellem kontaktpædagogen og det enkelte barn, da det kan true logikken omkring betydningen af at barnet kan bruge alle pædagogerne på stedet. Dette dilemma illustreres i det følgende citat, hvor kontaktpædagogen fortæller, at hans kontaktbarn har ham som sin foretrukne, blandt de andre ansatte på institutionen:

K: (...) og jeg er hans nummer 1 (mm) og, og det er fint og det er rigtig godt for ham (ja, okay) så han det, altså han bruger mig jo, til at få noget han ikke får sådan derhjemme tror jeg (ja) omsorg, nok mest på omsorgsdelen (okay) ikke (...) når jeg er på vagt putter jeg ham næsten altid ikke også, og man får sådan.. der bliver et bånd (ja), men det må heller ikke blive for meget, så de andre ikke kan bruges, vel (ok). Det er vigtigt det der med at de kan bruge alle børn og vi, altså.. (ja). Og det er jo heller ikke altid, at fordi man er kontaktpædagog at man så lige klinger (nej), så skal det jo være sådan, at de også kan bruge de andre ikke også (...) (mandlig kontaktpædagog)

Citatet illustrerer, at det at børn knytter sig til en bestemt kontaktpædagog risikerer at blive et institutionelt problem. Hvis båndet bliver for tæt bliver det problematisk, fordi det er vanskeligt for institutionen at håndtere og tage hensyn til i en hverdag med skiftende personale. I citatet refererer kontaktpædagogen ikke til den førnævnte omskiftelighed, som begrundelse for denne logik, men henviser til at det ikke altid er sikkert at matchet mellem kontaktpædagog og barn er godt, fordi det kan efterlade barnet i en klemme, hvis det ikke også er muligt at bruge de andre kontaktpædagoger²⁷. Argumentet giver imidlertid ikke umiddelbart mening set i sammenhæng

27 I relation hertil kan det nævnes, at udpegningen af en kontaktpædagog for barnet ikke nødvendigvis sker ud fra kriterier, der sigter mod at matche kontaktpædagogen med barnet. Flere kontaktpædagoger fortæller, at matchningen på tidspunktet for anbringelsen sker mere eller mindre tilfældigt eller ud fra, hvem der aktuelt har 'plads'. Hvis der er behov for at skifte kontaktpædagog undervejs i anbringelsesforløbet (f.eks. ved jobskifte) kan der godt indgå andre kriterier, hvis det ikke kommer i konflikt med den øvrige organisering på anbringelsesstedet (f.eks. at der er nogle pædagoger, der har for mange kontaktbørn og andre for få). Det nævnes dog, at der i forhold til anbringelser uden samtykke eller hvor forældresamarbejdet forventes at blive vanskeligt kan indgå særlige overvejelser vedr. matchningen mellem forældre og kontaktpædagog, så det sikres, at den pågældende

med det pågældende eksempel, hvor matchet mellem kontaktpædagog og barnet tilsyneladende netop er frugtbar. Det giver anledning til at tolke, at kontaktpædagogen forsøger at navigere imellem en række modsatrettede hensyn, når der handler om relationen til barnet og rollen som kontaktpædagog, hvilket vi vender tilbage til.

Et andet tema, som antydes i det indledende citat er, hvordan kontaktpædagogen navigerer (følelsesmæssigt) i forhold til dette vilkår, bl.a. med hensyn til balancen mellem at tilkendegive sympati med barnet ('det er synd') og ikke komme til at opleve det som en følelsesmæssig belastning ('noget man har det dårligt med'). Dette dilemma kommer ligeledes til udtryk i følgende citat fra en kvindelig kontaktpædagog.:

*K: (...) fordi jeg er jo også kun et menneske (ja) altså, man bliver jo involveret i de her børn om man vil det eller ej, men jeg tænker da altid bare sådan på det, at jeg kan gøre det godt for hende mens jeg har hende (mm) og at, men jeg skal heller ikke gøre mig total uundværlig (...) men jeg også godt ved at, der kommer en dag hvor jeg skal sige farvel til [navn på kontaktbarn], det ved jeg jo godt (ja) det ved hun også (...)
(Kvindelig kontaktpædagog)*

Forestillingen om en stiltiende kontrakt vedrørende visheden om relationens midlertidige karakter understreges og kobles med uundgåeligheden af, at man som kontaktpædagog bliver involveret 'om man vil det eller ej'. Samtidig rejser denne kontaktpædagog et nyt tema, nemlig, hvordan man som kontaktpædagog kan skabe mening i denne midlertidighed. I citatet overskrider pædagogen modsætningen mellem at være for involveret og ikke at være totalt uundværlig ved at fokusere på er her-og-nu perspektiv, hvilket hun uddyber senere i interviewet:

K: (...)jeg tror, når man arbejder med de her børn så skal man være i nuet, og give dem alt det man kan men man skal også samtidige kunne trække stikket, når jeg kører ud af indkørslen (...) jeg kan jo ikke gå derhjemme og græde over deres liv (mm) fordi så kan jeg ikke holde ud og være her (nej) så man bliver nok lidt kynisk på en måde (ja)men det er nødvendigt for at have jobbet (ja) og det er ikke det samme som jeg ikke er det når jeg er her (nej) for så er jeg her 100 % (ja) og det skal man også være (ja) børnene skal ikke have følelsen af at jeg er ligeglad med dem

I: forestiller du...

K: [afbryder]...det er i hvert fald vigtigt for mig ja (ja) fordi det er jeg ikke og det, jeg er heller ikke ligeglad når jeg er derhjemme (nej) jeg bruger bare ikke så meget krudt på det når jeg har fri (nej) det gør jeg ikke

I: Man skal kunne lægge det fra sig?

K: ja (ja) det skal man, dem der ikke kan, de er her ikke i ret lang tid (...) fordi det er jo...det er hårdt arbejde og arbejde med børn på den måde (mm) hvis man ikke kan tage en distance til det (...) (kvindelig kontaktpædagog)

kontaktpædagog har gode personlige og faglige forudsætningerne for at indgå i et samarbejdet med den type af forældre der beskrives.

En anden kontaktpædagog besvarer spørgsmålet om hvordan han forholder sig til det at være en omskiftelig omsorgsperson i barnets liv på følgende måde:

K: Ja, men det tænker jeg ikke noget om, for hvis man gør det, så kan man jo ikke være her jo (mandlig kontaktpædagog)

I begge citater fremlægges pædagogens kompetencer i forhold til at kunne koble sig af og på en kontakt ikke kun, som en måde at håndtere midlertidigheden af relationernes karakter på, men i lige så høj grad, som en helt grundlæggende forudsætning for overhovedet at kunne varetage jobbet som ansat på en døgninstitution. Yderligere to kontaktpædagoger bidrager med deres refleksioner over samme tema:

K: (...) så hvis han skal bo på en anden institution jamen så kommer der jo bare en ny [kontaktpædagogens eget navn] som er ny altså man er ikke undværlig på nogen måder (nej) den relation der skabes den er god så længe den er der (mm) men den bliver jo også erstattet af noget andet (mandlig kontaktpædagog)

K: (...)og det betyder heller ikke så meget.. altså det man giver godt er, er jo med, en god del af bagagen. Og det er jo en relation som altid vil være der selvom vi ikke ses (ja) så har den været der (mhmm), så jeg er ikke bange for, at skulle fylde for meget i, og de så kommer til at mangle (nej). Men det er også fordi, jeg prøver ikke at gøre mig.. jeg prøver i hvert fald, øhm.. ikke at gøre mig uundværlig øhm, jeg tænker ikke at man.. at jeg er den bedste eller den eneste ene, så derfor.. de går ikke i stykker hvis jeg ikke er der (mm-mm, nej) (...)Men ind imellem, så kan jeg godt mærke, at jeg bliver næsten sådan lidt overengageret hvor jeg tænker, nu er det virkelig vigtigt og yde en bestemt indsats for, at den her dreng ikke skal.. ja.. at øh, skal miste for meget i forhold til hans udvikling (...) (kvindelig kontaktpædagog)

Ligesom i flere af de foregående citater illustrerer de to ovenstående kontaktpædagogers udsagn en måde at håndtere den midlertidige karakter, som relationen børnene er karakteriseret ved. Ved at fokusere på et her-og-nu perspektiv bliver det muligt at se det, der ydes i den begrænsede periode man som pædagog er en del af det anbragte barns liv som noget godt og givende for barnet, som rækker ud over den midlertidige relation. I disse to kontaktpædagogers udsagn forstås det at undgå, at gøre sig uundværlig, som en forudsætning for at kunne give noget godt i et her-og-nu perspektiv. Det uønskværdige i at gøre sig uundværlig understreges i sidstnævnte citat, hvor pædagogen bruger begrebet overengageret til at beskrive den tilstand hun kommer i, fordi hun ser, at der er behov for en bestemt indsats over for et barn. I det kan der ligge en forståelse af at for at kunne give noget ekstra så kræver det engagement. Engagementet er forbundet med risikoen for at blive overengageret og dermed potentielt at miste sin status som en undværlig omsorgsperson, hvilket truer hele logikken om at kunne yde omsorg i et her-og-nu perspektiv.

Den midlertidige relation der muliggøres af de vilkår, der er forbundet med livet på en døgninstitution for såvel børn og voksne er, for de interviewede kontaktpædagoger, forbundet med en fortløbende balancering mellem at forsøge at opnå en betydning i barnets liv i kraft af en

god relation til barnet (f.eks. som forudsætning for at kunne komme til at kompensere for de behov, herunder behovet for omsorg, som barnet ikke får opfyldt af sine forældre) og samtidig forsøge at reducere sin egen betydning i barnets liv (for at undgå status som uundværlig) i én bevægelse. Det arbejde der forbindes med at undgå at blive en uundværlig person i barnets liv formuleres på den ene side, som en måde at beskytte barnet mod (flere) svigt, hvilket peger på en bagvedliggende antagelse om, at pædagogens engagement i børnene er forbundet med et potentielt svigt. Med koblingen af evnen til ikke at gøre sig uundværlig, som en forudsætning for at kunne varetage jobbet som professionel på en døgninstitution og kunne skabe en vis distance, trække stikket ud, når man tager hjem fra arbejde osv., får dette håndteringsarbejde ligeledes status, som en væsentlig beskyttelse af pædagogen selv.

Det gennemgående krav pædagogerne på tværs af interviews og anbringelsessteder, formulerer til sig selv om at kunne etablere en god relation til barnet uden at komme til at gøre sig uundværlig, vidner om et omfattende stykke følelsesarbejde forbundet med pædagogernes bestræbelser på at balancere nærhed og distance i relationen til barnet. Samlet set opstiller pædagogerne igennem deres udsagn en række forventninger til deres egen følelshåndtering i arbejdet med børnene. De skal være engagerede uden at være overengagerede. De skal gøre sig betydningsfulde og samtidig reducere denne betydningsfuldhed, så de ikke bliver uundværlige. De må ikke være ligeglade med børnene, men skal samtidig være i stand til at trække stikket ud, når de går hjem fra arbejde uden at dette forbindes med ligegyldighed overfor barnet.

Espersen (2010) bruger den britiske sociolog Sharon Bolton (2005) til at analysere pædagogers følelsesarbejde i forbindelse med deres arbejde på døgninstitutioner. Ifølge Bolton håndterer professionerne (f.eks. læger, advokater og præster) og semi-professioner (f.eks. sygeplejersker, pædagoger og socialrådgivere) til en vis grad deres følelser i arbejdslivet ud fra professionsspecifikke, men ofte underforståede idealer om, hvordan de skal agere følelsesmæssige overfor såvel kollegaer, som dem deres professionelle praksis retter sig imod, f.eks. de anbragte børn på døgninstitutionen og deres forældre. Sådanne såkaldte følelsesregler er en del af en professionel selvidentitet, som internaliseres gennem uddannelsen. Disse følelsesregler er imidlertid langt fra determinerende for det stykke følelsesarbejde der pågår. De professionelle udfordrer og omformer hele tiden disse forskrifter i deres daglige praksis ved hjælp af såkaldte *sociale* følelsesregler²⁸. Fordi vi som individer er trænet i at agere følelsesmæssigt i hverdagslige sociale interaktioner med andre, kan pædagoger agere ud fra andre sider af sig selv end den professionelle. Espersen fremhæver, at de sociale følelsesregler kommer særligt i spil i situationer, hvor professionelle oplever et organisationelt pres, som de har svært ved at håndtere (Espersen 2010:184-186). Espersen analyserer det følelsesarbejde, der er forbundet med

28 Inspirationen til de sociale følelsesregler har Bolton hentet i Goffmans dramaturgiske perspektiv og i hans begreb om selvrepræsentation.

pædagogernes håndtering af de vanskelige og utilstrækkelige betingelser der er for deres arbejde, manglende anerkendelse fra ledelsens side, samt den vrede og afmagt de kan føle overfor arbejdet med børnene (Espersen 2010: 189-208). I denne undersøgelse knytter følelsesarbejdet sig til håndteringen af den midlertidige karakter, som relationen til børnene er betinget af.

I kontaktpædagogernes beretninger om deres håndtering af midlertidigheden af den relation de har med børnene på anbringelsesstedet, skabes et ideal om at de skal være til stede og etablere en god relation til børnene uden at gøre sig uundværlige. De skaber en følelsesmæssig fordring til sig selv, som fastholder dem i en stadig balancering mellem nærhed og distance til barnet, som svar på de vilkår, der er for arbejdet og som samtidig bliver til et pædagogisk ideal om at en (dygtig) døgninstitutionspædagog må være i stand til at håndtere dette dilemma.

Den selvfølghed hvormed dette vilkår præsenteres kan vække en smule undren, særligt fordi det på den ene side tydeligvist kræver et massivt følelsesarbejde fra pædagogens side at leve op til dette professionelle ideal (som ikke er uden omkostninger for pædagogen selv²⁹), og på den anden side risikere at skabe et billede af barnet, som et 'halvtomt kar', hvor ambitionen med anbringelsen reduceres til at 'fylde gode ting på', og som lægger sig op ad det gamle ordsprog 'den tid der går godt kommer ikke dårligt tilbage'³⁰

Bestræbelserne på at balancere mellem nærhed og distance i relationen til barnet aktualiseres i relation til kontaktpædagogens status som 'købt omsorgsperson'. For nedenstående kontaktpædagog tjener denne status, som en legitimering af den midlertidige karakter relationen

29 Den amerikanske sociolog Arlie Hochschild (2003) var den første til at bygge videre på Goffmans arbejde og som udvidede den symbolske interaktionisme til at rumme følelser og følelsesarbejde. Ifølge Hochschild bliver det at udtrykke og håndtere følelser og følelsesudtryk en form for arbejde (emotional labour) – i stil med Goffmans begreb 'face work'. Hun påpeger, at der er væsentlige menneskelige omkostninger forbundet med menneskers følelsesarbejde og indkredser tre positioner ansatte kan indtage i forhold til deres arbejde med forskellige typer omkostninger. I den første identificerer personen sig helt med sit arbejde, hvilket er forbundet med en risiko for at brænde ud. I den anden skelner personen klart mellem sig selv og sit arbejde, hvilket reducerer risikoen for at brænde ud, men indebærer at vedkommende kan komme til at bebrejde sig selv for at være falsk og uautentisk. I den tredje position skelner personen mellem sig selv og sit arbejde uden at bebrejde sig selv for det, men risikerer derigennem en fremmedgørelse, der kan føre til kynisme. Følelsesarbejdet handler bl.a. om graden af tilstedeværelse i den rolle der forventes, at den professionelle skal spille i kraft af sin ansættelse. I den første position er man for meget til stede i sin professionelle rolle og i den sidste for lidt. Ifølge Hochschild handler balanceringen om at tilpasse sig til den professionelle rolle på en måde, så det tillader det ikke professionaliserede selv at få en plads så det pres forventningerne til varetagelsen af en professionel rolle skaber på selvet, minimeres. Den enkeltes mulighed for at varetage denne balancering afhænger ifølge Hochschild i høj grad af graden af støtte eller mangel på samme inden for den organisatoriske kontekst arbejdet udføres i, herunder den enkeltes egen grad af kontrol over sine arbejdsbetingelser (Hochschild 2003: 186-189).

30 Se i øvrigt Egelund & Frydensbjerg (2011). Her konkluderer forskerne, at det konfliktprægede miljø på en sikrede afdeling betyder, at personalet oplever det som en væsentlig målsætning at sikre rolige arbejdsbetingelser. Det medfører, at de overordnede målsætningerne med institutionsopholdet (resocialisering, sanktion mv.) erstattes af målsætning om at 'gøre drengene glade' og at 'give dem en god tid' på institutionen (s.230-231).

får, bl.a. fordi børnene lægger lidt distance til kontaktpædagogen, når de ved at han eller hun får penge for at være der:

K: (...) men det er jo hele tiden en balance i jobbet om at det her er et job (ja) og, og, og det altså det er nogle, mange så får man, jamen du får sgu også penge for at være her ja det gør jeg, men jeg er her også, altså det, det sådan lidt dilemma i det (ja) det ved børn jo godt (ja) at det er her jeg tjener min løn (ja) og hvis jeg ikke fik min løn så var jeg her nok ikke, det ved de jo godt (ja), ja, ja og det er også et fact de forholder sig til og det kan jeg godt forstå (...) og det er måske også det, der nogle gange også tager distancen lidt (mm) for deres side ik? jamen det er jo et arbejde for dig, du er jo i bund og grund ligeglad (ja) men der er det så opgaven at vise at det er man jo ikke, så gad man jo heller ikke at have det (nej) arbejdet [griner] (kvindelig kontaktpædagog)

Citatet illustrer hvordan kontaktpædagogen forsøger at skabe mening og bringe balance i den modsætningsfyldte relation det lønnede omsorgsarbejde er med til at skabe. Den lønnede ansættelse skaber en distance til børnene, men er samtidig et vilkår og en forudsætning for at der er nogen til at varetage jobbet. Ifølge kontaktpædagogen er det børnenes logik at man er ligeglad hvis man får penge for sit arbejde. Hun ser det derfor som sin opgave at etablere en modfortælling overfor barnet, hvori det ikke er tilfældet. Hun henter legitimitet til denne modfortælling ved at fremhæve at hun ikke ville have jobbet, hvis hun ikke var ligeglad. Det løser dog ikke dilemmaet, fordi hun netop har fortalt at hun nok ikke var her, hvis hun ikke fik sin løn. Det at få løn for at udføre omsorgsarbejde problematiseres ofte set ud fra barnet eller den unges perspektiv, men ovenstående giver anledning til at fremhæve at det også kan være værd at interessere sig for hvad det betyder for den professionelles rolle og de modsætningsfyldtheder og dilemmaer der opstår i relation til håndteringen af denne dobbelthed.

Fremtidig kontakt

Flere kontaktpædagoger nævner Facebook som en måde at blive ved med at have kontakt med barnet/den unge i fremtiden. For nogle kontaktpædagoger er det imidlertid vigtigt, at deres Facebookprofil ikke er for privat. Flere steder har man på anbringelsesstedet en regel om, at det pædagogiske personale ikke må være facebookvenner med barnet, mens det bor på anbringelsesstedet – men gerne efter.

Initiativtageren til en eventuel fremtidig kontakt italesættes både som barnets eller kontaktpædagogens. Bl.a. på den måde at barnet giver tilladelse til at kontaktpædagogen må ringe og høre, hvordan det går eller ved at anbringelsesstedet inviterer tidligere anbragte til arrangementer på anbringelsesstedet. Her bliver det også tydeligt, at der investeres følelser i relationen til børnene, hvilket beskrives som noget naturligt – 'sådan skal det være'

K: Vi har et par stykker som vender tilbage, og det er lige som... på et eller andet plan, så er det lige som om, at hvis.. altså når de kommer.. vi bliver jo sindssygt glade, det er jo, der lidt det der med, at nååå.. det er ens søn der er flyttet hjemmefra, og som

kommer hjem. Man får lyst til sådan.. 'Neeii hvordan går det, skal vi ikke lige have en kop kaffe, og skal du ikke have noget.. en bid mad med?' (ja) og sådan skal det være (kvindelig kontaktpædagog)

Samlet set tegner der sit et billede af, at mulighedsbetingelserne for relationen mellem kontaktpædagogen og barnet ændrer sig markant, når barnet ikke længere er anbragt på institutionen, hvilket tydeliggøres i kontrasten til den forsigtighed pædagogerne formulerer at måtte udvise i dagligdagen i forhold til at relationen ikke må blive for tæt, netop på grund af midlertidigheden.

To forholdemåder

Der tegner sig samlet set to forholdemåder i pædagogernes strategier i forhold til at håndtere omskifteligheden i deres eget arbejdsliv såvel som børnenes hverdagsliv på anbringelsesstedet. Deres svar på balancen med at blive for overinvolveret og balancere mellem nærhed og distance er dels:

- At se relationen til barnet i et her-og-nu perspektiv.
I dette perspektiv er logikken at det, der er givet godt ud kommer ikke skidt tilbage.
- At se relationen til barnet, som en af mange (for barnet) mulige.
I dette perspektiv rummer anbringelsesstedet muligheden for og tilbyder mange forskellige voksne, barnet kan knytte sig til og bruge i forskellige situationer. På den måde udnyttes de forskellige kompetencer pædagogerne har (f.eks. ud fra køn). Det at kunne knytte sig til og gøre brug af forskellige voksne, er en kompetence, der opøves hos det anbragte barn som potentielt beskytter det mod svigt.

Logikken bag de to strategier genkendes bl.a. fra Egelund og Frydensbjerg (2011)'s analyser af observationer af hverdagen på en sikret institution for unge mellem 15-18 år. Her konkluderer forskerne, at det konfliktprægede miljø på den sikrede afdeling betyder, at personalet oplever det som en væsentlig målsætning at sikre rolige arbejdsbetingelser. Det medfører, at de overordnede målsætninger med institutionsopholdet (resocialisering, sanktion mv.) erstattes af målsætning om at 'gøre drengene glade' og at 'give dem en god tid' på institutionen (Egelund & Frydensbjerg 2011:230-231). I denne undersøgelse er det ikke et konfliktpræget miljø på institutionen, der skaber en forskydning i målsætningerne, men den omskiftelighed som betragtes som et vilkår for arbejdet på institutionen. Det kan samtidig ses som pædagogernes svar på ansættelsesmæssige vilkår, som betyder vagtskifter, barselsorlov osv.

Logikkerne kan siges at tjene to funktioner. Den retfærdiggøres på den ene side af pædagogerne, dels som en beskyttelse af børnene mod en virkelighed fyldt med svigt og brud – og derfor skal man ikke gøre sig uundværlig – og på den anden side, som en beskyttelse af dem selv, fordi det at involvere sig for meget i et barn, kan betyde en risiko for overinvolvering, som igen betyder at det bliver sværere 'at trække stikket, når man tager hjem fra arbejde', hvilket i yderste konsekvens betyder, at man ikke egner sig til jobbet, som ansat på en døgninstitution.

Ovenstående analyse viser, at sikringen af kontinuitet i anbragte børns liv rækker ud over at undgå skift i anbringelsessted. Analysen kan være med til at nuancere debatten om kontinuitet i anbragte børns liv og bibringe den en ny dimension, som handler om spørgsmålet om, hvordan kontinuitet sikres i en den ikke-kontinuerlig virkelighed som døgninstitutionsanbringelsen tilbyder.

7.2 'De skal have nogle badguys'

- strategier i forældresamarbejdet og distancering fra beslutningstagerne

Når pædagogerne beskriver den viden, der har været tilgængelig for dem inden det første møde med forældrene og deres umiddelbare førstehåndsindtryk af familien, indgår forældrenes vrede mod systemet, som et gennemgående tema. Forældrenes (og i nogle tilfælde også børnenes og andre familiemedlemmers) vrede formuleres bl.a. som en 'modstand' (mod systemet, mod anbringelsen, mod anbringelsesstedet) og som noget, der forsvinder så snart de har 'accepteret at der er nogen, der bestemmer over dem' (kvindelig kontaktpædagog).

I kontaktpædagogernes beskrivelser af deres overvejelser inden det første møde med forældrene og i det tidlige forældresamarbejde, indgår forskellige strategier til at afværge, at denne vrede kanaliseres imod dem som pædagoger eller mod anbringelsesstedet. En strategi er f.eks. at anerkende forældrene i deres vrede mod systemet, men at henvise forældrene til at rette deres frustrationer og vrede mod sagsbehandleren eller forvaltningen:

K: (...) altså jeg kan huske at, at der var meget modstand på fra både familie og børn i forhold til at skulle være her, men hvor jeg tror at den, den finte vi lavede på forældrene det var at anerkende at, jamen det er da også noget lort, det er da skide irriterende for jer og er dybt, øh, det må være skide, altså mødt deres følelser i, hvor træls og hvor åndssvagt systemet er og, alt hvad man kunne blive sur på og sådan nogle ting, men hvor vi ret hurtigt fik i hvert fald fra det nære miljø omkring deres børn fik vi flyttet til at være enten ved forvaltningen, at hvis der var noget brok jamen så er det deres sagsbehandler og alle de frustrationer de nu har og pustet sig op og være truende, alt det der, fik dem forklaret ret hurtigt at det kommer slet ikke jeres børn til gode og hvis i har de der følelser at i har jamen så skal i vende dem derhen hvor det passer hen (mm) vi tager os af jeres børn og det er det alt, altoverskyggende som vi går op i (...) så det er også et kæmpe opdragelses arbejde (mandlig kontaktpædagog)

I ovenstående citat understreges det strategiske (en 'finte') i at anerkende forældrenes følelser og det, at forældrenes vrede retmæssigt hører til hos 'systemet' og brok hos 'sagsbehandleren'. På den måde får pædagogen positioneret sig i en opdragende rolle over for forældrene, hvilket er en rolle, der tematiseres flere gange i interviewmaterialet med kontaktpædagogerne. Arbejdet med at kanalisere forældrenes vrede og frustration 'de rigtige steder hen' beskrives som en væsentlig del af dette opdragelsesarbejde, som i øvrigt beskrives som en nødvendig proces i starten af anbringelsesforløbet, der er med til at bane vejen for samarbejdet med forældrene. Pædagogen

argumenterer her for væsentligheden af at kanalisere vreden væk fra anbringelsesstedet ved at beskrive, hvordan han forklarer forældrene, at det ikke 'kommer børnene til gode', hvis de lader vreden komme til udtryk i barnets 'nære miljø' – indforstået: Det er dårligt for jeres børn, hvis I giver udtryk for vrede i relation til anbringelsesstedet. Med andre ord så kobles forældrenes evne til at håndtere deres vrede ved at kanalisere den det rette sted med deres forældrekompetence. Flere af pædagogerne giver også indtryk af at arbejde indirekte med forældrenes forældrekompetence – og enkelte giver udtryk for et ønske om at denne rolle formaliseres i højere grad end det er tilfældet.

En af de måder pædagogerne får forældrenes adfærd til at give mening er, at forældrene har et legitimt behov for et sted at kanalisere deres vrede et sted hen. Forældrenes vrede optræder med andre ord forståelig for kontaktpædagogerne, dels som en 'modstand' specifikt imod anbringelsen eller som en mere generel modstand rettet mod forvaltningen eller mod systemet som helhed.

K: (...) vi vidste også godt at, øh, at, øh, forældrene havde, havde haft meget modstand, øh, mod anbringelsen (...) så vi vidste godt at det ville være nogle forældre som ville komme herved, med noget modstand på ik'os' (mandlig kontaktpædagog)

K: (...) Tvangsfjernelse er jo altid sværere, når der har været meget modstand på forældrenes øh.. anbringelsen (...) Så jeg tænkte, at det bliver, det bliver noget af en opgave (...) (kvindelig kontaktpædagog)

Begrebet modstand har rødder i psykoanalysen og henviser til at mennesker vil reagere med modstand (f.eks. i form af forsvarsmekanismer, herunder benægtelse, projektion, fortrængning osv.) i situationer, hvor problematiske, fortrængte eller ubevidste konflikter aktualiseres. Problemet med begrebet kan være at det forklarer klienters modvilje mod at rette sig efter de professionelle anvisninger, som en generel modstand mod forandring (Hutchinson & Oltedal 2006). I denne sammenhæng risikerer brugen af begrebet modstand at betyde, at forældrenes manglende samtykke til anbringelsen ses som udtryk for, at de nægter at se sandheden i øjnene. Det positionerer samtidig de professionelle som dem, der ved bedst. Dermed tilsløres den interesse modsætning, der er til stede i anbringelsessager uden samtykke. Anvendelsen af begrebet modstand kan dermed komme til at bære en forestilling med sig om, at forældrene kun har nægtet at samtykke til anbringelsen, fordi de ikke kan eller vil få øje på deres eget bedste. Dette betyder at andre hensyn, som at forældrene er *uenige* i problemdefinitionen eller valget af anbringelse, som løsning på problemerne, overses eller træder i baggrunden. I forbindelse med etableringen af kontakten til de deltagende anbringelsessteder var der bl.a. en forstander, som fortalte om en mor, der ikke ville give samtykke til anbringelsen af hendes barn. Hendes begrundelse var, at når det er kommunen, der har bestemt at hendes barn skal være anbragt, så må det også være deres ansvar.

Brugen af begrebet 'modstand' til at beskrive klienters eller patienters modvilje mod myndighedernes intervention er bl.a. blevet kritiseret af Goffman, som beskriver, hvordan klienter

bliver fanget i en ond cirkel (af Goffman kaldet 'looping',) hvor deres modvilje mod den behandling de professionelle finder bedst, af personalet, ses som et udtryk for, at klienten rent faktisk har et behandlingsbehov (Goffman 1961/1991). Hvis en klient f.eks. har uvilje mod at samarbejde med socialarbejderen, så tolkes det som et symptom på, at der er noget galt med klienten, og dermed som en bekræftelse af, at klienten har brug for behandling (Järvinen & Mik-Meyer 2003:20). I dette undersøgelses tilfælde kan forældrenes manglende samtykke til anbringelsen risikere at blive betragtet, som et tegn på deres manglende indsigt i barnets behov og dermed bekræfte opfattelsen af deres manglende formåen som forældre.

Kontaktpædagogerne beskriver imidlertid forældrenes behov for nogen eller noget at rette deres vrede og frustration imod, som vigtig og legitim. Pædagogerne anerkender således forældrenes modvilje, som en fuldt ud legitim (og sund) reaktion på en tvangsmæssig foranstaltning – så længe modviljen rettes mod forvaltningen og ikke mod dem som pædagoger eller anbringelsesstedet.

På spørgsmålet om der er forskel på forældrenes forholdemåde afhængigt af, om der er tale om en frivillig anbringelse eller en anbringelse uden samtykke, beskriver en pædagog, hvordan individuelle faktorer har lige så stor betydning. Ifølge hende er det altså ikke nødvendigvis sådan at forældre har modstand på anbringelsen, selvom den er uden samtykke. Det kan f.eks. handle om at forældrene ikke har forstået, at der er tale om tvang eller har accepteret, at der er 'nogen der bestemmer over dem':

K: (...) det kan jo være psykiske syge forældre som egentlig ikke rigtig forstår at det er en tvang (mm) hvor modstanden ikke er på samme måde, de har ligesom bare accepteret der er nogen der bestemmer over dem (...) og så er der nogle der (...) gør fandens meget modstand ik? (...) det er meget individuelt vil jeg sige (kvindelig kontaktpædagog)

Nuanceringen taler dog stadig ind i forståelsen af, at forældres bevæggrunde for at nægte samtykke må være, at der er noget de ikke forstår – ikke at baggrunden kunne være at forældrene udmærket forstår, men er uenige i problemdefinitionen eller valget af anbringelsen som indsats.

Forståelsen af at baggrunden for forældrenes manglende samtykke, skyldes modstand mod at se, at de ikke magter opgaven med børnene, går igen i nogle af kontaktpædagogernes forestillinger om forældrenes baggrund for ikke at ville give deres samtykke til anbringelsen:

K: Det er vel fordi jeg tror, de syntes godt selv, at de magter opgaven. De kan vel ikke.. et eller andet sted se at de ter sig så galt at man skal tvangsjerne deres børn (mandlig kontaktpædagog)

K: Jamen det er fordi det kunne hun simpelthen ikke indse, hvad han skal her (nej) nej. Hun syntes jo ikke, at der er nogen problemer hjemme ved hende (kvindelig kontaktpædagog).

Derudover refererer en kontaktpædagog til forældrenes negative erfaringer med de kommunale myndigheder, som en faktor vedkommende tror at have haft betydning for, at forældrene ikke vil give samtykke. I en af casene fortæller en kontaktpædagog, at hun mener, at en forældres manglende samtykke skyldes modvilje mod sagsbehandleren på grund af sagsbehandlerens etniske baggrund.

Selvom beskrivelserne af forældrenes vrede og modstand går igen i flere interviews, så er der også eksempler på, at pædagogerne i deres fortællinger tilbyder andre måder at se forældrene på. Som det fremgår af nedenstående citat, så kan forældrenes måde at reagere på i starten af anbringelsen ses i sammenhæng med, at barnet i nogle tilfælde anbringes akut og i umiddelbar forlængelse af børn- og ungeudvalgsmødet. Her tilbydes et alternativ til eller en nuancering af fortællingen om vrede forældre med modstand ved at betegne dem som sårbare:

K: (...) da de kom... de kom jo lige fra, de kom lige fra øh.. fra kommunen og havde fået af vide, at han skulle anbringes og hertil. Så det var selvfølgelig en meget meget sårbar familie der kom(...) (kvindelig kontaktpædagog)

En anden pædagog trækker i sin forklaring af det manglende samtykke på en almenmenneskelig forståelse af og forestilling om, at ingen forældre opgiver deres barn frivilligt:

I: hvilke tanker gør du dig omkring forældrenes begrundelse for ikke at give samtykke til anbringelsen?

K: hm, jamen, øm, altså det, det kan jeg godt forstå (ja?) det, øh, det ville jeg heller ikke gøre hvis det var mine børn altså det, det er, uanset, uanset, øh, hvad for et menneske man er så, så, så kan jeg ikke forestille mig at ret mange, ømm, øh, voksne mennesker som har sat børn i verden sådan og sådan frivilligt giver afkald på deres børn altså, øh, det var det jeg talte om tidligere at, øh at, øh, selvom det er en kæmpe mundfuld osv., osv. elsker man jo sine børn ubetinget, så jeg kan godt forstå at, øh, ah, at man ikke frivilligt, øh, bare sådan overgiver dem til, til nogle fremmede mennesker i gåseøjne (mm) det har jeg fuldstændigt forståelse for (...) jeg tror i bund og grund så havde de brug for noget hjælp (ja) og, og det indså de og, øh og øh og så fik de pludselig i bund og grund meget mere hjælp end de havde regnet med ik'os' [smiler]fordi at (...) jeg tror de er meget uenig i, i at, øh, i, i, i, i den her sag ik'os' (mandlig kontaktpædagog)

I forlængelse af beretningerne om forældrenes vrede og modstand formulerer kontaktpædagogerne det som deres pædagogiske opgave at sørge for, at denne modstand bliver kanaliseret væk fra anbringelsesstedet, idet det beskrives, som en forudsætning, for at etablere et godt samarbejde med forældrene. I pædagogernes fortællinger er forældrenes vrede og modstand mod anbringelsesstedet og dets personale således overvejende begrænset til starten af anbringelsen, hvorefter samarbejdet med forældrene af de fleste kontaktpædagoger beskrives som positivt, f.eks.:

K: I starten da de kom her, altså forældrene de.. de var jo sådan nogen, kunne de finde nogle fejl vi lavede så var det rigtig godt, fordi så har de: 'I kan sgu' heller ikke passe de børn her', men øh... vi kom så hurtig ind på dem sådan og.. snakkede med dem og.. nu, nu er de jo nu en gang her, og vi skal også samarbejde med jer om det her, og nu er [barnet] jo her. Så mere og mere er de tøet mere og mere op nu (...) de har ligesom accepteret at sådan er det nu. Hvor de, de finder ikke så mange fejl mere (...) Jeg har et rigtig godt samarbejde med hende nu (ja), eller med, med dem nu. Hvor i starten det ville de sådan meget fejlfindere, fem minutter her og ti minutter der og sådan noget. De fandt simpelthen alt hvad den kunne trække af fejl. Det gør de ikke mere nu (...) (mandlig kontaktpædagog)

I interviewene med kontaktpædagogerne er det socialforvaltningen eller sagsbehandleren, der etableres, som relevant objekt for forældrenes vrede følelser:

K: (...) for dem er det også et åndehul og have en så stor altså når der er noget der er noget lort, jamen det er bare kommunen, det er også [sagsbehandlerens navn] den røvkælling eller altså de, de skal have nogle badguys (mm) som de kan modstå presset fra deres børn med (mm) altså og der skal de ikke bruge os og det har de heldigvis lært over tid at fordi, i starten der var det bøvlet herude altså der var, der var det bare, øh, der var det lorte [anbringelsesstedets navn] og det var, dårlig snak og dårlig man kunne høre at de snakkede ikke positivt om os, øh, sted (nej) så det var ret hurtigt (ja) vi fik fat i, I kan vælge at gøre som i vil (mm) men, for jeres barns skyld og jeres egen skyld og vores skyld, så er det bare ikke sådan det skal foregå (nej) fordi det går jo kun over jeres barn og det er ingen interesseret i, vi har ikke en skid at gøre med at jeres barn nu bor på [anbringelsesstedets navn], det, det er der nogle andre der har besluttet, vi tager heller ikke stilling til om [barnet] skal hjem og bo men vi tager os, af, at det har det så godt som overhovedet muligt (mm) nu når det er det ikke kan bo hjemme (ja) (...) altså sagsbehandlere, de må godt være nogle røvhuller for det er de per definition i deres hoved, tænker jeg, men det gør ikke så meget (...) (mandlig kontaktpædagog)

I ovenstående citat får forældrenes kanalisering af vrede imod sagsbehandleren mening i kraft af pædagogens forestilling om, at forældrene har brug for noget at fortælle deres barn, når det spørger, hvorfor det ikke må komme hjem og bo - at der er en, der kan holdes ansvarlig for beslutningen om anbringelsen af barnet (jf. f.eks. det tidligere eksempel med moderen som begrundede sin beslutning om ikke at ville give samtykke med, at det er en måde at gøre forvaltningen ansvarlig for beslutningen).

Distancering fra beslutningstagerne

Det er et gennemgående træk i alle interviews, at pædagogerne helst helt vil adskille deres andel i de beslutninger, der træffes vedr. anbringelsen. Kontaktpædagogerne får sig positioneret væk fra at være potentielle objekter for forældrenes vrede ved at gøre meget ud af at distancere sig fra beslutningstagerne:

K: (...) vi prøver i sådanne nogle sammenhænge og holde os meget udenfor det fordi det ikke, det er jo ikke noget med os at gøre, vi kan jo hverken gøre fra eller til så vi havde, det var en sagsbehandler der kom og, og, og overbragte nyheden til barnet, sådan at det ikke skal, skal hedde sig at vi har noget som helst med det at gøre (ja) fordi det har vi jo ikke (...) det er godt at vi holder os udenfor det så vidt muligt. Altså selvfølgelig skal vi støtte barnet og støtte familien og sådan noget men vi skal også med alt tydelighed vise, det er udenfor vores hænder, altså, fordi at, samarbejdet med de her forældre det er simpelthen super vigtigt (...) i bund og grund bestemmer vi jo ikke en skid vi, vi, vi [øh] vi retter os jo bare efter hvad, hvad socialforvaltningen de, øh, kommer med af retningslinjer (...) (mandlig kontaktpædagog)

K: (...) f.eks. så kan jeg godt ordret sige til moren jamen du ved godt det er ikke mig der sidder på kassen, det må du brokke dig til noget andre om, og så griner hun (mm) fordi det ved hun godt at jeg vil ikke ind i det der, for hvis jeg gør det så får jeg en konflikt med hende (ja) og så kan jeg ikke, øh, tale ordentligt, øh, omkring hendes barn og måden at være sammen på og aftale eller fordi så kommer det der penge-noget til at overskygge, (okay) at hun skide sur over at hun ikke får de penge (ja) så, så det har vi sådan prøvet at dele meget op hvem det er (ja) hun skal blive sur på [griner]

I: hvem er så det hun skal blive sur på? [smiler]

*K: jamen det er dels vores afdelingsleder og så er det altså, deres socialrådgiver, fra kommunen (ja) som har anbragt børnene(ja) *ja* så det er sådan hendes [øh] surhedskanaler (ja)og så vi andre vi skal helst være sådan nogle der, kan tale pænt med hende og hyggesludre og sørge for hun er godt tilpas når hun er her, (ja) og men selvfølgelig også sige nogle ting til hende, men det kan vi også i kraft af at vi ikke har den anden konflikt (ja) så, det synes jeg vi er meget bevidste om, men det er også klokkeklart at man bliver nødt til at adskille de ting, fordi de fylder så meget (...) (kvindelig kontaktpædagog).*

Af ovenstående citater fra henholdsvis en mandlig og en kvindelig kontaktpædagog fremgår det, at det at undgå at blive identificeret, som værende involveret i beslutningsprocessen vedr. anbringelsen eller andre spørgsmål i løbet af anbringelsen (f.eks. økonomi og samvær), åbner op for en relation til forældrene, der muliggør at sige ting til forældrene, som ellers ikke ville være mulig. Det kan f.eks. være i situationer, hvor kontaktpædagogen stiller krav til eller konfronterer forældrene med deres adfærd i relation til deres barn. Som i ovenstående citat giver det også mulighed for en anden omgangstone. Pædagogen kan f.eks. sige at moderen brokker sig, uden at hun bliver vred på hende. Det kan se ud til, at når først 'surhedskanalen' er etableret så kan kontaktpædagogen aktivt bruge sagsbehandlerens position som 'badguy', som en slags lynafleder, der muliggør en uformel omgangstone, som samtidig åbner op for at pædagogen kan træde ind i den vejledende/opdragende rolle over for forældrene.

Pædagogerne gør i deres beskrivelse af deres rolle meget ud af at bevare deres status som ikke-involveret. Flere taler om at bruge afdelingslederen som lynafleder eller alternativt den internt ansatte socialrådgiver, som ofte har funktionen af at være bindeleddet til forvaltningen. I et enkelt

tilfælde beskrives samarbejdet med forældrene som så vanskeligt, at det er nødvendigt at al kontakt mellem forælderen og anbringelsesstedet går gennem den ansatte socialrådgiver. Her har barnets kontaktpædagog ingen daglig kontakt med forælderen.

Den 'ufarlige' pædagog

Udover at distancere sig fra beslutningstagerne og bidrage til at etablere forvaltningen som objekt for forældrenes vrede følelser, forsøger kontaktpædagogerne på anden vis at positionere sig, som ufarlige overfor forældrene. Det gør de bl.a. ved at være opmærksomme på sprogbrug og på den måde de møder forældrene på – særligt i den første tid:

K: (...) den måde vi også er sammen med forældrene på... at man møder dem jo ude på, altså godt og ondt men med altid åben favn og, øh, kunne altså sige ordentlig hej og joke lidt og gå lidt ned på niveau være sådan lidt hø hø hø jamen altså sådan så de føler sig [så] hjemmelig som overhovedet muligt nu når det er ik? (ja) og, og det er jo ikke, det er sådan generelt pædagogisk tankegang vi har herude (ja) men (ja) og det er ikke sådan at vi stiller et eller andet ekstra show på når forældrene kommer, men når de kommer (...) der skal være en sodavand til [far], der skal være noget te til mor, der skal være lidt kage og der skal være klar til at de kan tage herhen og bare pusse nusse og passe sig selv lidt og, altså sådan at rammerne i hvert fald indbyder til at her er det godt at være og (ja) her i velkomne uanset hvad fanden i nu har i hjertet (mandlig kontaktpædagog)

*K: (...) det var meget vigtigt at, at de første møder, vi var jo **meget, meget** afslappet omkring [øh] omkring den her familie og **meget** lidt pædagogiske for at sige det rigtigt ik'os' [griner] (okay) kom ned og snakke med de her forældre sådan så de kunne forstå det ik'os' og, øh, altså ikke, ikke, ikke fordi at, det handler ikke om at tale ned til nogen eller noget men at snakke med et sprog som de her forældre kunne forholde sig til ik'os', øm, det, det var meget vigtigt (...) det gjorde vi helt konkret med at vi mødte dem, [øm] vi mødte dem, jeg kan ligeså tydeligt huske at vi sad her inde i stuen (...) det, det handlede meget om og prøve og, og, og, og finde ud af, men hvem fanden er det der sidder overfor mig og hvem er hun og han og prøve og, og hvad er det for et kropssprog de her mennesker signalerer til os ik'os' og så prøve og, og, og snakke udefra det ik'os' (...) det var meget sådan, helt nede på jorden og snakke ik'os' også at sige sgu og fanden hvis det var det der, der var [øh], der var sådan i spil ik? (mandlig kontaktpædagog)*

K: (...) jeg var også.. jeg vil sige forberedt (...) At vi kunne ikke forvente at få noget samarbejde (nej) fordi det ikke havde været lykkedes nogen steder (...) Men øhm.. men han blev selvfølgelig inviteret, jeg tror det var til indskrivningsmødet eller et eller andet, lige i starten, (ja) så.. kunne jeg se han havde cigaretter i lommen, så sagde jeg 'Hva.. skulle vi ikke lige gå ud og tage en smøg imens vi venter?' (ja) bare helt oppefra og ned. Sådan har det lidt været, og han har tit kommet når han har haft [barnets navn]i weekenderne, så kommer han ind og får en kop kaffe og snakker (kvindelig kontaktpædagog)

K: Så det tror jeg har været meget vigtigt for[barnets navn]'s forældre at blive mødt, sådan øh.. oppefra og ned (ja) altså det er nærmest sådan hånden på skulderen og 'Hvordan går det i dag?' så det ikke bliver for meget den der med, at jeg sidder som en myndighed (...)(kvindelig kontaktpædagog)

Ovenstående eksempler viser, at pædagogerne gør sig meget umage med at etablere en tillidsfuld relation til barnets forældre. Umiddelbart tegner eksemplerne et lidt andet og mere positivt billede af døgninstitutionspersonalets måde at møde forældre på, end de observationer Egelund (2011) har gjort på døgninstitutioner i forhold til pædagogers strategi i forældresamarbejdet. Hun konkluderer bl.a. at samspillet mellem institutionspersonale og forældre ofte bliver akavet, fordi pædagogerne har svært ved at opføre sig naturligt overfor de anbragte børns forældre, fordi de afviger fra pædagogernes forestillinger om, hvordan forældre burde være (Egelund 2011).³¹ Selvom der er forskel på at tolke på baggrund af det interviewpersoner fortæller i en interviewsituation og det man registrerer ved at observere deres daglige praksis, så giver det alligevel anledning til en væsentlig nuancering at pædagogerne de gør meget ud af at understrege vigtigheden af forældresamarbejdet og gør sig mange tanker i forbindelse hermed.

Selvom den strategi de kontaktpædagoger vi har interviewet benytter sig af i højere grad inviterer til en relation, så indebærer kontaktpædagogernes måde at agere på ikke at det bliver mere tydeligt for forældrene, hvad pædagogerne (reelt) synes om dem. Det viser sig bl.a. ved eksempler på forældre, som giver udtryk for, at kontaktpædagogerne bedømmer dem mere positivt end det er tilfældet i kontaktpædagogernes beskrivelser. Der er således også tale om en risiko for at pædagogerne i deres bestræbelser på at etablere det gode forældresamarbejde kommer til at underspille deres rolle i beslutningsprocesser i en sådan grad, at deres reelle magt holdes skjult for forældrene. Det vender vi tilbage til i næste afsnit og i den tværgående analyse.

31 I forbindelse med et studie af den pædagogiske praksis på to døgninstitutioner i Danmark bruger hun Goffmans stigmabegreb til at belyse, hvordan anbragte børns forældre stigmatiseres i mødet med døgninstitutionernes personale. Ifølge Egelund afviger de anbragte børns forældre fra de forventninger man kan have til 'normalforældregruppen' og de egenskaber og karakteristika, man normalt forbinder med et godt forældreskab, fordi de ikke selv kan varetage deres børns opvækst. Ifølge Egelund bliver interaktionen mellem forældrene og det pædagogiske personale akavet, fordi det er svært for det pædagogiske personale at opføre sig 'naturligt' over for mennesker, der afviger fra deres forestillinger om, hvordan de burde være. (Egelund 2011:153). Egelund observerer f.eks. at næsten alle forældre bliver stående uden for afdelingens yderdør, når de kommer for at hente deres barn i forbindelse med samvær. I alle tilfælde var pædagogerne venlige, småsnakkende og smilende, men de stod som oftest med hånden på yderdørens håndtag. Dette tolker Egelund som et effektivt, om end sandsynligvis ubevidst, signal til forældrene om at blive uden for døren. Forældrene blev ikke inviteret indenfor på en kop kaffe eller til en uformel snak i ventetiden. På den måde kommer forældrene ifølge Egelund til at understøtte en ikke-relation (Egelund 2011:169-74). Ifølge Goffman kan den stigmatiserede føle sig konstant 'på' og være meget selvbevidst og kalkulerende i forhold til, hvilket indtryk han/hun gør (Goffman 1963/1990:25). Ifølge Egelund kan der i forlængelse heraf, for forældrenes vedkommende, opstå usikkerhed om hvad personalet i virkeligheden 'synes om' ham eller hende (Egelund 2011:169-74).

7.3 'jeg tror ikke der bliver taget så meget stilling til hvad vi siger'

- Kontaktpædagogernes oplevelser af indflydelse på de beslutninger der træffes af forvaltningen

Ovenstående forsøg på at distancere sig fra beslutningstagerne og frakoble sig indflydelse på de beslutninger, der træffes, er ikke uden dilemmaer. Af interviewene fremgår det, at det pædagogiske personale på anbringelsesstederne skriver dagbogsnotater vedr. børnene, og at det er disse dagbogsnotater, der danner grundlag for løbende statusudtalelser til kommunens sagsbehandler vedr. barnet. Nogle gange er det kontaktpædagogen, der udarbejder selve notatet, og andre gange er det anbringelsesstedets interne socialrådgiver, evt. på baggrund af en 'råskitse' fra kontaktpædagogen. Statusrapporter sendes til forvaltningen med et bestemt interval, eller når disse efterspørges, og umiddelbart kan det undre, at der ikke var nogle af pædagogerne, der nævnte dette i forbindelse med distanceringen fra beslutningstagerne. I følgende citat beslutter interviewereren sig for at udfordre pædagogen lidt på denne 'selvfølgelighed':

I: Lykkes det jer at holde jer udenfor?

K: ja det gør det faktisk, det gør det faktisk men vi [øh] det er noget som vi hele tiden skal, skal gentage ordentligt overfor selvfølgelig især overfor børnene ik'os'... ja prøv hør det er jo ikke, det er ikke os der bestemmer det her ik'os' vi er her for, for at passe på jer og, og, og hvor lang tid i skal være her osv., osv. ik, det har ikke noget med os at gøre (nej) og det ved forældrene også godt (mm) efterhånden.

I: hvordan i forhold til med at, i så skal lave noget statusopdateringer?

K: hmm

I: eller, eller skrivelser engang imellem

K: mm

I: er der nogen dilemmaer i forhold til at kunne holde jer ude af den der rolle?

K: nej det synes jeg faktisk ikke det gør (nej) altså, øh, det synes jeg faktisk ikke at, at det gør vi, øh, altså vi... Det synes jeg faktisk er meget at de, der er, for det første så tidligere så var det jo et observationsemne, der skrev vi jo nogle kæmpe tykke rapporter, observationsrapporter men det gør vi faktisk ikke mere (nej), øm, jeg synes ikke det giver nogen, nogen, nogen problemer i forhold til at, i forhold til at vi skriver nogle ting ned af de her unger her som, som forældrene hvor de tænker i er jo, i er jo ikke upartisk

I: Nej, det, det var fordi jeg tænkte gad vide altså det her med det er jer der kender børnene og kommer med en status på hvordan de har det osv.

K: ja

I: det bruger socialforvaltningen vel i deres videre arbejde på om de skal beslutte om børnene skal blive eller ej

K: ja

I: uden at jeg overhovedet kender sagen

K: mm

I: bare, jeg tænker

K: ja

I: jeg, jeg, ved ikke om det er noget...

K: det er, jamen det, det her er jo ikke kun, altså det her er jo også, det, det er også et

*spørgsmål om forældretræning (ja?) jeg tror, altså det, det her handler jo ikke kun om at, at de her børn her, de skal, eh, de skal forbedre sig socialt eller forbedre sig whatever, der er jo også, (...) der er der også nogle familiebehandlere, der har også været nogle familiebehandlere her på [anbringelsesstedets navn] som har været og snakket med [forældrene] og det handler også om at de, **de skal bevise** nogle ting (okay) for at de her unger de, de (ja) kommer retur ik? (mandlig kontaktpædagog)*

Kontaktpædagogen holder fast i sin opfattelse af, at det er muligt at holde sig uden for indflydelse af beslutningsprocesserne, og ser ikke umiddelbart ud til at kunne få øje på en modsætning mellem det at levere statusrapporter, som bliver brugt videre i forvaltningens arbejde, og det at fremføre at beslutningerne ikke har noget med dem, som anbringelsesstedet at gøre. Til sidst i sekvensen bringer kontaktpædagogen på banen, at det er forældrene selv, der har størst indflydelse på om børnene kommer hjem igen (det er dem, der skal bevise noget). Samtidig fortæller han, at der har været familiebehandlere fra anbringelsesstedet ude og tale med forældrene om netop dette. Anbringelsesstedets rolle i forhold til denne bevisførelse indgår ikke som en del af refleksionen.

Der er også eksempler på, hvordan kontaktpædagogerne har indflydelse, ikke blot på udmøntningen af handleplanen i barnets dagligdag, men også i forhold til at foreslå og få gennemført konkrete ændringer i barnets handleplan, som følger af deres kendskab til barnets hverdag og deraf mulighed for at se om planen fungerer i praksis:

K: (...) det er jo ikke mere stringent end, at så kan man tale med sagsbehandleren og så sige, at det står godt nok i handleplanen, men det giver simpelthen ikke mening (mm-mm) (...) så må vi jo lave nogle ændringer (...) det skal jo selvfølgelig give mening (...) (kvindelig kontaktpædagog)

Pædagogernes beskrivelser af ikke at have indflydelse på beslutningerne vedr. barnet er modsætningsfyldte på flere måder. På den ene side er det vigtigt for pædagogerne at få sig positioneret væk fra beslutningstagerne, som en strategi i forældresamarbejdet. På den anden side rummer beskrivelserne også et skuffet ønske om mere indflydelse, hvilket bl.a. kommer til udtryk i nedenstående citat, hvor pædagogen beklager ikke at have noget med beslutningsprocessen at gøre, og ved at pædagogerne ikke altid oplever at blive lyttet til af socialforvaltningen.

K: (...) jeg tror ikke der bliver taget så meget stilling til hvad vi siger jeg tror der bliver mere (nej) specielt nu altså økonomi (...) så altså beslutningsprocessen har vi ikke en skid med at gøre (nej) desværre (...) Det er også tit, at man møder ind til et forvaltningsmøde hvor, øh, der er ikke noget der har læst den der rapport sådan der er blevet brugt seks skrivetimer på og forberedelse og supervision fra pædagog til psykolog til alle os som team... altså for at aflevere et produkt som alligevel bare, eh, ikke er gennemlæst eller taget seriøst men hvor det er det her møde det handler om, og det er der hvor jeg, vi har flyttet fokuset hen til vi siger nu giver vi den fandeme gas til det der møde (mm) og så får vi tegnet og fortalt for sagsbehandleren og

forældrene og for, altså det er måske der i virkeligheden vores lille bitte indflydelse kan ligge så skal den ligges der (...) (mandlig kontaktpædagog)

Kontaktpædagogen i ovenstående citat oplever ikke at have indflydelse på beslutningsprocessen vedr. barnet og oplever samtidig heller ikke, at den viden anbringelsesstedet producerer i form af statusrapporter bliver læst og brugt. Kontaktpædagogen relaterer forvaltningens manglende stillingtagen til spørgsmålet om økonomi. Økonomiske hensyn optræder her som en forklaring på, hvorfor der ikke bliver taget stilling til det anbringelsesstedet siger. At økonomiske hensyn optræder som forklarende faktor og bringes på banen, når kontaktpædagogerne forsøger at finde mening i forhold til den måde forvaltningen agerer på, er der flere eksempler på i materialet.

Det er imidlertid ikke usædvanligt, at det er de professionelle, der har mest kontakt med klienterne, der har mindst gennemslagskraft i forhold til at få beskrivelser og vurderinger af klienten accepteret i beslutningsprocessen (Mik-Meyer 2003:93-94; Anspach 1987). Mik-Meyer (2003) forklarer dette med, at hyppig kontakt som regel er knyttet til lav uddannelsesmæssig status, hvilket kan betyde, at vidensgrundlaget bliver mere diffust. I relation til ovenstående citat kan det være med til at forklare, hvorfor kontaktpædagogen finder det relevant at nævne, at statusrapporterne har taget sekst timer at skrive, og at der er blevet brugt både kollegial supervision og supervision fra en psykolog. I denne sammenhæng tjener fremhævelsen til at højne statusrapportens status som dokument, og dermed gøre kontrasten til forvaltningens manglende stillingtagen større. Anspachs (1987)'s undersøgelser viser, hvordan sygeplejerskers nære kontakt og lægers begrænsede kontakt til for tidligt fødte babyer betyder store forskelle i beskrivelserne af dem. En af pointerne er desuden, at de faggrupper, der har den mest intense kontakt det nyfødte barn handler ud fra 'fornemmelser ('gut feeling'). Fornemmelser er også et af de begreber kontaktpædagogerne hyppigt anvender/orienterer sig med, når de skal beskrive det anbragte barn, hvilket kan have betydning for muligheden for at eksplicite det vidensgrundlag, hvorpå beskrivelser og vurderinger bygger på en måde, så det får gennemslagskraft overfor forvaltningen. Omfanget af klientkontakt og kendskab til klienten medfører altså ikke nødvendigvis en særlig kompetence eller status i videnshierarkiet, tværtimod.

Ovenstående skal ses i lyset af forskning, der viser at det er vanskeligt både for praktikerne og for forskningen at analysere og begrebsliggøre, beskrive og dokumentere socialpædagogisk arbejde (jf. bl.a. Frørup 2011:218ff).³² Vanskeligheder med at sætte ord på praksis kan være medvirkende

32 Frørup (2011) har undersøgt dokumentationspraksis blandt socialpædagoger ansat på døgninstitutioner. Hun konkluderer at socialpædagoger anvender et sprogbrug, der trækker på tavse, fænomenologiske vidensformer, og som udtrykkes gennem metaforiske og oplevelsesorienterede formuleringer. Derudover påpeger hun at det er vanskeligt at finde entydighed inden for socialpædagogikkens fagterminologi. Hun fremfører at der er en tendens til at beskrive socialpædagogikkens opgaver og praksis i overordnede termer, men at dette ikke kun kan tilskrives praktikerne på området. I stedet peger hun på generelle vanskeligheder forbundet med at begrebsliggøre socialpædagogisk praksis, som også kan genfindes når forskere eller andre forsøger at beskrive feltet. Vanskelighederne med begrebsliggørelsen af praksis handler heller ikke om at socialpædagoger har særlige problemer

til at det pædagogiske personale får svært ved at sætte deres viden igennem i beslutningsprocesserne omkring barnet.

Der opstår imidlertid et modsætningsforhold, når oplevelsen af ikke at have indflydelse nok i forhold til de beslutninger, der træffes, blandes sammen med den strategiske positionering i forhold til børn og forældre, der indebærer en fortælling om ikke at have noget med beslutningerne at gøre. Modsætningen består i, at selvom anbringelsesstedet ikke oplever at have så meget indflydelse, som de kunne ønske, og selvom deres beskrivelser tildeles en lav status i videnshierarkiet, så er det næppe helt rigtigt, at deres beskrivelser ingen betydning har for de beslutninger, der træffes. Hermed opstår der et etisk dilemma i forhold til at foregive overfor forældre og børn, at der ingen indflydelse er på beslutningsprocessen samtidig med at det pædagogiske personales beskrivelser fremgår af statuskrivelser og fremlægges på møder. Som vi så i interviewene med forældrene, er de udmærket klar over, at det ikke er ligegyldigt, hvordan det pædagogiske personale opfatter dem, og hvordan de fremstilles i skrift og tale. Det er en problemstilling vi vender tilbage til i afsnittet med de tværgående temaer.

En anden interessant observation er, at der i materialet er et eksempel på en kontaktpædagog, som beskriver, at de som anbringelsessted har større gennemslagskraft på møder, hvor både sagsbehandleren og forældrene er til stede. Baggrunden for dette kunne være interessant at undersøge nærmere, set i relation til denne undersøgelses sigte om at undersøge vilkårene for samarbejde i anbringelsessager uden forældresamtykke, hvor skriftlige statusrapporter indgår, som en væsentlig del af kommunikationen mellem forvaltningen og anbringelsesstedet.

7.4 'Jeg ved ikke engang hvad hun hedder - jeg tror det er en hun'

- det daglige samarbejde med forvaltningen

I kontaktpædagogernes fortællinger om samarbejdet med forvaltningen, optræder barnets sagsbehandler ikke, som en central person i hverdagen på døgninstitutionen. I nedenstående uddrag fra et af interviewene spørges der specifikt til samarbejde med kommunen:

I: Jo.. men nu tænker jeg i forhold til kommunen.

K: Nååårr i forh.. i for.. altså det.. det ved jeg sgu' ikke. (nej) Jeg har ikke.. det har jeg ikke rigtig noget billede af (ok). Jeg har da, altså jeg har da også et andet kontaktbarn, og der ved jeg hvordan det er, at øhm... socialrådgiveren selvfølgelig er hende, der har sagen (ja). Fordi hun kommer herud en gang imellem. Men [det pågældende barns navn].. der har jeg aldrig set hende.

med at formidle, men om, at socialpædagogisk praksis er vanskelig at indfange i entydige ord og begreber. Derudover peger hun på at der mangler forskning, der fokuserer på den socialpædagogiske praksis under selve anbringelsesforløbet (Frørup 2011:218ff).

I: Du har simpelthen aldrig set hende?

K: Nej

I: Hun kommer heller aldrig til de der konferencer eller?

K: Nej

I: Hvem er det så der deltager?

K: Jo.. jo det kan godt være.. sidst, der kom også nogen fra hendes skole (ja), der var heller ikke nogen sidste gang. Der var ikke nogen fra skolen eller fra kommunen. Men jeg har også, jeg kan også godt være lidt.. sådan nervøs overfor. Hvis der kommer en fra kommunen, så ville det handle alt for meget om.. så vil [barnet]ryge i baggrunden, så ville det handle alt for meget om forældrenes kamp.

I: Har du oplevet det konkret, at det er sådan?

K: Nej, det er noget jeg tolker selv (...) Og så ville vi.. så ville vi glemme [barnet] (...) Så ville det blive meget mere sådan en kamp.

I: Ja. Har du.. er der ingen samarbejdsrelationer i forhold til sagsbehandleren?

K: Nej (nej) jeg ved ikke en gang hvad hun hedder (nej). Jeg, jeg tror det er en hun (...) hun er jo den budbringer, der bliver skudt ikke. Jeg tror også at.. [barnet] er heller ikke glad for hende, og ..det er en dame.

I: Og det har været den samme? I hele forløbet?

K: Det tør jeg heller ikke at svare helt ja på. Jeg tror, at imens hun har været her, der har det været den samme (ok), det har det (ja).

I: Hvem syntes du træffer de væsentligste beslutninger i [barnets] liv?

K: Det gør dem, som jeg ikke ved hvem er. Ja altså de væsentlige.. det er dem hun lægger mærke til (ja). Altså det .. hun ligger jo mest mærke til de beslutninger, som ikke bliver til noget (mhm). Men ellers så gør vi da også, herude altså.. men dem vi træffer beslutninger om, det er jo i den ramme vi nu en gang har at arbejde med hende i altså (...) Men de vigtigste beslutninger tror jeg, for [barnet], det er jo nok det der med, 'Hvorfor må jeg ikke komme hjem?', men de andre beslutninger de er da også vigtige, de bliver truffet, så hun kan have et normalt liv ikk'. Så man kan ikke sige.. men jeg tror hvis du spørger [barnet], så ville det være kommunen, som er dem der bestemmer (ok). Vi er her ligesom bare for at fylde tiden ud, eller hvad fanden skal man sige ikk' sådan.. [griner] (interview med mandlig kontaktpædagog)

Der er flere af kontaktpædagogerne, der aldrig har mødt sagsbehandleren:

I: Hvad med sagsbehandleren på kommunen?

K: Jeg har aldrig mødt hende (Nej?) Nej. Men jeg kan godt sige dig, at jeg tænker i den her situation...i mange situationer er det ikke nødvendigt... men jeg tænker, at i lige præcis den her situation, øh der, der syntes jeg det ville være rigtig, rigtig rart at snakke med hende (ja). F.eks. så vil jeg også rigtig gerne have hende til at præcist udspecificere samvær (kvindelig kontaktpædagog).

Selv i den ene af vores cases, hvor sagsbehandleren har været gennemgående, beskrives der ikke den store kontakt:

K: (...) øhm, jeg har ikke haft den store kontakt med hende, og møderne har jo været præget af, må man sige, af [barnets] mor også (ok) så hun har virket meget stille og

hvad kan man sige, jeg tror hun har haft, jeg kender hende jo ikke personligt men, jeg tror ikke det har været nemt for hende at sidde til de møder med [barnets] mor, for jeg tror hun har garanteret været ubehøvet overfor hende (...) hun har fuldstændigt styr på det hele, og det kører efter bogen, så der er ikke noget (...) altså samarbejde det er jo primært til statusmøde de der to gange om året (ok) og der er jo der er jo ikke ressourcer til så meget mere (nej) i hvert fald ikke fra sagsbehandlerens side så (nej nej ok) så, så det bliver sådan...(kvindelig kontaktpædagog).

Flere af de døgninstitutioner, som indgår i undersøgelsen enten har eller har haft en ansat socialrådgiver på anbringelsesstedet, som i overvejende grad har varetaget kontakten og samarbejdet med forvaltningen. Det kan være med til at forklare, at kontaktpædagogerne typisk ikke ser sagsbehandleren, som en primær samarbejdspartner i dagligdagen med barnet.

Det viser sig især på et af anbringelsesstederne, hvor denne socialrådgiverfunktion ikke længere eksisterer, som følge af nedskæringer. Her bliver det tydeligt, at de vilkår der er, når man er ansat som pædagog på en døgninstitution, kan harmonere dårligt med de arbejdstids- og mødestrukturer, der hersker i kommunens socialforvaltning:

K: (...) hvad der sker på forvaltningsplan det har vi jo ikke en jordisk chance for, for at følge med i som pædagoger der kommer herude tre gange om ugen, der har vi ikke en chance for at komme i, altså plus vi møder klokken to (...) og den der med at have den røde tråd jamen hvad fanden siger forvaltningen det er jo dem der har truffet den her afgørelse de må have en plan (...) det der med lige at kunne parkere brok og, og det der ikke handler om deres børn men som handler om hvor svært det er at have fjernet sine børn og i.. sure opstød og få det et sted heroppe mellem forvaltning og vores socialrådgiver (mm) som er ansat til at, kunne lave det her arbejde (ja) og det, altså det siver selvfølgelig lidt længere ned når nu hun (socialrådgiveren) ikke er her mere (...) (mandlig kontaktpædagog)

Sagsbehandlerskift italesættes, som et vilkår i de fleste sager og her udtrykker en af kontaktpædagogerne forståelse for, at det kan virke komplicerende i forhold til et forældresamarbejde, der i forvejen er vanskeligt:

K: (...) de har måske sku forholde sig til hvis vi siger 15 så er det måske lavt sat, men måske 10-15 forskellige sagsbehandlere over den periode hvor offentlige myndigheder har været inde omkring deres barn [mm] og ni ud af ti gange når de ringer til den sagsbehandler de skal have fat i enten ferie eller og det har vi også prøvet altså, så er de på ferie eller også så er de lige kommet på en afdeling og jamen jeg ved ikke lige hvem der har sagen og lige for tiden altså og det hvis det det, de møder og det er der jo, mm, så kan jeg godt forstå den sure store, den der er den store stygge ulv det er selvfølgelig kommunen og forvaltning og de har ikke styr over en skid (...) der er selvfølgelig en god grund til det men det de møder det kan jeg da godt forstå det bliver de dybt frustrerede over (ja) og det altså det behøves man ikke og fortælle dem (nej) men hvis man skal se over at (ja) at der er nogle ting der mærkelig der bliver truffet nogle mærkelige valg (mandlig kontaktpædagog)

Og som endnu en kontaktpædagog beretter:

L: jamen samarbejdet, hm, jamen det er vel meget godt, altså nu, jeg tror faktisk lige de har fået en ny sagsbehandler, her inden (okay) så vidt jeg husker, altså jeg har ikke, øh, jeg har ikke så meget, jeg har så ikke været til så mange møder med dem, fordi det er [en anden kontaktpædagog] der er det men altså mit indtryk det er at samarbejdet det er okay, øm, det, det har ikke det store og udsætte altså jeg synes at, øh, at de har haft sådan en nogenlunde forståelse for, for både for at jamen hvad er det for nogle behov vi har her (...) for at det der samarbejde skal køre godt med forældrene og, og omvendt (mandlig kontaktpædagog)

Handle- og behandlingsplaner

Kontaktpædagogerne beskriver forskellige måder at forholde sig til barnets handleplan og/eller behandlingsplan på. Alle er bevidste om, at den findes, men for de flestes vedkommende spiller den ikke en central rolle i dagligdagen med barnet. I stedet indgår handleplanen, som et redskab på de halvårslige opfølgingsmøder med forvaltningen og tjener på den måde, som en ramme for at pædagogerne kan bringe deres observationer (i form af dagbogsnotater) vedr. barnet, i den mellemliggende periode, i spil med henblik på at revidere og præcisere eksisterende mål og fastlægge nye. En kontaktpædagog udtrykker handleplanens funktion på møderne således:

K: Men så er der så den her en gang om året, eller hvert halve år, der er så den her konsultation og konference som det hedder og sådan noget. Hvor [barnet] bliver taget op. Og så på baggrund af det og på dagbogsnotatet, så skal jeg lave et.. notat sådan, 'Hvordan går det med hende, hvad er [barnet] god til og hvad skal hun arbejde videre med og, hvad.. hvad...', og det bruger vi jo de der dagbogsnotater til (ja). Så, så det er godt at de, at de sådan er godt beskrevet, også når det går skidt. (ja) Fordi så er det der vi kan tage fat næste gang og sige, hvad er det vi skal gøre for, at det ikke kan gå så skidt? Og hvad kører rigtig godt, det skal vi have arbejdet videre med her. Hvor har hun rykket? Hvor meget har hun rykket siden sidst? (ja) og sådan (...) vi går ikke sådan hver dag og tænker på, hvad der står i deres handleplan eller behandlingsplan (nej), det gør man ikke. Det kan man tænke over, det kan man tage op når vi en gang imellem har vores møder (...) Men i sådan i hverdagen, så er der ikke tid til at gå og tænke på (nej) hvad fanden det er der står i den plan der (nej). Det ved man sådan lidt med de fleste børn sådan (ja), hvad, hvad det er. Men det er ikke sådan at man går ind og slår det op (...) (mandlig kontaktpædagog).

En anden kontaktpædagog er enig i, at handleplanen ikke indgår i dagligdagen med barnet og uddyber med, hvad handleplanen ideelt kunne bruges til:

K: Jeg kan faktisk ikke mindes hvornår jeg sidst har set [barnets] handleplan (nej) Det er faktisk rigtig, rigtig længe imellem vi ser dem (ja). Vi ser dem faktisk aldrig, men jeg har så selv set dem (...)

I: Er det fordi du ikke syntes den har en funktion i din hverdag?

K: Jeg har den ikke rigtigt.. og det er faktisk rigtig rigtig ærgerligt, for det kunne være et fantastisk stykke værktøj (ja) og det kunne være et fantastisk værktøj for både

socialrådgiveren og for os og have det at arbejde ud fra. Vi kunne lave vores udviklingsplaner ud fra det. Men lige nu (...) det er og.. vi har lige været igennem fyringsrunde nr. 2 også, og ved du hvad, udviklingsplaner det er en by i Rusland, og dem skal vi også lave, men det får vi ikke gjort lige nu (nej). Altså.. og sådan er virkeligheden jo bare ikk', men man har aldrig arbejdet særlig meget med handleplanerne (nej). Det var der heller ikke lagt op til (nej) (...)

I: Hvad er grunden til at den ikke er her, at I ikke bruger den tror I?

K: Jamen vi bruger dem ikke, fordi socialrådgiverne ikke bruger dem (...) tit.. ej, det er rigtig rigtig groft sagt, så tror jeg.. [så kunne jeg] gå over og tage en del af vores handleplaner, så kunne du skifte rundt på cpr.nr. og så ville du.. så ville de passe alligevel (...) og der burde man jo bruge den som en.. ja det kunne jeg jo snakke om i timer, men der burde man jo bruge den til som et stykke aktivt værktøj ikk' (mhm) og gå ind og tage den med, når vi har samarbejds møde og sige 'Godt, hvad sagde vi sidste gang' ikk', har vi nået de her delmål, og de står der også tit, men det er sådan nogen som... sådan nogen som passer på alle børn ikk', og det er jo ikke fordi de er forkerte af den grund, man kunne jo godt bruge den aktivt (...) hvordan når vi dertil ikk'(...) en gang der tog vi handleplanen og sagde 'godt, der er lige de og de mål, vi tager lige nogle delmål nu', og siger godt nu vil vi arbejde med det (mhm) og så ser vi om x antal uger, ok hvordan det er gået (ja), og så tager vi et nyt der ud fra ikke også ikk' (ok). Det ville da være optimalt, men der er bare ikke tiden, altså lige nu, er der knap nok tid til at læse lektier med dem ikk' (mhm), fordi at der bliver skåret ned ikk' (kvindelig kontaktpædagog)

Begge ovenstående kontaktpædagoger nævner ressourcespørgsmålet (manglende tid på grund af nedskæringer/fyringer) som en væsentlig årsag til, at der ikke arbejdes mere med handleplanerne. Sidstnævnte tilføjer imidlertid, at der heller ikke før de aktuelle nedskæringer har været arbejdet indgående med handleplanerne. Hun uddyber det med, at den mulighed, der er for at arbejde med handleplanen, skal ses i relation til det samarbejde, der er med sagsbehandleren og dennes måde at udforme handleplanen på. Hun kritiserer handleplanerne for at være for generelle, men beskriver ikke dette, som den primære hindring. Det handler i stedet om det konkrete samarbejde og om at bruge handleplanen aktivt i forbindelse med det konkrete samarbejde på møderne.

En pædagog nævner handleplanen i forbindelse med samarbejdet med barnets skole, og som det fremgår af citatet nedenfor, så får handleplanen karakter af at foreskrive en arbejdsdeling. Om karakteren af samarbejdet med skolen fortæller kontaktpædagogen:

K: Ja tæt altså.. ikke voldsomt tæt (nej) vi har dog samarbejdet og snakket lidt om [barnet] og sådan noget (ok ja) men ellers så er det jo vores øhm, vores delmål som vi arbejder med, som er med til at give nogle, visse ensrettede.. øh.. nogle enkelte ensrettede elementer (ok) i hans hverdag, som alle kan opretholdes (kvindelig kontaktpædagog).

Det kontaktpædagogen siger, tolker vi på den måde, at fordi der er en handleplan der foreskriver, hvem der løser hvilke delmål i forhold til barnet, så er der i pædagogens forståelse ikke behov for

et tæt samarbejde. Det kan tolkes positivt på den måde, at handleplanen bidrager til at tydeliggøre, hvilke opgaver der løses hvor og af hvem, hvilket kan gøre indsatsen mere målrettet. Omvendt tydeliggør det behovet for en koordinerende indsats, og det at der er nogen, der interesserer sig for barnets hele livssituation.

Arbejdet med handleplanen er for kontaktpædagogerne forbundet med en grad af fleksibilitet og opleves overordnet set, som et fleksibelt værktøj i samarbejdet med forvaltningen, som døgninstitutionspædagogerne har indflydelse på og kan bidrage til ændringer, hvis de konkrete mål ikke giver mening i dagligdagen:

K: (...)det er jo ikke mere stringent end, at så kan man tale med sagsbehandleren og så sige, at det står godt nok i handleplanen, men det giver simpelthen ikke mening (mm-mm)(...) så må vi jo lave nogle ændringer henne ved.. det skal jo selvfølgelig give mening (kvindelig kontaktpædagog).

Selvom kontaktpædagogerne oplever, at forældresamarbejdet ofte fylder meget i deres hverdag og at de derfor opnår et indgående kendskab til forældrene på godt og ondt, så fortæller flere kontaktpædagoger at mål vedr. forældrene er fraværende i handleplanen. Der er eksempler på at en sideløbende indsats overfor forældrene forløber helt frakoblet den indsats, der ydes på døgninstitutionen.

7.5 'Selvom det måske ikke er helt lovligt, så kan jeg godt fire lidt på de regler der er udstukket af kommunen'

- håndtering af samvær, kontakt og forældresamarbejde

I Ertmanns (1994) undersøgelse af københavnske anbringelser uden samtykke optræder samværsbegrænsning mellem det anbragte barn og de biologiske forældre i en eller anden form i over halvdelen af de undersøgte sager. Ertmanns fremhæver i sin analyse, at samværsbegrænsningen i en række tilfælde anvendes, som en regulator på konflikter mellem den biologiske familie og plejefamilien.

For kontaktpædagogerne i denne undersøgelse er den praktiske planlægning og organisering af børnenes samvær og kontakt med de biologiske forældre og øvrige familie et centralt tema i forbindelse med forældresamarbejdet, men der er forskellige forholdemåder blandt kontaktpædagogerne, hvad angår samværsbegrænsningernes regulerende funktion i forhold til konflikter med den biologiske familie.

Kontaktpædagogernes beretninger om samværet og kontakten mellem det anbragte barn og dets forældre giver et indtryk af de institutionelle forventninger, der er til forældreskabet, når børn er anbragt uden for hjemmet.

De fleste børns daglige kontakt med forældrene foregår ifølge kontaktpædagogerne, telefonisk. Det kan f.eks. være en telefonopringning inden sengetid, hvor barnet har mulighed for at ringe og sige godnat. Opringningen foretages fra anbringelsesstedets telefon eller barnets egen mobiltelefon. Det er ikke alle børnene, der har lov til at have en mobiltelefon. I tilfældet med en af de anbragte drenge har anbringelsesstedet vurderet at relationen mellem moderen og drengen har en for tæt karakter, og at for hyppig daglig telefonisk kontakt ikke er hensigtsmæssig. Anbringelsesstedet forsøger derfor at begrænse den telefoniske kontakt ved at indføre faste tidspunkter på dagen, hvor drengen må ringe til sin mor. Der er dog tale om fleksible aftaler, hvor moderen får lov til tale med sin søn, selvom det ikke passer ind i anbringelsesstedets rutiner:

K: Vi har lavet nogle begrænsninger omkring at det hedder at han ringer hver eneste aften ringer han godnat, og det foregår lige efter han har spist aftensmad (ja). Nogen gange for han også lov til at ringe hjem om morgenen, det har han nemlig også spurgt efter, så der i starten lige at sige god morgen og.. (ja) 2 min, 5 min eller sådan noget, det kommer an på, om der er tid til det og sådan nogen ting (ok). Men så ringer hun til gengæld ofte, og lige omkring vores stilletime også (ok) ja. Det er ikke noget vi er vilde med, men det gør hun (...) Men så bliver det nogen gange tre gange om dagen, og det er sådan lige i overkanten (ok) (...) Han har ikke mobiltelefon nej nej. Det har han ikke, nej. (nej). Han har ingen mobiltelefon det, det ville ikke kunne lade sig gøre (nej), det får han ikke (nej) nej. Og der er mange af børnene der har selvfølgelig (ja), men det får han ikke (nej), det kan vi simpelthen ikke. Og vi har problemer nok, når vi er på ture og sådan noget der, at han så ikke får den daglige kontakt. Hans far ringer herud hver anden dag (ja), og det, det fungerer meget fint (ok). Men der, det, det er heller ikke så hårdt for ham (nej) kan man sige. Der er savnet heller ikke så stort, som det er til mor (nej) nej.(kvindelig kontaktpædagog)

I kontaktpædagogens beskrivelser bliver savnet til mor et problem, fordi det er hårdt for drengen. Mor bryder med de institutionelt etablerede rammer for kontakten ved at ringe uden for de aftalte tidspunkter og ubelejligt midt i stilletimen. Kontaktpædagogen tolker dette som et symptom på relationen mellem moderen og drengen er for tæt. På den måde kommer moderen til at blive fanget i det Goffman (Goffman 1961/1991) har beskrevet som en ond cirkel, hvor moderens henvendelser kommer til at bekræfte den allerede fastlagte institutionelle sandhed, nemlig at relationen mellem mor og søn er for tæt. Savn er tilsyneladende ikke en institutionelt accepteret og legitim grund til at have behov for en så hyppig kontakt, som det er tilfældet i denne her sag. Eksemplet illustrerer samtidig endnu en pointe hos Goffman, vi tidligere har været inde på, nemlig at den stigmatiserede forsøg på at foregive over for omgivelserne, at han eller hun er berettiget til at blive betragtet, som tilhørende normalen ofte 'falder igennem' og kommer til at bekræfte sin egen afvigelse (Jacobsen & Kristiansen 2002:140-41). I relation til ovenstående er det vigtigt at bemærke, at vi med dette analytiske perspektiv ikke er i stand til og heller ikke har haft til hensigt at afgøre, hvorvidt beslutningen om at begrænse kontakten mellem moderen og sønnen er 'den rigtige'. Dette blik på situationen kan imidlertid være med til at sætte en refleksion i gang

over, hvordan pædagoger begrundet deres beslutninger. En refleksion der både kan bidrage til at skærpe begrundelsen og/eller udfordre de selvfølgeligheder der hersker i praksis.

Imellem forvaltningens krav og forældrenes ønsker

Det er særligt i forbindelse med den konkrete udmøntning af aftaler omkring samværet, at den klemme kontaktpædagogen kan komme til at stå i, bliver synlig. I nedenstående citat illustreres det, hvordan kontaktpædagogen i forbindelse med planlægning af samværet kan komme til at stå imellem forvaltningens krav og forældrenes ønsker:

K: (...) vi kan komme med nogle forslag til hvad vi synes der, der er, der ville være hensigtsmæssigt ik'os' men i bund og grund så er det jo forvaltningen der bestemmer hele lortet og så prøver vi i samarbejde også med forældrene og, og få det til at gå op så godt som muligt f. eks et stort puslespil det her, det er jo, den sommerferie der kommer her (ja) der kan der godt være, øh, der har forældrene de er selvfølgelig interesserede i, i og trække én vej, forvaltningen er interesseret i at trække en anden vej, og vi står i midten som, øm, som dem der, der ved det hele eller ved en masse om den her familie og skal finde ud af jamen hvordan fanden får vi det her til at hænge sammen ik? (ja) og så kan, så kan socialforvaltningen sige jamen I, I må have børnene hjemme i sommerferien ik'os' og så skal vi så, så kan vi samarbejde med forældrene for at få den der måned fyldt ud bedst muligt de der 7-8 ugers sommerferie eller hvad det nu var (ja) ik'os', altså, hm, så, så vi bli..., altså vi samarbejder, så meget vi overhovedet kan med forældrene synes vi selv, jeg ved ikke hvad forældrene synes det men det synes vi (mm) men hvad skal, men vi er jo under indflydelse begge partner af forvaltningen ik'os' (mandlig kontaktpædagog)

I næsten alle cases er der konkrete, formelle aftaler omkring samvær, som er truffet af forvaltningen. De to undtagelser er de cases, der er gået fra at have været en tvang til at blive en frivillig foranstaltning. Her aftales samværet nu mere frit. Rammerne for samværet spænder fra et specifikt antal dage/timers samvær om måneden til aftaler om helt konkrete tidspunkter for forældrenes afhentning og aflevering af barnet på anbringelsesstedet. Børnene er typisk hjemme hos deres forældre (far, mor eller begge) 1-2 weekender om måneden og i et bestemt antal uger i ferierne. Derudover er der i flere tilfælde aftalt en ugentlig dag, hvor forældrene må komme og besøge barnet på anbringelsesstedet. I et enkelt tilfælde må barnet ikke komme hjem til forælderen på besøg, hvorfor samværet udelukkende må foregå på anbringelsesstedet. I det konkrete tilfælde betyder det, at barnet ikke ser denne forælder, fordi forælderen ikke selv har mulighed for at komme på anbringelsesstedet.

Planlægning og gennemførelse af samværet i det daglige – to strategier

Tilrettelæggelse, planlægning og gennemførelse af samværet mellem barnet og dets forældre i det daglige er præget af både logistiske udfordringer og udfordringer knyttet til forældrenes forholdet sig til og overholdelse af disse aftaler.

På baggrund af forskellige udsagn fra kontaktpædagogerne i interviewmaterialet, har vi formuleret to typer af strategier i relation til håndteringen af barnets samvær med forældrene. De to strategier rummer to forskellige forholdemåder, som er med til at skabe forskellige samarbejdsrelationer mellem forældre og kontaktpædagog. Begge strategier begrundes dels i nødvendigheden af at et godt samarbejde med forældrene for at sikre barnets bedste (f.eks. ved at beskytte barnet mod svigt) og dels i at sikre optimale arbejdsvilkår for personalet på anbringelsesstedet:

De to strategier:

- Den regel-rammeoverholdende strategi.
- Den regel-rammeudfordrende strategi.

Vi har formuleret strategierne på baggrund af udsagn, der går på tværs af interviewene. Vi ser ikke de to strategier som faste, afgrænsede størrelser, som er knyttet til konkrete personer, idet begge strategier kan være italesat på forskellige tidspunkter under interviewet med den samme kontaktpædagog. Der er således ikke tale om strategier, der kan knyttes til enkeltpersoner, men eksempler på forholdemåder, som de kontaktpædagoger vi har interviewet, beskriver på forskellige tidspunkter i interviewene.

Strategierne skal derfor snarere ses, som et udtryk for kontaktpædagogernes forsøg på at manøvrere i et modsatrettet felt, hvor fastsættelse af og overholdelse af aftaler om samvær på den ene side, og i nogle situationer og relationer, beskrives som *'nødvendigt'* og i andre beskrives som *'i princippet ligegyldigt'* eller *'det betyder jo ikke noget'*.

Nedenfor beskrives de to strategier adskilt med henblik på at tydeliggøre ligheder og forskelle samt de mulige konsekvenser, der er forbundet med at forholde sig på den ene eller anden måde i samarbejdet med forældrene omkring samværet med barnet.

Den regel-rammeoverholdende strategi

I den regel ramme-overholdende strategi anskues en udefra regulering af samværet mellem barnet og forældrene, som en nødvendig forudsætning for at få hverdagen med barnet på anbringelsesstedet og samarbejdet med forældrene til at fungere. Brud på aftaler beskrives både som en forstyrrelse af dagligdagen på anbringelsesstedet, og som et svigt over for barnet. Et svigt af barnet kan både antage karakter af forældre, der ringer for meget, som vi så lidt tidligere med eksemplet med moderen, der ringer og vil snakke med sin søn på ubelejlige tidspunkter. Det kan også dreje sig om de tilfælde, hvor forældrene udebliver fra aftaler om samvær. Nedenstående er et eksempel på, hvordan forældrenes udeblivelse fra det aftalte samvær beskrives som et svigt for barnet:

K: (...) den måde de bliver påvirket med det på, hvor de også reagerer fuldstændigt hen, hen i hegnet altså, for 30. gang hvor jeres forældre melder afbud, hvor længe

skal det være en overraskelse altså få dem lært det der, den hårde læring at der hedder at, det er et livsvilkår for jer (mm) at jeres forældre de ikke holder hvad de lover, det kan ikke, det skal i bruge, det skal i lære at arbejde med (ja) [barnets navn] har lært det, han forventer ikke noget i forhold til når far og mor skal komme på besøg. Han siger fedt hvis de kommer, men hvis de ikke kommer så er det sådan når det plejer de jo heller ikke-agtigt (mm) og det er for at beskytte jer selv at det er sådan, (okay) men de er jo så loyale og de, altså, de går rundt på listefødder dagen før, dagen efter, dagen derpå ringer faren og afmelder altså indtil han står ude i indkørslen og er her, de tre kvarter eller et eller andet latterligt (...) indtil da, der er det bare, der kan man bare mærke det på dem det fylder uendeligt meget (...). Hvis man skal få sådan noget til at fungerer så skal man have **helt faste** rammer (ja) for hvornår man besøger og hvornår man ikke gør og kunne, og der går igen socialrådgiverlinket lidt, af fløjten fordi forvaltningen har jo en hel klart forventning om at når de har aftalt familien besøger deres børn en gang om ugen, så er det, det de gør (ja) men det er der ikke, altså det er der ikke styr på (...) med den type forældre der skal der bare være en fuldstændigt firkantet ramme, der hedder 21 dage i sommerferien, en dags besøg om ugen, hver anden weekend fordi hvis der begyndes at kunne pilles i det, det har vi selv mærket i nogle nødstilfælde hvor vi har, via vores socialrådgiver kunne give afkald på en dag som har givet god mening f.eks. hvis [barnets navn] havde fødselsdag på en fredag, om de så kunne tage hjem om torsdagen sådan, sådan nogle (mm) undtagelsesmæssige altså vi kan mærke ligeså snart vi laver sådan en som den der, så er det en regel og så er det et helvedes bøvvl at få det kørt baglæns (ja) og kunne sige altså ligeså snart vi giver dem mere og mere indflydelse så tager de med arme og ben [mm] fordi det kunne vi sidste gang og så bliver det en regel (mandlig kontaktpædagog)

I interviewet med en anden pædagog fremstår faste aftaler ligeledes som vigtige:

K: Nej. Men jeg kan godt sige dig, at jeg tænker i den her situation. I mange situationer er det ikke nødvendigt, men jeg tænker, at i lige præcis den her situation, øh (...) så vil jeg også rigtig gerne have hende til at præcis udspecificere samvær. Altså det er sådan noget med, at hun må have en dag om ugen, [moderens navn]. Jeg vil gerne vide om det skal være tirsdag til klokken det for det (ja), altså simpelthen fordi, at det er bare nødvendigt i den familie (ja) her. (mandlig kontaktpædagog)

Forældrenes brud på samværsaftalen forsøges, i det første citat, i første omgang håndteret inden for den institutionelle ramme ved at gøre det til en del af den pædagogiske opgave at håndtere forældrenes manglende overholdelse af aftalen, og som et vilkår, som barnet skal lære at forholde sig til.

Samtidig peger pædagogen på en uoverensstemmelse mellem den forventning han forestiller sig, at socialforvaltningen har om at de fastlagte aftaler om samvær overholdes, hvilket ikke altid stemmer overens med den virkelighed han er vidne til på anbringelsesstedet. Det kan fremstå paradoksalt, at pædagogen på den ene side konstaterer, at aftalerne for samvær ikke overholdes, og hvordan det er et livsvilkår, som børnene må lære at leve med og alligevel ender med at

efterspørge en endnu mere firkantet ramme for samværet. Det kan muligvis tolkes som et udtryk for den afmægtighed, der kan være forbundet med at se det, som sin opgave at skulle sørge for at forvaltningens beslutninger føres ud i livet på den ene side og samtidig håndtere en dagligdag, hvori dette ikke altid kan lade sig gøre på den anden side.

I begge citater fremstilles konsekvenserne af en manglende ramme i form af faste aftaler eller brud på samme negativt, fordi det betyder, at der skal investeres i at få etableret rammerne en gang til, ligesom bruddet på aftaler betyder et svigt for barnet.

Den regel-rammeudfordrende strategi

I den regel/rammeudfordrende strategi forholder kontaktpædagogerne sig til udefra fastlagte rammer ved at udfordre og omforme reglerne for at håndtere situationer, hvor forældrene ikke overholder deres aftaler og for at opnå nogle fordele i forældresamarbejdet:

K: (...) selvom det måske ikke er helt lovligt, så kan jeg godt fire lidt på de regler der er udstukket af kommunen, sådan: ' Det gør ikke noget at I kommer en halv time senere, fordi I er ude til mormors fødselsdag', hvor det er meget sådan, at de skal være her sharp kl. 17 ikk', så hvis det lige er hyggeligt og sådan noget, så ok skide være med det, det er mig der har aftenvagten og bliv bare væk, eller tag bare en halv time eller tre kvarter mere, eller kør stille og roligt hvis det er snevejr ikk' (mhm). Og når man gør det, med dem, så får man igen. Så er det, det er jo ikke noget, det betyder jo ikke noget vel, andet end at jeg kunne have været helt vildt streng og sagt, i skal være her kl. 17 færdig slut ikk'. Men det får jeg ikke noget ud af (nej). Tvært imod så får jeg nogle glade forældre og en glad dreng også, der kan se at det er godt jeg kan samarbejde med hans forældre, og det giver meget mere, det giver mere på den lange bane kan man sige. (mandlig kontaktpædagog)

Og i et andet eksempel:

K: (...) for jeg skal jo stadigvæk følge mine ordrer fra forvaltningen, men hvis de har 21 dage, så kan jeg så, være lidt snedig og prøve at planlægge dem lidt som forældrene ønsker fordi, om de har dem to uger i træk eller hver anden uge, det er jo i princippet ligegyldigt (kvindelig kontaktpædagog)

I modsætning til de pædagoger, der efterspørger helt faste rammer for samvær, som en vigtig forudsætning for at kunne samarbejde med forældrene, så bliver det at fire lidt på reglerne, for disse to pædagoger, en måde at signalere fleksibilitet og omsorg over for forældrene på, for på den måde at skabe en samarbejdsrelation. F.eks. beskriver den ene af kontaktpædagogerne, hvordan en forælder ringer til ham og fortæller at vedkommende er kørt hjemmefra i god tid, fordi vejene er glatte og nu holder uden for anbringelsesstedet - en halv time før det aftalte tidspunkt for afhentningen af barnet til samvær. Her vælger kontaktpædagogen at invitere den pågældende forælder indenfor på en kop kaffe i ventetiden. Han beskriver dialogen med forælderen i telefonen:

K: (...) ”Så kom da ind og få en kop kaffe!”, ’Jamen jeg må jo først komme kl.10?’, ’Eii, nu stopper du, selvfølgelig må du da komme ind (...) hun kom i hvert fald ind, og sådan noget gør hende skide glad, og det betyder jo ikke noget (...) Og så kommer man sgu’ langt med dem, hvis man øh.. giver dem lidt snor og de giver os lidt snor (ja) og.. vi får et godt sam... vi får en gladere dreng, det er det der er det vigtigste (ja), at [drengens navn] kan se, at her, der er noget godt samarbejde (*mandlig kontaktpædagog*)

Ovenstående citat giver anledning til at tilføje yderligere et element til den logik vi forbinder med den regel-ramme udfordrende strategi. Kontaktpædagogens forventning om at man kan komme langt med forældrene, hvis man ’*giver dem lidt snor og de giver os lidt snor*’, eller som han udtrykker det lidt tidligere i interviewet: ’*når man gør det, med dem, så får man igen*’, signalerer at den relation, der skabes mellem kontaktpædagogen og forælderen rummer et element af gensidighed. Et godt samarbejde med forældrene er altså ikke en selvfølgelighed i denne sammenhæng - og ikke noget, der forventes at opstå af sig selv. Det kræver (i denne logik) at man giver noget, så forældrene får mulighed for at give noget igen i form af ’*et godt samarbejde*’. Det positive udbytte af denne udveksling er ifølge kontaktpædagogen, at barnet bliver glad, når det ser at samarbejdet mellem kontaktpædagogen og forældrene er godt. Strategien kan altså siges at være båret af forventningen om at få noget igen. I en anden fortolkning af denne gensidighed, hvor den asymmetriske magtrelation tages i betragtning, kan forventningen om at kontaktpædagogens tjeneste skal imødekommes af forældrene i form af at bidrage positivt til samarbejdet, betyde at forældrene kommer til at stå i gæld til kontaktpædagogen. En sådan gældsposition kan manifestere forældrenes lavere position i magthierarkiet og forstærkes af, at det tale om forældre, som ikke har ønsket at samtykke til anbringelsen og som derfor ikke nødvendigvis har et ønske om at samarbejde.

Omvendt risikerer kontaktpædagogen selv at komme i en klemme, hvis forældrene vælger at lade være med at tage del i den gensidige udveksling. Kontaktpædagogen risikerer i et sådant tilfælde at ’*så tager de med arme og ben, fordi det kunne vi sidste gang og så bliver det en regel*’, som vi så en anden kontaktpædagog udtrykke det i et af eksemplerne fra den regel-rammeopfyldende strategi.

Det synes dog ikke at blive et problem for den pågældende pædagog, som beskriver sin pragmatiske strategi i forældresamarbejdet, som hans egen særegne måde at tolke reglerne på, der i hans egen forståelse måske skyldes, at han kommer fra en anden landsdel, hvor der hersker en lidt anderledes kultur:

K: ’*det kan også godt være, det er fordi jeg er [fra en anden landsdel] jeg ved det ikke [griner], jeg har måske en anden tilgang til det*’(mandlig kontaktpædagog)

For denne pædagog indebærer strategien ikke at der skabes et behov for at reetablere rammen for aftalen, selvom den anbragte dreng ’udnytter’, at kontaktpædagogen har gjort en undtagelse:

K: (...) der har han jo, luret mig af... 'Når min mor og far kommer og henter mig i morgen ikk', så kommer de bare ved 8-8.30 tiden ikk?', 'jo jo fint nok', hvis det er mig der har døgnvagten ikk (ja). 'Jo jo de kommer bare', 'Ok fint nok', hvor, hvor de måske skulle have været her kl. 9 ikk' (ok). Så siger jeg, 'Jo jo det er fint nok, de kommer bare, når de kommer.' (mandlig kontaktpædagog)

Den pågældende pædagog finder det altså ikke nødvendigt at overbevise forældre og børn om, at fravigelsen var en undtagelse og ikke en anledning til at gøre undtagelsen til en regel. I stedet knyttes de særlige regler til relationen til den pågældende kontaktpædagogen, som efterfølgende kun gælder når han har døgnvagten.

Med Goffmans begreber kan den regel-rammeudfordrende strategi fortolkes, som en beskyttelse af barnet mod svigt, fordi den beskytter forældrene mod at tabe ansigt. Det skal forstås sådan, at hvis forældrene alligevel ville være kommet for sent, eller kommer for tidligt, så har kontaktpædagogen etableret en legitim årsagsforklaring herpå, der gør at forældrene ikke behøver forklare sig yderligere og dermed ikke behøver at tabe ansigt: *'det var lige så hyggeligt', 'det var glat'* osv. Arbejdet med at opretholde eget og andres ansigt kalder Goffman for ansigtsarbejde (Face Work). Ifølge Goffman er det helt centrale i samspillet mellem mennesker, at det er her betingelserne for individets opretholdelse af en identitet, der er i overensstemmelse med individets eget indre selvbillede, skabes. Dette betyder, at alle involverede i interaktionen er villige til at gøre et stort stykke arbejde for at ingen taber ansigt, hvilket ikke blot opleves som pinligt for den, der har tabt ansigt, men også for omgivelserne (Jacobsen & Kristiansen 2002:112-13). Den måde mennesker agerer på, når de er sammen, kan altså tolkes som handlinger, der på en eller anden måde skal bidrage til at opretholde ansigter hos hinanden, f.eks. ved aktivt at bakke op om hinandens måder at præsentere sig selv på eller ved at ignorere de situationer, hvor andre laver fejl (Jacobsen & Kristiansen 2002:102-103). Ved at tilbyde forældrene legitime årsagsforklaringer, når de kommer for sent, bidrager kontaktpædagogen til, at forældrene undgår at tabe ansigt, også overfor deres børn, hvilket bidrager til at beskytte deres integritet.

I mange velfærdsinstitutionelle sammenhænge vil det være vanskeligt for socialarbejderen at give instruktioner (og ligeledes være vanskeligt for klienter at modtage instruktioner) uden at det betyder et ansigtstab for klienten (jf. f.eks. Breumlund & Hansen 2007). En åbenlys irttesættelse af forældrene i ovenstående situation (hvor de ikke kommer til tiden) ville således betyde et ansigtstab for forælderen, der kan være med til at fastholde ham eller hende i en stigmatiseret rolle. Prisen er at kontaktpædagogen risikerer at miste sin rolle som instruktør og opdrager. Han udfordres på sin professionelle integritet, hvilket bl.a. betyder at den anbragte dreng benytter lejligheden til at lægge et pres på de interne regler og på kontaktpædagogen ved at insistere på, at han heller ikke behøver at overholde de institutionelt fastsatte regler for samvær.

I litteraturen er der flere eksempler på analyser med Goffman som teoretisk ramme, der viser klienters modstrategier i forhold til det sociale system (Mik-Meyer & Villadsen 2007). Selvom Goffman betragter f.eks. rammerne på en totalinstitution som overvejende begrænsende og

tilmed ødelæggende for det menneskelige selv, så har han hele tiden blik for menneskers muligheder for at handle strategisk i konkrete situationer og undvige og ændre sociale strukturer. I vores materiale er der flere eksempler på sådanne undvigemanøvrer fra børn og forældres sider³³. Med dette perspektiv åbnes der op for at se forældre og børn som aktive deltagere i den måde hvorpå sociale indsatser udformer sig i den konkrete praksis.

Det uundgåelige svigt?

Som nævnt indledningsvist så indgår beskyttelsen af barnet mod svigt, som en væsentlig legitimerende faktor i begge samarbejdsstrategier:

- I den regel-rammeopfyldende strategi er logikken den, at det er vigtigt med helt faste aftaler i forhold til de pågældende forældre omkring samvær, fordi forældrene ellers vil bryde dem, hvilket betyder at barnet oplever et svigt.
- I den regel-rammeudfordrende strategi er logikken den, at forældrene vil bryde aftaler uanset hvad, og at det derfor gælder om at finde en strategi, hvor det gode forældresamarbejde bevares uanset om aftaler overholdes eller ej. Samtidig rummer denne strategi et selvstændigt formål i forældresamarbejdet, der handler om at etablere en gensidighed, der gør at forældrene er villige til at indgå i samarbejdet, netop fordi pædagogen har udvist en fleksibel adfærd over for forældrene.

Begge strategier rummer nogle dilemmaer. I den regel-rammeefterspørgende strategi er logikken afhængig af, at forældrene overholder de fastlagte aftaler, hvilket vores materiale viser langt fra altid er tilfældet. Den regel-rammeudfordrende strategi rummer en risiko for at både forældre og børn betragter fleksibiliteten, som en regel frem for en undtagelse, hvilket kan være vanskeligt for institutionen at håndtere logistisk, og som kan være i modstrid med anbringelsens overordnede formål. Samtidig kommer denne håndteringsstrategi i konflikt med at det at overholde aftaler om samvær ofte betragtes som en forældrekompetence i sig selv.

*K: (...)det handler også om at de, **de skal bevise**, nogle ting (okay) for at de her unger de, de (ja) kommer retur ik? (mandlig kontaktpædagog).*

I den regel-rammeudfordrende strategi risikerer kravet om at overholde aftaler, som et led i vurderingen af forældrekompetence at blive skjult, hvilket kan betyde, at det bliver vanskeligt for forældre at gennemskue, hvornår de bliver vurderet på hvad.

I lyset af de to ovenstående strategier placerer kontaktpædagogerne sig i endnu et dilemma. De er tvunget til at navigere imellem to alternativer som begge rummer et potentielt svigt af barnet. I

³³ Manglende overholdelse af eller ændring af aftaler i forbindelse med samvær er et eksempel herpå, men også tidligere nævnte hemmelige møder mellem børn og forældre kan ses som eksempler på sådanne modstrategier. Ligeledes kan døgninstitutionspædagogernes måder at håndtere regler udstukket af kommunen ses som modstrategier set i relation til deres egen position i magthierarkiet.

lighed med den førnævnte navigering mellem nærhed og distance i relationen til barnet, befinder pædagogerne sig i en umulig situation, hvor alle alternativer potentielt har negative konsekvenser.

En udfordring til dilemmaet

Ingen af de to strategier stiller spørgsmålstejn ved samværsaftalerne og udfordrer således ikke selve rammen for samværet mellem anbragte børn og deres forældre. Alle kontaktpædagogerne forholder sig til samværsaftalerne, som et vilkår, og der stilles ikke spørgsmålstejn ved om der kunne være mere hensigtsmæssige måder at organisere samværet på. Hvis man ser på tidligere anbragtes erfaringer med aftaler omkring samvær så er noget af det, der efterspørges mere fleksibilitet (Egelund m.fl. 2005). Her er det en tidligere anbragt kvinde, der svarer på spørgsmål om kontakten til forældrene:

'...det bliver måske enormt besværligt for de voksne, hvis det er mere flydende. Men jeg ville da gerne have haft, at det var mere flydende... Jeg kan sagtens se det fra de voksnes side, at de måske synes, det var noget rod. Men det er jo for fanden ikke dem, det handler om. Det er jo barnet, det handler om'. (Tabuka-gruppen 2003:1;)

Man kan hævde, at beslutninger vedr. samvær ikke er kontaktpædagogernes anliggende, og at det ligger uden for deres opgave at gøre indsigelser i forhold til betingelserne for samvær fordi anbringelsesstedet er købt til at udføre en opgave, der er beskrevet af kommunen. Det vil være i overensstemmelse med den betydning, der ligger i leverandørbegrebet og tænkningen bag BUM-modellen. På baggrund af ovenstående tegner der sig imidlertid et mere komplekst billede af samspillet mellem de overordnede beslutninger og rammer for anbringelsen og den konkrete dagligdag med barnet på anbringelsesstedet, som afslører væsentlige dilemmaer. Dilemmaerne viser sig i kontaktpædagogernes fortællinger og beskrives mere eller mindre håndterbare afhængigt af den enkelte pædagog og det konkrete anbringelsesforløb, forældre børn og andre aktører i forbindelse hermed.

I forhold til de enkelte anbringelsesforløb giver de kontaktpædagoger vi har interviewet overordnet udtryk for at have begrænset indflydelse på de beslutninger der træffes vedr. rammerne for anbringelsen (f.eks. samvær, anbringelsessted). Samtidig beretter de om eksempler på såvel indirekte som direkte indflydelse på de beslutninger, der er blevet truffet i de konkrete sager. Indflydelsen udøves indirekte i kraft af den konkrete dagligdags pædagogiske fortolkning og håndtering af de rammer, der er udstukket af kommunen. Den udøves mere direkte i form af at der løbende foretages ændringer i handleplanen på baggrund af den viden kontaktpædagogerne videreformidler til sagsbehandleren i kraft af deres erfaringer i dagligdagen med barnet og forældrene.

Det ser ikke ud til at være en del af døgninstitutionspædagogernes selvforståelse at have indflydelse på mere overordnede beslutninger, endsige agere som socialpolitiske aktører. Det kan handle om at pædagoger på døgninstitutioner tænker og handler ud fra nogle andre logikker end dem der er i spil i den socialpolitiske diskurs og tillægger servicelovens bestemmelser en anden

mening og betydning end den, der tillægges inden for en socialpolitisk diskurs (jf. f.eks. Frørup 2011). Udover de modsatrettede hensyn der kan være forbundet med at vægte og varetage børn, forældre og de kommunale myndigheders interesser i de enkelte anbringelsesforløb, er pædagogisk praksis på døgninstitutioner underlagt nogle modsatrettede rationaler og principper for hvordan socialpædagogiske opgaver skal håndteres. På den ene side tilstræbes en individorienteret tilgang i forsøget på at imødekomme den enkeltes behov og på den anden er arbejdet underlagt helt overordnede samfundsmæssige krav og tendenser i retning af standardisering, ensretning og kvalitetssikring af den serviceydelse anbringelsesstedet skal levere.

Forskningen viser en tendens til at praktikere anvender dekobling som en strategi til at håndtere krydspresituationers modsatrettede krav. Det betyder at der dekobles mellem de politiske krav og rationaler og institutionens praksis og rationaler, så der sker en afgræsning mellem en socialpolitisk diskurs og socialpædagogernes konstruktion af praksis (Frørup 2011: 33ff). Pædagogerne håndterer med andre ord modsatrettede hensyn og dilemmaer forbundet med håndteringen af rammer og vilkår for anbringelsen inden for rammerne af deres egen pædagogiske virksomhed og logik.

I forlængelse af ovenstående kunne man argumentere for, at varetagelsen af anbringelsesforløb for børn og unge i udsatte positioner fordrer en samlet professionel forpligtelse i samarbejdet mellem anbringelsessteder og kommunale myndigheder på grund af de mange dilemmaer, som udspiller sig på forskellig vis i de enkelte sagsforløb. Man kunne ligeledes argumentere for, at en sådan forpligtelse rækker ud over samarbejdet i den enkelte sag. Det skal forstås på den måde, at dilemmaer med mellemrum kunne løftes ud af deres specifikke, unikke kontekst og bringes ind i en mere overordnet tværprofessionel dialog, hvor døgninstitutionspædagogernes erfaringer med den helt konkrete håndtering af forskellige modsatrettede værdier og hensyn i dagligdagen med det anbragte barn og dets forældre må tillægges væsentlig betydning.

En organisatorisk forankret strategi

De to strategier nævnt i forrige afsnit repræsenterer enkeltpædagogers måder at håndtere de praktiske vanskeligheder med tilrettelæggelsen og gennemførelsen af samværet mellem forældre og barn under anbringelsen, eksemplificeret ved individuelle måder at håndtere forældresamarbejdet på. I interviewmaterialet var der også eksempler på, at forældresamarbejdet 'liciteres' til en mere centralt ansat person i organisationen eller på det enkelte anbringelsessted eller afdeling. To af de deltagende døgninstitutioner enten har eller har således haft en (i de pågældende tilfælde, socialrådgiveruddannet) person ansat til bl.a. at varetage kommunikationen mellem anbringelsesstedet og socialforvaltningen og i nogle tilfælde også varetage den primære kontakt til og samarbejde med forældrene. Socialrådgiveren varetager rollen som bindeled mellem døgninstitutionen og kommunen, men også som primær kontakt til forældrene i tilfælde, hvor forældresamarbejdet har været så vanskeligt, at barnets kontaktpædagog har 'smidt håndklædet i ringen'

K: (...)vi har ikke så meget samarbejde med, med [forælderen] fra vores afdeling af (nej) fordi det er, det kan vi ikke det er [forælderen] for, for psykisk ustabil til (...) det er der simpelthen ikke overskud til og fordi der skal være, der skal simpelthen være, vi har næsten en ansat herovre fordi altså [forælderen] bruger utroligt meget tid på samtaler hver, hver gang [forælderen] ringer, hver gang der er noget altså så det er det samarbejde vi har med, med [forælderen] foregår her igennem hovedbygningen her så derfor vil vi så vide hvad der er sket osv. (...)fordi det har været sådan dengang, der hvor det ikke gik igennem hovedbygningen der var, vi har jo 10-11 børn på afdelingen der [barnet og forælderen] brugte (øh) halvdelen af vores tid det kan man godt sige på afdelingen så meget tid blev der brugt (ja) på et barn(...) det, det er fuldstændigt uholdbart(...) også for at, også for det ikke skal slide ned på, på personale og alt ting (kontaktpædagog)

Hvilken betydning skal vi tillægge samværsaftaler, der ikke overholdes?

Håndteringen af det krydspres man som ansat på et anbringelsessted befinder sig i, imellem forventningen om at samværsaftaler overholdes på den ene side og de praktiske og logistiske udfordringer på den anden, hvor dette ikke altid er tilfældet, efterlader lidt af et paradoks. Hvilken betydning skal vi tillægge samværsaftaler, der ikke overholdes? Skal det betragtes som:

- Et vilkår i nogle anbragte børns liv, som de skal lære at leve med og som tildeler anbringelsesstedet en opgave med at hjælpe børnene til at håndtere dette vilkår?
- Et institutionelt problem, hvori der formuleres et krav til anbringelsessteder og kommuner om at tilrette samværet på en sådan måde, at det bliver muligt at gennemføre og skal dette i så fald gennemføres ved hjælp af mere tvang eller mere fleksibilitet?
- Forældrenes ansvar og dermed også deres skyld, når samværet ikke lykkes?
- Som et signal (til forældrene, barnets og omverdenen) om opretholdelsen af forældreskabets symbolske funktion under anbringelsen?

I følgende citat afspejles ovenstående paradoks i kontaktpædagogens beskrivelser af, at samværet på den ene side ikke er noget (umagen) værd, når det ikke overholdes og samtidig rummer en symbolsk værdi for barnet, som en hensigtserklæring fra forælderen til barnet om, at hun gerne vil besøge det:

K: nej det sker sjældent at det bliver den dag så ringer hun fra et eller andet sted så kommer hun lige dagen efter måske (okay) så, så det fylder uhensigtsmæssigt meget i forhold til hvad det egentlig har af værdi for barnet (ja) fordi hun kommer får en kaffe, brummer lidt, siger hej skrider igen altså det er ingenting, det er ikke en skid værd andet end, end et signal om for [barnet] at hun vil gerne besøge det, og det bliver hun ved med at ødelægge (mandlig kontaktpædagog).

På baggrund af ovenstående er det vores indtryk, at der mangler en overordnet principiel stillingtagen til forældreskabets funktion under anbringelse, som både forældre, børn og de

professionelle omkring familien kan orientere sig imod, når der skal 'forhandles om' og gives begrundelser for samværrets tilrettelæggelse og for fastholdelse af og afvigelser af aftaler. Denne manglende overordnede stillingtagen ser ud at efterlade forældre, børn og professionelle i en situation, hvor det er op til enkeltindivider at finde en vej, men uden at have en overordnet ramme at legitimere sine handlinger indenfor. Temaet bliver uddybet i den tværgående analyse, hvor fordelingen af forældrenes versus anbringelsens roller overfor barnet under anbringelsen behandles mere indgående.

7.6 'den tikkende bombe', 'omsorgssugeren', 'panelfræseren' og 'distanceblænderen'

- institutionelle identiteter

I kontaktpædagernes beskrivelser af de anbragte børn optræder forskellige kategoriseringer af børnene. Disse kategoriseringer tilbyder en forklaring på børnenes adfærd og peger samtidig i retning af og tjener som foreskrivende for konkrete handlemåder. I nedenstående tilfælde beskriver pædagogen en dreng, der ved ankomsten til anbringelsesstedet er meget stille, og som anbringelsesstedets personale har en helt særlig kategori for, nemlig *en panelfræser*.

K: (...) første gang hun var her, var hun den der lille, meget stille, forsagte pige (...) en panelfræser, som vi kalder det. Det er en som simpelthen fiser langs panelerne og du ikke lægger mærke til næsten, ikk'.. usynlig.. (...) meget af det vi arbejder med [pigen] med, selvom vi jo egentlig ikke er et behandlingshjem, så... det er... simpelthen krops.. og sparke hende lidt.. så hun kommer bare lidt ud over kanten, ikke. (kvindelig kontaktpædagog)

Som citatet viser, er der ikke tale om en neutralt beskrivende kategori, men en definition af et problem, der skal gøres noget ved og som dermed motiverer til konkret handling, nemlig at få pigen væk fra panelerne og 'ud over kanten'. Kontaktpædagogen beskriver lidt senere i interviewet at årsagen til pigens adfærd er, at hun er omsorgssvigtet og har været vant til at passe sig selv og beskriver, hvordan det at få hende væk fra panelerne bl.a. indebærer at hjælpe hende med at etablere kontakter til jævnaldrene ved konkrete instruktioner og vedvarende pres i form af 'kærlige spark'.

I citatet får vi også at vide, at en sådan opgave falder i kategorien 'en behandlingsopgave', som anbringelsesstedet normalt ikke påtager sig, idet de ikke er et behandlingshjem. Kontaktpædagogens tilslutning til den institutionelle subjektposition 'vi' signalerer, at kontaktpædagogen ikke oplever at være alene om at definere, at der er tale om en opgave. Der er altså ikke tale om at den enkelte kontaktpædagog retfærdiggør sine egne handlinger ud fra en individuel moralsk eller fagligt defineret forpligtelse. Dersom opgaven ikke er legitimeret af den velfærdsinstitutionelle sammenhæng den defineres i, må der i stedet være tale om en opgave, der giver mening at tale om og handle i forhold til inden for det faglige eller kollegiale fællesskab, der er blandt de ansatte på det konkrete anbringelsessted. Ved at definere opgaven, som uden for den

givne velfærdsopgave det pågældende anbringelsessted varetager, opstår der imidlertid et legitimeringsproblem/forklaringsproblem, idet den konkrete varetagelse af en funktion og opgave over for drengen får karakter af en ikke-opgave.

I de følgende to citater bliver vi præsenteret for *omsorgssugeren* og *distanceblænderen*, som er yderligere to eksempler på kategorier af børn, der optræder i kontaktpædagogens beskrivelser. I første tilfælde indebærer kategoriseringen en konstatering af, at uanset hvor meget omsorg pigen får, så vil det aldrig være nok, og i det andet tilfælde beskrives distanceblænderen som en, der ser ud til at fungere bedre end han gør:

*K: (...) hun er **virkelig** en omsorgssuger som er, altså hun, hun er umættelig i omsorg fordi hun har et kæmpe stort hul i sig, der bare ikke kan få nok altså selvom hun får og får og får om det så er af far eller mig eller andre på [anbringelsesstedet] (...) det er sygeligt den måde hun, hun, og det har været vores fokuspunkt her det sidste halve års tid det der med, snak med hende hvad det er med at få opmærksomhed, omsorg (mandlig kontaktpædagog)*

K: (...) han er sådan lidt en distanceblænder, man tror at han er meget bedre, end han i virkeligheden er (kvindelig kontaktpædagog)

Bestemte problemdefinitioner og kategoriseringer udpeger altid nogle tænke- og handlemuligheder som sandsynlige og andre som usandsynlige. F.eks. kunne man i tilfældet med omsorgssugeren få vanskeligt ved at tale om, hvordan omsorgen for barnet helt konkret skal forvaltes, hvis det forholder sig sådan, at hun ikke kan få omsorg nok. I tilfældet med distanceblænderen er det nærliggende at komme til at fastholde et syn på barnet, som altid værende dårligere fungerende end han ser ud til og på den måde komme til at lede efter tegn på, at det forholder sig sådan. På den måde er der en risiko for at komme til at overse konkrete tegn på positiv udvikling. Der er dog tale om spekulationer fra vores side, og det har ikke i vores interviewmateriale været muligt at forfølge spørgsmålet om, hvilke konsekvenser disse kategoriseringer helt konkret har for børnene.

At der forekommer kategoriseringer af problemtyper og personer i institutionelle sammenhænge er ikke i sig selv en overraskelse opdagelse. Fænomenet er bl.a. beskrevet af Goffman, som i sine observationer tilbage i 50'erne på amerikanske hospitaler beskriver, hvordan målet i disse såkaldte totale institutioner³⁴ er at få beboerne til at opføre sig sådan, at de kan håndteres inden for

34 Totale institutioner defineres af Goffman som et sted, hvor et større antal mennesker i samme situation bor og arbejder, er afskåret fra det omliggende samfund, og lever et lukket og formelt administreret liv. Udover det psykiatriske hospital, som er genstand for Goffmans studier, nævner han selv fængslet, som det tydeligste eksempel på en total institution. Livet på totalinstitutioner adskiller sig bl.a. fra det omgivende samfund ved, at der for de fleste menneskers vedkommende er en fysisk opdeling mellem de steder, hvor man sover, arbejder og bruger sin fritid, hvilket ikke er tilfældet på en totalinstitution (Goffman 1961/1991:11). I sine analyser skaber Goffman en såkaldt idealtypisk totalinstitution og gør selv opmærksom på, at man ikke vil kunne finde institutioner, som har alle

institutionens rammer. For at dette kan lade sig gøre må både ønskværdig og uønskværdig adfærd defineres som noget, der kan håndteres inden for rammerne af den givne velfærdsinstitutionelle sammenhæng. Egelund & Frydensbjerg (2011) tilføjer i forbindelse med deres studier på danske døgninstitutioner at kategoriseringer af de anbragte børn og unge i et Goffmansk perspektiv, kan ses som et middel til at opretholde en social distance, og et stereotyp syn på dem, der retfærdiggør den måde de behandles på (Egelund & Frydensbjerg 2011:210-14; Goffman 1961/1991:87).

Kategoriseringer i en velfærdsinstitutionel kontekst udgør grundlaget og argumentationen for en konkret vurdering og dermed for iværksættelsen af en bestemt handling. Et vigtigt bidrag fra Goffman i denne forbindelse er at de kategorier, der skabes ikke er 'moralsk neutrale'. Der er altså ikke tale om kategorier, som den enkelte pædagog skaber frit. Kategorier vil altid være indlejret i og modsvare samfundsskabte kategorier for normalitet og afvigelse. Sagt med andre ord så skal de fortællinger, vi skaber om os selv og andre give mening i vores fællesskabs forståelse af, hvem og hvad individer kan være. Hvis det ikke er tilfældet har vi et stykke forklaringsarbejde foran os. (Gubrium & Holstein 2001:6-9). Såvel kontaktpædagoger, forældre, børn og sagsbehandlere må altså hele tiden udtrykke sig på en måde, hvor det der bliver sagt, formodes at give mening inden for den givne kontekst. Den måde kontaktpædagogerne definerer og kategoriserer de anbragte børn på kan på den måde tages, som et udtryk for deres orientering mod institutionelle sandheder og strukturer, der er med til at give mulighedsbetingelserne for interaktionen med barnet.

De kategorier, der skabes i velfærdsinstitutionelle sammenhænge og som betegner børn og unge med en adfærd, der på en eller anden måde afviger fra det vi anser for normale kalder Gubrium og Holstein (2001) for bekymrende identiteter. Gubrium og Holstein trækker i den forbindelse på Goffmans observationer på totalinstitutioner (Goffman 1961/1991). Der findes mange forskellige typer af professioner, institutioner og organisationer, der har til opgave at arbejde med bekymrende identiteter hos anbragte børn og unge. For at anbringelsesstedet skal kunne arbejde med sådanne bekymrende identiteter sker der en fortolkning og oversættelse af bekymrende identiteter til en institutionel kategori, som man inden for den pågældende institutionelle ramme ser sig i stand til at arbejde konstruktivt med. Sådanne institutionelle identiteter fungerer som modeller eller skabeloner, som tages i anvendelse når bekymrende identiteter skal tilpasses eller ændres inden for rammerne af forskellige bekymringsinstitutioner³⁵. Modsigelser, nuancer, kaos

ovennævnte træk, men at totale institutioner på forskellige måder kan fremvise nogle af de karakteristiske træk, han fremhæver (Jacobsen & Kristiansen 2002:122). Selvom Goffmans analyser på mange måder er et produkt af en anden tid, så er mange af hans pointer stadig relevante at diskutere i dag. Flere danske forskere har da også brugt Goffman iagttagelser af livet i en totalinstitution. i forbindelse med analyser af børn og unges hverdagsliv på døgninstitutioner (Egelund & Jakobsen 2009; Stokholm 2009; Egelund & Frydensbjerg 2011).

35 Lignende processer er beskrevet i relationer mellem myndighedssagsbehandlere og deres klienter, hvor klienters problemer kategoriseres, så de passer til de handlemuligheder velfærdsinstitutionerne råder over, og hvor menneskelige problemer 'oversættes' til systemsprog (Mik-Meyer & Järvinen 2003:10).

og flertydigheder fra det levede liv transformeres til forståelige, handlingsrettede, håndterbare, institutionelle identiteter (Espersen 2010; Gubrium & Holstein 2001:9ff;)

Selvom kategoriseringen således er en integreret del af menneskelig og professionel praksis, så har de også konsekvenser. I et interaktionistisk perspektiv på identitet har de fortællinger og kategoriseringer andre mennesker skaber om os, afgørende betydning for, hvordan vi opfatter os selv og, hvordan vi efterfølgende agerer i forhold til vores egen identitetsopfattelse. Hvor problemkategorier på den ene side er nødvendige i argumentationen for og legitimeringen af valg og handlinger, så kan de også virke begrænsende, stemplende, fastholdende og potentielt nedbrydende over for individets selvopfattelse.

Denne dobbelthed giver anledning til, at kontaktpædagogerne havner i endnu en klemme: På den ene side må pædagogerne operere med særlige institutionelle kategorier, der legitimerer den måde de handler på, som kan fungere som en fælles problemdefinition som anbringelsesstedets personale kan navigere ud fra i hverdagen med det anbragte barn. På den anden side indebærer kategoriseringen en risiko for, at personalet låser sig fast i bestemte måder at opfatte barnet på, som potentielt er selvforstærkende og med til at fastholde barnet i et negativt selvbillede. I nedenstående citat beskriver kontaktpædagogen, hvordan det at få skrevet barnet ind i kategorien som 'en tikkende bombe', tjener som en fælles reference for de pædagoger, der kender drengen godt, og at den tjener som et fælles afsæt for handling. Samtidig fremgår det, at der i kølvandet på definitionen af denne problemidentitet følger et lige så stort arbejde med at '*definere barnet ud af kategorien*' igen, dvs. ændre synet på barnet, når der først er etableret en bestemt problemkategori:

(...) vi [har] brugt meget tid på at beskrive [drengen] som en tikkende bombe og så efterfølgende prøvet at få ham defineret ud af at se ham sådan (mm) men det har altid været sådan hvor, hvor man når vi kender ham godt, os der kender ham godt...vi kan se på ham...i dag eller i morgen der springer han i luften (...), vi har jo selvfølgelig nogle strategier for hvad [drengen] skal gøre når han bliver sur... altså starten der var det, han skulle bare bæres på værelset og så skulle han være der til han var okay, nu er det så, altså provokationen i at han selv skal gå på værelset og så skal han gå på værelset uden at smadrer noget eller nogen...og nu skal han bare tage imod voksnes anvisninger når det er han skal gå på værelset...og det, det kan han godt finde ud af at øve sig på, stadigvæk (mandlig kontaktpædagog)

Som nævnt er kategoriseringer et udtryk for gældende opfattelser af normalitet og afvigelse inden for den konkrete kontekst. At der er tale om sådanne kategoriseringer ud fra et normalitetsbegreb vidner det næste citat om. Kontaktpædagogen reflekterer i sine beskrivelser af sit kontaktbarn over forskellen på det typiske børnehjemsbarn og det atypiske børnehjemsbarn, som er den kategori han definerer pigen som tilhørende:

K: (...) man kan slet ikke se.. nej du kan ikke se på nogen, at de er anbragt.. jo det kan man godt på nogen (mhm), men altså sådan. .også den måde, når hun.. hun taler på og.. hun har et meget ordentligt sprog og sådan noget. Fordi mange her de har den der med 'Fuck' og 'Luder' og sådan noget ikk' (...) hun adskiller sig i det hele taget fra både dem der tvangsfjernede og dem som ikke er. Jamen hun adskiller sig ved.. ved ikke at være så.. grim i sproget og fordømmende overfor os voksne, og det hele er bare noget lort og noget fuck, og sprog og.. jamen hendes væremåde og sådan. Det er svært at forklare, man skal sådan opleve det (...) hun virker bare så normal. Hvor man godt kan se på nogen af vores andre børn.. hvor man godt kan forstå hvorfor han eller hun er her. (ok) Det er .. det er tydeligt at se hvorfor der her og sådan ikk'(mandlig kontaktpædagog)

8. Tværgående temaer

Parallelt med og i forlængelse af analyserne af interviewene med de tre informantgrupper har vi formuleret en række hypoteser/modhypoteser og spørgsmål, som er blevet forfulgt på tværs af interviewene med de tre informantgrupper. Formålet har været at bringe de tre informantperspektiver i spil med hinanden og på den måde få en mere nuanceret forståelse af allerede behandlede temaer, samt at bruge denne fremgangsmåde til at opdage eventuelle nye temaer.

8.1 Forældrenes roller og funktioner over for barnet under anbringelsen

I analysen af interviewene fra de tre informantgrupper rejste spørgsmålet om forældrenes funktioner og roller under barnets anbringelse sig forholdsvis hurtigt. Der tegnede sig et noget diffust billede, og på den baggrund opstillede vi følgende hypotese og modhypotese:

- Når et barn er anbragt uden for hjemmet uden forældrenes samtykke reduceres og udtømmes forældrenes funktioner og roller over for barnet.
- Når et barn anbringes uden for hjemmet uden forældresamtykke bliver forældrens rolle mere central/ indtræder forældrene i flere centrale roller og funktioner over for barnet.

Med henblik på at forfølge denne hypotese på tværs af interviewene har vi bl.a. sammenlignet de tre informantgruppers udsagn om, hvad der forventes af forældrene under anbringelsen, hvad forældrene rent faktisk påtager sig af opgaver i forhold til børnene, hvilke opgaver de gerne vil have, men udtrykker sorg, vrede eller beklagelse over ikke at kunne (få lov til) eller have mulighed for at opfylde. Derudover har vi inddraget kontaktpædagogernes udsagn vedr. forældrenes forholdemåde og adfærd over for børnene under samvær i hjemmet eller på besøg på institutionen og ved andre former for kontakt (f.eks. telefonsamtaler mellem barnet og forældrene). Det drejer sig om kontaktpersonens konkrete og direkte udtrykte forventninger eller de forventninger, der kommer til udtryk mere indirekte i form kontaktpædagogernes forskellige reaktioner på forældrenes måder at agere forældre på, hvilket er med til at give et billede af de forventningsstrukturer forældrene bliver mødt af på anbringelsesstedet. Derudover inddrages udsagn vedr. de roller og funktioner, der varetages af kontaktpædagoger og andre professionelle på anbringelsesstedet for at kunne skabe et billede af samspillet mellem de roller og funktioner, der foretages og forventes foretaget af henholdsvis forældre og kontaktpædagoger. Børnenes udsagn inddrages ligeledes i forhold til deres beretninger om forældre og pædagogers roller og funktioner i deres liv.

Vi leder med andre ord efter hvilke roller, der kan fremanalyses på baggrund af interviewmaterialet og dermed kan anses som tilgængelige for henholdsvis institutionspersonale og forældre at indtræde i overfor barnet under anbringelsen.

8.1.1 Koordinering af samvær mv. – kontinuitet i forhold til aftaler

Som vi allerede har set er et af vilkårene ved en institutionsanbringelse en omskiftelig hverdag med skiftende personale, som f.eks. kan betyde, at der kan opstå vanskeligheder med at sikre kontinuitet i forhold til aftaler. Det gælder bl.a. aftaler om samvær, hvor der er eksempler på, at ansvaret for koordineringen i sidste ende lander hos forældrene. Det gælder f.eks., hvis der er afvigelser i samværsaftalerne på grund af særlige arrangementer, som barnet skal deltage i (f.eks. i forbindelse med familiebesøg eller sportsarrangementer). Samvær og særlige aftaler foregår ofte i weekenderne, hvor vikardækningen er størst og vikarer kender ikke altid til alle aftaler. Et af de interviewede børn giver udtryk for, at han (da han blev anbragt) troede det ville være en lettelse for moderen, at hun ikke længere skulle varetage koordineringen af samvær i weekenderne. Dette planlægnings og koordineringsarbejde er i forvejen vanskeliggjort af forældrenes skilsmisse, barnets store familie og et stort netværk af venner og bekendte til familien, som moderen lægger meget vægt på, at barnet bibeholder kontakten med:

*(...) jeg tænkte det kunne være en fordel for min mor, fordi så skulle hun ikke gå med det hele tiden, men, øm (...) hun går alligevel hele tiden med det fordi at kommunen (...) de tænker bare nå nu, nu, øh, finder vi ud af nu skal hun hjem til den person og den person og den person og, øm, så må [anbringelsesstedet] finde ud af hvad, øh, hvordan, hvordan hun skal komme derop og så tænker [anbringelsesstedet] åbenbart, eller det tror jeg de gør, fordi at **der sker i hvert fald aldrig noget**, så må hun selv finde ud af hvordan hun skal komme derop. Så ved jeg heller ikke noget og så er der ikke nogle der ved noget så der er faktisk der er og min mor kommer alligevel ind i det fordi at folk ringer til hende og spørg om, om hun, om jeg ikke kommer nogen steder hen og.. og hvis jeg ikke gør - hvorfor jeg ikke gør og hvordan jeg har det hvad, hvad at jeg skal bruge af hvad jeg har brug for julegaver og sådan noget og så altså min mor er stadig meget inde i det (...) **og hvis hun ikke var der** så have jeg fået et.. nervesammenbrud eller sådan noget og der også nogle gange, der var faktisk en gang hvor jeg hvor toget, øm, ikke kom, der var jeg også ved at få et nervesammenbrud, jeg kan ikke ting når, når, når ting ikke virker så kan jeg bare ikke, det kan jeg simpelthen ikke tage så bliver jeg sådan usikker og nervøs og det gør alle jo men jeg bliver bare **virkelig** meget (...) (børneinterview)*

I interviewet med den pågældende mor fremstår hun tydeligt presset, hvilket hun under interviewet også flere gange siger, at hun er. Hun har bl.a. to mobiltelefoner med, som begge er tændt. Hendes begrundelse herfor er, at hvis den ene går i stykker, så har hun den anden som backup, hvis nogen fra kommunen, anbringelsesstedet eller barnet skulle ringe. Mor nævner i forbindelse med sin beretning om, hvordan hun koordinerer besøgene hos familiemedlemmer og venner, at en af de pædagogiske målsætninger på anbringelsesstedet er, at drengen skal tage mere ansvar:

F: (...) så siger de til [barnet] (...) at nu skal du også tage ansvar for lektier ansvar for at komme op om morgen (mm) ansvar for at komme til tiden i skolen ansvar for og, og have (mm) bøgerne med hjem fordi han bliver ved med...Jeg fik det skrevet ind i handleplanen i sommers at han skal have relevante telefonnumre med når han skal

noget steder hen, mm, han bliver jo gang på gang sendt af sted (...) han ringer jo til mig om jeg ikke komme ned og sender ham af sted (...) (forældreinterview)

Af interviewet fremgår det, at moderen kobler det med at anbringelsesstedet har en målsætning om at drenge skal tage mere ansvar samtidig med, at det er vigtigt, at han har de relevante telefonnumre, når han skal af sted, så han kan ringe til moderen, hvis noget går galt. Der er noget der tyder på, at der er en uoverensstemmelse mellem forældre, barn og anbringelsessted om, hvad barnet kan og skal tage ansvar for, og hvilke betingelser der skal gælde for at dette ansvar kan varetages.

Kontaktpædagogen taler ligesom moderen i ovenstående case ind i fortællingen om, at drengen skal lære at tage noget mere ansvar. Han fortæller, at drengen i nogle situationer er moden, men umoden i andre, og at det er problematisk set i lyset af, at han snart skal på efterskole, hvor der ikke er det samme antal voksne til at tage sig af børnene som der er på anbringelsesstedet:

K: jamen, øm, han er en dreng som, øm, som er moden, og altså han er moden med mange af tingene men så er han umoden på andre ting altså ved at, at tage ansvar for ting altså det, det er han meget umoden i, hhhmm, det kan han ikke rigtig eller vil ikke, det er et eller andet (...) han vil gerne have at vi skal påtage alt ansvar for, for hvad han gør (...) da, da er han meget sådan i 4-5 års alderen fordi da, da skal vi, der skal vi helst have styr på alt hvad han sådan foretager sig, hvornår han skal gå i seng og hvornår han skal gå i bad og hvornår han skal cykle til fodbold og alt sådan nogle ting der, det, det er han sådan, det, det er det vi kæmper mest med og arbejder mest med, det er også selv det han arbejder med at han selv skal tage ansvar for ting, at han selv skal begynde at lære noget ansvar, jeg har også fortalt ham når han kommer på efterskole så er, så er der ikke 3 voksne til 10 børn men måske 2 voksne til 80 børn (mm) og der kan man ikke sådan lægge beslag på en voksen sådan hele tiden (nej) og så, det øver han sig på (kontaktpædagoginterview)

På den ene side kan moderens måde at udfylde sin rolle på, ved at stille sig til rådighed pr. telefon, og det at hun kommer ned til busstoppestedet og sender sønnen af sted ses som en omsorgsfuld handling overfor en dreng, som i interviewsituationen giver udtryk for at være meget utryk i situationer, hvor 'ting ikke virker'. Det kan ses som et udtryk for, at der ikke er overensstemmelse mellem det ansvar moderen mener drengen kan og bør påtage sig, og det ansvar anbringelsesstedet mener at drengen kan og bør påtage sig. Af citatet fra interviewet med kontaktpædagogen fremgår det, at det er en pædagogisk målsætning, at drengen lærer at tage et større ansvar i forskellige situationer, f.eks. når han færdes på egen hånd. I sin legitimering af det pædagogiske mål orienterer han sig imod det vilkår, at drengen ikke skal blive boende på anbringelsesstedet og dermed nødvendigvis må lære at klare sig uden hjælp fra en voksen. I det perspektiv kan moderens handlinger ses som kontraindicerende for den pædagogiske målsætning.

Det er et af de steder, hvor vi har taget os selv i at tænke at her må socialforvaltningen sidde inde med en version af historien, der kan bedømme, hvorvidt det faktisk er rimeligt, at drengen skal stå

med så stort et ansvar selv. Det interessante er imidlertid, at det overordnede ansvar for koordineringen af samvær lander hos moderen og barnet. Det er i realiteten en meget presset mor, der påtager sig et ansvar for at koordinere samvær og samle op på aftaler, der ikke går som de skal. Det er ikke et ansvar, der formelt er pålagt hende, og vi kan ikke ud af vores materiale se om der er taget stilling til om det er et ansvar hun magter, eller hvilke konsekvenser det har for drengens anbringelsesforløb eller for anbringelsesstedets mulighed for at arbejde med den pædagogiske målsætning overfor barnet.

8.1.2 Håndtering af konfliktsituationer med barnet

I en af casene tildeles en forælder en central rolle i forbindelse med håndteringen af konflikter med barnet på anbringelsesstedet. Således fortæller en kontaktpædagog, at anbringelsesstedet ved optræk til konflikter ringer hjem til barnets mor. Moderen taler herefter med pigen i telefonen og på den måde dæmpes en optrappende konflikt med barnet. Af interviewene er der ikke noget, der tyder på, at der er tale om en formaliseret aftale om at den pågældende forælder træder til i sådanne situationer:

K: (...) i de der konfliktsituationer hvor hun er helt oppe og køre ik'os', der ville man normalt måske sige, øh, ej du skal ikke ringe hjem til forældrene nu for du er helt oppe og køre ik'os' men det gør vi faktisk rigtig tit ik'os', jamen og siger har du brug for lige at og, øh, snakke med din mor ik'os', øh, og så, øh på den måde så kan [moderen] faktisk sidde (...) og være med til at og, øh, hvad skal man sige og dæmpe en konflikt herude ik'os' (kontaktpædagoginterview)

Selvom der ikke er tale om en formaliseret aftale, så stilles der ikke spørgsmålstegn ved denne fremgangsmåde, hverken fra forældrenes eller kontaktpædagogens side. Det, der imidlertid fremhæves som væsentligt i forældrenes perspektiv er, at de godt er klar over at de bidrager til at håndtere en situation med barnet, som kan have betydning i forhold til vurderingen af deres forældrekompetence. For dem bliver det derfor vigtigt at få dokumentation for, at de har bidraget i den konkrete hverdagssituation og udfyldt en rolle overfor barnet. Det handler ikke om den umiddelbare anerkendelse fra institutionspersonalets side, hvilket fremgår af følgende udtalelse fra den pågældende forælder:

F: (...) det nytter ikke noget bare at sige det til mig, så må jeg havde det sort på hvidt (...) når hun går amok deroppe, jamen når hun skal stoppes i at gå amok, så skal hun da ringe hjem til sin mor eller sin far (ja) for ellers stopper hun da ikke og det har jeg sagt alle de gange der har været de konflikter der, så må de godt skrive det ned hvem der har løst de konflikter for dem (forældreinterview)

Samtidig med at forælderen gerne vil træde til i disse situationer, så er der altså en bevidsthed omkring dokumentation af forhold, der kunne tænkes at bidrage til en positiv beskrivelse af dem som forældre. På den måde bliver rollen som forældre præget af at skulle bevise noget – ikke overfor barnet og heller ikke primært overfor det pædagogiske personale på døgninstitutionen,

men overfor parter, der befinder sig eksternt i forhold til relationen mellem forælderen, barnet og anbringelsesstedets personale, nemlig sagsbehandleren på kommunen og Børn- og ungeudvalget.

Eksemplet illustrerer anerkendelsens relationelle karakter. For at positive tilkendegivelser skal opleves som anerkendelse, er det vigtigt, at den der anerkender har en position, der gør det muligt at give anerkendelse på de områder og inden for den konkrete kontekst anerkendelsen søges i. For denne forældre kan anerkendelsen altså ikke hentes hos det pædagogiske personale, idet de ikke er i en position, der berettiger til at give den form for anerkendelse den pågældende forældre søger.

8.1.3 Tøjkøb, mad, frisøraftaler, tandlæge, læge mv.

I materialet er der både eksempler på forældre, der får udbetalt tøjpenge og varetager tøj køb sammen med barnet og eksempler på at kontaktpædagogen eller en af de andre pædagoger på anbringelsesstedet køber tøj sammen med barnet. Det har ikke med afsæt i det tilgængelige datamateriale været muligt at se, hvorvidt der er et mønster i fordelingen af sådanne praktiske opgaver imellem forældre og institution. I et af casene fremgår det af interviewet med kontaktpædagogen, at institutionen har valgt at varetage tøjindkøbet, som konsekvens af at det har vist sig at forældrene ikke formåede at administrere tøjpengene:

K: jamen det har de lidt afskrevet sig (ja?) fordi, når man skal ud og købe tøj så skal de selv lægge penge ud (okay) og det, det kan de ikke (nej) og, jeg vil ikke sende dem mine penge med ud i byen, det har vi prøvet og det var ikke nogen succes (nej) så bliver der købt alt muligt andet for pengene og vi har jo nogle budgetter, som er tøjpenge og kostpenge og (mm) så og vi, det er jo min opgave og sørge for at [barnet] har det tøj han skal have (...) og det er ikke fordi der er noget ondt i det (nej) men så får de bare lige lyst til den hotdog og (mm) den film og ja, så er de penge gået (...) så på den måde har de ikke indflydelse på hans tøjindkøb, jeg har sagt til dem, det må de rigtig gerne have, de kan bare gå ud og købe det og så komme med bonerne, så skal jeg sørge for de får pengene, men det sker jo ikke (...) Jeg tror heller ikke de har noget ønske om at købe tøj (...) de har det bedst med at, de bare udsteder ordren, så gør vi det (kontaktpædagoginterview)

I citatet får kontaktpædagogen balanceret hensynet til, at pengene skal bruges på barnet med hensynet til at forældrene gerne vil have noget at skulle have sagt med at give forældrene rollen som dem, der udsteder en ordre, som institutionspersonalet følger. Selvom hun ikke er tryk ved at give forældrene rollen, som dem der skal administrere pengene, så tildeler hun dem rollen som dem, der siger til. På den måde fratages forældrene ikke hele ansvaret, ligesom kontaktpædagogen undgår at havne i en klemme, hvor hun risikerer ikke at kunne overholde de institutionelle krav til dokumentation mv.

I interviewet med forælderen er begrundelsen imidlertid at vedkommendes arbejde gør, at der ikke er tid til at varetage tøjindkøb sammen med barnet. I stedet ringer forældrene til institutionen, når de mener, at barnet trænger til nyt tøj eller til at blive klippet. Om det at

forælderen fremhæver manglende tid på grund af fuldtidsarbejde, som begrundelse for at de ikke selv varetager tøj køb sammen med barnet skyldes, at baggrunden for anbringelsesstedets beslutning om tøj køb ikke er tydelig for forælderen eller om det skyldes at vedkommende i interviewsituationen ikke ønsker at fortælle om denne begrundelse for ikke at tabe ansigt eller stille sig selv i et dårligt lys over for interviewerens er ikke muligt at afgøre. Ser man på barnets perspektiv (i samme case) så er ansvarsfordelingen delt ud på kontaktperson, forældre og barnet selv i et samspil:

B: (...) altså, det er jo ens mor og far der mange gange spørger om man ikke kan blive klippet, altså, men så er det også mig selv der gør det, og så er det kontaktpædagogen der tager med ud (Børneinterview).

I materialet er der flere eksempler på forældre, der påtager sig rollen, som dem der ringer til institutionen og minder dem om at det er tid til nyt tøj eller at barnet trænger til at blive klippet (i de tilfælde, hvor det ikke er forældrenes egen opgave at sørge for dette). Det gælder i særlig grad for de forældre, der fortæller om, at en medvirkende årsag til anbringelsen er, at de som forældre f.eks. ikke har sørget for passende (alderssvarende og rent) tøj til barnet. Her påtager forældrene sig rollen som dem der holder øje med, at anbringelsesstedet sørger for at opfylde de behov hos barnet, som indgik i begrundelsen for anbringelsen. For disse forældre ser det ud til at være særligt vigtigt i forhold til deres oplevelse af anbringelsen som meningsfuld, at de kan se at anbringelsesstedet formår at give barnet det de ikke selv formåede - og at de kan se ændringer i overensstemmelse med målene i handleplanen (f.eks. at barnet taber sig³⁶). Det er samtidig også en del af institutionernes egen selvforståelse, at de kan (og måske også skal leve op til en forventning om at skulle kunne) tilbyde de ting, som barnet ikke får hjemme hos forældrene:

K: (...) De [børnene] laver nogle gode ting, kommer nogle gode ture, får noget godt at spise, de får nyt tøj, altså alle de basale ting som ikke var i orden derhjemme, de er i orden her (kontaktpædagoginterview)

Omvendt er der også et eksempel på, at det er institutionen, der påtager sig den 'påmindende' (eller 'opdragende') rolle i de tilfælde eller situationer, hvor forældrene har børnene hjemme på samvær:

K: (...) vores samarbejde, det er at, at hun sikrer sig at [drengen] får børstet sine tænder ordentligt, at han får købt noget tøj og øh.. selvfølgelig hvordan han har det også selvfølgelig, sådan primært ikke også. Så også ellers mange af de der.. de der praktiske ting (...) (kontaktpædagoginterview)

Alt i alt tegner der sig et billede af, at forældre reelt tager del i tøj køb og andre aktiviteter af lignende karakter sammen med barnet, og at flere forældre orienterer sig imod disse praktiske

36 I tre af casene beskrives overvægt hos barnet, som en del af problemstillingen.

gøremål, som en del af deres forældrerolle, selvom barnet er anbragt. Vi har ikke kunnet se i interviewmaterialet, hvorvidt der formelt³⁷ er taget stilling til denne rollefordeling, men det er vores indtryk, at det er op til det konkrete samarbejde mellem anbringelsesstedet og den pågældende forælder og nogle gange den enkelte kontaktpædagog og den pågældende forældre.

Selvom der ikke er tale om en formel rolletildeling, så er der eksempler på kontaktpædagoger, som inddrager forældrene, som en væsentlig ressource i hverdagen. Et eksempel er moderen, der blev inddraget i forbindelse med optræk til konflikter med barnet på anbringelsesstedet. I et andet eksempel fortæller en kontaktpædagog om, hvordan det at købe tøj, lave lektier med barnet osv. kan bruges til at give forældrene en rolle og samtidig aflaste anbringelsesstedet:

K: (...) [barnets far] får anerkendelsen af, at jeg har bedt ham om det ikk', fordi det er en hjælp for os (...) og det bliver han glad for (...) jamen fint, så må du tage ansvaret for at hun har lavet sin tysk i dag? Ikk', det er jo så altså, i stedet for at kaste det hele fra sig ikk' (mhm) vi skal jo ikke fratage dem alt (nej), hun er også lige blevet konfirmeret (mhm), hvor jeg aftalte med [pigens] mor at, jamen der var hun ude med [pigen] og købe tøj ikk' (ja), for hvorfor skulle jeg.. jo.. jeg kunne da sagtens gøre det, det er da super hyggeligt, men hvis hun også gerne vil gøre det med mor (...) jeg har først spurgt hende [pigen] 'Hvad så, nu skal du ud og have en masse andendagstøj og sådan noget, hvem vil du gerne have med? Kunne du forestille dig at...' og så foreslår jeg: 'Mor, en dag hvor du er hjemme?' (ja) og det kunne det godt være. Og så ringede jeg til mor og sagde, det kunne være dejligt hvis du vil, og hun bliver jo næsten grænsen til taknemmelig ikk' (kontaktpædagoginterview)

I citatet fremlægges inddragelsen af forældrene i forhold til konkrete dagligdags aktiviteter med barnet både som en form for gestus, der har en symbolsk værdi (i form af anerkendelse af forældrene – de bliver glade og taknemmelige over at blive spurgt og inddraget) og som havene en praktisk værdi (det er en hjælp for anbringelsesstedet). Samtidig bliver det tydeligt, at det pædagogiske personale på institutionen har stor magt, når det handler om at bestemme, hvilken rolle forældrene skal spille i børnenes daglige liv. I citatet fremstilles moderens reaktion over at blive inddraget som taknemmelighed, og i den måde det fremlægges på virker pædagogen overrasket over, at moderen reagerer på denne måde. Pædagogen reflekterer dermed ikke umiddelbart sin egen magtposition ind i den måde inddragelsen af forældrene sker på, selvom der reelt er tale om at pædagogerne i denne undersøgelse i vid udstrækning gennem deres tildeling af forskellige opgaver til forældrene, har magten til at definere den arena, hvori forældrene kan udfolde forældrerollen overfor barnet under anbringelsen. Når vi tillader os at tolke på denne måde, skal det ses i lyset af, at vi tidligere har været inde på at det pædagogiske personale generelt gør meget ud af at positionere sig væk fra at have besluttende magt vedr. forhold der angår anbringelsen.

37 I vores forståelse, som handler om hvorvidt der i anbringelsens formål og handleplanen er taget stilling til dette.

Flere forældre fortæller om, at de enten har tilbudt eller ville være parate til at tilbyde varetagelsen af forskellige praktiske opgaver, f.eks. at køre barnet til lægen. Derudover er der flere forældre, der er meget opmærksomme på, hvordan der ser ud på barnets værelse (om der er ryddet op, rent og pænt, hyggeligt mv.) og som har bidraget til at gøre rent eller indrette barnets værelse eller på anden vis handlet i forhold til ting de ikke synes levede op til deres forventninger. Der er også et eksempel på en forælder, som har kørt ud med madpakke til sit barn på skolen et par gange om ugen:

(...) man kan ikke finde ud af, at pakke en ordentlig madpakke til ham. Vi har givet ham en madkasse med, men det bliver alligevel pakket i en pose, som bare [klapper hænderne sammen for signalere 'presset flad'], så der er ikke nogen der gider kigge på den faktisk, så øh.. nej. Så selvom jeg ikke må, så kører jeg ned med madpakke til ham, et par gange om ugen (forældreinterview)

Den pågældende forælder ved godt, at det egentlig er noget hun skal have lov til at gøre, men vælger at bryde reglerne ved at gøre det alligevel. Som tidligere nævnt strider en forælders rengøring af barnets værelse i det konkrete tilfælde imod et selvstændigt pædagogisk mål på anbringelsesstedet, hvor barnet selv skal rydde op og gøre rent på værelset. Det fremgår imidlertid ikke om der har været overvejelser om, hvorvidt forælderen kunne inddrages på en måde så det pædagogiske mål stadig kunne opfyldes. Vi ved selvfølgelig ikke om muligheden har været vendt og er blevet afvist af forskellige årsager. Hvis det er tilfældet er disse overvejelser ikke kommet frem i interviewene.

At det ikke altid er klart for forældrene om de krav de stiller og de opgaver de påtager sig er legitime, understreges af følgende udsagn fra en forælder, som oplever at institutionspersonalet reagerer negativt på de krav, de som forældre stiller til anbringelsesstedet. De forestiller sig at institutionspersonalet, særligt i starten af anbringelsen, må have tænkt at forældrene overskred nogle grænser for, hvad man kan tillade sig at kræve som forældre til et anbragt barn:

(...) Sådan nogle ting, som de syntes du ved, i starten, 'Hvad bilder de sig ind'. Det har jo ikke noget at gøre med, hvad vi bilder os ind, vi vil bare gerne have vores barn det bedste (...) (forældreinterview).

8.1.4 Den institutionaliserede forældrerolle

Nogle rolleforventninger bliver synlige der, hvor de ikke opfyldes eller håndteres på en (fra institutionspersonalets perspektiv) problematisk måde. I materialet er der flere eksempler på at forældrene træder ved siden af det, der forventes af dem. Bl.a. er der en forventning om, at forældrene overholder aftaler omkring samvær, ringer inden for de aftalte tidspunkter, ikke bruger kostpengene til andet end det de er beregnede til osv. Det er interessant at ingen af forældrene fortæller interviewer om de brud på aftaler omkring samvær, som kontaktpædagogerne beretter om flere eksempler på. Det kan tolkes sådan at forældrene over for os i interviewsituationen ønskede at fremstå så positivt som muligt og ikke ønskede at udstille

deres manglende overholdelse af aftaler vedr. samvær med børnene. Det kan imidlertid også skyldes at det ikke er tydeligt for dem at overholdelse af institutionelt fastlagte regler og aftaler indgår i vurderingen af dem som forældre. Sidstnævnte giver anledning til at påpege at udover at have magten til at definere den arena, hvori forælderrollen udspilles under anbringelsen, så har pædagogerne på døgninstitutionen ligeledes i vid udstrækning magt til at definere, hvorvidt og hvornår forælderrollen udøves på en tilfredsstillende måde.

At der ikke nødvendigvis er tale om, at forældrene har en forståelse af, at deres brud på aftaler har en betydning for vurderingen af deres forældrekompetence viser sig f.eks. i interviewet med en forælder, som er meget positiv over at anbringelsesstedets personale tager sig til tid at hente og bringe til og fra samvær, men ikke tænker nærmere over de gange vedkommende har måttet aflyse. I den pågældende forælders forståelse har børnene fået en forklaring og fået at vide at samværet er udsat et par dage:

F: (...) jeg har snakket med [barnet] og jeg skal nok komme dagen efter eller to dage efter (ja) når jeg får det godt så kommer jeg jo (...) (forældreinterview)

Opfattelsen af brud på sådanne aftaler ser helt anderledes ud fra personalets side:

K: nej det sker sjældent at det bliver den dag så ringer hun fra et eller andet sted så kommer hun lige dagen efter måske (okay) så, så det fylder u hensigtsmæssigt meget i forhold til hvad det egentlig har af værdi for børnene(ja) fordi hun kommer får en kaffe, brummer lidt, siger hej skrider igen altså det er ingenting, det er ikke en skid værd andet end, end et signal om for [barnet] at hun vil gerne besøge det (kontaktpædagoginterview)

Det interviewede barn bringer ikke emnet op.

Knus og kram som sprogkode/indikator på den gode relation

Som tidligere nævnt (i afsnittet med kontaktpædagogernes perspektiv) så fremhæves samarbejdet med forældrene af de fleste af de interviewede kontaktpædagoger som positivt. En måde, hvorpå en kontaktpædagog bedømmer, at der er tale om et godt samarbejde er f.eks., hvorvidt relationen til forældrene indebærer, at man kan give og modtage et kram:

K: (...) når de kommer og afleverer hende nu her, så får jeg et kram af moderen og sådan noget nu. Jeg har et rigtig godt samarbejde med hende nu (ja), eller med, med dem nu (...) Også i forhold til [barnet] sørger for at have et godt samarbejde med hendes forældre, for det betyder rigtig meget, det kan jeg se på hende. Det betyder rigtig meget, at jeg giver moderen et kram og sådan noget. Når de går sådan (ja), og ser.. det har hun nok aldrig set før (nej). Så ser hun 'En kontaktpædagog krammer min mor!' (ja) –agtigt sådan (kontaktpædagoginterview).

Det er ikke kun i relationen til forældrene at kram/knus bliver en indikator på, at der er etableret en (god) relation. Der er også eksempler på knus/kram bruges som indikator i vurderingen af

relationen til børnene, som det fremgår af de to næste citater fra henholdsvis en kvindelig og en mandlig kontaktpædagog, der beskriver relationen til deres kontaktbarn:

K: (...) så har [barnet] jo en relation til os (ja), og den kan man i hvert fald ikke tage fra ham (nej) nej. Og det er meget meget tydeligt, vi bliver mødt med knus (kontaktpædagoginterview)

Og en anden kontaktpædagog:

K: Jeg får altid et kram, i starten der var det ikke sådan, men nu får jeg altid en krammer, men nu er hun glad for at se mig (kontaktpædagoginterview)

Et af de anbragte børn (ikke et af ovenstående pædagogers kontaktbørn) synes at have 'fanget' denne kommunikationsform, som en måde at signalere, hvilke kontaktpædagoger hun godt kan lide. Hun udtaler følgende:

B: (...) jeg har meget nemt ved at have tætte forhold til folk meget hurtig sådan jeg er meget bundet til dem og jeg kan også meget hurtig have kram til de ny praktikanter [griner] (...) hvis jeg føler de er gode så kan jeg godt lide a...at jeg viser at de er søde eller gode og så kan jeg godt lide at give kram (Børneinterview)

I flere interviews med børn og kontaktpædagoger og på tværs af casene italesættes knuset/krammet som indikator på, at der er skabt en (god) relation. Ingen af forældrene nævner kram eller knus i forbindelse med relationen til personalet på anbringelsesstedet.

Den professionaliserede omsorg

Den måde hvorpå kontaktpædagogerne bedømmer relationen med forældrene er vigtig, fordi samarbejdet med forældrene indgår i bedømmelsen af dem, som henholdsvis gode/dårlige forældre. Det er der flere forældre, der udmærket er klar over, hvilket bringer forældrene ud i et stykke ansigtsarbejde (Face Work), som er den betegnelse Goffman bruger til at beskrive det stykke arbejde individer i social samhandling gør brug af med henblik på at kontrollere det indtryk de giver andre af sig selv (i deres forsøg på at fremstå som 'gode nok' forældre). En af Goffmans pointer er, at vi derfor hele tiden orienterer os mod at præsentere et bestemt billede eller indtryk af os selv over for omgivelserne. Vores muligheder for at håndtere det indtryk, vi giver andre af os selv, afhænger af hvor gode vi er til at håndtere de informationer, vi giver til omverdenen (Jacobsen & Kristiansen 2002:62-65). Individets forsøg på håndtering af informationer ved forskellige former for selvrepræsentation i social interaktion kalder Goffman for indtryksstyring (Impression Management). Goffman nævner tre strategier til håndtering af informationer i social samhandling: Man kan afsløre dem, man kan blokere eller tilbageholde informationer eller man kan vildlede, fordreje og distrahere modparten eller aflede opmærksomheden fra de informationer, man gerne vil skjule (Jenkins 2008:157-158). Et par af de interviewede forældre beskriver deres måder at agere på i institutionspersonalets nærhed. Eksemplerne kan betragtes som en form for indtryksstyring, hvor forældrene tilbageholder informationer om, hvad de i

virkeligheden synes om institutionspersonalet med henblik på at bidrage til opretholdelsen af fortællingen om det gode samarbejde. Forældrene er godt klar over, at de skal opfylde nogle institutionelt fastlagte normer for at blive betragtet, som gode forældre og en af disse normer synes at være opretholdelsen af fortællingen om det gode samarbejde. Det fremgår f.eks. af dette citat, som er fra en forælder, der er meget kritisk overfor anbringelsesstedet og som her fortæller om relationen til pædagogerne på anbringelsesstedet:

F: (...) de tror i hvert fald vi har et godt samarbejde, men altså, skal jeg være helt ærligt (...) lige så snart vi kommer ud i bilen, lige ved at brække os (mhm). Jamen for fanden de er for dumme (forældreinterview).

Eller overfor forvaltningen:

F: det er sådan noget med at sige: 'Ej hvor er det ellers en pæn trøje du har på i dag', sådan skal man starte op med en socialrådgiver, for ellers så er de umulige at snakke med (mhm), og guderne skal vide, at det har vi erfaret (forældreinterview)

Der er ikke noget der tyder på, at der er en åben dialog vedr. dette 'skuespil', hvilket med Goffmans begreber kan ses som en måde at undgå at nogen taber ansigt. Det bidrager til at bevare den sociale orden i situationen, f.eks. ved at undgå ubehagelige konfliktsituationer.

Kontaktpædagogen beskriver ovenstående forældre på følgende måde:

K: (...) Jeg vil beskrive dem som meget engagerede. Hver gang vi laver noget her (...). Glade, og de hjælper til, og de er altid meget engagerede (mhm), altså de er altid i godt humør og... næsten altid.. der skal meget, der er ... det er ikke.. det er ikke ret tit de er i dårligt humør altså, jeg kan ikke huske det (mhm). De er altid meget engagerede (...) og man kan godt mærke at de vil faktisk [barnet] det bedste. Men det kammer bare over nogle gange ikke (kontaktpædagoginterview)

På den ene side lykkes det forældrene at fremstå som engagerede og positive, men samtidig kommer de også til at bekræfte deres egen afvigelse i den måde deres adfærd tolkes ind i institutionens logik: 'den kammer nogle gange over'. Denne logik forfølges i kontaktpædagogens svar på interviewerens næste spørgsmål, som omhandler hvad det er institutionen kan tilbyde barnet, nemlig 'ro'.

K: Jamen vi kan tilbyde ham noget ro (ja). Og noget tid til at tænke sådan (...) Det tror jeg ikke han får meget tid til derhjemme. Der skal ske noget hele tiden. Altså, der skal også ske noget hele tiden, fordi de kun har ham, så kort som de har (ja). Og så ved man også godt, at så, så vil man jo.. øser man på fordi nu har man ham ikke før om 14 dage igen ikk' (ja), og det er jo øh. .det er jo ikke ond vilje, men det tror jeg, det sker automatisk, ligesom når man er weekendfar ikke også. Så får den også med Zoologisk have og Tivoli, og hej hvor det kører, ikke også. Man skal nå det hele på den weekend ikke også (jo). Så det kan godt være, at hvis de havde ham de almindelige hverdage også, så var det ikke så hektisk (kontaktpædagoginterview).

Vi vender tilbage til spørgsmålet om, hvad det betyder, at forældrene er så opmærksomme på deres selvfremsstilling i de sammenhænge, hvor de er sammen med barnet, samtidig med at den daglige omsorg for barnet også varetages af voksne, 'der er på arbejde' (se afsnit 8.2).

I forbindelse med et studie af den pædagogiske praksis på to døgninstitutioner i Danmark bruger Egelund (2011) Goffmans stigmabegreb til at belyse, hvordan anbragte børns forældre stigmatiseres i mødet med døgninstitutionernes personale. Hun fremfører at baggrunden herfor er at de anbragte børns forældre afviger fra de forventninger, man kan have til 'normale forældre' og de egenskaber, man typisk forbinder med et godt forældreskab, fordi de ikke selv kan varetage deres børns opvækst. Goffman beskriver interaktionen mellem stigmatiserede og ikke-stigmatiserede som 'vanskelig og uautomatisk' (Goffman 1963/1990:99). Ifølge Egelund kan interaktionen mellem forældrene og det pædagogiske personale blive akavet fordi det pædagogiske personale finder det vanskeligt at opføre sig 'naturligt' over for forældre, der afviger fra forestillinger om, hvordan de burde være. For forældrenes vedkommende kan der omvendt opstå usikkerhed om, hvad personalet i virkeligheden 'synes om' dem (Egelund 2011:153). Ifølge Goffman kan den stigmatiserede føle sig konstant 'på' og være meget selvbevidst og kalkulerende i forhold til, hvilket indtryk han/hun gør (Goffman 1963/1990:25).

De forældre, der indgår i denne undersøgelse har et eksplicit ønske om at få børnene hjem, hvilket for nogle af forældrene er formuleret som et krav, i kraft af at de gang på gang har anket kommunens afgørelse om anbringelsen³⁸. Det må formodes at have en betydning for deres opmærksomhed på og interesse i at optræde som 'gode nok' forældre. Som vist i ovenstående har forældrene en interesse i at blive vurderet positivt som forældre, og har på den måde også en mulighed for at handle strategisk i forhold hertil. I den pågældende case gør forældrenes forsøg på at optræde som gode samarbejdspartnere ikke en forskel i bedømmelsen af dem som 'gode nok' forældre i kontaktpædagogens beskrivelser.

8.1.5 Besøg på anbringelsesstedet, møder på skolen mv.

Udover det aftalte samvær ser de fleste forældre³⁹ og børn hinanden i forbindelse med andre former for aktiviteter. Det kan f.eks. være møder på anbringelsesstedet eller på skolen (skolehjem samtaler) eller arrangementer på anbringelsesstedet så som en årligt tilbagevendende sommerfest el. lign. En forældre fortæller også, at hun nogle gange deltager i fællesspisningen på afdelingen.

38 Der er et par undtagelser, idet en af anbringelserne er overgået til en frivillig, og der i den ene af anbringelserne kun har været den ene forælder, der har været imod anbringelsen.

39 Der er undtagelser, f.eks. en forælder, der ikke har set sit barn i en længere periode grundet særlige omstændigheder.

Det ser ikke ud til, at forældrene kommer på anbringelsesstedet udover de aftalte møder og/eller arrangementer, som det f.eks. fremgår af et interview med et af børnene, som bliver spurgt om, hvor ofte forælderen kommer på anbringelsesstedet:

Det gør hun kun, når der er møder (...) eller hvis der er noget her på skolen (børneinterview)

I vores interviewmateriale er der ikke noget, der tyder på at forældrene lige kigger forbi og besøger barnet på anbringelsesstedet udover de fastlagte aftaler. Som allerede nævnt i de foregående afsnit er der imidlertid eksempler på 'hemmelige møder', hvor forældrene tager ud på skolen med en madpakke eller som i det næste citat, hvor moderen fortæller, at datteren besøger hende hver gang hun er til en fritidsaktivitet, hvorefter moderen følger hende til bussen:

F: (...) så sniger jeg med (...). de skal lige aflevere hende ik'os'...og så går det galt nogle gange (...) så kan de jo se jeg er der ik'os' (...) men altså nu har vi jo så endelig også sagt det åbent at faktisk kom..kommer [barnet] forbi hjemme (øh) hver, hver gang hun er til idræt eller [en anden fritidsaktivitet] eller et eller andet (mm) og så følger jeg hende ned til bussen måske en bus senere (mm) men nu ved de det godt (ja) og nu er det så blevet til at det er i orden hun kommer hjem et par timer (ja) når det passer ind (...) (forældreinterview)

Møderne defineres som hemmelige, selvom det fremgår af forældrenes og barnets beskrivelser, at både socialforvaltningen og institutionspersonalet godt ved at de finder sted. I ovenstående citat, hvor moderen beskriver, hvordan institutionspersonalet nogle gange opdager hende ved busstoppestedet og i nedenstående citat, hvor pigen fortæller, at socialforvaltningen godt ved at hun har en mobiltelefon:

'jeg har rent faktisk .. det ved [socialforvaltningen] egentlig også godt nu, jeg har haft min mobil i al hemmelighed i lang tid' (børneinterview)

Dette synes i nogle tilfælde at være med til at give de faste aftaler et rituelt og principielt præg, som viger for konkrete håndteringsmåder i praksis, hvor de professionelle godt ved at brud på aftaler finder sted, men vælger ikke at gøre noget ved det. Da der ikke er tale om anbringelser på lukkede institutioner, er det ikke altid praktisk muligt at hindre kontakten mellem forældre og børn, ligesom der heller ikke er lovhjælp til at begrænse kontakten yderligere med mindre der er truffet afgørelse efter Servicelovens § 71 stk. 3 om at begrænse eller afbryde kontakten mellem barnet og forældrene helt i en periode.

Som vi så i afsnittet vedr. forældreperspektiver beskriver flere forældre, hvordan kontakten til barnet blev begrænset i starten af anbringelsen. Vi har ikke haft adgang til forklaringerne herpå og fristes til at tolke denne praksis, som endnu et eksempel på en institutionel logik, der stammer helt tilbage fra 50'ernes totalinstitutioner. Dengang påpegede Goffman, at der ved indskrivningen på en totalinstitution sker en rolleberøvelse sted, som bl.a. kan komme til udtryk ved at patienten

nægtes besøg i den første tid for at sikre brud med hidtidige roller, som en del af behandlingen (Goffman 1961/1991:24). Vi afviser ikke, at der kan være gode faglige overvejelser bag sådanne beslutninger. Sammenligner man med børn, der kommer på efterskole, så er det imidlertid bemærkelsesværdigt, at det er normal praksis at anbefale tæt kontakt mellem barnet og forældrene i den første tid for at sikre at barnet falder godt til på efterskolen. I institutionssammenhænge er tendensen den modsatte. En væsentlig forskel ved et ophold på en efterskole og en døgninstitution er, at der kan være et forandringskrav forbundet med anbringelsen (bl.a. påpeget af Stokholm (2009)), som kan forklare, at der kan være behov for at lade børnene gennemgå en forandringsproces bl.a. ved hjælp af fratagelse af hidtidige roller og at tilbyde nogle nye med henblik på at igangsætte en sådan forandringsproces. Om dette i sig selv retfærdiggør en begrænsning mellem forældre og barn i starten af anbringelsesprocessen, og om dette er formålstjenligt vil vi lade være et åbent spørgsmål, som kunne give anledning til yderligere undersøgelse af betydningen af forældrekontakt i starten af et anbringelsesforløb.

Det næste eksempel illustrerer, hvordan forældres besøg på anbringelsesstedet og deltagelse i hverdagslige situationer sammen med barnet og institutionspersonalet rummer et konfliktpotentiale og dermed væsentlige udfordringer og - både for institutionspersonalet, forælderen og barnet. Noget af det der bringes i spil er bl.a. spørgsmålet om, hvilke normer for adfærd i konkrete situationer, der er de gældende – anbringelsesstedet eller forældrens og heraf følgende, hvem der forventes at have en opdragerrolle over for barnet i forhold til at sikre håndhævelse af sådanne gældende normer. Der er således både tale om en potentiel norm og/eller rollekonflikt. Spørgsmålet handler om, hvilke normer der skal gælde i konkrete situationer under forældres besøg og deltagelse i aktiviteter på døgninstitutionen, hvem der skal irettesætte barnet, når barnet overskrider gældende normer for adfærd. For institutionspersonalet kan dilemmaet f.eks. handle om, i hvilken udstrækning institutionspersonalet skal give forælderen lov til at opdrage på barnet ud fra sine egne normer eller hvorvidt forælderen forventes at indordne sig under de gældende regler og normer for adfærd på anbringelsesstedet. Her kan institutionspersonalet både positionere sig selv i en opdragende rolle overfor forældrene eller lade forældrenes manglende afkodning af sådanne normer indgå i en generel iagttagelse af, hvordan forældrene håndterer det at være forældre. Forældrene står i et dilemma vedr. hvorvidt de skal indtræde i rollen som 'gæst' eller 'forældre' i mødet med barnet på anbringelsesstedet. I det samlede materiale er der eksempler på at begge roller ser ud til at være i spil i mødet mellem forældre og anbringelsessted.

I nedenstående citat gengiver forælderen en situation omkring middagsbordet, hvor pædagogen retter på barnets adfærd. Forælderen hverken ignorerer eller bakker op om pædagogens forsøg på at formidle en regel for bordskik, men opfordrer barnet til at ignorere pædagogens anvisninger:

F: Altså - jeg har været derinde mange gange, hvor jeg har været derinde for at spise ikke også (ja). Der.. jamen her sidste gang, der rejste [barnet] sig op og hentede, der ville hun hente (...) Jamen hun skulle sætte sig ned, og hun skulle spørge.. øh... så fik

jeg hende til at rejse sig op igen, så brændte hun [pædagogen] da helt af: At det var bare fordi at jeg lige var der, så skulle hun lige vise et eksempel, fordi hun plejede da altid at være så sød og.. og det var sådan lidt, hvad fanden har du gang i? (ja) Den eneste der sidder og skaber sig, det er dig ikke også (mhm) øh.. så pigen der sidder over for [barnet], hun siger også 'Er det en ny regel du snakker om?', 'Nej det er en gammel regel, men der var bare ingen, der holder den i arv' (nej). Jamen så fortæl børnene det, ikke. Nej så er det bare nemmere at sidde og skabe sig og så skælde ud, bare sådan lige.. at det var fordi at jeg var der, at så skulle hun være besværlig ikke (mhm). Men sådan er det derinde, det er vildt underligt. Men altså det.. hvis jeg kommer med sådan nogle eksempler, så er det også kun fordi jeg ikke kan lide den pædagog og jeg vil genere dem, og jeg er negativ (...) (forældreinterview)

Vi har kun denne forældres gengivelse af ovenstående situation at forholde os til og kender derfor ikke anbringelsesstedets version af historien - eller barnets for den sags skyld. Vi kan konstatere, at den pågældende forælder i sin egen fortælling positionerer sig, som en der stiller spørgsmålstejn ved pædagogens måde at håndtere spisesituationen på og gør aktivt oprør ved at lave en kontraordre til sin datter om at rejse sig op, selvom pædagogen lige har bedt hende blive siddende. Til slut i citatet fremgår det at moderen oplever, at pædagogerne ser hende som negativ og forklarer hendes adfærd med negative følelser overfor en bestemt pædagog eller som en måde at genere anbringelsesstedets personale på. I moderens beretning bliver situationen altså tolket, som et udslag af individuelle faktorer, som enten kan forklares ved moderens negative holdning eller følelser overfor en bestemt person. Som nævnt kan vi imidlertid få øje på potentielle norm og rollekonflikter, der gør at både moderen og pædagogen befinder sig i en situation, der indeholder et væsentligt konfliktpotentiale. Uanset hvilken tolkning man bringer i spil og uanset om moderens eller pædagogens håndtering af situationen kategoriseres som rimelig eller ej, så synes der ingen tvivl om, at den pågældende situation efterlader barnet i en vanskelig klemme.

8.1.6 Deltagelse i fritidsaktiviteter

Det ser ud til at være meget forskelligt fra case til case, hvorvidt og hvordan forældrene deltager i børnenes fritidsaktiviteter. Det kan selvfølgelig skyldes individuelle hensyn i den enkelte sag, som er skjulte for os, men der er ikke noget i vores interviewmateriale, der tyder på, at der mere formelt er taget stilling til forældrenes rolle i forbindelse med barnets fritidsaktiviteter.

I et af casene har kontaktpædagogen været med familien ude og høre barnet synge i kor:

K: Jeg har været dem med ude og høre [barnet] synge i kor og sådan noget. Og de har ligesom accepteret at sådan er det nu (kontaktpædagoginterview)

I det næste eksempel fortæller et af de interviewede børn, at hun ikke længere kan gå til kor, fordi hendes gamle kor stoppede. I citatet tildeles forælderen en rolle, som en der er med til at lede efter et nyt sted datteren kan gå til kor, hvor anbringelsesstedet tildeles rollen som dem, der sætter nogle begrænsninger i forhold til at nedprioritere søgen efter et nyt kor – dels på grund af en regel om, at hun allerede går til en fritidsaktivitet og en økonomisk begrænsning i, at det er for

dyrt at gå til solosang. Det er ikke klart om pigen ville få lov til at gå til kor, hvis det lykkes moderen at finde et nyt sted, om dette er til forhandling (hvilket flere eksempler viser at beslutninger ofte er) eller om moderens søgen efter et nyt kor til pigen under alle omstændigheder er forgæves, fordi beslutningen er definitivt truffet. Beslutningen forekommer ikke umiddelbart meningsfuld for pigen. Hun ville gerne gå til kor hele tiden, hvis det kunne lade sig gøre:

B: jeg plejer at gå til kor, men, øh, mit kor stoppede og jeg må ikke gå til solosang. Det er for dyrt, og de gad ikke finde noget andre kor selvom der er rimelig mange kor, men, øh, min mor er også i gang med at lede efter et kor, men hun kan heller ikke finde noget (...) og så har de ikke tænkt sig at finde noget nyt lige foreløbigt fordi jeg allerede går til noget (mm) men sang er mit liv så jeg burde gå til det hele tiden (Børneinterview)

I materialet optræder der imidlertid også et eksempel på, hvordan forældre og anbringelsessted samarbejder omkring beslutninger vedr. barnets deltagelse i fritidsaktiviteter. Af denne kontaktpædagogs beskrivelser fremgår det, hvordan en forælders ønske om at barnet deltager i en bestemt fritidsaktivitet (taekwondo) umiddelbart strider imod anbringelsesstedets regler for, hvad børnene må gå til. Konfrontationen med barnet og forælders ønske bringer imidlertid anbringelsesstedet til at stille spørgsmålstegn ved denne regel, som de ender med at revidere:

K: Så har de selvfølgelig også nogle, nogle ambitioner på deres børns vegne, det har alle forældre vel på en eller anden plan, øh, og det forhold det er sådan noget med fritidsaktiviteter (...) Der har været sådan et ønske i lang tid om at [barnet], han, om han kan gå til taekwondo (mm) f.eks. og, og der havde vi på et tidspunkt der havde vi sådan en, jeg ved sgu ikke en gang hvor reglen stammede fra, men vi havde sådan en regel, jamen børn der bor på [anbringelsesstedet] de går ikke til sådan nogle former for kampsport, øh, det, det synes vi ikke specielt er hensigtsmæssigt (mm) men det, men det der ønske det blev ved med at [øh] sådan og, og lure i, i krogen, og så tænkte vi jamen det kan sgu da godt være vi skal revidere vores, øh, vores regler forhold til sådan noget ik'os' og på den måde så, så begyndte [barnet] at gå til taekwondo (...) Det, det var især [barnets far] han synes det kunne være lidt, ret fedt at [barnet] han kunne begynde at gå til taekwondo ik'os', øm, og [barnet] kunne også godt tænke sig det egentlig (ja), så det begyndte han på ik'os' (...) (kontaktpædagoginterview)

Senere inddrages den pågældende forælder aktivt i dialogen med barnet, da anbringelsesstedet får en mistanke om, at barnet ikke længere har lyst til at gå til taekwondo, men måske har svært ved at stoppe, fordi han ikke vil skuffe sin far. Kontaktpædagogen beder faderen tale med drengen:

K: Før han stoppede der, der var det også sådan noget med at, øh, og der, der samarbejder sådan en som [barnets far] jo rigtig godt ik'os' hvor, hvor vi, jeg snakkede med [barnets far] og sagde prøv hør her jeg ved sgu ikke om [barnet] han, han går til taekwondo for din skyld eller hvad han gør ik'os', øm, men, men vi har i hvert fald svært ved at få ham af sted til det her taekwondo, og samtidig så vil vi ikke

have, så vil han ikke have vi melder ham ud ad klubben, ik'os' hvor at [barnets far] var faktisk nødt til at sige til ham prøv lige at høre [barnets navn], du skal ikke gøre det her for min skyld ik'os', øh, og det, det var vigtigt for ham også (Kontaktpædagoginterview)

Ovenstående dilemmaer og forhandlinger fremgår ikke af barnets egen fortælling. Han fremhæver i stedet, at beslutningen om at stoppe med at gå til taekwondo handler om, at han har fundet en anden fritidsaktivitet, som er sjovere og derfor er i tvivl om han gider gå til taekwondo mere. Måske indgår konflikten med faderens ønske ikke i barnets egen fortælling i eller måske er den bare ikke en legitim del af den måde barnet vælger at præsentere sin historie over for interviewereren:

B: så har jeg, var, har jeg går til taekwondo i nogle måneder, men lige nu holder jeg en pause fordi jeg ved ikke om jeg gider mere (...) altså jeg kunne godt lide taekwondo, men det, det var bare lidt det samme til sidst (...) altså jeg vælger selv, altså hvis det er sådan noget hvor det koster frygtelig mange penge så kan vi ikke, altså hvis det koster over grænsen man har et eller andet sted, det kan jo ikke bare være sådan at du kan gå ud af det ene og ind i noget nyt (...) der er derfor...(...) ja altså jeg har været fra taekwondo i et stykke tid nu, så jeg har tænkt mig at høre om jeg ikke helt kan stoppe med det og så gå til fodbold fordi jeg synes det er sjovere (Børneinterview)

Som vi så i det foregående eksempel med pigen, der ikke måtte gå til solosang, fordi det var for dyrt og ikke måtte begynde at gå til kor igen, fordi hun allerede gik til én fritidsaktivitet indgår der ligeledes både en normativ og en økonomisk årsagsforklaring i drengens refleksioner over, hvad der er af muligheder og begrænsninger i forhold til at gå til forskellige fritidsaktiviteter⁴⁰. Dels er der en norm om at 'man' ikke bare kan gå ud af det ene og ind i noget nyt og dels er det sådan, at der er en grænse for, hvor meget en fritidsaktivitet må koste. I de to børns fortællinger indgår såvel institutionens normer og økonomiske rammer for forskellige aktiviteter som en ramme for det råderum barnet orienterer sig indenfor i forhold til at have indflydelse på de beslutninger der træffes. På den måde indgår økonomisk og normative faktorer, som faktorer i børnenes arbejde med at finde, skabe og formidle mening i forhold til de beslutninger der træffes i deres (fritids)liv.

Økonomiske forklaringer synes udelukkende at optræde i interviewene med børn og kontaktpædagoger. Ingen af forældrene refererer på noget tidspunkt til noget, der har med penge at gøre, hverken i forhold til barnets fritidsliv eller andet.

Deltagelse i fritidsaktiviteter handler ikke kun om at få fritiden til at gå med at dyrke forskellige interesser. Fritidslivet er ligeledes en arena, hvori forskellige forhold knyttet til denne fritidsaktivitet kan optræde som indikatorer på normalitet og afvigelse. Et af de interviewede børn

40 De to interviewede børn er anbragt på to forskellige institutioner

interessere sig for fodbold og overvejer at melde sig ind i den samme klub, som en af de andre drenge på anbringelsesstedet. Da interviewereren spørgende konstaterer, at så kan de gå sammen til noget retter drengen og præciserer, at det ikke handler om at gå til noget sammen, men at det er hans forhåbning, at det vil betyde at der være nogen til at heppe på ham, når han spiller kampe, for det har han ikke prøvet før:

B: Vi har ca. samme interesser (mhm). Så jeg tænker snart på at melde mig til fodbold, fordi jeg har været ude og se ham spille og alt det (ja), og så håber jeg, at hvis jeg også melder mig til fodbold, at de så også kan komme og se mig spille kampe og sådan noget (mhm). Så det håber jeg lidt

I: Ja, at I kunne gå sammen til noget?

B: Nej altså ikke sådan helt sammen, men bare øh.. begynde i sådan en eller anden klub (ja), hvor så jeg så kan få lov til at prøve og.. blive heppet på og sådan noget (ja). Der tidligere hvor jeg gik til fodbold, der var der ingen der heppede på mig eller noget. (ok) Fordi der sagde de, at de ikke hvad tid og sådan noget, og så...(…) Men jeg tror at ham der [den anden dreng] han kunne godt tænke sig, at komme med ud og heppe og sådan noget (børneinterview)

Ved gennemlæsning af den omgivende dialog mellem drengen og interviewereren er det ikke helt klart, hvem betegnelsen 'de' refererer til i forhold til, hvem det er drengen forestiller sig kan komme ud og se ham spille. Det kan referere til institutionspersonalet, som i drengens logik måske vil være mere tilbøjelig til at tage med ud og se kampe, hvis der er flere af børnene der går samme sted. Denne tolkning kan ses som sandsynlig i relation til at interviewet umiddelbart forinden har handlet om økonomiske begrænsninger og normer vedr. deltagelse i fritidsaktiviteter og kan derfor ses som drengens måde at forholde sig strategisk til, at hvis de er flere drenge, der spiller i den samme klub, så er sandsynligheden for at det pædagogiske personale prioriterer at komme og hepper måske større. Drengens præcisering af at den væsentligste pointe ikke er at gå til en fritidsaktivitet sammen med den anden dreng, men at der kommer nogle og hepper på ham, indeholder imidlertid en overvejelse om at der er en sandsynlighed for at denne dreng gerne vil komme og se ham spille.

Det at der kommer nogen og hepper, når der spilles kamp kan i lyset af dette eksempel ses som en normalitetsindikator.⁴¹ Det kan selvfølgelig også handle om, at det er rart, at der er nogen der hepper, fordi der heri ligger en opbakning til og anerkendelse af barnet. Samtidig er det at der kommer nogle og hepper når der spilles en kamp en indikator på at høre med til normalfællesskabet, fordi det er en del af virkeligheden for langt de fleste børn, at forældre eller andre på et eller andet tidspunkt deltager i barnets fritidsaktivitet, f.eks. ved at komme og heppe,

41 I et litteraturstudie af forskningen i udsatte børns fritidsliv (Dahl 2007) konkluderes det, at fritidsaktiviteten og særligt de relationer, der er til børn og voksne i kraft af sådanne fritidsaktiviteter kan fungere som en platform, hvor børn med svære opvækstvilkår kan lægge deres baggrund fra sig for en tid og 'gå i ét' med den identitet, som fritidsaktiviteten definerer for dem.

når der spilles fodboldkamp. I denne drengs fortælling indgår forældrene ikke som mulige deltagere i barnets fritidsaktivitet.

Af SFI's litteraturstudie af forskning vedr. udsatte børns fritidsliv fremgår det at udsatte børn oplever deres venner som en vigtig ressource, som kan være med til at kompensere for familieproblemer, og at venskaber og netværk i relation til en fritidsinteresse har større betydning end fritidsaktiviteterne i sig selv (Dahl 2007:8-9).

I forældreinterviewet med drengens far fremgår det, at faderen gerne vil tage del i drengens interesse, men ikke må i modsætning til drengens søster, som gerne må tage med drengen på stadion og se fodbold. En beslutning, der ikke umiddelbart optræder meningsfuld for hverken faderen eller søsteren:

S: (...) vi må godt.. jeg må f.eks. godt ringe til dem og sige (ja) vi tager på stadion i morgen (ja) og se fodbold, og så må jeg tage ham med der (ok), det er ingen problem. Men når det gælder min far f.eks. så må han ikke (Kommentar fra drengens søster under forældreinterview).

Forældredeltagelse – eller mangel på samme – i forbindelse med barnets deltagelse i fritidsaktiviteter kan altså optræde, som en indikator på normalitet kontra afvigelse. I nedenstående citat fortæller en kontaktpædagog, hvordan børnenes deltagelse i fritidsaktiviteter (og det at gå i en almindelig skole uden for institutionen) indgår i anbringelsesstedets pædagogiske strategi i forhold til at få børnenes liv til at ligne et 'normalt' liv så meget som muligt:

K: altså jo mere vi kan få børnene ud og gå i almindelig skole, jo bedre er det. Og jo mere vi kan få børnene til at gå til fodbold (ja), eller hvad de går til, stræbe efter at de skal få, et så normalt liv som muligt (ja), det er også derfor hun går til fodbold nu. Det er der en del af dem der gør. De går også til taekwondo (ja), og de.. hvis de vil gå til noget (ja), så får de lov til det. Hun var lidt svær og få ud til at gå til fodbold til at starte med, men.. jeg tror hun.. hun er glad.. for hun gik jo til fodbold derude hvor hun boede. (mhm), nu går hun ude i en lokal klub herude (kontaktpædagoginterview)

Den pige pædagogen refererer til i citatet gik til fodbold, da hun boede hjemme hos sine forældre og genoptog fritidsaktiviteten i en ny klub, da hun blev anbragt. I interviewet beskriver kontaktpædagogen hende, som en pige der adskiller sig fra mange af de andre børn på anbringelsesstedet. Hun tilhører kategorien 'det atypiske børnehjemsbarn' som beskrevet tidligere. Under interviewet fortæller han om flere situationer, hvor pigen helst ikke vil identificeres som et barn, der er anbragt på institution ('hun vil ikke være ved det'). Et eksempel er at pigen i lang tid ikke ønskede, at hendes klassekammerater kom på besøg på institutionen. Et andet eksempel er, når hun skal køres til og fra fodbold i 'institutionsbilen':

K: (...) hun vil helst ikke være.. være ved det, når hun sådan er ude i.. i det rigtige liv (nej), og sådan hvis man skal køre hende til fodbold og hente hende, så skal man helst ikke komme.. komme for tæt på eller.. bilen vi kører i.. det er jo en rigtig

institutionsbil ikk', den skal helst ikke stå sådan at.. (...) 'Du kan bare vente her når du kommer og henter mig' eller sådan (ok). Fordi ellers så ser det mærkeligt ud, at så kommer jeg den ene dag og en anden en anden dag. Og hun vil helst sådan gerne være normal, når hun er ude i samfundet (ja), altså sådan agere sådan.. være som de andre (mhm) nu er det min mor og far der henter mig (kontaktpædagoginterview).

Ude i 'det rigtige liv' indebærer det at blive hentet i institutionsbil af skiftende pædagoger et stigma for pigen. Hvem der henter til og fra fritidsaktiviteter er således en vigtig indikator i forhold til at differentiere mellem normalitet og afvigelse. Det at blive hentet og bragt af sine forældre signalerer i denne sammenhæng normalitet.

8.1.7 Barnets unikke livshistorie og omsorg ved sygdom

Når de bliver bedt om at forholde sig konkret til forældrenes rolle i forhold til barnet fremhæver flere kontaktpædagoger, at det særlige der hører til forældrefunktionen er at kunne se barnet, som et unikt individ. Det kan f.eks. komme til udtryk ved at forældrene er dem det kender til og husker på barnets særlige interesser eller idoler. Fra et forældreperspektiv handler det om at kende til barnets særlige præferencer mht. mad eller tøj og have øje for barnets unikke historie og tidligere erfaringer (måske særlige handicaps), som kan være med til at forstå og forklare barnets særlige måder at agere på i forskellige situationer og som indebærer, at der er særlige forhold der skal tages hensyn til.

I interviewmaterialet er der, som vi tidligere har været inde på, flere eksempler på at forældrene får en rolle overfor børnene i forbindelse med sygdom. Det drejer sig både, som ovenfor nævnt, om forældrenes kendskab til barnets (måske længerevarende) sygdomsforløb eller handicap, og om hverdagsituationer, hvor barnet kommer til skade, bliver sygt eller har ondt. En forælder fortæller, hvordan hendes søn ringer hjem, når han er syg:

F: Han havde kastet op mandag... han ringer og græder og har hovedpine og siger.. jeg kan næsten ikke forstå, hvad han siger. Så siger jeg, 'Jamen [barnets navn] hvad er der?', jamen han havde simpelthen så ondt i hovedet (ja) at han kunne snart ikke være nogen steder. Så siger jeg, jamen har du fået noget at drikke [barnets navn] (ja), for jeg ved du har været ude i solen hele weekenden (forældreinterview)

Moderen beskriver videre, hvordan hun instruerer drengen i at drikke et glas vand og tage en halv Panodil, gå i seng og prøve at slappe lidt af. Det kan imidlertid være vanskeligt for forældrene at agere omsorgsperson på afstand, hvilket illustreres i moderens beskrivelse af det efterfølgende forløb, hvor moderen beder drengen ringe tilbage, så hun kan følge op på, hvordan han har det:

F: (...)så kan du lige høre om du ikke kan få lov til at ringe om en halv time (ja), det var bare i orden. Og jeg hørte ikke fra knægten, og der ringer så, og der ringer så, der ringer så en pædagog kl. 20 at hun ville lige ringe (ja), hun var godt klar over, at hvis jeg ikke hørte noget, så var (ja).. men han var faldet i søvn (ja), han sov. Og jeg ringer derind igen kl. 22, der sover han stadigvæk, og så ringer han tirsdag morgen øh, at han havde det sådan ok, og han havde stadig hovedpine, og jeg snakkede med ham i

dag, og han havde stadig hovedpine (mhm), men de gør ikke noget ved det, de ignorerer ham bare (...) Og det siger de også mange gange, at (mhm) jamen sådan nogle børn som dem der, har meget med at de klager meget over smerter øh.. det er som om at, jeg ved ikke om alt det her, man ikke kan rumme (mhm) det sætter sig til (mhm) smerter. Han døjer meget med hovedpine og han døjer meget med vokseværk (...) men de, de kan ikke forstå at det altid kun er om aftenen (..) de ved sgu da at når børn begynder at slappe af (ja), så begynder det at gøre ondt, det er logik ikk'.. men nej det gør det ikke (...) Og så vil han ikke sove om aftenen fordi det gør ondt, og så får han skældud (...) men jeg får ingenting af vide, andet end hvis han selv ringer hjem og fortæller det (Forældreinterview).

Samlet set har de forældre vi har interviewet alle udtrykt et stort engagement i deres børns liv. De giver mange eksempler på, hvordan de på forskellig vis er orienterede mod at opfylde de behov de ser barnet har. De interviewede kontaktpædagoger beretter på en gang om en stor fleksibilitet og villighed til at inkludere forældrene samtidig med, at det ikke fremgår klart om dette sker som et led i opfyldelsen af konkrete målsætninger eller mere eller mindre vilkårligt og personafhængigt. Hverken forældre eller kontaktpædagoger er i stand til at give et klart billede af, hvad der forventes af forældrene under anbringelsesforløbet og hvilken rolle de forventes at udfylde over for barnet i forskellige situationer.

8.1.8 Fordelingen af roller mellem kontaktpædagog og forældre

I forlængelsen af ovenstående ser vi, at fordelingen af roller overfor barnet mellem kontaktpædagogen/det øvrige institutionspersonale og forældrene er afhængig af mange forskellige faktorer. Selvom anbringelsesstedet formelt set overtager ansvaret og omsorgen for barnet under anbringelsen, så afgøres fordelingen af rollerne overfor barnet fra sag til sag og nogle gange fra relation til relation og fra person til person og situation til situation. Når kontaktpædagogerne bliver spurgt, så definerer de deres rolle overfor barnet inden for det praktiske, men også det opdragelses- og omsorgsmæssige. Det samme gør forældrene. De praktiske, opdragelses- og omsorgsmæssige funktioner varetages i mange forskellige situationer og i forbindelse med forskelligartede aktiviteter i barnets hverdag. Det ser ud til at fungere i mange hverdagsituationer, men den tilsyneladende manglende formalisering af, hvilke roller forældre og kontaktpædagog forventes af indtage i relationen til barnet, ser ud til at gøre det vanskeligt for det pædagogiske personale på anbringelsesstedet at definere deres rolle over for forældrene, ligesom det bliver svært for forældrene at få øje på, hvad der forventes af dem, og hvor de legitimt kan indtage en forældrerolle overfor deres barn. For forældrene i denne undersøgelse, som har et eksplicit ønske om at få barnet hjem, kan den manglende formalisering og eksplicitering gøre det vanskeligt for dem at identificere det de skal gøre bedre og anderledes og ikke mindst dokumentere det overfor de relevante instanser for at få barnet hjem igen.

Som en af kontaktpædagogerne udtrykker det på baggrund af spørgsmålet om, hvilke funktioner de pågældende forældre udfylder overfor barnet:

K: (...) de har så mange forældre funktioner så det er helt vildt, de har så meget magt og det skal de også have synes jeg, det er og det er derfor at det er så skide hamrende vigtigt, at os og [forældrene] er på lige fod med hinanden fordi hvis vi modarbejder hinanden, så er det et stort kaos inde i børnenes hoveder, ik'os' så de har, vi involverer dem i så mange ting som overhovedet muligt (...) (kontaktpædagog)

Sammenfatning

Ovenstående tilbyder en nuancering af og tilføjelse til Egelund (2011)'s analyser af institutionel ambivalens over for anbragte børns forældre. Egelund argumenterer for at forældresamarbejdet på døgninstitutioner vanskeliggøres af en stærk behandlingsideologi, der er forankret i en forståelse af forældrene, som årsager til børnenes problemer, hvilket betyder at det pædagogiske personale ikke ser forældrene, som en mulig positiv ressource i børnenes anbringelsesliv (Egelund 2011:175-76). Indtrykket på baggrund af denne undersøgelses datamateriale er imidlertid, at der er tale om pædagoger, som i høj grad er opmærksomme på og anerkender forældrenes vigtige rolle og i høj grad søger at udnytte det råderum, som Egelund påpeger også er til stede i forskellige forsøg på at inddrage forældrene i forskellige roller og funktioner overfor barnet i dagligdagen. Vi kan dog genkende ambivalensen i pædagogernes bestræbelser på at afveje forældrenes mulige dårlige indflydelse på børnenes dagligliv i forhold til deres mulige positive indflydelse. Vi mener imidlertid ikke at denne ambivalens udelukkende kan tilskrives en stærk behandlingsideologi, men skal ses i et bredere perspektiv, og som en mere generel samfundsmæssig og velfærdsstatlig ambivalens i relation til, hvad forældreskab til anbragte børn er, skal og bør være. Dette gælder ikke mindst når anbringelsen sker uden forældrenes samtykke, hvor ambivalensen med hensyn til afvejningen af forældrenes positive kontra negative indflydelse på barnet under anbringelsen bliver mere tydelig.

Vores datamateriale (særligt interviewene med forældre og kontaktpædagoger) vidner om en påfaldende mangel på definitioner på eller referencer til formaliserede, italesatte normer for, hvilken rolle forældre skal have, når deres børn anbringes. I tilslutning til og måske i forlængelse heraf, ser det ud til at anbringelsesstedets rolle overfor forældrene ligeledes bliver uklar. Roller og funktioner afspejler selvfølgelig nogle mere eller mindre bevidste valg, hvor forældrenes kompetencer, og hvad der har været muligt spiller ind. Vi har ikke spurgt ind til eller haft adgang til de konkrete begrundelser, men har på den anden side heller ikke fået indtryk af, at der arbejdes med forældrenes roller og funktioner, som en integreret del af handleplanen. Dette afspejles bl.a. ved at pædagogerne flere steder giver udtryk for at de gerne ville have konkrete opgaver i forhold til forældrene, og også definerer sig selv som havende en sådan i konkrete tilfælde (opdragende). Det er dog helt fraværende i forældreinterviewene, at de ser anbringelsesstedet som havende en rolle overfor dem som forældres, som rækker udover det konkrete dagligdags praktiske samarbejde omkring barnet.

Selvom pædagogerne giver udtryk for at de gerne vil have en rolle overfor forældrene, så refererer de altså ikke til overordnede formaliserede beslutninger herom, hverken inden for den pågældende døgninstitution eller som et led i et opdrag fra den anbringende myndighed. Anbringelsesstedet tildeles således ikke en formaliseret rolle i relation til forældresamarbejdet, hvilket givetvis skal ses i sammenhæng med den ambivalens, der er i relation til forældrenes rolle over for børnene under anbringelsen. Denne manglende afklaring afspejler sig konkret i forbindelse med forældres besøg på døgninstitutionen, som tydeligt synliggør behovet for dialog om og stillingtagen til, hvilken rolle forældre skal spille overfor barnet under anbringelsen, særligt hvis forældrenes deltagelse i måltider og andre aktiviteter på anbringelsesstedet ikke skal efterlade barnet i en klemme.

8.2. 'De må ikke stråle for meget'

- loyalitetskonflikter og omsorgspersoner i professionelle positioner

- Børn, der er anbragt uden forældresamtykke befinder sig i en loyalitetskonflikt over for forældrene og har derfor svært ved at udtrykke sig positivt om anbringelsen
- Børn der er anbragt uden for hjemmet uden forældresamtykke befinder sig i en loyalitetskonflikt overfor institutionspersonalet, der gør at de har svært ved at udtrykke sig negativt om anbringelsen.

Selvom det ikke med kontaktpædagogernes beskrivelser er muligt at nå ind til, hvordan anbragte børn oplever det at være anbragt, så rummer kontaktpædagogernes beskrivelser af, hvordan de *forestiller* sig at børnene har det alligevel væsentlige informationer. Kontaktpædagogernes forestillinger om, hvordan det opleves at være anbragt af det enkelte barn siger noget om den forståelse det enkelte barn bliver mødt med fra pædagogernes side og dermed hvilke fortællinger, der er tilgængelige for det enkelte barn at koble sig på i den hverdagslige sammenhæng de befinder sig i.

Flere af de interviewede kontaktpædagoger giver udtryk for begrænset konkret viden om barnets tanker og følelser i relation til det at være anbragt. Det gælder også, når det handler om spørgsmålet om barnets forhold til det at være anbragt uden samtykke. I relation til spørgsmål om barnets muligheder for at give udtryk for, hvordan det har det med at være anbragt, og pædagogernes muligheder for at få viden om dette fremhæver flere af de interviewede kontaktpædagoger, at børnene befinder sig i en loyalitetskonflikt over for deres forældre, hvilket gør det vanskeligt for dem at udtrykke sig positivt om anbringelsen. Her er eksempler på tre forskellige kontaktpædagogers udsagn:

K: (...) [hun] virker egentlig sådan lidt glad for at være her, hun har bare svært ved at indrømme, at hun er glad for at være her, fordi det er ikke helt lovligt overfor

forældrene, tror jeg, at indrømme at det er godt at være her (mandlig kontaktpædagog)

K: (...) det er jo derfor de er så knudret-agtige, det er de her børn også, fordi de hele tiden skal arbejde med, at de ikke må, de må ikke stråle for meget fordi altså de vil jo helst, der skal ikke være tvivl om at de helst vil hjem og bo: selvom de, de faktisk ikke vil det i bund og grund (mandlig kontaktpædagog).

K: (...) det var jo så tydeligt, at hvis hans far ikke syntes at det var ok, at han var her, så ville der være en del af ham, som heller ikke ville kunne være ok, med at være her (kvindelig kontaktpædagog)

Fortællingen om børnenes loyalitetskonflikt forbindes med en fortælling om, at børnene i virkeligheden er glade for at bo på anbringelsesstedet, og at årsagen til at det ikke altid kommer til udtryk skyldes børnenes loyalitetsfølelse over for forældrene. Flere af kontaktpædagogerne giver udtryk for, at de har svært ved at få barnet til at tale om, hvordan det har det med at bo på anbringelsesstedet. For pædagogerne tjener fortællingen om børnenes loyalitetskonflikt, som en forståelsesramme i forhold til pædagogernes vanskeligheder med at få børnene i tale.

I flere kontaktpædagogers fortællinger italesættes loyalitet overfor forældrene som noget universelt gældende for alle børn:

K: (...) sådan er børn generelt jo, de er loyale overfor forældrene (kvindelig kontaktpædagog)

K: jamen at de jo er deres forældre (ja) og at de loyale overfor deres forældre og det føler de virkelig at de skal være (...) deres reaktioner er meget loyale og det er de låst af (mandlig kontaktpædagog)

Af ovenstående citat fremgår det også at denne loyalitet i kontaktpædagogens forståelse kan udgøre en klemme for barnet.

Børnene italesætter ikke selv loyalitetskonflikten over for os i interviewene, men et barn kobler sig på fortællingen i relation til betydningen af forældreskab og forældremyndighed:

B: jamen de holder jo stadig også (...) vores myndighed, altså de kan jo ikke tage myndigheden fra vores mor og far... det er jo ikke, det er jo dem der har fået os (...) (børneinterview)

I kontaktpædagogernes redegørelser for deres indtryk af barnets holdning orienterer de sig ved hjælp af en kombination af egne sanser/fornemmelser og konkrete observationer af og udsagn fra barnet selv. Hvorvidt det vurderes, at et barn er glad for at bo på anbringelsesstedet begrundes bl.a. i en positiv vurdering af barnets relationer til de ansatte på anbringelsesstedet. Som vi har været inde på tidligere tjener knus og kram som en indikator for, hvorvidt en relation vurderes positiv:

K: (...) Men men men der er en ting i hvert fald, hvor hun [moderen] ikke kan påvirke ham, og det er glæden hos os, med at holde af os, og være glad for os. Det kan jeg jo mærke helt tydeligt, at selvom hun måske sådan siger at, de pædagoger de er sådan og sådan og sådan, så har [drengen] jo en relation til os (ja), og den kan man i hvert fald ikke tage fra ham (nej) nej. Og det er meget meget tydeligt, vi bliver mødt med knus og.. ja (ok) ja. (kvindelig kontaktpædagog)

Som nævnt giver flere pædagoger udtryk for, at det kan være vanskeligt at få konkrete informationer om, hvordan barnet har det med at være anbragt. Nogle af børnene taler nødtigt om deres følelser i relation til anbringelsen, særligt når det drejer sig om barnets mere specifikke forhold til det at være anbragt uden samtykke:

I: Er det noget han nævner?

K: Nej

I: Er det noget han gør sig nogle tanker om?

K: Nej, aldrig. Han har aldrig nævnt det (nej) nej. Jeg ved ikke hvor meget. Han ved godt at han er tvangsfjernet, men jeg ved ikke, hvor meget han sådan siger det her med, at han ikke må bo her, for hans mor det.. det, den den (nej), den det er jeg slet ikke inde over

I: Du siger, han ved godt, at han er tvangsfjernet (ja), er det fordi at det er det ord, han bruger?

K: Nej, det gør han heller ikke (nej), han bruger det ikke, nej (ok). Det gør han slet ikke. Altså han ved, at han skal bo her på [anbringelsesstedet] nu i to år mere (ja), det er ikke noget med, jeg tror ikke altså, jeg ved ikke engang, hvor bevidst han er med, at hans mor ikke vil have, at han skal bo her (kvindelig kontaktpædagog)

Og en anden kontaktpædagog:

K: Nej, hun er meget svær at tale om det.. også når jeg har været alene med hende, og spørger hende, 'Hvorfor er du egentlig her?', for at få hende til selv at sige det.. det vil hun ikke tale om (nej). Det vil hun simpelthen ikke snakke om (mandlig kontaktpædagog)

Med den logik vi har lagt ned over interviewudsagnene kunne man argumentere for, at børnene vil have svært ved at give udtryk for negative følelser i relation til anbringelsesstedet netop over for anbringelsesstedets personale. Kontaktpædagogernes fortællinger indeholder imidlertid ingen referencer til en mulig loyalitetskonflikt for barnet i forhold til det pædagogiske personale på anbringelsesstedet. En sådan loyalitetsfølelse overfor både det pædagogiske personale, som overfor forældrene, synliggør en potentiel dobbeltklemme for barnet, der indebærer at de på den ene side ikke må udtrykke sig negativt om anbringelsen over for anbringelsesstedets personale, og på den anden side ikke må udtrykke sig positivt om anbringelsesstedet over for forældrene.

Vi har ikke set konkrete eksempler på en sådan dobbelt loyalitetskonflikt i det samlede materiale. I stedet påpeger en forælder, at der kan være andre grunde til, at det kan være vanskeligt for det pædagogiske personale at få viden om, hvordan barnet forholder sig til anbringelsen. Nedenfor er

et eksempel på en forælder, der mener at barnet ikke får sagt væsentlige ting til det pædagogiske personale, fordi hun ikke har en tæt nok kontakt til de voksne på anbringelsesstedet:

F: et af de emner jeg siger der er vigtig det er at [barnet] får ikke sagt ting. Hun har ikke en tæt nok kontakt til nogle af de voksne. Den eneste hun egentlig ordentlig har kontakt til det er mig jeg, øh, jeg har hele tiden arbejdet på først at få hende ud af [anbringelsesstedets navn] (...) de hører ikke efter jamen [navn på pædagog] siger at det er mig der er pylret fordi at, at jeg mener at [barnet] har brug for det, det er fordi at [barnet] ikke fortæller dem at jeg er med på, det kan godt være hun er mere sårbar og pylret når hun snakker med mig [mor slår i bordet] men jeg mener faktisk at sagen er at jeg er den eneste der har ordentlig kontakt med hende (ja) det er mig hun åbner sig op for (...) fordi det gør ondt (ja) hver gang man skal åbne op (ja) og fortælle om det (...) så siger hun bare ja det går fint, det går godt ja det er dejligt livet er herligt [ironisk stemmeføring] for man kan ikke holde andet ud (nej) og det ved jeg jo godt (...) det ved de jo (Forældreinterview).

Børnenes følelser omkring anbringelsen kan i forlængelse af ovenstående ses og forstås relationelt og situationelt, hvor indholdet afhænger af konteksten og relation til den, der skal lytte. Risikoen er, at det kan være vanskeligt for pædagoger og andre at opdage, hvis et barn ikke trives, og at denne information ikke bringes et sted hen, hvor der er mulighed for at gøre noget ved det.

Et af de spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med forældre og kontaktpædagogers fortællinger om barnets loyalitetskonflikt fra hvert deres perspektiv, er hvilke muligheder barnet har for at udtrykke sig og til hvem.

Hvem ejer definitionsretten til barnets virkelighed?

Spørgsmålet rejses af en af de interviewede forældre, som tematiserer hvad det gør ved barnets virkelighedsopfattelse at skulle udtrykke sig forskelligt overfor forskellige voksne. Hvis barnet skal fortælle en version af sin historie til forældrene – en anden til institutionspersonalet, hvad er så den 'rigtige' virkelighed? Nedenstående citat læser vi sådan, at moderen ser den virkelighedsbeskrivelse barnet fremlægger for hende som den rigtige:

F: også (ja) men det eneste de forholder sig til er jamen vi ved jo godt at børn laver en virkelighed overfor den og en virkelighed overfor den ja det er også rigtigt men hvad så med at se på at den virkelighed de får at se er måske ikke er helt...rigtig (Forældreinterview)

I vores tolkning af moderens forståelse betror barnet sig ikke til institutionspersonalet, fordi relationen ikke er tæt nok, hvorfor det udelukkende er hende, der som mor kender barnets 'sande' virkelighed. Ifølge kontaktpædagogernes fortælling vil barnets manglende betroen sig til institutionspersonalet imidlertid være afhængig af loyalitetskonflikten overfor forældrene.

Forældre og andre voksne i 'professionelle' roller

Set i forhold til temaer vi tidligere har været inde på, om hvordan pædagogerne hele tiden arbejder på at balancere nærhed og distance i relationen til barnet, og hvordan forældre spiller rollen, som den samarbejdsvillige forælder, når de er på institutionen og forsøger at leve op til forestillingen om den gode forælder når barnet er hjemme på weekend, kan det se ud til at barnet i sine relationer med voksne med Goffmans begreber hele tiden befinder sig i situationer, der kan karakteriseres som frontstage.

Goffman brugte begreberne scene og bagscene (også kaldet frontstage og backstage) hentet fra teaterverden til at beskrive to forskellige områder med tilhørende forskellige principper for menneskelig adfærd. Scenen betegner de situationer, hvor vi er 'på', og der finder en form for optræden sted. Her spiller man den rolle, der passer til situationen og den måde, man ønsker at fremstå overfor andre i den konkrete kontekst. Man forsøger at leve op til de forventninger og forpligtelser, der er i overensstemmelse med det 'teaterstykke', der er under opførelse: Når forældrene spiller rollen, som den gode samarbejdspartner og forældre, når de er på anbringelsesstedet og over for institutionspersonalet og den gode forældre i forbindelse med samværsweekender med barnet, befinder de sig med andre ord i 'frontstagepositioner'. Ifølge Goffman indebærer dette rollespil, at der er nogle handlinger der undertrykkes. Der er nogle ting, der ikke siges eller siges på en bestemt måde osv. Disse ting må ifølge Goffman nødvendigvis komme til udtryk i andre sammenhænge. Til at beskrive disse andre sammenhænge bruger han betegnelsen backstage, som er de områder og situationer, hvor publikum ikke er til stede og ikke forventes at få adgang. I sådanne situationer er der i princippet plads til, at aktørerne træder ud af deres rolle og således ikke længere behøver at kontrollere eller undertrykke deres adfærd (Jacobsen & Kristiansen 2002:100-103). Ifølge Goffman er backstagesituationer ikke nødvendigvis knyttet til eller begrænset af specifikke fysiske rammer eller steder. Forældrenes private hjem kan f.eks. udgøre en backstage til daglig, men omformes til en scene for det gode forældreskab i weekenden, når barnet er på besøg. Barnet kan i forlængelse af denne forståelse betragtes, som publikum i den forstand, at det er forældrenes vidne på det, de har foretaget sig sammen med forældrene, f.eks. når pædagoger eller andre spørger, hvad de har lavet hjemme hos forældrene i weekenden.

En kontaktpædagog fortæller at det er skrevet ind i handleplanen at anbringelsesstedet skal vide hvad det pågældende barn foretager sig når han er hjemme på samvær i weekenderne:

K: (...) der står også at vi skal vide 100 % hvad han laver i weekenderne (kvindelig kontaktpædagog).

Ovenstående giver os anledning til at formulere en hypotese om, at det for nogle af disse børn kan formodes at betyde, at de voksne de omgives af hele tiden er i frontstagepositioner. Forældrene er så at sige både på 'arbejde', når de har barnet hjemme på weekend, og når de besøger barnet

på institutionen, ligesom pædagogerne er på arbejde, når de er sammen med børnene på anbringelsesstedet, lærerne i skolen møder barnet i kraft af deres job, osv.

Det at være en del af et fællesskab forudsætter ifølge Goffman at have muligheden for at gå backstage. Mennesker socialiseres ind i en ny gruppe ved gradvist at få adgang til gruppens backstage, hvor der bl.a. er adgang til 'insiderviden'. Goffman pointerede, at der er nogle mennesker, som aldrig har en backstage. Det kan f.eks. være psykiatriske patienter eller indsatte i et fængsel (Goffman 1961/1991). I forhold til de børn, der indgår i vores undersøgelse, handler det spørgsmål der rejser sig, på baggrund af ovenstående analyse, imidlertid ikke om, hvorvidt børnene har adgang til en backstage (selvom det også er et interessant spørgsmål), men hvad det betyder, at de voksne, som anbragte børn møder i deres hverdag (inklusive deres forældre) hele tiden er 'på' og spiller en rolle, der indebærer at visse former for adfærd, følelser og holdninger undertrykkes.

I interviewmaterialet finder vi imidlertid også undtagelser til ovenstående, som sætter analysen i perspektiv, nemlig når forældre og anbragte børn fortæller om hemmelige ('forbudte') møder, enten telefonisk eller fysisk ved et busstoppested eller på barnets skole mv. Det at de er defineret som hemmelige (institutionspersonalet ved måske godt at de finder sted, men vælger at ignorere det) betyder, at hverken barnet eller den voksne kan afkræves en redegørelse for mødets karakter eller indhold for 'de har jo i princippet aldrig fundet sted'. På den måde frisættes barnet og forælderen til at træde ud af de performative roller anbringelsen definerer. De hemmelige møder kan på den måde ses som backstagesituationer for forældre og børn, hvor de kan sige og gøre ting, som undertrykkes i de situationer, hvor de er 'på'. Goffman fremhæver imidlertid, at der næppe findes 'rene' backstagesituationer, fordi vi i realiteten træder ud af nogle roller og ind i nogle andre, i dette tilfælde rollerne som forældre og børn, eller måske nærmere rollerne som 'forældre og børn, der mødes i smug'. De nye roller sætter igen nogle grænser for rolleudfyldelsen i situationen, f.eks. den at barnet ikke kan fortælle åbent om mødet med sin forældre til pædagoger eller andre og derfor heller ikke kan fortælle, hvis mødet har gjort barnet glad, bekymret, ked af det mv.

Forestillinger om betydninger af manglende forældresamtykke

I spørgsmålet om pædagogernes forestilling om, hvorvidt det manglende forældresamtykke har en betydning for barnet i forbindelse med anbringelsen, tilføjes endnu en dimension til barnets mulighed for at udtrykke sig om anbringelsen, nemlig de fortællinger, der skabes af sagsbehandleren og den kommunale forvaltning. Vi har tidligere været inde på, hvordan de kommunale myndigheder af kontaktpædagogerne positioneres som badguys for at skabe et sted, hvor forældrenes vrede kan kanaliseres hen. I interviewene med forældrene positioneres den kommunale forvaltning ligeledes som en modstander. Kontaktpædagogerne beskriver, hvordan de oplever, at børnene i flere tilfælde deler forældrenes vrede mod kommunen:

K: Det, ja.. det er hun også. Hun er vred på kommunen, fordi det er kommunen der laver de der retningslinjer med, hvor meget de må være sammen og hvornår de må være sammen. (ja) og det er .. og så.. tror jeg også at forældrenes vrede mod kommunen den projicerer de over på hende, så hun også.. så de er fælles om den kamp ikk'.(mandlig kontaktpædagog)

K: (...)...Sådan er det generelt for vores børn. De hader kommunen, for det er kommunen der bestemmer, at de skal være her ikke også (mhm) og det er lige meget om man er tvangsfjernet (...) (kvindelig kontaktpædagog)

Af ovenstående citat fremgår det, at det negative billede af kommunen ikke nødvendigvis er knyttet til det at være anbragt uden samtykke, men muligvis skriver sig ind i en mere generelt tilgængelig fortælling blandt anbragte børn om kommunen som 'hadeobjekt'.

I de tilfælde, hvor barnet deler forældrenes vrede på kommunen og samtidig ikke har en fortrolighed med de voksne på anbringelsesstedet, kan det være vanskeligt at få øje på, hvem barnet skal betro sig til. Vrede og foragt over for socialforvaltningen er sandsynligvis ikke det bedste udgangspunkt for at henvende sig og bede om hjælp eller for at udtale sig i det hele taget. Det høje konfliktniveau, der er repræsenteret i størstedelen af de sager vi har undersøgt, ser derfor ud til at kunne føre til en isolation af barnet, der påvirker dets mulighed for blive hørt. Børnenes muligheder for at fortælle skal med andre ord ses i forhold til de relationer, der skabes til de personer og instanser, som barnet er i kontakt med og som spiller en rolle i barnets liv.

Hvis barnet bliver hjemgivet

De interviewede pædagoger stiller sig generelt tvivlende i forhold til et hypotetisk spørgsmål om, hvorvidt det vil have en betydning for barnet, hvis forældrene ændrede deres holdning og anbringelsen blev frivillig. Flere af de interviewede pædagoger giver spontant udtryk for, at det ingen betydning vil have, hverken for barnet eller rammerne for det pædagogiske arbejde på anbringelsesstedet, hvis forældrene skulle beslutte sig for at give samtykke. I umiddelbar forlængelse af deres spontane udsagn nuancerer flere af kontaktpædagogerne imidlertid deres svar, hvilket giver anledning til formuleringen af to hypoteser om mulige scenarier: På den ene side forestiller pædagogerne sig, at forældrenes samtykke betyder, at barnet kommer til at føle sig svigtet af forældrene, fordi de opgiver at kæmpe for at få det hjem, og på den anden side kan det betyde en lettelse for barnet, idet barnet nu legitimt kan give udtryk for at være glad for at bo på anbringelsesstedet uden at havne i førnævnte loyalitetskonflikt:

K: Hun kunne måske gå hen og tage afstand fra dem, fordi nu har de altid gået og haft den her kamp imod kommunen, nu har de ikke den mere, nu syntes de det er godt nok at jeg bor her (mhm). Ja og så, så kunne det også være et andet scenarie, altså hvis de så gjorde det. 'Nå men så må jeg måske godt sige, at jeg er glad for at bo her!?' (mandlig kontaktpædagog)

K: Jamen altså det ville være nemmere for [drengen], hvis hun nogle gange kunne sige noget godt om stedet (ja). Jeg tænker det er rigtig svært for ham, når han skal.. når han altid hører noget negativt (kvindelig kontaktpædagog)

K: (...) i [drengen]'s verden, der handler det om; bor jeg her eller bor jeg hjemme og om det var frivilligt eller whatever det tror jeg ikke ville betyde noget (...) jeg tror faktisk det ville betyde noget negativt næsten fordi så ville han faktisk, så tror jeg faktisk han ville føle et svigt fra hans forældre (...) nu har de en fælles kamp kan man sige, imod noget ik? (mandlig kontaktpædagog)

Forældrenes holdning tillægges ikke kun betydning i forhold til børnenes mulighed for at fortælle om, hvordan de har det på anbringelsesstedet, men kædes direkte sammen med deres mulighed for at have positive følelser i det hele taget over for anbringelsesstedet. En ting er at have mulighed for at give udtryk for det – en anden er, hvad der er muligt for børnene at have lov til at føle:

K: (...) [Drengen]'s far var med én gang, og var meget negativ overfor alle derude og sagde også til [drengen] at det var noget lort at gå derude [et tidligere anbringelsessted, vores tilføjelse] (...) Og han har så, han syntes faktisk ret hurtigt, at det var ok, at han var her (...) Og det tror jeg, har haft en stor betydning for [drengen], så har han ikke skullet stå i det her dilemma omkring 'Far syntes det her er noget lort' kan han så gå all-in, eller hvad (...) det var jo så tydeligt, at hvis hans far ikke syntes at det var ok, at han var her, så ville der være en del af ham, som heller ikke ville kunne være ok, med at være her (ok) og det er jo derfor det generelt er så vigtigt med forældresamarbejde (kvindelig kontaktpædagog)

K: (...) det må jo heller ikke blive alt for godt (ja) og, og det er børnene jo farvet af i bund altså (okay) fuldstændigt fundamentalt det der med tiltroen til at noget må godt være godt... og det har vi brugt lang tid og det fatter de stadig ikke at, giv nu jeres børn lov til at være glade og synes noget er godt i stedet for at forpuste deres syn på alt ting fordi det kan gøre noget der kommer til at give dem modstand resten af livet at den, den der negative forventning til at der er ikke noget der vil dem noget godt (mandlig kontaktpædagog)

K: så jeg tror altid det er vigtigt at have en åben dialog med forældre uanset om de er tvangsfjernet eller ej (...) så, så det tror jeg bare på fordi det er altid, man skal have deres accept og backup for at kunne arbejde børnene, hvis du modarbejder forældrene hele tiden, så kommer du ikke nogle vegne med børnene, fordi de vil altid holde med forældrene (kvindelig kontaktpædagog).

Hvis vi inddrager tidligere nævnte måder at se på følelsesarbejde, som en væsentlig del af menneskers selvrepræsentationen i et interaktionistisk perspektiv (Bolton 2005; Hochschild 2003), som bl.a. hævder, at der er væsentlige forbindelseslinjer mellem de forventninger, der er til følelser i konkrete situationer, og det at individer rent faktisk har mulighed for at føle, kunne man argumentere for, at der er forbundet et væsentligt følelsesarbejde for anbragte børn i relation til

deres muligheder for og måder at forholde sig til og formidle det at være anbragt, hvilket kunne være en væsentlig pointe i fremtidig tilrettelæggelse af tilsynet med anbragte børn og unge.

Selvom det i denne undersøgelses interaktionistiske perspektiv er et menneskeligt grundvilkår, at vi som individer skal forholde sig til mange forskellige sociale arenaer, og hvor vi hele tiden må tilpasse, hvem vi er til den aktuelle sociale kontekst, og selvom Goffman argumenterer for selvet som en fleksibelt, situationsbetinget, social størrelse som dannes og udvikles i samspil med omgivelserne, så giver ovenstående alligevel anledning til at spørge, hvilken betydning det har for anbragte børn, at de i store dele af deres barndom er omgivet af omsorgspersoner (herunder også forældrene), som er ikklædt deres 'professionelle' roller. Dette skal ses i lyset af at identiteten ikke kun er et spørgsmål om, hvordan vi ser os selv, men i lige så høj grad er et spørgsmål om, hvordan andre ser os (Jenkins 2000:49). De fortællinger og kategoriseringer andre mennesker skaber om os, har således afgørende betydning for, hvordan vi opfatter os selv og, hvordan vi efterfølgende agerer i forhold til vores egen identitetsopfattelse.

8.3 'Jo mere de kæmper imod, jo længere tid bliver det'

- beslutningsprocesser der trækker i langdrag

En anden hypotese vi har formuleret og fulgt på tværs af informantperspektiverne i materialet er følgende hypotese og modhypotese:

- Beslutninger kan træffes meget hurtigere i tvangssager og dermed er processerne også hurtige og smidige, fordi der er styr på formaliteterne, alting er aftalt på forhånd, og man behøver ikke lange, besværlige forhandlinger med og inddragelse af forældrene.
- Processer i tvangssager er lange og tunge på grund af mange procedureregler og udvalg, beslutningsprocesserne skal igennem, og trækkes i langdrag på grund af konflikter mellem forældrene og systemet, som resulterer i anker, hvilket trækker beslutningsprocesser i langdrag.

De beslutningsprocesser, der fremgår af informanternes fortællinger, og som vi har spurgt ind til, vedrører både beslutninger om selve anbringelsen, anbringelsessted, aftaler vedr. samvær og andre små eller store beslutninger i barnets dagligdag.

8.3.1 Anbringelse og anbringelsessted

I en af casene har barnet boet 2 år på en institution, der er beregnet til at have børn anbragt i op til 6 måneder. I barnets forståelse er årsagen til, at hun har boet længere tid på institutionen end det var planlagt, at forældrene kæmper mod systemet:

'jo mere [forældrene] kæmper imod det og sådan noget (ja), jo længere tid bliver det (...). (børneinterview)

Barnets fortælling bakkes op af kontaktpædagogens, som tilføjer at hun er den, der har været anbragt længst på institutionen. Hun har været der dobbelt så lang tid, som nogle af de andre

børn, der har boet der. Ifølge kontaktpædagogen har uvisheden og det at have set de andre børn komme videre til nye steder påvirket hende. Kontaktpædagogen tilføjer, at de har forsøgt at sige til kommunen, at de meget nødt ser, at der sættes en dato for, hvor længe børnene skal være anbragt på stedet fordi: *'det er sjældent det kommer til at passe'*. Det er imidlertid ikke kun ankesagerne, der trækker processerne i langdrag. I det konkrete tilfælde nævner både pigen selv og kontaktpædagogen, at det er meningen, at der skal findes en plejefamilie. Ifølge kontaktpædagogen har det imidlertid været vanskeligt at finde en sådan. Der har været en enkelt henvendelse med en mulig familie, som måtte forkastes fordi dem, der skulle finde en egnet plejefamilie ikke havde taget højde for nogle helt konkrete forhold i matchet mellem barnet og plejefamilien, der gjorde at barnet ikke kunne bo der.

Derudover stiller kontaktpædagogen sig tvivlende overfor om en plejefamilie er det rigtige valg, hvilket hun begrundet i, at det vil være krævende for en plejefamilie at skulle forholde sig til en forælder, der er *'på krigsstien'*, som hun udtrykker det. Hun antyder, at hun ikke er den eneste (i det kommunale system), der har den holdning, og at hun tror, at det også kan være medvirkende til at processen trækkes i langdrag.

Barnets far ønsker heller ikke at barnet anbringes i plejefamilie, og begrundet det med, at det efter hans opfattelse ikke er det barnet selv ønsker:

F: [Jeg] vil meget gerne have hende hjem, men det kan jeg ikke (...) så, jeg lytter til min datter, og hun vil ikke i familiepleje, hun vil gerne på en institution (ok) og.. forvaltningen har sagt, at hun skal i familiepleje, så det ligger vi og kæmper lidt imod nu. Jeg lytter til hende og så simpelthen sige 'jamen hvis du gerne vil på en anden institution, så skal du fanden gal' me også det', for hun ville ikke have nogen anden far eller mor (nej) end dem hun har (nej) og selvfølgelig lytter jeg også til, hvad der er godt for hende (mhm), men jeg mener at institution er lige så godt som det andet.. hun har tryk hos os, det har hun ikke andre steder (forældreinterview).

Beslutningen om en placering i plejefamilie er ifølge faderen, hverken pigens eller faderens ønske og tilsyneladende heller ikke i overensstemmelse med de nærmeste fagpersoners vurdering af, hvad der vil være mest hensigtsmæssigt i sagen. Samtidig med at det er vanskeligt at finde en plejefamilie har uenigheden om, hvor barnet skal være anbragt hende fortsat været med til at trække processen i langdrag. Som ovenstående citat viser, så har det været *'brænde på bålet'* i forælderen kamp mod systemet. En anden væsentlig pointe er også faderens fremhævelse af og kobling mellem det at være anbragt i en plejefamilie og *'få en ny far eller mor'*.

Barnet selv har også en mening om, hvor hun gerne vil bo. Hun vil gerne væk fra den nuværende institution, og hvis hun ikke kan komme hjem og bo, så vil hun gerne på en mindre institution:

B: Jeg vil bare væk herfra eller sådan noget (ja), så kan det være at hvis de er mere samarbejdsvillige, at der så bliver lyttet mere til dem (ja), og der også bliver lyttet til mig (...) Det er sådan der.. en mini-institution. Det er det som jeg i hvert fald har

besluttet. Enten en mini-institution eller også bare hjem(...) Det er sådan hvor der bor en.. det kan være.. være nok en afdeling.. lidt mindre børn og sådan noget (ja), det som jeg i hvert fald håber (...) Det har jeg sagt hver gang, også når jeg har snakket med min sagsbehandler (...) Det er rimelig lang tid siden jeg sidst snakkede med hende (Børneinterview).

8.3.2 Samvær

På tværs af interviewene er det processerne omkring samvær, der fremstår som de mest udviklede og logistisk krævende og dem, der volder størst problemer i dagligdagen. Et af de interviewede børn fortæller om processen omkring planlægning af samvær, sådan som den ser ud fra hans perspektiv:

(...) Jeg tror det er sådan at... sagsb... altså min kontaktperson de snakker med.. lidt sådan altså.. min mor hun... ligesom at jeg får lov til at komme op til min mor. Og så spørger min mor om jeg godt må få lov til at komme derop og så.. det siger hun så til min kontaktperson og så... siger min kontaktperson det videre til sagsbehandleren, og så siger sagsbehandleren det videre til kommunen, hvor de så planlægger det og sådan (børneinterview)

Beslutninger træffes nogle gange i sidste øjeblik, der skal rykkes for dem osv. I et af interviewene med en forælder, gennemført i juni måned har moderen netop fået besked om, hvornår hun kan have sin søn i sommerferien:

F: Jeg har lige fået af vide i dag, hvornår jeg har ham i sommerferien (forældreinterview)

Børnene synes ikke altid de beslutninger, der bliver truffet er gode, bl.a. fordi der mangler fleksibilitet:

B: (...) de planlægninger der så bliver lavet de er ikke så gode fordi det ligger tit oveni i noget andet så hvis det var min mor hun kunne hun jo bare rykke det men når det er [kommunen], øm, så, så må man vælge (...) så siger de om det er bare ærgerligt så må du vælge imellem det eller det (...) hvis det var min mor så ville hun havde sagt lad mig se om jeg kan ændre det ellers må du jo vælge (...) men hun ændrer det altid så det er ikke noget problem altså (...) det er blevet meget besværligt (Børneinterview)

I analysen af kontaktpædagogernes beskrivelser af deres måde at håndtere samværsaftaler har vi allerede beskrevet forskellige strategier, såvel individuelt fra pædagog til pædagog og organisationelt.

Der tegner sig et billede at nogle lange, omstændelige sagsgange, og der er ikke noget der tyder på, at beslutninger om stort og småt kan træffes eller effektueres hurtigt og smidigt i de cases, der indgår i vores undersøgelse.

8.4 Den meningsfulde anbringelse versus den meningsløse anbringelse

- Grundet krav til skriftlighed og dokumentation er anbringelsesgrundlaget tydeligt i anbringelsessager uden forældresamtykke. Det må derfor være muligt for de forskellige parter at redegøre for anbringelsesgrundlaget på en meningsfuld måde.
- I anbringelsessager uden samtykke er anbringelsesgrundlaget præget af konflikt og uenigheder om problemdefinitioner og afgørelsesgrundlag. Derfor er det absurd at tænke sig, at grundlaget anbringelsen skal give mening for alle.

Nanna Mik-Meyer er i forbindelse med udgivelsen af bogen 'at skabe en klient' (Järvinen & Mik-Meyer 2003) citeret for at have sagt:

'Når man tvinger folk til noget, så skal tingene være meningsfulde. Det er i virkeligheden et meget lille krav at stille. Hvis tilbuddene var frivillige, så ville institutionerne skulle overleve på deres meningsfuldhed' (Mik-Meyer, N., citeret i Paulsen (2003))

Hun baserer sit udsagn på analyser af det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet (revaliderings- og aktiveringsindsatsen). Citatet har imidlertid også relevans, når der er tale om anbringelser uden samtykke ikke mindst, når anbringelsens rolle som legitim indsats over for udsatte børn og unge er til debat.

På den ene side viser forskningen, at anbragte børn klarer sig dårligere på en række områder sammenlignet med børn, der ikke har været anbragt udenfor hjemmet (Egelund m.fl. 2004 og 2008; Egelund & Hestbæk 2007). Samtidig er tidligere og nuværende anbragte børn og unges erfaringer med det at være anbragt uden for hjemmet ikke overvejende positive. Hertil hører at deres kritik af anbringelsesforløbet ikke nødvendigvis handler om, at de ikke skulle have været anbragt, og at nogle endda mener de skulle have været anbragt tidligere (Egelund 2001; Egelund m.fl. 2005). Forskere påpeger, at det er vanskeligt at få øje på alternativer til døgnanbringelse i de tilfælde, hvor børnenes og familiens problemer er af en sådan karakter, at de ikke kan tilgodeses ved et ambulans tilbud (Egelund & Jakobsen 2009: 207-209). Dette modsætningsforhold er løbende med til at aktivere debatter om anbringelsens berettigelse, som social indsats over for udsatte børn og unge og rejser spørgsmålet om, hvordan vi som samfund argumenterer meningsfuldt for at anbringe børn uden for hjemmet, når der ikke kan mobiliseres entydig dokumentation for at anbringelser gør en positiv forskel for udsatte børn og unge. Dette gælder i særlig grad, når vi iværksætter foranstaltninger uden samtykke og legitimerer indsatsen ud fra barnets bedste.

I Mik-Meyers citat er det imidlertid ikke klart, hvem det tvungne skal give mening for. I forlængelse af citatet er det derfor nærliggende at rejse spørgsmålet om, overfor hvem og i hvilken kontekst anbringelsen skal fremstå meningsfuld. Samtidig er det væsentligt at vide om der er en interesse i at anbringelsen skal optræde meningsfuld over for alle involverede, der rækker udover undgåelse af tvang. Altså er det at skabe meningsfuldhed for alle involverede parter efterstræbelsesværdigt i

sociale indsatser? Forskning i resiliensprocesser hos børn tyder på at oplevelse af mening er en væsentlig beskyttelsesfaktor⁴² (Werner & Smith 2001; Jakobsen 2011) ligesom man også forskningsmæssigt er begyndt at interessere sig for betydningen af professionelles oplevelse af meningsfuldhed i deres arbejde (Høybye-Mortensen 2011). I anbringelser uden samtykke er det nærliggende at antage, at anbringelsen optræder meningsfuld indadtil i systemet, men ikke overfor forældrene og heller ikke nødvendigvis overfor barnet (logikken her er, at hvis den gjorde det så ville forældrene ikke modsætte sig den). Derfor er det ikke overraskende, at anbringelsen i langt overvejende grad fremstår meningsløs overfor for de forældre, vi har interviewet.

I den symbolske interaktionisme orienterer mennesker sig i verden via mening. Udgangspunktet er, at mennesker gennem social interaktion hele tiden rekonstruerer virkeligheden ved at skabe koncepter, modeller og skemaer for at ordne og skabe mening i erfaringer og som forudsætninger for handlinger. Når noget giver mening for et individ på en bestemt måde, så indgår det som en del af denne persons definition af situationen, og er på den måde med til at udpege nogle handlemuligheder som meningsfyldte og andre som usandsynlige eller ligefrem meningsløse. Individets mulighed for meningsskabelse er afhængig af den forhandling om, hvordan situationen skal defineres, der sker mellem de interaktionsdeltagere, der er til stede. Ifølge Blumer sker menneskets socialisering i en vekselvirkning mellem interaktion på det symbolske niveau og det ikke-symbolske niveau. Interaktionen på det ikke-symbolske niveau er kendetegnet ved menneskets direkte reaktion på andres handlinger, mens interaktionen på det symbolske niveau er kendetegnet ved fortolkning af hinandens gestikulationer og handlinger baseret på den mening, som skabes af disse fortolkninger (Blumer 1969/1998:66). Ifølge Weick (1995) kommer menneskers behov for at skabe mening i særlig grad i spil i de situationer, hvor vi kommer ud for hændelser, der forstyrrer vores hidtidige opfattelser af, hvordan verden hænger sammen. Det kan være andre mennesker, der udfordrer vores holdninger eller hændelser, som er uventede eller på anden måde bryder med et hidtil gældende syn på os selv eller på omverdenen. For forældre og børn i denne undersøgelse er der ingen tvivl om, at anbringelsen repræsenterer en sådan situation. Når mennesker kommer ud for sådanne forstyrrelser vil de søge efter forklaringer i den viden, der er tilgængelig for dem (Weick, 1995; Weick et al. 2005).

For den overvejende del af forældrene i denne undersøgelse optræder selve anbringelsen som uforståelig og meningsløs.

F: det er fordi jeg ikke vil samarbejde, øh og det vil jeg jo godt, hvis det var til det bedste for min dreng (forældreinterview)

42 Den israelsk-amerikanske sociolog Antonovsky (1923-1994) identificerede oplevelse af mening, som en helt central faktor for menneskers muligheder for at mestre belastninger i deres liv. Selvom Antonovskys forskning var i medicinsk sociologi og i sammenhængen mellem sundhed, stress og mestring, så har hans teorier vist sig anvendelige i andre aspekter af det menneskelige liv, så som i resiliensforskningen.

Meningsløshed optræder umiddelbart som meningsfuldhedens modsætning. Meningsløshed kan imidlertid også betragtes, som en måde at skabe mening på, og her kan vi med fordel hente inspiration i det absurdes sociologi. Det absurdes sociologi interesser sig ligesom den symbolske interaktionisme for at undersøge, hvordan mennesker søger at skabe mening i en kompleks og ikke mindst absurd verden. Det absurdes sociologi betoner livets absurde sider og meningsløsheden. Her er fokus rettet mod det tilfældige, det konfliktfyldte, det ambivalente, det uoverskuelige og det absurde og forsøgene på at gøre det meningsfuldt. Der hvor mennesket stræber efter at overskride verdens meningsløshed uden nogensinde at nå en definitiv konklusion. Forudsætningen er at tilværelsen i udgangspunktet er både absurd og meningsløs om end forskellige mennesker oplever varierende grader af meningsløshed. Det er op til mennesket selv at skabe mening i denne meningsløshed. I dette perspektiv vil meningsdannelse altid have svære kår, men særligt i situationer, hvor der optræder konflikter, og hvor der er kampe om symbolske ressourcer og rettigheder (Jacobsen 2005:286-296). Spørgsmålet om mening hos forældre, børn og kontaktpædagoger i de anbringelsessager vi har undersøgt handler dermed ikke om, **hvorvidt** de skaber mening (fordi det anses som et grundvilkår i menneskelig væren), men **hvordan** de skaber mening.

En forudsætning for at skabe mening er, at vi kan gøre rede for (accounte) for vores og andres handlinger på en måde, der optræder legitimt overfor os selv og andre i den konkrete kontekst, vi befinder os i. Meningsdannelsesprocesser er altså afhængige af, at mennesker er i stand til at reflektere over og berette om, hvorfor de og andre handler på en given måde og derved tilskrive deres og andres handlinger mening. Accountabilitet refererer til den måde, hvorpå vurderinger og handlinger retfærdiggøres med begreber, der er relevante og legitime inden for den konkrete interaktionelle og institutionelle kontekst (Hall et al. 2006:15). Dilemmaet i relation til denne undersøgelse er at argumenter, der optræder legitime i en kontekst ikke nødvendigvis behøver være det i andre: Argumenter der godtages af Børn- og ungeudvalget vil således ikke nødvendigvis optræde som legitime og meningsfulde overfor forældrene. Accountabilitetsbegrebet trækker på Garfinkels pointe om, at interaktionsdeltagere altid orienterer sig mod mening. På den måde er menneskers kommunikation styret af, at interaktionsdeltagerne forventer af hinanden, at de kan gøre rede for deres handlinger på en måde, der giver mening inden for den konkrete kontekst (Kristiansen og Mortensen 2005; Esmark et al. 2005:49ff). De enkelte interaktionsdeltagere må således hele tiden udtrykke sig på en måde, hvor det, der bliver sagt, formodes at give mening inden for den givne kontekst⁴³. Evnen til og muligheden for at give accounts reducerer kaos, usikkerhed og forvirring, fordi de er med til at skabe mening og orden i en grundlæggende meningsløs verden og i situationer, der afviger fra det forventelige. Accounts er særligt

43 I vores interviews med forældre, børn og kontaktpædagoger betyder det f.eks. at interviewpersonen altid vil forsøge at udtrykke sig på en måde de tror vil give mening for os, og som er i overensstemmelse med deres opfattelse af, hvad interviewet går ud på.

nødvendige, når der opstår uventede situationer, fordi de gør det muligt for individet at forklare og retfærdiggøre afgivelsen fra det forventelige og dermed (fortsat) fremstå som et autonomt, tilregneligt individ med moralske hensigter (Jacobsen 2005:293-297). Individets mulighed for at forklare sig og give accounts i forskellige situationer er desuden altid kontekstafhængige, dvs. at individet er afhængigt af, at de forklaringer vedkommende giver godtages af de andre deltagere i situationen.

For især forældrene i denne undersøgelse er muligheden for at redegøre meningsfuldt for den situation de befinder sig i altså helt central. I dette perspektiv vil det samtidig være forventeligt at forældre, der oplever anbringelsen af deres barn som meningsløs vil have et endnu større behov for accounts. Forældre til børn, der anbringes uden for hjemmet, må derfor også på en eller anden måde orientere sig mod måder at skabe mening på i relation til den situation de er i.

Den måde forældre og børn og kontaktpersoner forsøger at gøre rede for hændelser og handlinger (andres og egne) handler afspejler derfor det, der inden for netop denne kontekst fremstår som legitimt. For kontaktpædagogerne er det f.eks. legitimt at forklare det, at de ikke bliver hørt af socialforvaltningen med, at der er mangel på ressourcer og ikke at det også kunne handle om, at de er nederst i hierarkiet og at deres vurderinger derfor tillægges mindre værdi. Her optræder økonomi, som en legitim forklaringsfaktor. For forældre der opfatter anbringelsen som fuldstændig meningsløs og slet ikke kan finde forklaringer, der optræder legitime for dem, kan den eneste mulige tilbageværende forklaring være, at der må være tale om personlig forfølgelse af dem fra systemets side:

F: Jamen det er det jeg siger, det har ikke noget med [barnet] at gøre det her, det er så personligt. Det er mig de er efter, men de bruger min dreng (...) For det er åbenbart den eneste måde at de kan nå mig, det er ved at træde på ham (...) Det er fordi jeg ikke vil samarbejde, jeg vil ikke anbringe ham frivilligt (nej). Jeg vil bare have ham hjem (Forældreinterview).

For det anbragte barn, der ikke har adgang til legitime forklaringer på, hvorfor det er anbragt, kan det betyde at barnet ser anbringelsen som sin egen skyld. I nedenstående eksempel fortæller en af de interviewede piger, hvordan hun gav sig selv skylden for at hendes søskende var blevet anbragt uden for hjemmet sammen med hende. Hun forklarer, hvordan både forældre og de voksne på anbringelsesstedet gjorde meget ud af at fortælle hende, at det ikke var tilfældet og at hun nu godt ved, at det ikke var hendes skyld. Vi får ikke tilbudt en anden forklaring som begrundelse for anbringelsen, og det kan enten skyldes, at pigen endnu ikke har fundet en meningsfuld årsagsforklaring eller ikke finder det relevant at fortælle om det i denne situation. I stedet skaber hun en fortælling, hvor det at hun påtog sig skylden i starten var en fejl hun selv havde ansvaret for – det var 'en løgn hun fandt på'. En alternativ fortælling kunne have placeret ansvaret hos de voksne ('der var ingen der fortalte mig hvorfor'), men pigen vælger i stedet selv at påtage sig ansvaret for at have taget fejl vedr. anbringelsesårsagen. Hun undgår på den måde at tillægge de voksne på anbringelsesstedet eller forældrene skyld og ansvar. Samtidig undgår hun at stille sig

selv i en offerposition og vælger i stedet positionen, som det man kunne kalde 'det taknemmelige børnehjemsbarn':

B: (...) jeg tænkte vel altid at det var min egen skyld at jeg havde alt det, at det så blev min skyld...

I: at det blev din skyld?

B: jamen mine forældre mente ikke at det var min skyld på nogen måde altså (...) det var min skyld at mine søskende var inde (...) det følte jeg var min skyld, men så fik jeg så at vide, altså nogle morgendage efter at det aldrig havde været min skyld (...) det var både mine forældre og så var det børnehjemmets voksne der fortalte mig det (...) og så endte det så til sidst at det var løgn det jeg havde fundet på (...) at jeg ikke rendte og var mere sur på mig selv over hvad der var sket, så det var jeg vel glad for (...) men altså børnehjemmet, det prøvede jo kun at hjælpe os, så det er jeg overdrevet glad for (Børneinterview)

I det følgende vil vi give eksempler på, hvordan forældre, børn (og til dels også kontaktpædagoger) forsøger at få selve anbringelsen og forskellige begivenheder og beslutninger i tilknytning til anbringelsen til at give mening, og hvilke elementer der fremstilles som henholdsvis forståelige og uforståelige. Derudover vil eksemplerne vise, hvor forældre og børn og kontaktpædagoger retter de deres opmærksomhed hen - hvad de orienterer sig imod, når de præsenterer anbringelsen eller delelementer i forbindelse med anbringelsesprocessen, som henholdsvis meningsfulde og meningsløse.

8.4.1 Anbringelsesgrundlaget – sammenhængen mellem forældrekompetencer og barnets problemer/behov

I vores litteraturstudie så vi at en svensk undersøgelse påpeger et dilemma forbundet med at socialarbejdere dels skal identificere og bedømme risikofaktorer, dels koble forældrenes brister til børnenes behov og dernæst 'omformulere' forældrenes risikoadfærd til, hvilke risici disse indebærer for barnet og at dette ofte fører til en vag kobling mellem barnets og forældrenes situation (Ponnert 2007:79,93).

I vores interviewmateriale synes det generelt vanskeligt for forældrene at redegøre for anbringelsesårsagen på en klar og sammenhængende måde. Direkte adspurgt giver forældrene typisk eksempler på områder, hvor de som forældre ikke varetager deres rolle godt nok, som begrundelse for anbringelsen (manglende grænsesætning, anklager om vold, eget handicap, misbrug, mangler i forhold til den basale omsorg så som mad, tøj mv.) og på problemer med barnet (skoleproblemer, begyndende kriminalitet, manglende respekt for forælderen, overvægt). Det er forskelligt fra interview til interview, hvorvidt forældrene tilslutter sig disse begrundelser eller om der fra forældrenes opfattelse er tale om udokumenterede påstande fra forvaltningens side. I de enkelte interviews kan der også være tale om en blanding af årsager, som forældrene positivt ved er en del af anbringelsesårsagen, deres tolkninger på baggrund af det, de har fået at vide fra forvaltningens side og egne refleksioner over adfærd, som de tror kan være en

medvirkende årsag til anbringelsen. Det er imidlertid et gennemgående træk, at forældrene ikke kobler forældrekompetencer og barnets problemer sammen. Heller ikke i de tilfælde, hvor interviewer spørger ind til, hvordan f.eks. skoleproblemer kan stå alene og begrunde en anbringelse uden samtykke. Hvis det ikke lykkes at skabe en synlig kobling mellem forældrenes manglende kompetencer, som forældre og barnets vanskeligheder og behov, kan det måske være med til at forklare, hvorfor anbringelsen for flere af disse forældre fortsat fremtræder uforståelig.

Det er måske et stort krav at stille til forældrene, at de skal kunne foretage disse koblinger selv. Men hvis man ser på kontaktpædagogens redegørelser for anbringelsesgrundlaget, er der imidlertid noget, der tyder på at de heller ikke formår at lave denne kobling - i hvert fald ikke i interviewsituationen. Nedenfor følger eksempler fra interviews med fire forskellige kontaktpædagoger, som bliver spurgt om anbringelsesårsagen:

K: (...) Det er det der er sket i hjemmet uden jeg sådan har nærlæst det, men jeg har da fået af vide. Vi får altid af vide, hvad det er for nogle børn vi får. Det er, at der har været sådan noget vold i hjemmet og forældre der ikke magtede opgaven. (mandlig kontaktpædagog)

K: (...) altså oprindeligt altså, fordi altså børnene kom ikke i skole og der var en masse, øh, hurlumhej derhjemme, de forældre gik lidt fra hinanden (...) der var slagsmål og børnene har sovet alle mulige mærkelige steder fordi der har været fest hjemme ved faren og moren og mor ikke har været der, så det har bare været, altså, fuldt ud berettiget tænker jeg i forhold til børnene man passer på (...) (mandlig kontaktpædagog)

K: (...) jeg må indrømme det, det, det, det, det kan jeg faktisk ikke helt ærligt huske (nej) men baggrunden, så vidt jeg husker, det kan være nogle af de andre husker det bedre, at, forældrene henvendte sig selv til forvaltningen og sagde at det her er en stor mundfuld. (mandlig kontaktpædagog).

K: (...) og så er det konflikten kommer med forældrene (mhm ok), og så har nærmest ikke kunnet tale sammen lige siden (nej) nej (...) Det er blandt andet noget af baggrunden (ja), det er, at han ligesom skulle have ro til og kunne udvikle sig. Fordi at.. også fordi, at de har inddraget ham i utrolig meget. Så han har altså det er en af.. af punkterne i hvert fald, det er at [barnet] skal være her, for netop at få ro i den der loyalitetskonflikt, som han nu en gang er i (ok) imellem hans forældre ja (ok) ja. (kvindelig kontaktpædagog).

Vi har ikke nogen forventning om, at kontaktpædagoger kan redegøre i detaljer for anbringelsesgrundlaget i en interviewsammenhæng uden at have fået lov til at forberede sig. Man kunne imidlertid godt argumentere for, at en forudsætning for at forældrene er i stand til at forstå begrundelserne for anbringelsen er, at systemet selv er i stand til at formidle og opretholde en sammenhængende begrundelse, som kan bringes i dialog med forældrenes holdninger og oplevelser.

Konsekvensen af at der ikke umiddelbart kan identificeres et klart anbringelsesgrundlag kan være, at det bliver vanskeligt for alle parter at identificere, hvornår der er tale om en konkret uenighed om fakta eller en uenighed om tolkning af fakta og problemdefinitioner.

Når det er et gennemgående træk, at koblingen mellem barnets vanskeligheder og forældrenes kompetencer synes vanskelig at redegøre for, må man spørge sig selv om der er noget mere samfundsstrukturelt på spil. Noget kunne tyde på, at det ikke er lykkes systemet (og/eller samfundet som helhed) at skabe og/eller formidle årsagskategorier, der giver mening for forældrene og børnene, som overskrider almindelige common sense begreber, og som samtidig formår at rumme noget af den kompleksitet disse sager frembyder. Det viser sig f.eks. ved, at når vi spørger forældre og børn om årsagerne til anbringelsen, så henviser de overvejende til meget få, konkrete begrundelser. F.eks. optræder årsagskategorien 'problemer i skolen' i flere af børneinterviewene og ligeledes i flere forældreinterview. Skoleproblemer kan næppe begrunde en anbringelse uden for hjemmet uden samtykke, men optræder hyppigt og må derfor betragtes som havende opnået status, som en legitim og meningsfuld årsagskategori for såvel forældre, børn og kontaktpædagoger. Skoleproblemer som legitim årsagskategori er imidlertid ikke i sig selv tilstrækkeligt til at skabe meningsfuldhed omkring anbringelsesårsagen som helhed. Den kan muligvis indgå, som en del af flere årsagskategorier, men den kan ikke stå alene, hverken over for forældrene, børnene eller indadtil i forvaltningen.

Den manglende kobling af forældrenes problemer og barnets vanskeligheder kan også være med til at forklare det spring, der er i at flere forældre godt kan erklære sig enige i nogle af de problemer kommunen påpeger, men ikke er enige i, at en anbringelse af barnet er den rigtige løsning.

Enighed omkring problemdefinitionen medfører altså ikke nødvendigvis enighed omkring den indsats, der skal til for at løse problemerne hos barnet.

Det er imidlertid ikke alle forældre, der kan erklære sig enige i problemdefinitionerne, eller dele af dem. Forældrenes manglende accept af de problemdefinitioner de opfatter som værende gældende, kan dog også i sig selv være med til at gøre det vanskeligt for forældrene at skabe mening. Nedenstående citat viser, hvordan kategorien 'at skade sit barn' viser sig utilstrækkelig i at skabe en meningsfuld fortælling om, hvorfor barnet skal være anbragt:

F:(...) det de tror det er, at vi ville skade ham

I: Jamen på hvad for en måde altså?

F: Vi kunne aldrig finde på at skade vores egen søn (forældreinterview)

Umiddelbart efter begynder denne forælder at fortælle om, hvordan han i stedet oplever, at det er anbringelsesstedet, der skader barnet. Han begrunder dette i, at han kan se at drengen har fået det dårligere i den tid, han har boet på anbringelsesstedet. Som vi har været inde på i afsnittet, der behandler forældreperspektiver, så er der flere forældre, der udtrykker en sådan bekymring.

I forsøget på at få anbringelsen til at give mening orienterer flere af forældrene i vores materiale sig imod barnets trivsel/fremskridt, og hvorvidt barnet udvikler sig i overensstemmelse med handleplanen. Forældrene er især opmærksomme på anbringelsesstedets måder at kompensere på eller håndtere de behov, som forældrene har fået at vide, at de ikke selv opfylder hos barnet. De er altså meget opmærksomme på, hvorvidt anbringelsesstedet er i stand til at give barnet det de har fået at vide, at de ikke selv formåede, da barnet boede hjemme. Manglende fremskridt hos barnet eller oplevelsen af, at barnet har fået det værre ser ud til at virke forstyrrende og/eller kontraindicerende på forældrenes mulighed for at se meningen med anbringelsen.

I tre af casene indgår overvægt, som en del af anbringelsesårsagen, hvilket betyder at de pågældende forældre er opmærksomme på og lægger mærke til om barnet har tabt sig under anbringelsen, eller om kosten på anbringelsesstedet er sund. I nedenstående eksempel er det at barnet skal tabe sig skrevet ind i handleplanen:

F: (...) altså der står også i handleplanen, at han var fjernet på grund af, at han var overvægtig, øh.. men er det ikke skægt, for han har ikke tabt sig imens han har været derinde, og de har vejet ham en gang på 9 måneder. Så det er sådan lidt.. at det står som en af grundlagene og de så ikke passer på ham, det syntes jeg ikke.. den er sådan lidt svær at følge (Forældreinterview).

Det kan således være vanskeligt for forældrene at opfatte anbringelsen som meningsfuld, når de ikke kan få øje på, hvad det er anbringelsesstedet kan tilbyde (som de ikke selv formår). Det gælder også de tilfælde, hvor barnet ikke udvikler sig positivt i henhold til handleplanen eller hvis forældrene oplever, at børnene får det dårligere under anbringelsen.

Det kan omvendt også betyde, at kontaktpædagogerne kan få svært ved at legitimere anbringelsen og deres arbejde med mindre der er synlige resultater (barnets adfærd eller at barnet selv fortæller).

Ovennævnte bevægelse/søgen efter mening viser sig ligeledes i interviewet med et af de anbragte børn, som ikke oplever at have fået en egentlig forklaring på, hvorfor han er anbragt. I nedenstående citat fortæller drengen, at han er ligeglad med, hvorfor han er anbragt og begrundet det i anbringelsens midlertidige karakter. På den måde distancerer han sig fra sin nuværende situation. Denne fremmedgørelse giver mulighed for at sætte en parentes om tiden på anbringelsesstedet, hvor det 'virkelige liv', hvor han selv kan bestemme starter den dag han fylder 18. år:

B: nej, nej altså jeg har ikke sådan rigtig fået at vide hvorfor jeg er her, jeg er sådan set også ligeglad (mm) altså jeg kommer alligevel væk herfra en dag, så det kan sgu være lige meget (mm) jeg har kun 4 år så kan jeg flytte (ja) så det kan jo være lige meget (...) så flytter jeg jo bare, så kan jeg jo selv bestemme om jeg, altså om jeg vil hjem og bo i nogle år (børneinterview)

En problemstilling ved denne distancering og fremmedgørelse er at nyere forskning i resiliensprocesser peger på, at barnets oplevelse af mening er en forudsætning for at en indsats kan få karakter af en beskyttelsesfaktor og dermed indgå, som en del af en resiliensproces (Jakobsen 2011).

Det at barnet ikke kender begrundelsen for, at han skal være anbragt, er imidlertid ikke ensbetydende med at anbringelsen, som helhed bliver meningsløs for barnet. I stedet henter barnet mening i en fortælling om, at anbringelsen har hjulpet ham til at holde op med at slå. I sin fortælling argumenterer drengen for at det var godt han kom på børnehjem, idet han ellers sikkert var endt i fængsel. Drengen trækker således på en risikofortælling, hvor han positionerer sig selv som potentiel kriminel, hvis ikke det havde været for anbringelsen: 'Hvis ikke jeg var blevet anbragt, så...':

B: det kunne jeg bare ikke se den lyse side i hvorfor jeg skulle (ja) herhen (nej) men altså jeg kan jo godt se i dag at det har hjulpet mig sådan en hel del (okay) det føler jeg i hvert fald at det har (...) altså jeg er jo bare glad for altså jeg ikke gjorde det samme som da jeg var yngre (...) at jeg rendte og slås for andre mobbet mig og så for folk rendte og troede at jeg var en svagpisser (mm) da slås jeg det kunne jeg bare ikke lade være med, det er jeg glad for at jeg røg på børnehjem altså, det har hjulpet mig til at holde op med at slå (okay) da vidste man konsekvensen for hvad det var, førhen da var jeg ligeglad med det (...) altså det kunne godt være at jeg lærte det derhjemme, men det ville have taget nogle år måske før jeg havde forstået det, i konsekvensen af det, så jeg var jo bare glad, for det, at jeg nåede at få den hjælp inden det gik galt, røg i fængsel og alt sådan noget (ja) for det vil jeg ikke (..) det er jo heller ikke lovligt bare at rende rundt og slås (nej) så skal det jo være med dommer og det hele (mm) så nu er jeg bare glad for at det er forbi med at jeg slås (...)
(Børneinterview)

På baggrund af ovenstående kan vi formulere tre overordnede fortællinger som indgår i forældre, børn og kontaktpædagogers forsøg på at få anbringelsen til at give mening:

1. Den begrundelige anbringelse (hvor begrundelsen for/årsagen til anbringelsen optræder umiddelbart meningsfuld).
2. Den virksomme anbringelse (hvor det viser sig, at barnet har det godt på anbringelsesstedet og/eller gør fremskridt).
3. Den risikoforebyggende anbringelse, som i ovenstående eksempel (hvor anbringelsen optræder meningsfuld i kraft af, at den er forebyggende set i relation til en mulig nutidig eller fremtidig uønsket konsekvens).

Afhængig af hvilken af de ovenstående fortællinger, der trækkes på af henholdsvis forældre, børn eller professionelle, vil opmærksomheden rettes mod forskellige aspekter af anbringelsens mulige

formål og kan derfor være en væsentlig nuancering i dialogen om og bestræbelserne i at forsøge at finde en mening med, at barnet skal være anbragt uden for hjemmet.

8.4.2 Orientering i forhold til omgivelserne

For enkelte af forældrene fremstår anbringelsen af deres barn som uforståelig, fordi de har kendskab til andre børn, som i deres øjne har det 'værre'. I nedenstående eksempel bidrager fortællingen om 'de andre børn som har det værre', som en måde hvorpå forælderen kan begrunde sin manglende oplevelse af meningsfuldhed vedr. anbringelsen. En måde at legitimere sin uenighed i anbringelsen er således at sammenligne med andre:

*F: (...) [vi] kender sgu også mange der ikke burde have børn når det kommer til stykket, der har haft det værre end os (ja)der ikke har fået noget at spise der har gået selv derhjemme (mm) mor og far tager tit i byen og børnene er alene hjemme (...)
(Forældreinterview)*

Eksemplet sætter samtidig fokus på et legitimitetsproblem, som samtidig også udgør et potentielt retssikkerhedsmæssigt problem i forbindelse med skønsudøvelse, nemlig hvordan anbringelsen af et barn retfærdiggøres, når der samtidig kan befinde sig børn i lignende situationer, som ikke bliver det. Citatet rummer samtidig eksempler på, hvad forældrene rent faktisk ville opleve som meningsfulde begrundelser for en anbringelse, nemlig hvis børnene ikke får mad eller bliver ladet alene hjemme. I lighed hermed giver den anbragte dreng i familien et eksempel på det forhold, der i hans øje kunne tjene som en legitim begrundelse for helt at bryde kontakten mellem forældre og barn, nemlig hvis forældrene giver børnene tæsk:

*B: (...) altså hvis et barn får tæsk af sine forældre, der vil jeg også sige der burde man altså, altså så ville det være mere for barnets sikkerhedsskyld burde man tage det fra, hvis der skulle blive slået nogen (...)
(Børneinterview)*

De to ovenstående eksempler afspejler samtidig at både forældre og børn i deres søgen efter mening orienterer sig imod de nære omgivelser og imod samfundsmæssige kategoriseringer vedr. normalitet og afvigelse i deres forsøg på at skabe mening. Ovenstående eksempler på forhold, der legitimerer adskillelse af forældre og børn gennem anbringelser og samværsbegrænsninger giver derfor et signal om, hvad vi som samfund betragter som skadeligt for børn. I dette tilfælde vold og mangel på basal omsorg osv. Samtidig vidner fremdragelsen af disse forhold netop om, at det ikke er lykket os som samfund at skabe meningsfulde kategorier for mere komplekse former for omsorgssvigt, hvilket betyder, at det kan være vanskeligt at formidle og legitimere anbringelser, der skyldes andre forhold end de forhold, der her bringes på banen af forældre og barnet.

Det er ikke kun børn og forældre, der giver udtryk for dette generelle dilemma, som også skal ses i sammenhæng til generelle strukturelle forhold i samfundet, f.eks. spørgsmål der knytter sig til køn. En kontaktpædagog udtrykker det på følgende måde:

K: når det er vi får de her børns, øh, øm, små søskende på besøg ik'os', øh, så tænker jeg, hi, hvordan kan det være, din storebror er her og du ikke er her, altså det forstår jeg slet ikke altså fordi (forundret stemmeføring)(nej) vilkårene er fuldstændigt det samme (ja) men du har måske ikke du er måske en pige og så derfor laver du ikke måske ikke så meget ballade over på skolen og går langs murene i stedet for ik'os' (mandlig kontaktpædagog)

8.4.3 Samvær

En forælder fortæller, hvordan børnene ikke må have samvær med deres bedsteforældre. Beslutningen fremstår umiddelbar uforståelig for forældrene, fordi de i forbindelse med et møde på kommunen har fået det indtryk, at bedsteforældrene gerne måtte se børnene til fødselsdage og i ferier. Intervieweren forsøger forgæves at få en forklaring på, hvilken begrundelse der ligger bag afgørelsen, hvilket forældrene ikke kan give:

I: Men hvorfor må de ikke det?

F: Det har vi ikke.. det har vi ikke fået svar på, vi har søgt svar, og de har søgt svar. De har ikke lov til at have noget som helst at sige i sagen siger de, det er kun os der har det.

I: Ja, det er jeg med på. Men hvorfor må de ikke være sammen med deres børnebørn?

F: Det må de ikke.

I: Men er de bange for, hvad der kan skade dem? Altså, jeg tænker, der må vel være en grund til at..

F: Nej.. slet ikke, vi kan ikke få svar(forældreinterview)

Forælderen angiver, at familien har forsøgt at få en begrundelse, hvilket ikke er lykkedes. Vi kan ikke med udgangspunkt i vores interviews sige om, der er tale om at forældrene aldrig har fået en begrundelse for afslaget på samvær med bedsteforældrene eller om, der er tale om at den begrundelse de har fået ikke har givet tilstrækkeligt mening for dem til, at de kan genfortælle det i et interview. Der kan også være tale om, at forældrene ikke ønsker at udlevere bedsteforældrene eller stille sig selv i et dårligt lys og derved udelader at fortælle om begrundelsen til intervieweren. Sidstnævnte tolkning synes imidlertid usandsynlig, idet forælderen har været meget åben om familiens vanskeligheder tidligere i interviewet. Vi kan blot konstatere, at det ser ud til at afgørelsen om at bedsteforældrene ikke har mulighed for samvær ikke fremtræder meningsfuld set fra forældrenes perspektiv. Til sidst (intervieweren er vedholdende) kommer forælderen med et gæt, der for hende repræsenterer den forklaring hun kan få øje på som en mulighed, nemlig at det måske handler om, at fordi forvaltningen betegner forældrene som voldelige, så må det også gælde bedsteforældrene:

F: Vi er voldelige mener de. Altså og så er bare alt voldeligt omkring os (forældreinterview)

8.4.4. Mening, ros og positive tilkendegivelser – anerkendelsesbegrebet i samspillet mellem forældre og kontaktpædagoger

Brugen af anerkendelsesbegrebet er blevet mere og mere hyppig i almenmenneskelige og professionelle sammenhænge de seneste 10-15 år. Begrebet kan rumme flere forskellige betydninger afhængig af, hvem der anvender det og i hvilke sammenhænge. I interviewene med kontaktpædagogerne i denne undersøgelse trækkes der primært i det man kunne definere, som en almindelig dagligdags betydning på linje med at se og høre den anden på en imødekommende, ikke-dømmende måde. Vi har ikke spurgt nærmere ind til definitionen af anerkendelse i interviewene, men den hyppige brug giver alligevel anledning til, at det bliver relevant at se nærmere på begrebet, når forældrenes søgen efter mening sammenstilles med det pædagogiske personales ideal og praktiske bestræbelser på at møde forældrene på en anerkendende måde.

Spørgsmålet om at kunne formidle og opretholde et meningsfuldt anbringelsesgrundlag for forældrene rejser et dilemma i relation til pædagogernes bestræbelser på at optræde anerkendende overfor forældrene, der handler om, hvordan positive fremskridt hos forældrene såvel som barnet anerkendes uden, at det kommer til at bekræfte forældrene i deres fortælling om den meningsløse anbringelse. I nedenstående eksempel illustreres det dilemma, der er forbundet med at anerkende forældrene og påpege en positiv udvikling hos barnet og samtidig opretholde begrundelsen for anbringelsen. Den pågældende forælder undrer sig over alle de positive kvaliteter, der fremhæves ved hendes søns måde at være på samtidig med at det kobles til hendes kompetencer som forældre: 'Hvorfor skal mit barn være anbragt, når jeg formår at bibringe ham gode normer' mv.

F: (...) vi var til indskrivningsmøde en måned eller to efter at han startede dernede, og så var vi til en opfølgning eller sådan noget (mhm) én gang siden. Og noget møde oppe i skolen (mhm), og der er alt positivt jo (mhm). Han er så sød og så rar, og han har så mange gode normer med hjemme fra (ja), og så kan jeg jo ikke.. igen igen holde min kæft. Og så siger jeg; Jamen det er da imponerende, at jeg kan ikke tilsidesætte mine egne behov, og jeg kan ikke se ud over min egen næse, og jeg kan slet ikke få øje på min søn, men alligevel formår jeg fandeme at give ham en masse gode normer (mhm), hvordan fanden hænger det sammen? (mhm) Det kan de ikke svare mig på, han er så høflig, han har så pænt et sprog, og han bander jo ikke og han er så ærlig, at det er næsten for meget (forældreinterview).

Tilkendegivelse af positive kvaliteter ved forældrekompetencer og ved barnet indebærer i denne forældres tilfælde et tab af mening i forhold til anbringelsesgrundlaget. Af kontaktpædagogernes fortællinger fremgår det, at de lægger stor vægt på at anerkende forældrene med henblik på at skabe et godt forældresamarbejde. Et spørgsmål kunne f.eks. være om anerkendelse af og tilkendegivelser af positive kvaliteter ved forældre og barn i en sammenhæng (af skole og anbringelsessted) kan give anledning til en konfliktoptrapning i en anden (over for forvaltningen)?

Baggrunden for at rejse dette spørgsmål handler om, at der i materialet er et eksempel på en forælder, der fortæller at anbringelsesstedet også undrer sig over at børnene skal være anbragt. Den pågældende kontaktpædagogs fortælling rummer imidlertid ingen tegn på tvivl om, at børnene ikke skal hjem og bo. Der kan være tale om en misforståelse fra forældrens side, men der kan også være tale om, at det pågældende anbringelsessted i deres bestræbelser på at opnå et godt og tillidsfuldt samarbejde og gennem de mange positive tilkendegivelser overfor forældrene bidrager til at opretholde deres opfattelse af anbringelsen som meningsløs.

Det samme kan være tilfældet i et andet eksempel, hvor den pågældende forælder er overbevist om, at anbringelsen fremtræder ligeså meningsløs for det pædagogiske personale, som den gør for vedkommende selv. I nedenstående citat refererer forælderen til pædagogernes forhold til den seneste børn- og ungeudvalgsafgørelse, som besluttede, at børnene skulle forblive anbragt:

I: (...) men har I noget indtryk af hvad pædagogerne tænker om hele?

F: jamen de er jo målløse over de ikke blev sendt hjem sidst (ja) de havde jo regnet med de skulle til at pakke deres ting (...) altså der mange af pædagoger der siger de skal jo hjem de børn...der er ikke nogen grund til de skal være anbragt (forældreinterview).

Ovenstående kunne give anledning til at udfordre pædagogernes forestilling om sig selv og bestræbelser på at fremstå overvejende magtneutrale i samspillet med forældrene, som vi har været inde på tidligere. Vi vil gerne bruge denne iagttagelse til at invitere til en udforskning af anerkendelsesbegrebets muligheder i det praktiske pædagogiske arbejde med forældre til børn, der er anbragt uden for hjemmet uden samtykke:

Anerkendelsesbegrebet er gjort til genstand for flere skoler, som veksler mellem tilgange af overvejende teoretisk karakter og mere praktisk, metodisk rettede. Gleerup (2007) fremhæver to tilgange, som er repræsenteret i den interesse, der hersker for anerkendelsesbegrebet inden for det pædagogiske felt i dag. Den amerikanske inspirerede tradition Appreciative Inquiry (AI), som udmøntes i et ønske om at tage udgangspunkt i menneskers positive sider frem for på traditionel vis i problemområderne eller negative kvaliteter. Denne tilgang er ifølge Gleerup den mest udbredte, når det handler om konkrete metodiske tilgange i praksis. Den anden tilgang er repræsenteret ved den tyske sociolog og filosof Axel Honneth, som forsøger på at etablere gensidig anerkendelse eller anerkendelseskampen, som et kritisk normativt udgangspunkt for samfundsudviklingen i bestræbelserne på opnåelsen af det gode liv⁴⁴.

44 Honneth beskriver anerkendelsens tre sfærer som bestående af: Anerkendelse i privatsfæren – det at blive mødt med kærlighed – med følelsesmæssig opmærksomhed. Anerkendelse i denne sfære vil resultere i udvikling og vedligeholdelse af selvtillid. Anerkendelse i den retslige, samfundsborgerlige sfære – det at blive mødt som et autonomt og respekteret menneske i samfundet. Anerkendelse i den retslige sfære vil resultere i oplevelsen af ligeværd og selvagtelse. Anerkendelse i den solidariske sfære – det at blive værdsat i det sociale fællesskab. At blive

Gleerup påpeger med henvisning til Honneth, at man med AI risikerer at anbragte børn bliver afhængige af den positive anerkendelse, fordi det kan føre til overbeskyttelse, der ikke forbereder dem på mødet med virkeligheden og skaber en for stor afstand til 'livets barske realiteter'. Ifølge Gleerup er det altså ikke nok at skifte problemdefinitioner ud med positiv anerkendelse af barnets stærke sider. Han hævder i øvrigt at disse ofte er projektioner af pædagogernes egne normer. Problemdefinitionen må i stedet defineres med udgangspunkt i barnets 'utakt med verden' eller dets aktive kamp for anerkendelse, der pædagogisk kan støttes ved at åbne deltagelsesformer, der kan udvide barnets spørge- eller livshorisont. Som eksempel hævder Gleerup, at barnet i sin anerkendelseskamp kan have et behov for hjælp til at udvide eller kvalificere sine deltagelsesarenaer for kampen om anerkendelse, f.eks. ved at give forældre, søskende eller andre personer en beskyttet deltagelsesmulighed i barnets liv.

Gleerup påpeger at det ikke hjælper anbragte børn meget at få at vide at årsagerne til deres anbringelse skyldes de og de mangler hos deres forældre, som nu er årsag til de vanskeligheder de har og skal behandles for under anbringelsen, hvis dette blot fører til forstærker den følelse af krænkelse anerkendelse de måske har kæmpet med hele deres liv (Gleerup 2007:2).

Uanset om man bekender sig til den ene eller den anden tilgang, så er der ikke uden konsekvenser for en anerkendende praksis, hævder Gleerup. Han kritiserer endvidere AI for at overse den produktive kraft, der kan være forbundet med negative eller skabende elementer i konfliktfyldte samspil. Derudover argumenterer han for, at hvis man som pædagog i en døgninstitutionel praksis kun vil se på børnenes positive sider (eller forældrenes for den sags skyld, vores tilføjelse) uden hensyntagen til deres kamp for anerkendelse, så risikerer man at overse betydningen af børnenes ofte konfliktfyldte reaktionsmønstre, som i et Honnethsk perspektiv kan ses, som et led i deres anerkendelseskamp og som et forsøg på at gøre opmærksom på deres anerkendelsesbehov.

Denne pointe er ikke kun interessant set i relation til samspillet mellem børn og kontaktpædagoger eller mellem kontaktpædagoger og forældre. Det tilbyder også en relevant vinkel på samspillet mellem forældre og sagsbehandler. I det følgende citat fortæller en far om en konflikt med sagsbehandleren fra kommunen. Konflikten opstår, fordi den beslutning familiens nye sagsbehandler træffer vedr. samvær ikke er i overensstemmelse med den forventning faderen har fået på det seneste børn- og ungeudvalgsmøde.

F: [det der blev besluttet] nede i børne-og ungeudvalget det var at vi skulle have mere tid med vores unger (ja) så nytter det ikke noget at vi får en ny sagsbehandler der vil have os til at ses mindre, altså, det havde hun jo startet på i påskeferien fordi vi

værdsat i det sociale fællesskab bl.a. fordi man anerkendes for det særlige, man kan bidrage med til det almene vil føre til, at den enkelte kan føle sig værdifuld i fællesskabet. De tre anerkendelsesformer er forudsætningen for et godt liv i Honneths forståelse. Når behovet for anerkendelse ikke indfries er der i Honneths forstand tale om en krænkelse (jf. desuden Højlund & Juul 2006).

*havde jo afsat hele påsken (ja) så synes hun lige det skulle være nogle få dage, så stopper legen, så brændte jeg af på hende, siger nu skal du ikke begynde at lave om på de ting der bliver sagt (nej) på nogle måder, jamen så, så begynder hun at sige lige pludseligt vi snakker ikke sådan, jeg skulle ikke snakke hårdt til hende, det er pga du er så pisse konfliktsky ligesom alle andre, du skal bare snakke med mig du må tage en konflikt op med mig (irriteret stemmeføring) (mm) som alle andre og så er det nogen gange at jeg måske godt kan være lidt hårdere end alle andre ik? (...) altså, jeg kan godt snakke pænt til folk (mm) hvis de bare gider og accepterer hvad der foregår rundt omkring (mm) så på en rolig måde (mm) og, og giver mig tillende for det er ikke noget, nå men så er det jo mig der er umulig og mig der er strid (mm) og usamarbejdsvillig, **og det er jeg ikke på nogen måder** (mm) det er sgu mine børn det drejer sig om (forældreinterview)*

I faderens fremlægning af situationen fylder sagsbehandlerens måde at agere på i forhold til hans vredesudbrud mere end selve anledningen til konflikten. I faderens beskrivelser handler konflikten således overvejende om, hvorvidt han bliver anerkendt i sin ret til at protestere i forhold til en beslutning han oplever, som uretfærdig og i strid med en tidligere aftale, og det at blive set og hørt som en ligeværdig part i situationen. Anerkendelse indebærer i Honneths forståelse respekt for det enkelte menneske som moralsk person, dvs. som et menneske med en moralsk ret til at blive hørt og set. Når en sådan ret ikke imødekommes betragtes det i Honneths forstand, som en krænkelse. Faderens fortælling kan i det lys ses som en krænkelseserfaring, hvor hans forventning om at blive behandlet, som et moralsk tilregneligt og værdifuldt menneske er blevet skuffet. Det er ikke så meget selve beslutningen der bliver truffet, men måden det sker på, der opleves som krænkende. Set i lyset af undersøgelsens erkendelsesinteresse er denne sondring interessant, idet samspillet mellem forældre og sagsbehandler kan udfoldes meningsfuldt inden for rammerne af den tvangsmæssige beslutning. Dette kan lade sig gøre såfremt, der arbejdes på at sikre en platform for samarbejdet, der muliggør en anerkendelse af forældrene, som ligeværdige og som moralsk tilregnelige på trods af de institutionelle pres på at fastholde forældrene i det modsatte (jf. bl.a. Egelund 2003; 2011). Dette pres stammer bl.a. fra det legitimeringskrav, der er forbundet med at skulle anbringe et barn uden for hjemmet (hvor de juridiske krav til dokumentation er højere når der er tale om tvang)⁴⁵. Højlund & Juul (2006) betegner denne overskridelse af institutionelle traditioner og forventninger, som socialarbejderens anerkendelseskamp og betoner hermed at anerkendelsesidealet i Honneths forstand er noget, der må kæmpes for.

45 Dette tema kan desuden være med til at sætte tidligere forskningsresultater i perspektiv. Ertmann (1994) påpeger, at de skriftlige fremstillinger af familien i sager med anbringelser uden forældresamtykke reproducere på en sådan måde, at der i senere indstillinger bygges videre på den oprindelige fremstilling af familierne uden kritisk forhold til om der er sket ændringer i familiens situation (Ertmann 1994:234ff). Anbringelser uden samtykke indebærer et større formelt legitimitetskrav i form af redegørelser i indstillingen til Børn- og ungeudvalget. Som Ertmanns undersøgelse indikerer, så kan legitimitetskravet indebære en tendens til, at det bliver vanskeligt at få øje på ændringer i familiens situation, hvilket fører til at systemet hele tiden vil søge at bekræfte sig selv i at en opretholdelse af anbringelsen er nødvendig. Hvis det forholder sig sådan at der er en indbygget blindhed i systemet mod at se ændringer i familiens situation.

Socialarbejdere (socialrådgivere, pædagoger mv.) må ifølge de to forskere endvidere kæmpe en dobbelt anerkendelseskamp. Dels en kamp for og med borgeren og dels en kamp mod institutionelle forestillinger og vanetænkninger. I sit møde med forælderen til det tvangsanbragte barn må sagsbehandleren og/eller pædagogen derfor ikke udelukkende agere som fagperson. De må kæmpe for at udfolde et samarbejde, hvori de både vedkender sig den magt de repræsenterer overfor forælderen og samtidig anerkender hinanden som ligeværdige samtale- og samarbejdspartnere og på den måde etablere et (minimalt) fællesskab med den pågældende forældre, som platform for det videre arbejde. Det at sagsbehandleren i faderens øjne ikke 'stiller op' til at tage konflikten bliver i dette perspektiv hindrende for udviklingen af en sådan platform for et videre samarbejde.

8.5 At tage imod hjælp i en konfliktfyldt oppositionsposition

Det ser ud til, at konflikten med de kommunale myndigheder vanskeliggøre forældrenes mulighed for at tage imod hjælp. Det er svært at tage imod hjælp fra en instans, man er i konflikt med og mangler tillid til.

I interviewene med forældrene er der eksempler på, at det at tage imod hjælp i forældrenes forståelse indebærer at gøre indrømmelser i forhold til de anklager forældrene oplever, at kommunen har imod dem, at indrømme at kommunen har ret:

F: (...) så ville hun se om hun kunne få vores accept, for så ville hun sende vores oplysninger videre til det der rådgivningscenter (...), hvor vi så skulle ind og snakke (...). Vi har så bestemt os for, at vi vil svare nej til det der (...) vi vil overhovedet ikke vedgå noget. Det kan vi ikke, nn-nn [ryster på hovedet]. Vi kan ikke vedgå noget vi ikke har gjort (forældreinterview).

Der er også eksempler på forældre, som oplever at have henvendt sig til kommunen om hjælp, hvilket har haft den konsekvens, at deres barn til sidst er blevet anbragt. For disse forældre indebærer det at tage imod hjælp fra kommunen en risiko for, at der dukker noget frem som kan blive brugt imod dem:

F: Altså, jeg stoler ikke på dem (nej) jeg har det ikke godt med dem (nej), og jeg har ikke følt andet end pres fra deres side, pres og pres og pres (...) og når jeg har bedt om det jeg følte jeg havde brug for (ja), jamen så har jeg jo ikke fået det (...) Det var ligesom om, at de bare skulle have oplysninger, og oplysninger og oplysninger, og jeg sagde, jeg lavede ikke andet end at sige ja tak, når de ville have mig fra den ene til den anden samtale (ja) og der var nye kontaktpersoner, og så nye rådgivere hele tiden og.. det var rent kaos altså, det var ikke... jeg syntes ikke jeg fik noget hjælp (nej) eller noget støtte. Og så kommer de lige pludselig og fjerner ham helt (...) Det er jo klart altså, så syntes man virkelig at man er blevet udnyttet på en eller anden måde (forældreinterview)

9. Konklusioner, perspektivering og anbefalinger

Denne undersøgelse havde som formål at skabe og bidrage med viden om særlige opmærksomhedspunkter, som kan være med til at kvalificere samarbejde mellem barnet, forældre, pædagoger og myndighed, når børn anbragt på døgninstitution uden forældre samtykke, med henblik på at belyse og forstå det samarbejdsfelt, der opstår mellem barn, forældre og pædagoger i dagligdagen.

Undersøgelsen består af tre dele; et litteraturstudium, et kvantitativt studium og 7 casestudier bestående af i alt 19 interviews fordelt på 3 informantgrupper (anbragte børn, deres forældre og kontaktpædagoger).

9.1. Konklusioner på baggrund af den kvantitative undersøgelse og litteraturstudiet

I litteraturstudiet har vi primært koncentreret os om dansk forskning med inddragelse af selvstændige søgninger på engelske, norske og svenske databaser. Der er ikke tale om et komparativt studium, da landenes forskellige lovgivninger og forskellige praksistilgange til de lovgivningsmæssige muligheder umuliggør dette.

Den overordnede konklusion på litteraturstudiet er, at der ikke findes ret megen forskning, der fokuserer konkret på anbringelser uden samtykke, og at der i de fleste undersøgelser af anbringelser af børn og unge ikke skelnes mellem anbringelser med og uden samtykke.

Nedenfor følger en sammenfattende redegørelse for litteraturstudiets konklusioner. Da det kun er få af de undersøgelser, der indgår i litteraturstudiet der har fokuseret specifikt på anbringelser uden samtykke, indgår der betragtninger fra generelle studier på anbringelsesområdet. Hvis der er tale om resultater, der knytter sig specifikt til anbringelser uden samtykke, fremgår det eksplicit, hvis ikke er der tale om mere generelle undersøgelsesresultater vedr. anbragte børn.

Der er markante forskelle i fordelingen mellem tvangsmæssige og frivillige anbringelser i de nordiske lande, hvilket bl.a. skal ses i sammenhæng med lovgivningsmæssige forskelle i vægtningen af forholdet mellem frivillighed og tvang. Derudover ser det ud til at have en betydning, hvordan de enkelte lande ser på sammenhængen mellem forældrenes og barnets interesser.

Frivillighed har hersket, som princip i indsatsen overfor udsatte børn og unge i Danmark siden 1950'erne. Hvorvidt og hvornår sociale foranstaltninger kan betegnes, som frivillige er et komplekst spørgsmål. Man kan bl.a. diskutere om det vi i Danmark betegner, som frivillig tvang dækker over det samme fænomen, som i de øvrige nordiske lande. I Norge skrider man til tvangsmæssige foranstaltninger, når anbringelsen forventes at blive langvarig, og i sådanne

tilfælde bliver forældrene bedt om at samtykke til at deres børn anbringes uden mulighed for hjemtagelse, hvorfor det giver mening at tale om 'frivillig tvang'. I Danmark refererer 'frivillig tvang' til de situationer, hvor forældre føler sig presset til at sige ja til en frivillig anbringelse, fordi de frygter at kommunen ellers vil anbringe barnet uden deres samtykke. I en dansk kontekst er der således måske snarere tale om tvangsmæssig frivillighed.

Forældrene er betydningsfulde for anbragte børn - på godt og ondt. Anbragte børn og unge ser i langt overvejende grad ud til at ønske at bevare en relation til forældrene under anbringelsen (selvom der også er undtagelser). Flere forskningsresultater fastslår forældrenes afgørende betydning for det anbragte barn. Forældrenes opfattelse af anbringelsen og kvaliteten af samarbejdet mellem anbringelsesstedet og barnets forældre har betydning for barnets muligheder for at udvikle sig i anbringelsesforløbet. I praksis tildeles forældrene i mange tilfælde en marginal position i barnets liv på anbringelsesstedet og i anbringelsesforløbet generelt, også selvom mange anbringelsessteder vægter forældresamarbejdet højt.

Samspillet mellem forældrene og socialforvaltning har betydning for kvaliteten i og kontinuiteten af et anbringelsesforløb. Der kan ikke påvises signifikant sammenhæng mellem forældrenes samtykke eller mangel på samme og øget stabilitet i anbringelsen. Den eneste faktor, der signifikant reducerer risikoen for sammenbrud er, at det er den samme sagsbehandler, der har varetaget samarbejdet under hele anbringelsesforløbet. Det er sjældent forældrene, der tager initiativ til sammenbrud. Forældrenes måder at handle på i relation til anbringelsesstedet kan gøre situationen så problematisk, at anbringelsen bryder sammen, enten fordi barnet/den unge eller anbringelsesstedet opgiver den, hvorfor det stadig er relevant at inddrage deres betydning for at forstå mulige årsagssammenhænge i relation til sammenbrud i anbringelser.

Køn ser ud til at have en betydning for vurderinger i børnesager, idet det ser ud til, at mødres forældrekompetence vurderes lavere og bedømmes hårdere end fædres, ligesom det som oftest er mødrene, der er i fokus for socialarbejderens opmærksomhed i forhold til vurdering af samarbejdsvilje og forældrekompetence. Derudover er der noget der tyder på, at drenges og pigers adfærd bedømmes forskelligt af socialarbejdere og at drenge tillades at have flere problemer end piger, inden der gribes ind.

Børnegruppen på anbringelsesstedet har en vigtig betydning for børnenes udvikling og identitetsdannelse og for deres muligheder for at udvikle sig på baggrund af den pædagogiske indsats.

Forskere påpeger, at der er et paradoks forbundet med idealet om at døgninstitutioner skal levere en bedre omsorg end den forældrene var i stand til at yde, men at døgninstitutioner på baggrund af de særlige vilkår disse er underlagte, i realiteten ikke kan levere omsorg af den karakter, som forældre forventes at levere.

Litteraturstudiet pegede på en overrepræsentation af børn med etnisk minoritetsstatus blandt de børn, der anbringes uden forældresamtykke. Da de tal der pegede i retning af en sådan overrepræsentation baserede sig på en rundspørge og da det ikke lykkedes os at skaffe yderligere dokumentation herfor, besluttede vi os for selv at undersøge, om der fandtes en sådan sammenhæng. Vi sammenlignede derfor forældre til anbragte børn uden samtykke med forældre til børn anbragt med samtykke på deres indvandrer/efterkommerstatus. Her fandt vi en lille overrepræsentation, som dog ikke modsvarer den markante overhyppighed litteraturstudiet peger på. Der kan muligvis være geografiske forskelle, som vores søgninger ikke har taget højde for, f.eks. befolkningssammensætningen i de større byer, hvilket kan være med til at forklare at Børn&Unge's oprindelige rundspørge fandt en så markant overrepræsentation af familier med etnisk minoritetsbaggrund blandt tvangsfjernelsessager i danske storbyer.

Derudover så det ud til at familier, hvis børn er anbragt uden samtykke, er socialt dårligere stillede end familier, hvor barnet er anbragt med samtykke. Denne tese forfulgte vi ligeledes på baggrund af en sammenligning af en række baggrundsvariable forældre til børn anbragt med og uden samtykke. Vi fandt kun en lille tendens til, at familier hvis børn er anbragt uden samtykke, er socialt dårligere stillet på en række parameter end familier, hvor der er givet samtykke til anbringelsen.

Vores undersøgelse understøtter således at der er en tendens til at børn anbragt uden samtykke har forældre som er ringere stillet på forskellige socioøkonomiske variable i forhold til forældre hvis børn er anbragt med samtykke. De forskelle som undersøgelsen har dokumenteret synes dog ikke nær så markante som forventet. Dette betyder at forskelle i forældrebaggrund næppe kan stå som hovedforklaring på hvorfor nogle børn bliver anbragt med samtykke og andre ikke. Yderligere forskning kan være med til at afklare relevansen af andre mulige forklaringer.

9.2 Konklusioner på baggrund af det kvalitative casestudie

Undersøgelsens kvalitative del, som består af kvalitative interviews, har været tilrettelagt med henblik på at inddrage perspektiver fra barn, forældre og kontaktpædagoger. Konklusionen skal ses i lyset af de forbehold vi redegjorde for i afsnit 4.9 i forbindelse med refleksioner over undersøgelsens forskningsmæssige kvalitet. Vi vælger at minde læseren om disse forbehold, inden vi diskuterer og konkluderer på baggrund af analyserne, fordi anbringelser og ikke mindst anbringelser uden samtykke er et både følsomt, højaktuelt, og samtidig meget komplekst felt at forske i. Risikoen for at overskride, hvad datamaterialet kan bære, er til stede både hos os som forskere, men også hos dem, der efterfølgende læser undersøgelsen og skulle få lyst til at bruge og referere til resultaterne i forskellige sammenhænge og med forskelligt formål. Dette håber vi at kunne forebygge ved at henvise til de begrænsninger undersøgelsen af denne karakter har.

En tværgående betragtning på baggrund af analyserne, vi som forskere har haft svært ved at identificere, er det overordnede formål med de anbringelsesforløb, vi har fået indblik i. Det skal ikke forstås sådan, at anbringelserne ikke har været berettigede (det giver denne undersøgelse os

ikke mulighed for at vurdere), men at den overordnede mening med anbringelsen er svær at få øje på på tværs af interviewene. At anbringelsen fremstår meningsløs for forældrene skal selvfølgelig ses i lyset af, at de ikke har ønsket at give deres samtykke og derfor i udgangspunktet har svært ved at finde en mening med den. Det synes imidlertid ikke at kunne forklare hvorfor anbringelsesårsager er vanskelige at identificere, og hvorfor det overordnede formål med anbringelserne fremstår diffust og fortaber sig på tværs af interviewene med kontaktpædagoger, forældre og barnet selv.

Tvungne tiltag stiller større legitimitetskrav end frivillige, både juridisk og moralsk (hvis man tvinger nogen til noget, så skal det ske på et meningsfuldt grundlag). Det efterlader os med spørgsmålet om, hvorvidt formålet med at anbringe børn og unge uden samtykke meningsfuldt kan reduceres til at være et spørgsmål om, at barnet ikke skal bo hjemme hos forældrene? Her kunne man indvende, at vi ikke har haft adgang til sagsakter, og at den anbringende myndigheds perspektiver ikke har været inddraget, hvilket afskærer os fra at få indblik i de officielle, nedfældede argumenter og begrundelser. Det, at vi som forskere har haft svært ved at få øje på og skabe mening uden inddragelsen af dette perspektiv, siger imidlertid i sig selv noget om det samlede sociale systems kapacitet i forhold til at kunne skabe og opretholde mening for og blandt centrale aktører i relation til anbringelsesforløbet.

På det konkrete plan kan vi se eksempler på, at når børnene ikke har fået hjælp til at skabe mening med, hvorfor de er anbragt, så skaber de deres egen (hvor de f.eks. påtager sig skyld) eller veksler mellem at overtage forældrenes eller de professionelles fortællinger, som ikke altid stemmer overens. Forældrene forsøger på forskellig vis at finde mening i en anbringelse de i udgangspunktet oplever som meningsløs, og for nogle kan det i sidste ende betyde, at den eneste forklaring der giver mening for dem er, at der må være tale om en personlig forfølgelse af dem fra kommunens side. Konsekvensen af at der ikke umiddelbart kan identificeres et klart anbringelsesgrundlag og formål kan være, at det bliver vanskeligt for alle parter at identificere, hvornår der er tale om en konkret uenighed om fakta, og hvornår der er tale om uenighed om tolkning af fakta og problemdefinitioner. Der hvor forældre og børn retter deres opmærksomhed hen i deres forsøg på at skabe mening i anbringelsen kunne rumme væsentlige informationer om temaer, der kan arbejdes med i forældresamarbejdet og i den generelle debat vedr. anbringelsens berettigelse, som social indsats overfor udsatte børn og unge.

Både forældre, børn og kontaktpædagoger refererer til begrundelserne for anbringelsen i meget overordnede termer, som vanskeligt kan stå alene i en begrundelse for en tvangsmæssig foranstaltning. Noget kunne tyde på, at det ikke er lykkes systemet (og/eller samfundet som helhed) at skabe og/eller formidle årsagskategorier, der giver mening for forældrene og børnene, som overskrider almindelige common sense begreber, og som samtidig formår at rumme noget af den kompleksitet disse sager frembyder.

Flere af forældrene i undersøgelsen skelner imellem problemdefinitioner og foranstaltning. Selvom de kan tilslutte sig de begrundelser, de refererer at have fået for anbringelsen fra myndighedernes side, så er de ikke nødvendigvis enige i, at en anbringelse er den rigtige løsning. Enighed om problemdefinitionen medfører altså ikke nødvendigvis enighed om den indsats, der skal til for at løse problemerne hos barnet. En manglende kobling af forældrenes problemer og barnets vanskeligheder kan være med til at forklare det spring, der er i at flere forældre erklærer sig enige i nogle af de problemer kommunen påpeger, men ikke er enige i at en anbringelse af barnet er den rigtige løsning.

Beskrivelser af og referencer til sagsbehandleren bærer præg af at denne positioneres i rollen, som en distanceret, depersonaliseret, overordnet beslutningsmyndighed. Dette understreges af, at der i overvejende grad refereres til den konkrete sagsbehandler med betegnelser så som 'kommunen', 'forvaltningen', 'socialen', 'sagsbehandleren', frem for med et navn eller betegnelsen 'ham/hende', hvilket er med at skabe et billede af sagsbehandlerne, som både køns- og identitetsløs. Sagsbehandleren beskrives ikke som havende en rolle i den konkrete hverdag, der udspiller sig i samarbejdet mellem forældre, barn og kontaktpædagog, udover at være den der refereres til, når der skal træffes og formidles formelle beslutninger eller når rammerne for f.eks. samvær skal præciseres⁴⁶. De mange sagsbehandlerskift, der berettes om, kan givetvis være med til at forklare dette fravær. En anden forklaring kan være, at flere anbringelsessteder organiserer sig på en måde, hvor kontakten til sagsbehandleren går gennem en centralt ansat socialrådgiver eller en afdelingsleder, hvilket betyder, at kontaktpædagogen sjældent har den direkte kontakt til sagsbehandleren udover de halvårlige opfølgingsmøder.

I interviewene med de anbragte børn glider sagsbehandlere ligeledes i ét med en overordnet beslutningsmyndighed. Vi har ikke set eksempler på, at sagsbehandleren repræsenterer en person barnet oplever at kunne betro sig til. Dette skal muligvis ses i sammenhæng med de negative fortællinger om sagsbehandleren og systemet, som givetvis gør det vanskeligt for barnet at betragte sagsbehandleren, som en fortrolig samtalepartner eller en man kan henvende sig til. Vores undersøgelse finder ikke udtryk for eller beskrivelser af en personlig relation mellem barn og sagsbehandler. Med de fortællinger som skabes om sagsbehandlere, både fra forældres og pædagogernes side, kan børnene måske få det indtryk, at deres rolle er begrænset til at være kontrollerende eller besluttende, mens rollen som den, der kan skabe forståelse for anbringelsen og dens vilkår er ikke eksisterende. I hvert fald er der i vores undersøgelse ingen af børnene, der beskriver sagsbehandlerne, som deres fortrolige eller som en der varetager deres interesser.

De fleste forældre, men også enkelte børn, beskriver vrede rettet mod sagsbehandleren/forvaltningen. En vrede der for enkelte fremstår ganske voldsom og forbundet

46 I materialet er der en enkelt undtagelse og her har familien haft den samme sagsbehandler igennem hele processen.

med konfrontationer og konflikter med sagsbehandleren og/eller andre ansatte ved kommunen. Fra forældrenes side kan det opleves som krænkende, hvis sagsbehandleren ikke tager ansvar for beslutningen og 'stiller op til' eller 'tager imod' denne vrede. Fra kontaktpædagogernes side understreges sagsbehandlerens/forvaltningens funktion, som objekt for forældrenes vrede som central i anbringelsesprocessen, fordi det gør det muligt for dem at kanalisere forældrenes vrede følelser væk fra anbringelsesstedet i håb om at beskytte barnet fra at blive en del af forældrenes konflikt med forvaltningen. Kontaktpædagogerne er imidlertid ikke opmærksomme på at dette kan give anledning til tilsløring af den magt, de selv besidder.

De negative beskrivelser, der præger fortællingen om sagsbehandler og myndigheder generelt fra forældrenes side, legitimeres af institutionspædagogernes distancering fra beslutningstagerne. Sammenholdt med de negative fortællinger, der også er om forældrene (fra institutionspersonale og forvaltning), giver det os anledning til at spørge, hvilken betydning det kunne tænkes at have for barnet. I de tilfælde, hvor barnet deler forældrenes vrede på kommunen og samtidig ikke har en fortrolighed med de voksne på anbringelsesstedet, kan det være vanskeligt at få øje på, hvem barnet skal betro sig til. Vrede og foragt over for socialforvaltningen er sandsynligvis ikke det bedste udgangspunkt for at henvende sig og bede om hjælp eller for at udtale sig i det hele taget. Heller ikke selvom barnet bliver spurgt direkte i forbindelse med en børnesamtale. Det høje konfliktniveau, der er repræsenteret i størstedelen af de sager, vi har undersøgt, ser derfor ud til at kunne føre til en isolation af barnet, der påvirker dets mulighed for blive hørt. Børnenes muligheder for at fortælle skal med andre ord ses i sammenhæng med de relationer, der skabes til de personer og instanser, som barnet er i kontakt med og som spiller en rolle i barnets liv. Barnets mulighed for at blive hørt handler derfor ikke kun om tilgængelige voksne, men er afhængig af de relationer barnet har mulighed for at skabe til de voksne, der er tilgængelige for barnet.

Børn anbragt på døgninstitution er generelt set i langt overvejende grad omgivet af professionelle omsorgspersoner. I denne undersøgelse ses desuden tegn på, at flere af de forældre vi har interviewet, er meget opmærksomme på bedømmelsen af deres forældrekompetence, som et led i deres kamp for at få barnet hjem. Det betyder, at de er opmærksomme på, hvordan de agerer i de sammenhænge, som kunne tænkes at indgå i denne bedømmelse, herunder i samspillet med barnet. Det kan betyde, at den kontakt barnet har med sine forældre ligeledes i en udstrækning bliver 'professionaliseret'.

I forlængelse af dette har vi i interviewene med børnene svært ved at få øje på, hvilke voksne der over tid skal kan understøtte at binde deres verden sammen og bidrage til at skabe en mere overordnet forståelse og oplevelse af sammenhæng. Børnene peger ikke selv på nogen, og det ser heller ikke ud til, at der er nogle af de professionelle omkring barnet, der ser det som deres opgave. Forældrene kæmper selv med at finde en mening med det hele og døgninstitutionspersonalets relation til barnet er forbundet med de dilemmaer, der knytter sig til anbringelsens midlertidige karakter, hvilket gør, at kontaktpædagogerne hele tiden må håndtere og balancere nærhed og distance i relationen til barnet.

Vi kan se, at forældrene reelt både indtager og tildeles mange forskellige roller og funktioner overfor barnet under anbringelsen af såvel praktisk som omsorgsmæssig/følelsesmæssig karakter. Fordelingen af roller overfor barnet mellem kontaktpædagogen/det øvrige institutionspersonale og forældrene er afhængig af mange forskellige faktorer. Selvom anbringelsesstedet formelt set overtager ansvaret og omsorgen for barnet under anbringelsen, så afgøres fordelingen af rollerne overfor barnet fra sag til sag og nogle gange fra relation til relation og fra situation til situation. De praktiske, opdragelses- og omsorgsmæssige funktioner varetages i mange forskellige situationer, og i forbindelse med forskelligartede aktiviteter, i barnets hverdag. Det ser ud til at fungere i mange hverdagsituationer, men den tilsyneladende manglende stillingtagen til forældrenes rolle overfor barnet under anbringelsen, ser samtidig ud til at gøre det vanskeligt for det pædagogiske personale på anbringelsesstedet at definere deres rolle over for forældrene. Det betyder, at det bliver svært for forældrene at få øje på, hvad der forventes af dem, og hvor og hvordan de legitimt kan indtage en forælderrolle overfor deres barn. For forældrene i denne undersøgelse, som har et eksplicit ønske om at få barnet hjem, kan den manglende formalisering og eksplicitering gøre det vanskeligt for dem at identificere, hvad de skal gøre bedre og anderledes og ikke mindst dokumentere det overfor de relevante instanser for at få barnet hjem igen (og hvorvidt det overhovedet er relevant at prøve).

Vores datamateriale (særligt interviewene med forældre og kontaktpædagoger) vidner om en påfaldende mangel på definitioner på eller referencer til formaliserede, italesatte normer for, hvilken rolle forældre skal have, når deres børn anbringes. I tilslutning til og måske i forlængelse heraf, ser det ud til at anbringelsesstedets rolle overfor forældrene ligeledes bliver uklar. Roller og funktioner afspejler selvfølgelig nogle mere eller mindre reflekterede valg, hvor forældrenes kompetencer, barnets behov og hvad der har været muligt spiller ind. Vi har ikke spurgt ind til eller haft adgang til de konkrete begrundelser, men har på den anden side heller ikke fået indtryk af, at der arbejdes med forældrenes roller og funktioner, som en integreret del af handleplanen. Denne manglende afklaring afspejler sig konkret i forbindelse med forældres besøg på døgninstitutionen. Her tydeliggøres behovet for dialog om og stillingtagen til, hvilken rolle forældre skal spille overfor barnet under anbringelsen, særligt hvis rollekonflikter i forbindelse med forældrenes deltagelse i måltider og andre aktiviteter på anbringelsesstedet ikke skal efterlade barnet i en klemme.

I praksis har det pædagogiske personale på døgninstitutionerne, gennem deres inddragelse i og tildeling af forskellige opgaver til forældrene i relation til barnet, magten til at definere den arena, hvori forældrene kan udfolde forælderrollen overfor barnet under anbringelsen.

Kontaktpædagogerne fremstår ureflekterede omkring den magt rollen som dem, der kan inddrage forældrene i de dagligdags aktiviteter omkring barnet giver. Når vi tillader os at tolke på denne måde, skal det ses i lyset af, at vi tidligere har været inde på, at det pædagogiske personale generelt gør meget ud af at positionere sig væk fra at have besluttende magt vedr. forhold, der angår anbringelsen. Bevidstheden om den magt, der ligger i at bedømme, hvorvidt forældrene klarer disse tildelte opgaver godt eller dårligt er heller ikke fremtrædende. Kontaktpædagogernes

forsøg på at positionere sig væk fra beslutningstagerne og på den måde underspille deres magtfulde position i forsøget på at skabe en tillidsfuld samarbejdsrelation til forældrene ser ud til at kunne medvirke til, at forældrene kan få den opfattelse, at de har anbringelsesstedet med sig i 'kampen mod systemet'.

De interviewede kontaktpædagoger er meget opmærksomme på og anerkender forældrenes vigtige rolle i forhold til barnet. De forsøger ligeledes at inddrage forældrene i forskellige roller og funktioner overfor barnet i dagligdagen. Der er dog en vis ambivalens forbundet med deres bestræbelser på at afveje forældrenes mulige dårlige indflydelse på børnene dagligliv i forhold til deres mulige positive indflydelse. Vi mener, at denne ambivalens skal ses i et bredere perspektiv og som en mere generel samfundsmæssig og velfærdsstatslig ambivalens i relation til, hvad forældreskab til anbragte børn er, skal og bør være. Dette gælder ikke mindst, når anbringelsen sker uden forældrenes samtykke, hvor ambivalensen, med hensyn til afvejningen af forældrenes positive kontra negative indflydelse på barnet under anbringelsen, alt andet lige bliver mere tydelig.

Alle børnene i vores undersøgelse har kontakt til deres forældre, enten begge forældre eller kun den ene. Forældre og børn efterspørger mere fleksibilitet og smidighed i samværsaftalerne. Anbringelsesstederne efterspørger (i overvejende grad) flere klare, faste aftaler. De aftaler der laves, fremstår ofte standardiserede og i nogle tilfælde mere som havende en rituel og principiel karakter. Faste aftaler om samvær ser i nogle tilfælde ud til at blive opretholdt i måneds- og årevis, selvom erfaringen er, at forældrene ikke overholder dem, og selvom der blandt det pædagogiske personale hersker bred enighed om, at barnet oplever dette som et svigt. Det at forældrene ikke overholder aftalerne, skal ses i sammenhæng med deres egen udsathed, som kan skyldes alt fra fysisk eller psykisk sygdom, misbrug til en svag kobling til arbejdsmarkedet, som gør det vanskeligt for dem at opnå den form for fleksibilitet fra arbejdsgiver, som overholdelse af samværsaftalerne nogle gange kræver. Den særlige sårbarhed som disse forældre besidder, ser således ud til at repræsentere en særlig udfordring i forhold til tilrettelæggelse af samvær. Derudover beskriver flere forældre det at få anbragt deres barn uden samtykke som en væsentlig belastningsfaktor i deres liv. Der er beskrivelser af skilsmisse, samlivsproblemer, mistet arbejde, misbrug og forværring af sygdom som følge af forsømmelse af behandling i forlængelse af anbringelsen. Det kan være vanskeligt at afgøre, hvorvidt belastningsfaktorerne var der i forvejen og i hvilken grad, men der er ingen tvivl om, at der er fulgt en væsentlig forværring i kølvandet på anbringelsen for flere af forældrene.

Beskrivelserne af børnenes hverdagsliv på døgninstitutionen på tværs af interviewene med forældre, børn og kontaktpædagoger viser at kontinuitet i anbringelsen langt fra kun handler om skift i anbringelsessted. Den er tæt knyttet til generelle vilkår for arbejdet på en døgninstitution. Flytninger og lukninger af institutioner har også betydning for børnenes mulighed for kontinuitet i deres liv generelt og i deres relationer specifikt. For døgninstitutionspersonalet kræver vilkåret og bevidstheden om midlertidighed i kontakten til de anbragte børn et ikke uvæsentligt stykke

følelsesarbejde, som kommer til udtryk i kontaktpædagogernes fortællinger om, hvordan de på forskelligvis forsøger at balancere imellem nærhed og distance til barnet. Selvom børnene ikke er så eksplicitte om relationernes midlertidige karakter og betydningen heraf, må vi formode at der sker et lige så stort stykke følelsesarbejde i håndteringen af de mange midlertidige relationer de indgår i.

Sideløbende med den manglende kontinuitet i dagligdagen tegner der sig et billede af anbringelsesforløb præget af lange, omstændelige sagsgange. Der er ikke noget der tyder på, at beslutninger om stort og småt træffes eller effektueres hurtigt og smidigt i de cases, der indgår i vores undersøgelse. Det efterlader både anbringelsesstedet, forældre og børn i en hverdag, hvor det er vanskeligt at forudsige og planlægge ud i fremtiden. Noget at denne uforudsigelighed kan i nogle af casene tilskrives anbringelsens status som tvangsmæssig, og hvad heraf følger af tilbagevendende udvalgsbehandlinger og anker. En forsigtig konklusion på baggrund af et begrænset datamateriale kunne være, at det ser ud til at beslutningsprocesser i sager med anbringelser uden samtykke er i risiko for at trække ud, f.eks. på grund af sagsbehandlingstiden i forbindelse med forældrenes anker. Konsekvensen er måneder (og i nogle tilfælde år), hvor barnets fremtid (f.eks. fremtidigt anbringelsessted) er uafklaret.

Flere forældre fortæller om at være blevet tilbudt hjælp, de ikke oplever at kunne bruge både inden og efter anbringelsen. Vores undersøgelse viser, at det kan være vanskeligt for forældrene at tage imod tilbud om hjælp fra kommunen samtidig med, at de er i konflikt omkring anbringelsen af barnet. Det kan skyldes mistillid på baggrund af processen op til anbringelsen eller fordi det at modtage hjælp, af nogle forældre, opfattes som det samme, som at indrømme at kommunen har ret i deres anklager. Dette kan være væsentligt at tage i betragtning set i lyset af, at der er flere af forældrene i undersøgelsen, der fortæller, at de først sent i anbringelsesforløbet har fået tilbudt en støtteperson efter servicelovens § 54.

For forældre til børn anbragt uden samtykke er anerkendelse af forældreskabet – det at blive betragtet som og kunne (be)vise, at man er en 'god nok' forældre - et helt centralt og for nogle et altopslugende tema. De logikker, der hersker på anbringelsesstedet og de logikker, der hersker på forvaltningen, ser ud til at repræsentere to meget forskellige arenaer, som såvel børn og forældre skal forsøge at navigere i forhold til. Det betyder bl.a., at forældrene skal beherske to meget forskellige sprogkoder afhængig af, hvilken sammenhæng de søger anerkendelsen inden for. Flere forældrene søger i overvejende grad anerkendelsen af deres forældreskab fra den besluttende myndighed. De ser ikke ud til at tillægge anbringelsesstedets holdninger til dem som forældre, den store værdi, med mindre denne bringes i spil i kampen for at få barnet hjemgivet.

I analyserne af interviewene har vi i forlængelse af undersøgelsens interaktionistiske perspektiv ind imellem trukket kraftigt på Goffmans begrebsapparat. Goffman er bl.a. blevet kritiseret for at have et menneskesyn, der reducerer mennesker til kyniske amoralske individer, der hele tiden, gennem udfyldelse af forskellige roller på strategisk vis, forsøger at manipulere med sine

omgivelser med henblik på at varetage egne interesser i fremstå så positivt som muligt i situationer. Ligeledes er Goffman blevet kritiseret for at mangle blik for psykologiske karaktertræk og personlige og bevidsthedsmæssige kvaliteter hos individer og mangle fokus på, hvad parterne føler og oplever (Jacobsen & Kristiansen 2002:89;225). Denne undersøgelse vil i et vist omfang kunne kritiseres for det samme, men da Goffman (og vi for den sags skyld) ikke har været interesserede i informanternes indre følelsesliv, men udelukkende været optaget af den måde de redegør for deres handlinger og følelsesliv er der tale om et fravalg, som selvfølgelig kan kritiseres, men som vi har bestræbt os for at komme med begrundelser for undervejs. Vi mener, at dette analysefokus har vist sig frugtbart i vores analyser, ikke kun som overordnet analytisk forståelsesramme, men også i kraft af eksempler på, hvordan der i det danske døgninstitutionsmiljø kan genkendes institutionelle logikker, som Goffman iagttog tilbage i 50'ernes totalinstitutioner, og hvordan disse indlejrede logikker til stadighed reproduceres og omformes af aktørernes handlinger.

9.3 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger

På baggrund af rapporten har vi formuleret en række opmærksomhedspunkter, som vi håber, kan være med til at kvalificere samarbejdet og samspillet mellem sagsbehandlere, anbringelsessteder, de anbragte børn og deres forældre. Opmærksomhedspunkterne er udformet som generelle diskussionsoplæg og forslag til yderligere undersøgelsesområder, samt konkrete anbefalinger til samarbejdet. Begge dele er tiltænkt som oplæg til drøftelser blandt studerende på Den sociale diplomuddannelse på børn- og ungeområdet og andre med interesse for arbejdet med anbringelser af børn og unge.

I konkret praksisudøvelse må professionelle hele tiden forholde sig til det partikulære, og det, der kunne have været anderledes, fordi enhver situation i princippet er unik og uforudsigelig. Generelle betragtninger kan aldrig være foreskrivende for konkrete handlinger i praksis. Ethvert barn og ethvert anbringelsesforløb er unikt og det er derfor helt centralt at de anbefalinger vi har formuleret på baggrund af analyserne i rapporten løbende sættes i spil og diskuteres blandt politiske beslutningstagere og praksisudøvere for at få mening og betydning og dermed mulighed for at gøre en forskel i praksis.

Generelle diskussionsoplæg og anbefalinger til yderligere udforskning:

- *Der mangler en overordnet principiel stillingtagen til forældreskabets funktion under anbringelse, som både forældre, børn og de professionelle omkring familien kan orientere sig imod, når der skal 'forhandles om' og gives begrundelser for samværets tilrettelæggelse og for fastholdelse af og afvigelser af aftaler.*
- *Der er behov for en generel drøftelse vedr. samvær, og hvordan der kan skabes en måde at tænke samvær på, der tager hensyn til forældrenes sårbare position og på den måde imødekommer et behov for barnet om mere fleksible samværsaftaler, som både kan betyde at barnet skal se sine forældre mere eller mindre end, det er den gængse norm for samvær i dag.*
- *Det bør diskuteres, hvilke konsekvenser det skal have for praksis, at forskningen viser, at forældrene har en vigtig betydning for det anbragte barn, og at anbragte børn udvikler sig bedst, når samarbejdet mellem anbringelsesstedet og forældrene fungerer.*
- *I forlængelse heraf bør det undersøges om der er hensyn og i så fald hvilke, der kan retfærdiggøre en begrænsning af kontakten mellem forældre og barn i starten af anbringelsesprocessen.*
- *En generel fagligt forankret debat om rammen for forældreskabets muligheder under anbringelse kunne være med til at danne et afsæt for en mere konkret stillingtagen i de enkelte sager, så forældrenes muligheder for og arbejde med at leve op til disse forventninger kan understøttes mere målrettet.*

- *Lovgivningen tager ensidigt hensyn til kontinuiteten i og forudsigeligheden i anbringelsessted og ikke i den kontinuitet i de relationer, der tilbydes barnet. Det bør diskuteres, hvad kontinuitet i anbragte børns liv skal bestå af, og hvordan en sådan kontinuitet i så fald rent praktisk kan tilstræbes/opnås i et anbringelsesforløb samt hvad dette i så fald vil kræve, organisatorisk, praktisk, professionelt mv.*
- *Det kan være vigtigt (og gøres til genstand for yderligere undersøgelser), hvad det betyder for anbragte børn, at de hele tiden befinder sig omgivet af omsorgspersoner, der er 'på arbejde' og at dette også i et vist omfang gælder barnets forældre.*
- *Der er brug for yderligere undersøgelser af, hvordan eller om det kan lykkes systemet (og/eller samfundet som helhed) at skabe og/eller formidle årsagskategorier, der giver mening for forældrene og børnene, som overskrider almindelige common sense begreber og som samtidig formår at rumme noget af den kompleksitet disse sager frembyder.*
- *Professionelle involveret i anbringelsesforløb inviteres til at udforske anerkendelsesbegrebets forskellige betydninger og konsekvenserne heraf, samt muligheder forbundet med at tænke anerkendelsesbegrebet i et kritisk perspektiv.*

Anbefalinger til samarbejdet

- *I erkendelse af at det at skabe og opretholde meningsfuldhed omkring anbringelsen for alle parter er betinget af et kontinuerlig og tæt dialog mellem børn, forældre, døgninstitutionspersonale og anbringende myndighed (sagsbehandleren) er det nødvendigt med en tættere dialog og samarbejde imellem disse aktører i anbringelsesprocessen.*
- *I den konkrete udmøntning af samværet anbefaler vi at spørgsmålet om samvær hele tiden holdes aktuelt i samarbejdsprocessen, så det bliver muligt at foretage justeringer undervejs, både i retning af mere fleksibilitet og mere struktur, afhængigt af barnets behov og forældrenes formåen og anbringelsens formål. Hvis svaret meningsfuldt kan uddelegeres til døgninstitutionen skal dette synliggøres og formaliseres.*
- *Rolle og ansvarsfordelingen mellem myndighed og leverandør skal være mere tydelig for alle parter. En sådan tydelighed kan kun skabes via en løbende dialog parterne imellem, der tager hensyn til det konkrete anbringelsesforløb.*
- *Anbringelsesstedets rolle overfor barnets forældre skal være veldefineret og ligeledes indgå i dialogen i det løbende samarbejde.*
- *I tilbud til forældrene skal professionelle være opmærksom på, at forældrenes oppositionsposition kan have betydning for deres mulighed for at tage imod hjælp.*
- *Det høje konfliktniveau, der er repræsenteret i størstedelen af de sager vi har undersøgt, ser derfor ud til at kunne føre til en isolation af barnet, der påvirker dets mulighed for blive hørt. Børnenes muligheder for at fortælle skal ses i forhold til de relationer, der skabes til de personer og instanser, som barnet er i kontakt med og som spiller en rolle i barnets liv.*

- *I anbringelser uden samtykke er der en risiko for at barnets behov og perspektiver forsvinder i de konflikter der er mellem forældrene og systemet. Det er derfor af afgørende betydning at de professionelle omkring barnet anerkender og kan håndtere de (interesse)konflikter, der følger af, at forældrene ikke er enige i, at barnet skal være anbragt uden for hjemmet og aktivt modsætter sig denne. Det anbefales derfor at faggrupper der arbejder med anbringelser uden samtykke har høj faglig kompetence i konflikthåndtering.*
- *Der er behov for en højere grad af bevidstgørelse om egen magtstatus hos døgninstitutionspædagoger og udvikling af professionelle strategier og kompetencer til håndtering af disse.*
- *Det er vigtigt at erkende det store følelsesarbejde hos alle involverede, der følger af den midlertidighed vilkårene for en døgninstitutionsanbringelse frembyder og anerkende betydningerne af dette i såvel en professionel sammenhæng, for barnets trivsel og udvikling og forældrenes livskvalitet. Vi anbefaler derfor at der i uddannelsessammenhænge såvel som i praksis fokuseres på at højne de professionelles egne følelsesmæssige kompetencer.*
- *Vi vil gerne opfordre til, at der tænkes mere kreativt i forhold til inddragelse af anbragte børn og unge, så fortællingerne om børnenes loyalitetskonflikt ikke kommer til at optræde som en barriere for nye måder at inddrage børnene på. En mulighed er at inddrage børnegruppen på anbringelsesstedet mere aktivt, hvilket også påpeges i andre undersøgelser (jf. f.eks. Egelund og Jakobsen 2009; Stokholm 2009)*
- *Adskillelsen af barnets og forældrenes interesser synes endnu mere kompleks i anbringelser uden samtykke. Selvom sikringen af barnets behov er det centrale i et anbringelsesforløb, så risikerer en modstilling af forældrene og børnenes interesser og behov at føre til at vigtige forhold i relation til varetagelsen af barnets behov i barnets hverdag på anbringelsesstedet, overses. Det er dermed helt centralt, at der sideløbende med anbringelsen arbejdes aktivt med relationen mellem barnet og forældrene, også selvom barnet ikke skal hjem og bo igen.*
- *For at forbedre forældrenes muligheder for at være med til at sikre et vellykket anbringelsesforløb, kan det være nødvendigt at etablere støtte til forældrene, som kan være med til at forbedre deres generelle livssituation og som rækker udover det, der umiddelbart ser ud til at have en direkte relation til barnets behov. Her er det nødvendigt med samarbejde på tværs af sektorer (beskæftigelse, sundhed, psykiatri, bolig mv.).*
- *Varetagelsen af anbringelsesforløb for børn og unge i udsatte positioner fordrer en samlet professionel forpligtelse. En sådan forpligtelse rækker ud over samarbejdet i den enkelte sag. Vi anbefaler derfor, at dilemmaer med mellemrum løftes ud af deres specifikke, unikke kontekst og bringes ind i en mere overordnet tværprofessionel dialog, hvor døgninstitutionspædagogernes erfaringer med den helt konkrete håndtering af forskellige modsatrettede værdier, og hensyn i dagligdagen med det anbragte barn og dets forældre, tillægges væsentlig betydning.*

Referencer

- Alter, C. F.** (1985). *Decision-making factors in cases of child neglect*. Child Welfare, 64 99-111.
- Andersson, Gunvor** (1991). *Socialt arbete med små barn*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, Gunvor** (1995). *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Angrosino, Michael. V. & Mays de Pérez, Kimberley A.** (2000). Rethinking Observation: From Method to Context I: Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (red.) *Handbook of Qualitative Research*. Second edition. USA: Sage Publications.
- Ankestyrelsen** (2011). *Anbringelsesstatistik 2010*. Ankestyrelsen.
- Anspach, R.R.** (1987). *Prognostic Conflict in Life-and-Death Decisions: The Organization as an Ecology of Knowledge*. Journal of Health and Social Behavior. Vol. 28 (3), s. 215-231.
- Arvidsson, Maria Bangura** (2003). *Ifrågasatta fäder – Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Ayre, Patrick** (1998). *Significant Harm: Making Professional Judgements*. Child Abuse Review, 7 (5): 330–342.
- Backe-Hansen, Elisabeth** (1982). *Når fosterhjemsplasseringer ender med utilsiktet flytting: Hvorfor skjer de, og hvordan kunne de vært undgått?* Oslo: NAVF's Senter for Klinisk Psykologisk Forskning.
- Backe-Hansen, Elisabeth** (2001). *Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse. En beslutningsteoretisk analyse av barnevernstjenstens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn*. Rapport 02/01. Oslo: NOVA.
- Bengtsson, Tea Torbenfeldt & Jakobsen, Turf Böcker** (2009). *Institutionsanbringelse af unge i nordn. En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser*. SFI 09:12.
- Berridge, D. & Cleaver, H.** (1987). *Foster Home Breakdown*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Betænkning nr. 1212/1990** om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge ('Graversenbetænkningen').
- Blumer, Herbert** (1969/1998). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley: University of California Press
- Bolton, S.C.** (2005). *Emotion Management in the Workplace*. New York: Palgrave Macmillan
- Boolsen, Merete W.** (2010). Grounded Theory I: Brinkmann, Steen & Tanggaard, Lene (red.) (2010) *Kvalitative metoder. En grundbog*. Hans Reitzels forlag.
- Breumlund, Anne & Hansen, Inger Bruun I: Nissen, Maria A. et al.** (red.) (2007). *Magt og forandring i socialt arbejde*. Akademisk forlag

- Bryderup**, Inge (2008). Socialpolitik, socialforskning og socialpædagogik I: Bryderup, Inge (red.) *Aktuelle udfordringer i socialpædagogikken*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Brønserud**, S. & **Dessau**, M. (2002). *Anbringelse af børn i familiepleje*. Dafolo Forlag.
- Börjeson**, B. & **Håkansson**, H. (1998). *Truede børn*. Munksgaard.
- Christensen**, Bolette M. (1994). *At interviewe for at lære*. Institut for statskundskab. Københavns universitet.
- Christensen**, E. (1998). *Anbringelser af børn: En kvalitativ analyse af processen*. København: socialforskningsinstituttet 98:2.
- Claezon**, Ingrid (2004). *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Stockholm: Mareld.
- Cliffe**, D. & **Berridge**, D. (1991). *Closing Children's Homes. An End to Residential Childcare?* London: National Children's Bureau.
- Dahl**, Karen Margrethe (2007). *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie*. Det nationale forskningscenter for velfærd 07:16. København.
- De Roma**, Virginia M., Mary Lynn Kessler, Ryan Mc Daniel & Cesar M. Soto (2006). *Important Risk Factors in Home – Removal Decisions: Social Caseworker perceptions*. Child and Adolescent Social Work Journal, 23 (3): 263–277.
- Dingwall**, Robert, John M. Eekelaar & Topsy Murray (1983). *The protection of children: State intervention in family life*. London: Blackwell Publishers.
- Dyrberg**, Torben B., Hansen, Allan D. & Torfing, Jacob (red.) (2001): *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde Universitetsforlag.
- Espersen**, Laila Dreyer (2010) *Bekymrende identiteter: anbragte børns hverdagsliv på behandlingshjem*: SFI.Kbh.
- Egelund**, Henrik (2001). *Så kommer du til et bedre sted*. Forlaget Børn og Unge.
- Egelund**, Henrik m.fl. (red.) (2005). *TABUKA – tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. Forlaget Børn og Unge.
- Egelund**, Tine. (1997). *Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund**, Tine (2003). 'Farlige forældre': Den institutionelle konstruktion af dem, der afviger fra os. I: Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer Nanna, (red.). *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund**, Tine (2011). Institutionel ambivalens over for anbragte børns forældre. I: Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B., red.: *Døgninstitutionen - modsætninger og strategier når børn og unge anbringes*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

- Egelund, Tine & Frydensbjerg** (2011). 'At give drengene en god tid'. I: Egelund, Tine & Jacobsen, Turf Böcker (red.). *Døgninstitutionen. Modsætninger og strategier når børn og unge anbringes*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. & Hestbæk, A.-D.** (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet 03:04.
- Egelund, T. & Hestbæk, A.-D.** (2007): Små børn anbragt uden for hjemmet. Resultater fra et dansk longitudinelt studie af anbragte børn fra 1995-kohorten. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2007/2, 120-133.
- Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B.** (red.) (2009). *Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår*. Akademisk forlag, København
- Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B.** (2009). At udvikle selvstændighed og færdigheder. I: Egelund, Tine & Jakobsen, Turf B., red.: *Omsorg for anbragte unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår*. Kbh.: Akademisk Forlag.
- Egelund, Tine & Jacobsen, Turf B.** (red.) (2011). *Døgninstitutionen - modsætninger og strategier når børn og unge anbringes*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. & Sundell, K.**, (2001). *Til barnets bedste. Undersøgelser af børn og familier. En forskningsoversigt*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. & Thomsen, S.A.** (2002) *Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningers vurderinger i børnesager*. København: Socialforskningsinstituttet 02:13.
- Egelund, Tine & Vitus, Kathrine** (2007). *Sammenbrud i anbringelser af unge*. København, SFI 07:24
- Egelund, Tine m.fl.** (2004). *Små børn anbragt uden for hjemmet. En forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995*. København: Socialforskningsinstituttet 04:17.
- Egelund, Tine m.fl.** (2008). *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater fra SFI's børneforløbsundersøgelse af årgang 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 08:23.
- Egelund, Tine m.fl.** (2009). *Anbragte børn og Unge. En forskningsoversigt*. Socialforskningsinstituttet. 09:24
- Egelund, Tine m.fl.** (2010). *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 10:06.
- Ertmann, Bo** (1994) *Tvangsfjernelser. En analyse af samtlige tvangsfjernelser i Københavns kommune 1990*. Kroghs forlag.
- Esmark, Anders, Laustsen, Carsten B. & Åkerstrøm Andersen, Niels** (red.) (2005): *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag.
- Espersen, Laila Dreyer** (2010). *Bekymrende identiteter. Anbragte børns hverdagsliv på behandlingshjem*. SFI 10:25

- Farmer, Elaine & Morag Owen** (1998). *Gender and the Child Protection Process*. British Journal of Social Work, 28 (4): 545–564.
- Flyvbjerg, Bent** (2010). Fem misforståelser om casestudiet. I: Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene. *Kvalitative metoder. En grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Friis, Eva** (2003). *Sociala utredningar om barn. En rättssociologisk studie av lagstiftningens krav, utredningarnas argumentationer och konsekvenser för den enskilde*. Lund: Studentlitteratur.
- Friis, Eva** (2005). Socialtjänstlagens värdesystem – en analys av dess praktiska innebörd i sociala utredningar om barn. *Retfærd*, 28 (4): 60–75.
- Frørup, Anna Kathrine** (2011). *Vidensformer og dokumentationspraksis i socialpædagogisk arbejde*. Institut for Uddannelse og Pædagogik. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Århus Universitet. ErhvervsPhD- afhandling.
- Gjertsen, Marchen N. & Klingsey, Mette** (2009, 17. marts). *Tvang er nye toner i dansk socialpolitik*. Information. Lokaliseret den 11. december 2011: <http://www.information.dk/185632>
- Glaser, Barney G & Strauss, Anselm L.** (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company
- Gleerup, Jørgen** (2007). *Anerkendelse – relation eller deltagelse*. Skolen i morgen: Tidsskrift for skoleledere , Vol. 11, Nr. 1, 01.10.2007
- Goffman, Erving** (1959/1990). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Goffman, Erving** (1961/1991) *Asylums*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Goffman, Erving** (1963/1990). *Stigma*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Goffman, Erving** (1967/1982). *Interaction Ritual*. New York: Pantheon Books
- Grinde, T.V.** (1989). *Barn og barnevern i Norden*. Oslo. Otta.
- Grinde, Turid Vogt** (red.)(2004). *Nordisk barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. NOVA Rapport 18/04. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd o aldring (NOVA).
- Grinde, Turid Vogt og Vigdis Bunkholdt** (2004). Nordisk barnevern: Oppsummering og refleksjoner, i: Grinde, Turid Vogt (red) *Nordisk barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. NOVA Rapport 18.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A.** (2001). *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. Oxford university Press.
- Guvå, Gunilla & Hylander, Ingrid** (2003). *Grounded Theory. Et teorigenererende forskningsperspektiv*. Hans Reitzels Forlag.

- Hall**, Christopher, Slembrouck, Stef & Sarangi, Srikant (2006). *Language Practices in Social Work – Categorisation and accountability in child welfare*. London: Routledge.
- Hammen**, Ida & **Jensen**, Tina G. (2010) Anbringelse af børn med etnisk minoritetsbaggrund. En forskningsoversigt. Servicestyrelsen og det nationale forskningscenter for velfærd.
- Hansen**, Allan. D. (2003): Diskursteori i et videnskabsteoretisk perspektiv I: Fuglsang, L. & Olsen, P.B. (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde Universitetsforlag.
- Hannemann**, N. (2003): *Fokus på anbragte børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk*. Hillerød: Udviklings- og Formidlingscenter for Socialt Arbejde med Unge.
- Harder**, Margit (2009) *Legal tvang og dens begrundelser – i forhold til udsatte børnefamilier igennem 100 år*. FoSo arbejdspapir/Working Paper Series. Nr. 8. 2009. Institut for sociologi, socialt arbejde og organisation. Aalborg Universitet.
- Hastrup**, Kirsten (2009). Videnskabelig praksis. Det etiske felt i antropologien I: Hastrup, Kirsten (red.): *Mellem mennesker. En grundbog i antropologisk forskningsetik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hestbæk**, A.-D. (1997). *Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunes praksis i anbringelsessager*. Socialforskningsinstituttet.
- Hestbæk**, A.-D. (1998). *Tvangsanbringelser i Norden. En komparativ beskrivelse af de nordiske landes lovgivning om tvangsanbringelser*. København: Socialforskningsinstituttet 98:15.
- Hochschild**, Arlie (2003). *The managed heart*. University of California Press.
- Hollander**, Anna (1985). *Omhändertagande av barn*. Stockholm: Aktuell Juridik Förlag.
- Hollander**, Anna (1998). *Barns rätt att komma till tals – ökat inflytande för barn eller vuxna?* Nordisk socialt arbeid, 18 (4): 194–200.
- Hollander**, Anna (2001). *Omhändertagen – samhällets ansvar för utsatta barn och unga. En kritisk granskning av LVU-utredningens betänkande*. Socionomen,(1): 37– 42.
- Hollander**, Anna (2005). *Lagens konstruktion underlättar inte tolkningen av barnets bästa. En studie av barnets rättsliga ställning i Socialtjänstlagen (SoL) och i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Socionomen,(4):44-49.
- Hollander**, Anna & **Marklund**, Stefan (1983). *Den terapeutiska rättens framväxt – om barnlagstiftningens förändringar och samhälleliga karaktär*. Retfærd, 24: 7–30.
- Holstein**, James A. & **Gubrium**, Jaber F. (1995). *The active interview*. Sage publications, Inc.
- Hutchinson**, Gunn S. & **Oltedal**, Siv (2006). *Modeller i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag

Højbjerg, K (2006). 'Jeg skulle lige sluge kamelen'. Om forældreopfattelsers betydning for det anbragte barns tilknytningsmuligheder I: Kristensen O.S. (red.). *Mellem metode og omsorg – tværfaglige studier i institutionsliv*. Viborg: PUC.

Højlund, Peter & Juul, Søren (2006). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag.

Høybye-Mortensen, Matilde (2011). *Velfærdsstatens dørvogtere: procesregulering af visitationer på socialområdet*. Københavns universitet – ph.d. afhandling.

Jacobsen, Michael H. (2002). Quo Vadis, Grounded Theory? – en sociologisk tilstandsrapport over grounded theory og et forsøg på videreudvikling I: Jacobsen, Michael H., Kristiansen, S & Prieur, A. (red.). *Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg universitetsforlag.

Jacobsen, Michael H. (2005): Etnometodologi og det absurdes sociologi – hverdagslivets laboratorium I: Kristiansen, Søren & Jacobsen, Michael Hviid. *Hverdagslivet - sociologier om det upåagtede*. Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, Michael H. & Kristiansen, Søren (2002). *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, Michael H. & Kristiansen, Søren (2011). Erving Goffman – det situationelle selv og selvets dramatiske effekter. I: Petersen, Anders, red.: *Selvet. Sociologiske perspektiver*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Jackson, S. & Thomas, N. (2000). *On the Move Again: What Works in Creating Stability for Looked After Children?* Ilford: Barnardo's.

Jakobsen, Ida Skytte (2011). *Studies of Resiliency in Children and Adolescents at Risk*. Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet. Ph.d.- afhandling.

James, S. (2004) *Why Do Foster Care Placement Disrupt? An Investigation of Reasons for Placement Change in Foster Care*. *Social Service Review*, 78, 601-627.

Jenkins, Richard (2008). *Erving Goffman: A major theorist of Power?* I: *Journal of Power*, 1:2, 157-168.

Jenkins, Richard (2010). *Social Identity*. London & New York: Routledge.

Järvinen, Margaretha (2003). Alkoholfortællinger i et institutionelt landskab. I: Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer Nanna, red.: *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag, s. 30-58.

Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2003) Indledning: At skabe en klient. I: Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer Nanna: *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag, s. 9-29.

Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005) (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv: interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag..

- Järvinen**, Margaretha m.fl. (red). (2002). *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus Universitetsforlag.
- Kampmann**, Jan (2000). Børn som informanter og børneperspektiv. I: Jørgensen, Per Schultz & Kampmann Jan (red.) *Børn som informanter*. København: Børnerådet.
- Kildedal**, K. (1996). *Det anbragte barn. En debatbog om mødet mellem barnet og den professionelle*. Frederikshavn. Dafolo Forlag.
- Klyvø**, Line & **Warming**, Hanne (2011). *Se på barnets bedste og hold op med at ynke forældrene*. Weekendavisen, Opinion, den 15. juli 2011.
- Kristiansen**, Søren & **Krogstrup**, Hanne K. (1999/2002). *Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetodik*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.
- Kristiansen**, Søren & **Mortensen**, Nils (2005): Sociologiske analyser af hverdagslivet. I: Esmark, Anders, Laustsen, Carsten B. & Åkerstrøm Andersen, Niels (red.): *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag.
- Kvale**, Steinar (1994). *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels forlag.
- Kähkönen**, Päivi (1999). *The assessment of parenting in the child Welfare Practice*. Children and Youth Services Review, 21 (7): 581–603.
- Kåhl**, Ingela (1995). *Socialarbetarkåren: den lindansande professionen*. Lund: Bokbox.
- Lahti**, J. (1982). *A Follow-Up Study of Foster Children in Permanent Placements*. Social Service Review, 56, 556-571.
- Larsen**, M. (2009). *Børn med etnisk minoritetsbaggrund i familiepleje. Perspektiver på anbringelse Københavns Kommune*. København: Center for familiepleje, Socialforvaltningen, Københavns Kommune.
- Lowe**, K. (1992). *Teenagers in Foster Care*. London: National Foster Care Association.
- Maas**, H.S. & **Engler**, R.E. (1959). *Children in Need of Parents*. New York: Columbia University Press.
- Mik-Meyer**, Nanna & **Villadsen**, Kaspar (2007). *Magens former. Sociologiske perspektiver på statens møder med borgeren*. Kbh.: Hans Reitzels forlag.
- Miles**, M., & **Huberman**, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Munro**, Eileen (1996). *Avoidable and Unavoidable Mistakes in Child Protection Work*. British Journal of Social Work, 26 (6): 793–808.
- Møller**, Sanne N. & **Skytte**, Marianne (2004). *Mit barn er anbragt. Etniske minoritetsforældres fortællinger*. København, SFI 04:16.
- Neergaard**, Helle (2003). *Udvælgelse af cases i kvalitative undersøgelser*. Samfundslitteratur.

- Nissen, Maria A. m.fl.** (red.) (2007). *Magt og forandring i socialt arbejde*. Akademisk forlag
- Olsen, Henning** (2002). *Kvalitative kvaler. Kvalitative metoder og danske kvalitative interviewundersøgelers kvalitet*. København: Forlaget akademisk
- Orry, Mads Louis** (2006). *Indvandrerbørn fjernes i stor stil*. Børn & Unge nr. 38 / 2006
- Oxenstierna, Gabriel** (1997). *Socialtjänstens förutsättningar för barnavårdsarbete. En studie om villkor, påfrestningar och resultat*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Paulsen, Susan** (2003). *Forbudt at bagtale klienter*. Socialrådgiveren nr. 23, 3. december 2003
- Ponnert, Lina** (2007). *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund Dissertations in Social Work 29. Lunds Universitet, socialhögskolan.
- Prieur, Annick** (2002). At sætte sig i en andens sted: En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde. I: Jacobsen, Michael H., Kristiansen, S & Prieur, A. (red.). *Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg universitetsforlag.
- Rask, L. og Jakobsen, I.S.** (2012) *Teoretiske perspektiver på arbejdet med ICS*. Socialstyrelsen
- Schlytter, Astrid** (1999). *Kön och juridik i socialt arbete. Tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur.
- Schlytter, Astrid** (2000). *Kvinnokroppen som text*. Socialvetenskaplig tidskrift. Årgång 7, nr. 1-2.
- Schwartz, I.** (2007). *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier. Odense, Syddansk Universitet. ph.d.
- Skytte, M.** (2002). *Anbringelse af etniske minoritetsbørn – om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund: Lund Dissertations in Social Work 11.
- Skytte, M.** (2005). *Anbringelse af etniske minoritetsbørn*. I: Munch, A. (red.): *Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge: en antologi*. Aabenraa: UFC Børn og Unge og KABU.
- Skytte, M.** (2007). *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Socialministeriet** (2011). *Bekendtgørelse af lov om social service (Serviceloven) LBK nr. 904 af 18/08/2011*.
- Spradley, James P.** (1979). *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Stax, Tobias** (2005). *Duetter fra anden sal på Slottet. Et interaktionelt perspektiv på samtaler mellem hjemløse og socialarbejdere* (ph.d.). Kbh.: Sociologisk institut, Københavns universitet & Socialforskningsinstituttet.
- Stokholm, Anja** (2009). *Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger. En antropologisk analyse af socialitet og identitetsdannelse på døgninstitution* (ph.d.). Århus: ViaSysteme.

Stone, N.M. & Stone, S.F. (1983). *The Prediction of Successful Foster Placement*. Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work, 64, 11-17.

Strauss, Anselm L. (1987) *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strauss, Anselm L. & Corbin, Juliett (1998). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for developing Grounded Theory*. Sage Publications.

Swift, Karen J. (1995). *Manufacturing 'Bad Mothers': A Critical Perspective on Child Neglect*. Toronto: University of Toronto Press.

Tabuka-gruppen (2003). *Notat til socialministeriet. Tidligere Anbragtes BUd på Kvalitet i Anbringelse. Opsummering af drøftelserne på TABUKA's konferencer for tidligere anbragte*

Thormann, I. & Guldborg, C.(2011). *Den nænsomme anbringelse*. Hans Reitzels Forlag.

Turney, Danielle (2000). *The feminizing of neglect*. Child & Family Social Work 5 (1): 47–56.

Vernon, Jeni & Fruin, David (1986). *In care. A study of social work decision making*. London: National children's bureau.

Villadsen, Kaspar (2004). *Det sociale arbejdes genealogi. Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. Hans Reitzels Forlag. København.

Villadsen, Kaspar (2003). Det sociale arbejde som befrielse I: Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.). *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.

Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. (2008). *Into Adulthood: A Follow-Up Study of 718 Young People Who Were Placed in Out-of-Home Care during Their Teens*. Child and Family Social Work, 13/2, s. 144-155.

Warming, Hanne (2005). *'Har andre plejebørn det som mig'?* København: Frydenlund.

Weick, Karl E. (1995). *Sensemaking in Organizations*. Sage Publications, Inc.

Weick, Karl E., Sutcliffe, Kathleen M & Obstfeld, David (2005). *Organizing and the Process of sensemaking*. Organization Science Vol. 16, No. 4, July–August 2005, pp. 409–421

Werner, E.E. og Smith R.S. (2001) *Journeys from Childhood to Midlife. Risk, Resilience, and Recovery*. Cornell University Press

Östberg, F, Wåhlander E. & Milton, P. (2000). *Barnavårds utredningari sex kommuner. En vinjettstudie*. Socialstyrelsen. CUS skrift 2000:3.

Øvreeide, Haldor (2004) *At tale med børn*. Hans Reitzels Forlag.

Bilag 1

- Lovgrundlag og beslutningsgrundlag i de nordiske lande og i England

I alle nordiske lande ligger det primære ansvar for børneværnets udøvende virksomhed hos de kommunale myndigheder. Kommunerne skal sikre, at der føres tilsyn med lokalområdet børn og unge, yde råd og vejledning til familierne, og iværksættes passende tiltag, hvis et barn eller en ung lever under forhold, der kan skade dets helbred og udvikling. Et fællestræk er, at de kommunale forvaltninger i praksis har beslutningskompetencen i forbindelse med anbringelse så længe, der er tale om frivillige og korterevarige anbringelser. Et andet fællestræk er, at initiativet til tvangsanbringelser i alle tilfælde ligger hos de kommunale myndigheder, og det samme gør forberedelsen af sagen og samarbejdet med forældre og barnet eller den unge (Bengtsson & Jakobsen 2009:201).

Når det handler om beslutningskompetencen ved tvang og de praktiske og retslige konsekvenser for forældreansvaret, tegner der sig et lidt mere differentieret billede. I Finland, Island, Norge og Sverige indebærer en anbringelse uden samtykke en grad af offentlig omsorgsovertagelse, hvor dele af forældreansvaret overgår til en offentlig instans. Det vil som oftest være det kommunale børneværn eller anbringelsesstedet. Danmark og Grønland adskiller sig her fra de andre lande, da det fulde juridiske ansvar også ved tvangsanbringelser forbliver forældrenes. Beslutningskompetencen i anbringelser uden samtykke ligger i alle lande hos en anden myndighed uden for den kommunale forvaltning.

I Finland og Sverige sker behandlingen af disse sager i forvaltningsretten. I Island træffes beslutninger om anbringelser, der rækker udover 2 måneder af underretten. I Danmark træffer det kommunalt nedsatte Børn- og Ungeudvalg afgørelsen, mens det i Norge er de statslige nævn på amtsniveau (fylkesnemn), der har beslutningskompetencen, når det drejer sig om længerevarende anbringelser (omsorgsovertagelse). Både i Finland, Island og Sverige ligger afgørelsen om anbringelse uden samtykke således i retsligt regi (Bengtsson & Jakobsen 2009:271ff).

SFI's undersøgelse, Institutionsanbringelse af unge i Norden (Bengtsson & Jakobsen 2009) kæder forskellene sammen med landsspecifikke forskelle i forhold til om barnets interesser grundlæggende anskues i overensstemmelse med eller modstridende med forældrenes interesser i anbringelsessager. I undersøgelsen argumenteres der for, at der sig i Danmark og Grønland er en opfattelse af, at barnets eller den unges interesser er sammenfaldende med forældrenes, også ved tvangsanbringelser, og at dette kan være med til at forklare en relativt lavere anvendelse af tvangsmæssige foranstaltninger i disse lande. I Finland, Island og Norge lægges der i stedet større vægt på de indbyggede interessekonflikter mellem parterne. I disse lande betragtes tiltag, som rummer elementer af tvang (omsorgsovertagelse), og hvor hverken forældrene eller den unge med partsrettigheder frit kan afslutte anbringelsen, som en væsentlig vej til at sikre 'barnets bedste'. Forfatterne forklarer en hyppigere forekomst af tvangsforanstaltninger i disse lande med at tvangsforanstaltninger er mere legitime. Sverige indtager en midterposition, da barnets og forældrenes interesser betragtes som samstemmende, så længe der er tale om frivillige anbringelser, men som stridende ved tvangsanbringelser. Opfattelsen understøttes af et system, hvor de to anbringelsesformer optræder i to adskilte lovgivninger (Bengtsson & Jakobsen 2009).

Nedenfor uddybes procedurerne i forbindelse med anbringelser uden samtykke i de lande, der indgår i litteraturstudiet: Danmark, Grønland, Norge, Sverige, Island, Finland og England.

1.1 Danmark

I Danmark er det kommunens socialforvaltning, der afgør, hvorvidt der er grundlag for at indstille til en anbringelse uden samtykke. Indstillingen fremlægges for kommunens Børn- og Ungeudvalg, som har bemyndigelsen til at træffe afgørelser i anbringelsessager uden samtykke. Børn- og Ungeudvalget er en selvstændig forvaltningsmyndighed, nedsat af kommunalbestyrelsen i den enkelte kommune. Børn- og Ungeudvalget består af to medlemmer af kommunalbestyrelsen, en byretsdommer og 2 pædagogisk sagkyndige. Før ikrafttrædelsen af Barnets Reform 1. januar 2011 var der tre medlemmer af kommunalbestyrelsen og kun en pædagogisk sagkyndig.

Forældremyndighedsindehaver og børn, der er fyldt 12 år er parter i sagen og tilbydes gratis advokatbistand. Aldersgrænsen for at få partsstatus/modtage advokatbistand til børn er med Barnets Reform ændret fra 15 til 12 år. Afgørelser truffet i Børn- og Ungeudvalget kan påklages til ankestyrelsen. Styrelsens afgørelser kan desuden prøves ved domstolene. Klager over frivillige foranstaltninger kan indbringes for de sociale nævn, som er placeret i de 5 regionale statsforvaltninger.

I Danmark har der de senere år været en række lovgivningsmæssige tiltag, som har haft til formål at sikre højere grad af kontinuitet i anbringelser af børn og unge. Anbringelsesreformen i 2006 indførte muligheden for at Børn- og Ungeudvalget kan forlænge en frivillig anbringelse i op til 6 måneder, selvom der ikke er grundlag for en tvangsanbringelse i sager, hvor forældre trækker deres samtykke tilbage og begærer barnet hjemgivet. I forbindelse med Barnets Reform blev denne mulighed suppleret med at Børn- og Ungeudvalget kan træffe afgørelse om at opretholde anbringelsen for et barn eller en ung, der har været anbragt uden for hjemmet i mindst 3 år, hvis barnet eller den unge har opnået en stærk tilknytning til anbringelsesstedet, og at det på kortere og længere sigt må antages at være af væsentlig betydning for barnets eller den unges bedste at forblive på anbringelsesstedet. (jf. SEL § 68 a.) Afgørelser om videreførelse af en anbringelse skal ikke forelægges for Børn- og Ungeudvalget til fornyet afgørelse.

Med Barnets Reform er der desuden givet mulighed for Børn- og Ungeudvalget kan træffe afgørelse om, at små børn (under 1 år) kan anbringes i tre år uden mulighed for genbehandling af anbringelsesgrundlaget, hvis det er overvejende sandsynligt, at de forhold, der begrunder anbringelsen, vil være til stede i denne periode (SEL §62 stk. 5).

I Danmark og Grønland bliver det fulde forældremyndighedsansvar hos forældrene uanset om der er tale om en frivillig anbringelse eller en uden samtykke. I praksis sker der en overdragelse af den daglige omsorg for barnet til de kommunale myndigheder eller anbringelsesstedet. Ved frivillige anbringelser er logikken, at forældrene frivilligt overdrager omsorgen for barnet og i anbringelser uden samtykke bliver forældrene pålagt at overdrage det samme ansvar. Principielt forbliver ansvaret for en række mere grundlæggende forhold og beslutninger omkring barnets liv hos forældrene (Bengtsson & Jakobsen 2009:228).

1.2 Grønland

I Grønland er det kommunalbestyrelsen, som har beslutningskompetencen både ved anbringelser med og uden samtykke. Det står kommunerne frit for, hvordan den interne organisering og uddelegering af ansvar sker internt i kommunen. Oftest er det socialudvalget, der træffer afgørelser om anbringelser uden for hjemmet og ved akutanbringelser kræves beslutning fra socialudvalgsformanden.

Forældremyndighedsindehaveren har mulighed for at anke afgørelser, som er truffet inden for børneværnets område til Det Sociale Ankenævn som et uafhængigt nævn, som er nedsat i henhold til Landstingsforordning om socialvæsenets styrelse og organisation (Bengtsson & Jakobsen 2009:120). Landstyret har desuden pligt til at nedsætte Det centrale børnesagkyndige udvalg, bestående af fagpersoner med særligt kendskab til børn og unges behov. Udvalgets opgave er at afgive udtalelser i sager, hvor der er uenighed ved udskrivelsen af et barn fra et anbringelsessted (Bengtsson & Jakobsen 2009:121). I tilfælde af ventelister til Landsstyrets døgninstitutioner har børn og unge anbragt uden forældrenes samtykke, forrang.

En anbringelsesundersøgelse fra 1992 finder, at der i omkring 71 % af sagerne var tale om frivillige anbringelser. En forholdsvis stor andel af de sager, der er registreret som tvangsanbringelser er imidlertid akutte anbringelser (29%) og andelen af tvangsmæssige anbringelser i Grønland vurderes på den baggrund som relativt lavt. Det forudsiges imidlertid, at udviklingen kan gå i retning af flere tvangsanbringelser, hvilket kædes sammen med, at den autoritetstro, der tidligere var meget udbredt i befolkningen er ved at aftage. Forældre stiller i højere grad end tidligere spørgsmålstejn ved de tiltag, der foreslås af de kommunale myndigheder (Bengtsson & Jakobsen 2009:124).

1.3 Finland

I Finland skelnes der mellem anbringelser som et led i et forebyggende foranstaltning (åben omsorg) og to former for omsorgsovertagelse – en frivillig og en ufrivillig.

Såfremt barnet eller den unge vurderes at have behov for længerevarende anbringelse uden for hjemmet skal der findes en omsorgsovertagelse sted, hvilket betyder, at forældrene ikke frit kan hjemtage deres barn. Omsorgsovertagelse betyder endvidere at dele af ansvaret for barnets omsorg overtages af det offentlige, og at dele af forældremyndigheden overdrages fra forældrene til de sociale myndigheder. Forældrene mister dermed både juridisk og praktisk indflydelse på barnets daglige omsorg. Bemyndigelsen til at ophæve en anbringelse ligger hos forvaltningsdomstolene, hvor sagen skal rejses og behandles på ny. (Bengtsson & Jakobsen 2009:96f).

Beslutningen om anbringelse uden for hjemmet i form af 'åben omsorg', dvs. i form af en forebyggende foranstaltning, frivillig anbringelse og ændringer i anbringelsen foretages af det kommunale socialnævn (ledende Tjänsteinnehavare) på baggrund af en udredning foretaget af barnets sagsbehandler. Beslutning om tvangsanbringelse (ofrivilliga omhändertagande) træffes i første instans af forvaltningsdomstolen. Ansøgning om tvangsanbringelse gennemføres af det kommunale socialnævn eller en, som er forordnet af det kommunale socialnævn. Ansøgningen finder sted på baggrund af en udredning/undersøgelse af barnets forhold, som er gennemført af den sagsbehandler, der har barnets sag i samarbejde med mindst en anden sagsbehandler eller fagperson. Ved en tvangsanbringelse på en sikret plads/særskilt omsorg er der andre beslutningsprocedurer, idet beslutningen tages af forvaltningsdomstolen (Bengtsson & Jakobsen 2009:87-98)

Hvis børn, der er fyldt 12 år, modsætter sig en anbringelse i form af en omsorgsovertagelse overgår sagen til at blive en tvangsafgørelse og hører derefter under forvaltningsdomstolen. Afgørelser truffet af det kommunale socialnævn kan ankes til forvaltningsdomstolen (Bengtsson & Jakobsen 2009:100-101).

1.4 Norge

I den Norske børneværnslov skelnes der mellem tre former for anbringelser: En kortvarig anbringelse som hjælpetiltag og længerevarende anbringelser (omsorgsovertagelse) med eller uden samtykke.

Det er kommunernes børneværnstjeneste, der har beslutningskompetencen ved alle former for hjælpetiltag. Hjælpetiltag omfatter alle former for forebyggende foranstaltninger og tilbud, herunder korterevarige anbringelser (under 6 mdr.), som kun kan ske med forældremyndighedsindehaverens samtykke. Afgørelser om anbringelser som omsorgsovertagelse (med og uden samtykke) træffes af amtsnævnene efter indstilling fra det kommunale børneværn.

I Norge skal en omsorgsovertagelse i princippet altid finde sted, når det vurderes, at der er tale om en længerevarende anbringelse (mere end 6 måneder) uanset om forældrene er villige til at give deres samtykke eller ej. Hvis børneværnstjenesten vurderer, at forældrene gennem længere tid ikke vil kunne give barnet forsvarlig omsorg, er det præciseret i lov om barnevernstjenester (§ 4-4), at forvaltningen *bør* vurdere om tvangsbestemmelserne skal bringes i anvendelse frem for en frivillig anbringelse. Omvendt kan tvangsbestemmelserne ikke anvendes, hvis det vurderes, at der kan skabes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjælp af frivillige hjælpetiltag.

En omsorgsovertagelse indebærer ikke, at forældrene mister forældremyndigheden, men at de fratages ansvaret for barnets omsorg, som overdrages til staten. (I praksis den plejefamilie eller institution, hvor barnet er anbragt). Børn og unge under omsorgsovertagelse kan først hjemgives, når amtsnævnet igen har taget stilling til anbringelsen og vurderer, at der er grundlag for at bringe anbringelsen til ophør.

Amtsnævnet (Fylkesnemnd) svarer til de danske statsforvaltninger og består af 5 medlemmer. De enkelte nævn har et sekretariat og en eller flere fastansatte jurister, som fungerer som ledere for nævnet. Derudover består amtsnævnene af et udvalg af lægmedlemmer, som skal repræsentere et almindeligt samfundssyn og et udvalg af sagkyndige (psykiater, psykolog, socionom eller lignende). Der udpeges sagkyndige inden for børneområdet, misbrugsområdet og inden for området for tvang over for psykisk udviklingshæmmede. De sagkyndige udpeges af børne- og ligestillingsdepartementet. Alle amtsnævnets afgørelser defineres som tvang, selv når parterne er enige i eller indforståede med det, der skal ske (Grinde 2004:201). I de tilfælde, hvor parterne er enige, finder en forenklet sagsbehandling sted i nævnet. I disse sager kan der ikke føres vidner eller andre beviser og sagen afgøres på grundlag af de foreliggende dokumenter. Amtsnævnet foretager en fuld behandling i de sager, hvor parterne ikke er enige i anbringelsen. Amtsnævnet arbejder efter samme sagsbehandlingsregler som domstolene og betegnes derfor som børneværnets retssystem. Afgørelser truffet af amtsnævnene kan ankes til det almindelige domstolssystem (Bengtsson & Jakobsen 2009: 163-64). Der er 12 amtsnævn i Norge.

Omfanget af anbringelser som hjælpetiltag har været i kraftig vækst de senere år i Norge, måske fordi det er lettere at få forældre og børn til at acceptere en korterevarig anbringelse, som de selv kan bringe til ophør og fordi sagsbehandlingen omkring en anbringelse som hjælpetiltag er mindre krævende. Dette har imidlertid givet anledning til, at der har været rejst tvivl om det retssikkerhedsmæssigt forsvarlige i disse former for anbringelser som løber længere end de anbefalede 6 måneder (Bengtsson & Jakobsen 2009:163).

I forbindelse med udarbejdelsen af en ny børneværnslov i Norge i 1993 var der en bred debat om barnets bedste og om, hvordan dette hensyn blev sikret i forhold til forældrenes og samfundets interesser. Konklusionen i Norge blev, at hensynet til barnets bedste overfor forældrenes og samfundets interesser sikres ved, at forældre eller sagsbehandler ikke frit kan hjemtage børn og unge, som gennem længere tid har været anbragt uden for hjemmet (uanset om der er tale om en omsorgsovertagelse med eller uden samtykke). Sådanne 'tvangsanbringelser med samtykke' finder principielt sted i alle sager, hvor barnet skønnes at have behov for anbringelse i mere end ½ år. Anbringelser af denne type kan kun ophæves ved at sagen rejses og behandles på ny i amtsnævnet (Bengtsson & Jakobsen 2009:226).

1.5 Sverige

I Sverige anbringes børn og unge efter to forskellige lovgivninger afhængigt af om, der er tale om en anbringelse med eller uden samtykke. Hvis forældrene og den unge over 15 år er enige i anbringelsen anbringes der efter socialloven (SoL). Hvis der ikke kan opnås samtykke anbringes der efter lov med særlige bestemmelser om varetægt af unge (LVU). Sverige har med disse to lovgivninger ønsket at adskille frivillighed og tvang, sådan at socialloven alene bygger på frivillighed og på familiens eget ønske om at modtage hjælp.

En undtagelse fra frivillighedsprincippet i socialloven er, at den åbner mulighed for at forældre kan miste forældremyndigheden (vårdsnaden) til plejefamilien, når et barn har været anbragt i familiepleje i tre år, hvilket dog sjældent anvendes. Det er retten, der træffer en sådan afgørelse efter indstilling fra det kommunale socialnævn (Bengtsson & Jakobsen 2009:190).

Derudover kan socialnævnet træffe afgørelse om akut tvangsmæssig omsorgsovertagelse (omedelbart omhändertagande) og kan ligeledes træffe beslutning om forebyggende foranstaltninger (öppen vård) uden samtykke fra forældre og unge over 15 år. En sådan afgørelse skal forelægges for lensretten inden for en uge. Hvis den stadfæstes skal der findes en egentlig behandling sted i lensretten inden for fire uger (Bengtsson & Jakobsen 2009:187ff).

Proceduren for sagsbehandlingen ved en tvangsanbringelse i Sverige er, at socialnævnet (socialnämnden – også kaldet børne- og ungdomsnævn eller stadsdelsnævn) udarbejder en ansøgning (indstilling) til lensretten (länsrätten) om, at der skal træffes afgørelse om at anbringe et barn uden for hjemmet uden forældrenes samtykke.

Det er kommunalbestyrelsen, der nedsætter Socialnævnet. Socialnævnet er sammensat efter regler, der fremgår af kommunaloven, og der er stor frihed i nævnsopbygningen. Der er ikke faste regler for, hvor mange politisk valgte medlemmer, der skal være i Socialnævnet, idet dette bestemmes af kommunalbestyrelsen. Socialnævnet kan således også indeholde andre medlemmer end kommunalbestyrelsesmedlemmer.

Lensretten er en regional forvaltningsdomstol, og den besluttende myndighed i tvangsanbringelsessager. Lensretten træffer på baggrund af socialnævnets indstilling endelig afgørelse om, hvorvidt der skal foretages en tvangsanbringelse. Lensrettens afgørelser kan ankes til kammerretten (kammarrätten), og i sidste instans kan principielle sager gå videre til regeringsretten (regeringsrätten). Når Lensretten har truffet afgørelse om, at tvangsanbringe et barn kan kommunens socialnævn træffe beslutning om anbringelsessted, flytning og hjemgivelse.

Ved en anbringelse uden samtykke mister forældrene juridisk set forældremyndigheden over barnet eller den unge. Foranstaltninger under LVU kan gælde til det fyldte 21. år, men kan ikke iværksættes, når den unge er fyldt 20 år.

I 2006 var 32 % af anbragte unge i Norge mellem 13-17 år anbragt uden samtykke og 68 % anbragt med samtykke efter socialloven (Bengtsson & Jakobsen 2009:191).

1.6 Island

I Island skelner man mellem anbringelser i plejefamilier, som kan være midlertidige eller permanente og institutionsanbringelser, som skal genbehandles hver 12. måned.

Efter de islandske regler har de kommunale børneværnsudvalg kompetence til at træffe afgørelse om frivillige anbringelser uden for hjemmet, i pleje eller på institution (børneværnslovens § 25). Endvidere kan børneværnsudvalgene afsige kendelser om anbringelse uden for hjemmet uden samtykke fra forældrene og/eller en ung, der er fyldt 15 år, i op til 2 måneder. Børneværnsudvalget vælges af kommunalbestyrelsen. Det består af fem medlemmer og et tilsvarende antal stedfortrædere. Det skal normalt bestå af både kvinder og mænd. Udvalgets medlemmer skal være kendt for retskaffenhed og have god sans for de sager, der behandles af børneværnsudvalget. Det tilstræbes desuden at sammensætte udvalget, så det består af en jurist og medlemmer med sagkundskab i børns forhold.

Ved anbringelser uden samtykke over 2 måneder og op til 12 måneder er det en domstol, der har beslutningskompetencen (underretten). Det er ligeledes underretten, der træffer afgørelse om frakendelse af forældremyndigheden/varig anbringelse i pleje (her tilkaldes desuden en sagkyndig meddommer). Børneværnets kendelser kan indbringes for Ankenævnet i børneværnsager. Hvis anbringelsen skal forlænges udover 12 måneder kræver det en ny retskendelse. Der er ingen landsretter (regionale retter) i Island.

Der findes to former for familieplejeanbringelser på Island – en midlertidig og en permanent. Ved midlertidige anbringelser er det meningen, at barnet skal hjemgives efter en kortere periode. Det skal allerede ved anbringelsens start vurderes om der er behov for en permanent anbringelse.

Ved en permanent familieplejeanbringelse overgår forældremyndigheden normalt til de plejeforældre det planlægges at barnet skal vokse op hos. Her varer anbringelsen indtil barnet er fyldt 18 år. En permanent familieplejeanbringelse kan både ske med og uden forældrenes samtykke. Forældrene kan også vælge frivilligt at overdrage forældremyndigheden til det offentlige børneværn, og der sker således ved anbringelsen en omsorgsovertagelse, hvor det offentlige børneværn permanent overtager omsorgsforpligtelsen for barnet. Forskellen mellem permanent familiepleje og adoption er, at de kommunale myndigheder vedbliver at føre tilsyn, at plejefamilien kan modtage løn og at forældrene fortsat kan rejse sag om en tilbageførsel af omsorgsforpligtelsen og dermed om hjemgivelse af barnet. De permanente plejeanbringelser adskiller sig f.eks. fra anbringelser på institution, som skal genbehandles hvert år, hvilket bl.a. betyder, at anbringelser på institution på Island er af relativ kort varighed (hovedparten 1-2 år) (Bengtsson & Jakobsen 2009:143; 227f).

Tendensen i Island er, at andelen af tvangsanbringelser er i vækst. Anbringelser uden samtykke er således steget fra 3,5 % af alle nye anbringelser i 2002 til 9,3 % af alle nyanbringelser i 2006 (Bengtsson & Jakobsen 2009:143).

1.7 England

I England ligger bemyndigelsen til at anbringe et barn uden for hjemmet uden forældresamtykke hos domstolene, som kan udstede/bevilge en plejedom ('care order'). Det er de lokale myndigheder, der kan indstille til/ansøge retten om en plejedom. En plejedom giver de lokale myndigheder delt forældreansvar og retten til at bestemme, hvor barnet skal bo. De lokale myndigheder kan beslutte, at barnet skal blive boende hjemme hos en eller begge forældre, hos andre familiemedlemmer eller de kan beslutte, at barnet skal bo hos en plejefamilie eller på en døgninstitution.

Der skelnes mellem en midlertidig og en længerevarende plejedom. En længerevarende plejedom varer indtil barnet fylder 18 år. Retten kan dog vælge at ophæve dommen på forespørgsel fra en af sagens parter. Der skal imidlertid være tale om, at der skal være gået et vist stykke tid og/eller sket ændringer i sagens omstændigheder førend der kan blive tale om at ophæve dommen. Domstolene kan beslutte at udstede en midlertidig plejedom i de tilfælde, hvor der er behov for yderligere undersøgelser i sagen. Den første midlertidige dom kan vare op til 8 uger, herefter den kan fornyes af domstolen hver 28. dag. Kriterierne for udstedelsen af en midlertidig plejedom er, at der er rimelig grund til at tro at kriterierne for en plejedom er opfyldte. Selv i de tilfælde, hvor kriterierne er opfyldte skal domstolene sikre sig, at afgørelsen er til barnets bedste.

Retssagen varer typisk 6-9 måneder. Under retssagen vil der være forskellige høringer, hvortil dommeren indhenter udtalelser fra sagens parter, ekspertudtalelser (læge, psykolog mv.). Socialforvaltningen kan også blive bedt om at foretage undersøgelser, der fremskaffer den nødvendige viden om familien til brug for retten.

Når en sag går i gang ved domstolene udpeges der en værge for barnet. En værge er person, der er uafhængig af både socialforvaltningen og domstolene, men som har omfattende erfaring med børn og viden om socialt arbejdes praksis. Det er værgens opgave at vurdere barnets ønsker, veje dem op imod barnets alder og modenhed og formulere et perspektiv på, hvad der er barnets bedste. For at gøre dette taler værgen med alle involverede parter og barnet selv. De har også adgang til sagsmaterialet i socialforvaltningen. Værgen udfærdiger en rapport, der skal præsentere barnets perspektiver og værgens anbefaling af, hvad domstolene bør gøre.

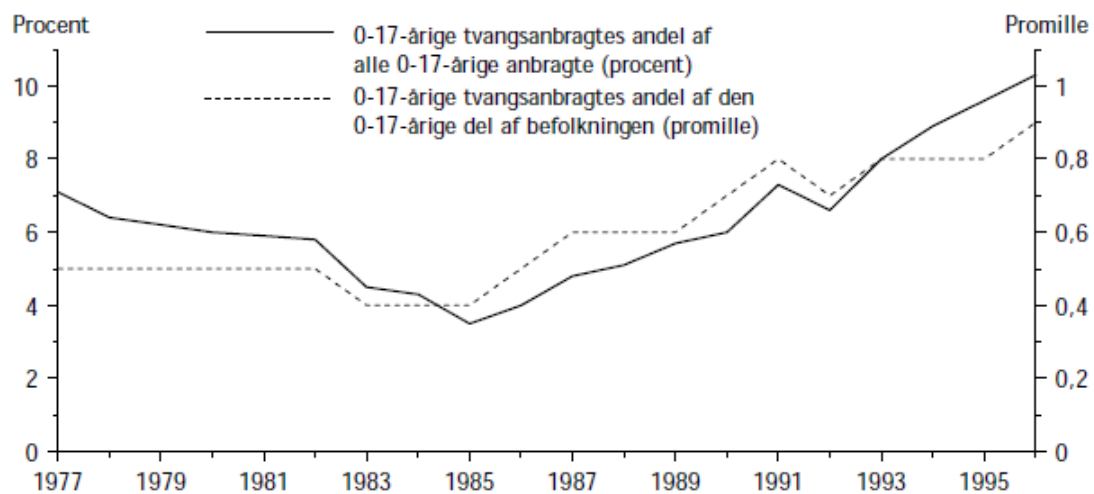
Det er også værgen, der sørger for en advokat til at varetage barnets interesser i retssagen. Hvis barnet er gammelt nok og er uenig med værgens syn på, hvad der dets bedste, kan barnet lade sig repræsentere af advokaten alene. Om barnet er gammelt nok afhænger af modenhed frem for en specifik alder. (Den engelske børnelov af 1989 - Children Act, 1989)

Bilag 2 - Anbringelsesstatistik

Fra 1977-1996 (Hestbæk 1998:37)

Figur 3.2.

Tvangsanbragtes andel af alle anbragte (pct.) og af alle 0-17-årige (promille) 1977-1996 (opgjort pr. 31. december).

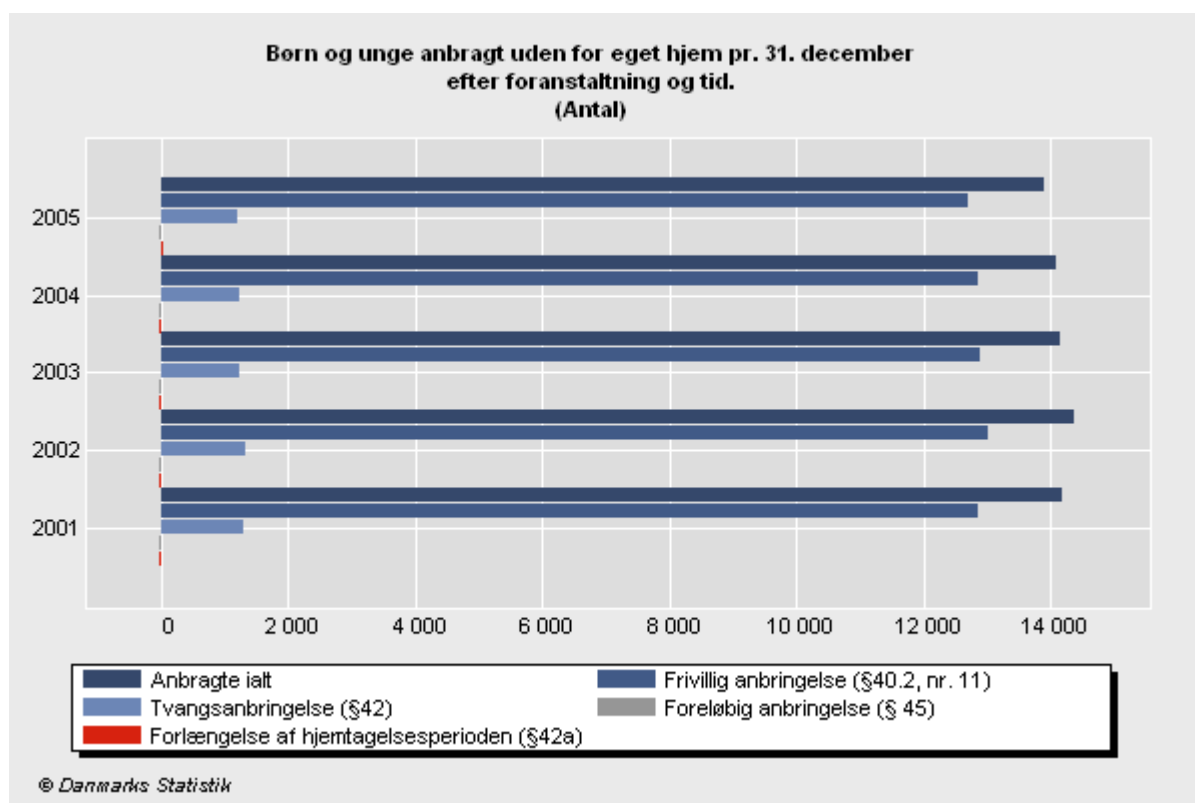

Kilde: Danmarks Statistik: Social sikring og retsvæsen (diverse årgange). Danmarks Statistik: Befolkningens bevægelser samt Befolkningen i kommunerne (diverse årgange).

Kilde: (Hestbæk 1998:37)

Fra 2001-2005 (Danmarks statistik) (0-23 år)

Børn og unge anbragt uden for eget hjem pr. 31. december efter foranstaltning og tid					
	2001	2002	2003	2004	2005
Anbragte i alt	14 171	14 363	14 131	14 074	13 901
Frivillig anbringelse (§40.2, nr. 11)	12 865	13 017	12 889	12 836	12 685
Tvangsanbringelse (§42)	1 299	1 335	1 237	1 222	1 191
Foreløbig anbringelse (§ 45)	3	3	0	5	7
Forlængelse af hjemtagelsesperioden (§42a)	4	8	5	11	18

Kilde: Danmarks statistik (www.statistikbanken.dk) Sociale forhold, sundhed og retsvæsen. Støtte til udsatte børn og unge. BIS9: Børn og unge anbragt uden for eget hjem pr. 31. december efter område og foranstaltning (2001-2005) pr. 18.2.2012

2006 (Ankestyrelsen) (0-17 år)

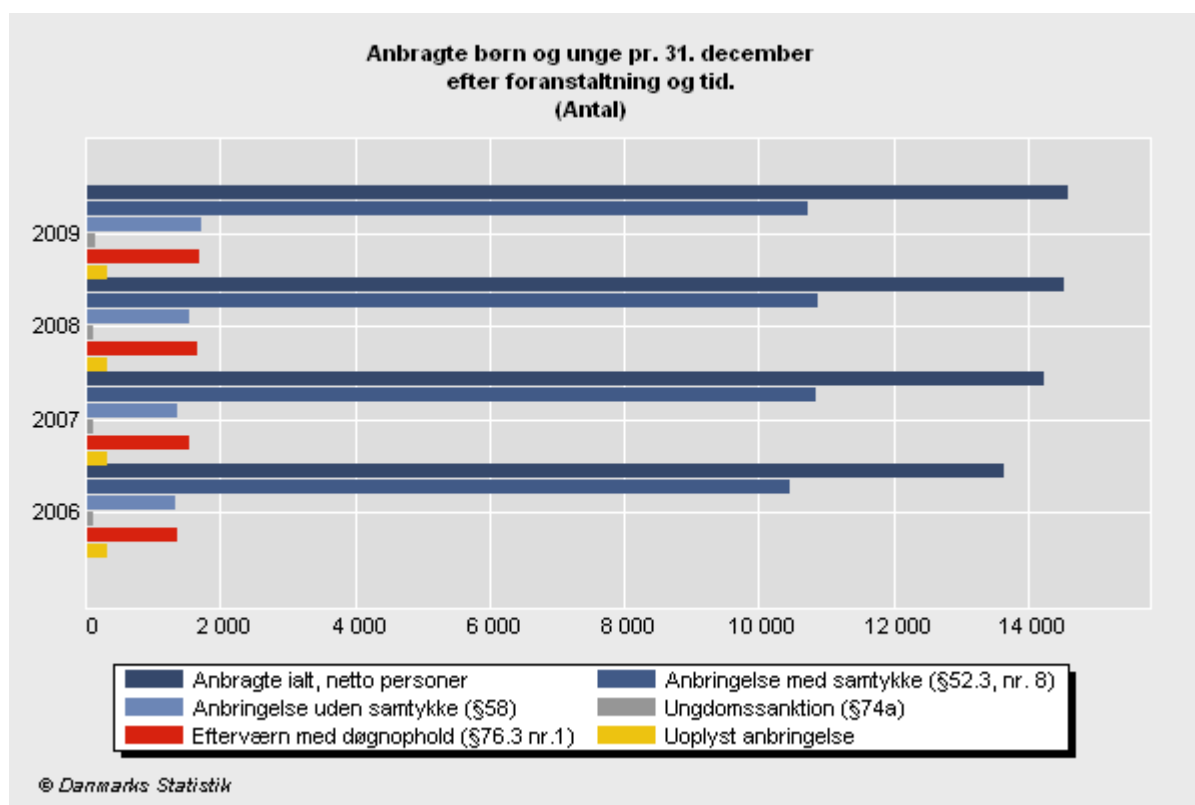
Anbragte børn og unge pr. 31. december efter tid, alder og art					
	I alt	Med samtykke	Uden samtykke	Ungdomssanktion	Uoplyst
2006					
0-3 år	639	428	186	0	25
4-6 år	872	657	182	0	33
7-11 år	2 817	2 263	401	0	153
12-14 år	3 015	2 548	287	0	180
15-17 år	4 899	4 321	225	108	245
Alder uoplyst	5	3	1	0	1

Kilde: Ankestyrelsen: GLANBR1: Anbragte børn og unge pr. 31. december efter område, alder og afgørelsestype (2006) pr. 18.2.2012.

2006-2009 (Danmarks Statistik) (0-23 år)

Anbragte børn og unge pr. 31. december efter foranstaltning og tid				
	2006	2007	2008	2009
Anbragte i alt, netto personer	13 633	14 224	14 542	14 607
Anbringelse med samtykke (§52.3, nr. 8)	10 470	10 849	10 879	10 735
Anbringelse uden samtykke (§58)	1 328	1 381	1 554	1 712
Ungdomssanktion (§74a)	125	126	124	148
Efterværn med døgnophold (§76.3 nr.1)	1 372	1 542	1 668	1 687
Uoplyst anbringelse	338	326	317	325

Tallene er revideret pr. 21. december 2011. Registret er et forløbsregister som opdateres årligt og tallene for de seneste tre år ændres ved næste opdatering.

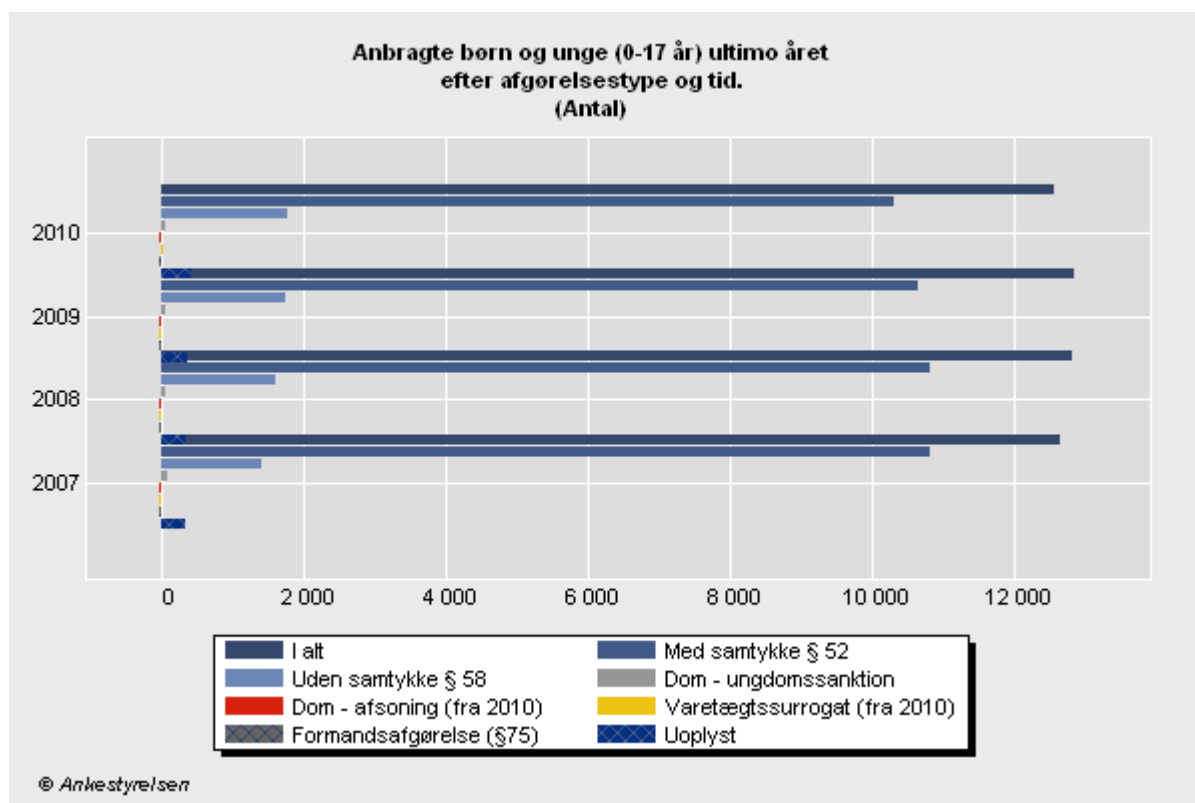

Kilde: Danmarks statistik (www.statistikbanken.dk) Sociale forhold, sundhed og retsvæsen. Støtte til udsatte børn og unge. BIS03A: Anbragte børn og unge pr. 31. december efter administrationskommune og foranstaltning (2006-2009) pr. 18.2.2012

2007-2010 (Ankestyrelsen)

Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter afgørelsestype og tid				
	2007	2008	2009	2010
I alt	12 629	12 801	12 833	12 565
Med samtykke § 52	10 809	10 814	10 649	10 298
Uden samtykke § 58	1 412	1 594	1 754	1 763
Dom - ungdomssanktion	82	64	67	49
Dom - afsoning (fra 2010)	0	0	0	7
Varetægtssurrogat (fra 2010)	0	0	0	32
Formandsafgørelse (§75)	0	0	0	0
Uoplyst	326	329	363	416

Fra 2010 er kategorierne netværksfamilie inden og uden for slægten præciseret. Denne præcisering kan have medført en ændret fordeling sammenlignet med tidligere år. Fra 2010 omfatter kategorien eget værelse også døgnophold i hybler mv., der i perioden 2006-2009 ofte er registreret som kommunalt døgntilbud. Enkelte anbringelser i akutinstitution og kommunalt døgntilbud er effektueret i 2010. Børn og unge uden oplyst alder er registreret i aldersgruppen 0-17 år.

Kilde: Ankestyrelsen. ANBR1: Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter område, anbringelsessted, afgørelsestype, alder og køn (2007-2010). Pr. 18.2.2012.

2001-2010 (Danmarks statistik og Ankestyrelsen)

Børn og unge (0-17 år) anbragt uden for hjemmet uden samtykke⁴⁷.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
I alt	12733	12924	12597	12576	12450	12247	12629	12801	12833	12565
Uden samtykke	1 299	1 335	1 237	1 222	1 191	1282	1 412	1 594	1 754	1 763
Andel i %	10,20	10,32	9,82	9,72	9,57	10,47	11,1	12,45	13,67	14,03

Kilder:

Danmarks statistik: BIS2: Børn og unge anbragt uden for eget hjem pr 31. december efter område, anbringelsessted, alder og køn (AFSLUTTET) og

BIS9: Børn og unge anbragt uden for eget hjem pr. 31. december efter område og foranstaltning (2001-2005) pr. 18.2.2012 og

Ankestyrelsen: ANBR1: Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter område, anbringelsessted, afgørelsestype, alder og køn (2007-2010). Pr. 18.2.2012. og

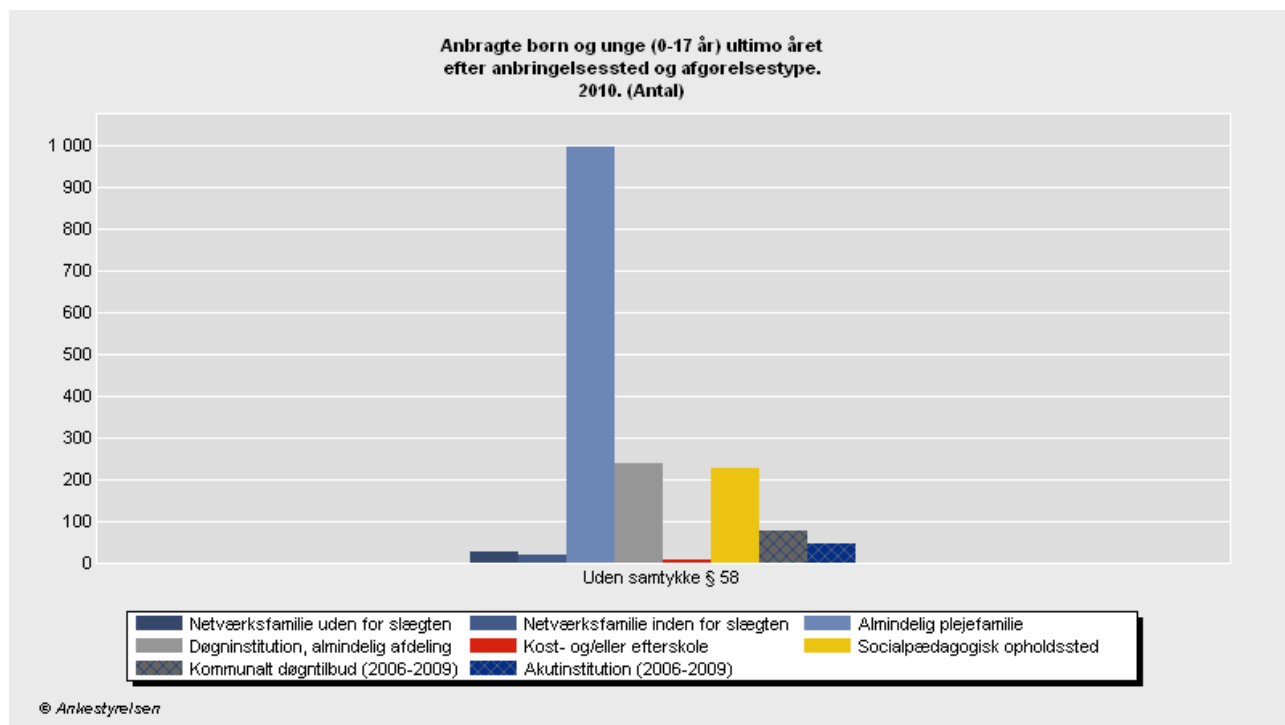
GLANBR1: Anbragte børn og unge pr. 31. december efter område, alder og afgørelsestype (2006) pr. 18.2.2012.

47 Tabellen er konstrueret på baggrund af tal fra Ankestyrelsen og Danmarks statistik. Tallene fra 2001-2005 er baseret på tal fra Danmarks statistik og tallene fra 2006 og frem til 2010 er baseret på tal fra Ankestyrelsen. Da Danmarks statistik i den tabel, der viser fordelingen af anbringelser på afgørelsestype ikke differentierer mellem hhv. over og under 18 år er det samlede antal anbragte baseret på den tabel, hvor det er muligt at beregne det samlede antal anbragte børn og unge under 18 år. Af samme grund er antal anbragte med samtykke ikke medtaget, da dette tal også omfatter anbragte over 18 år (det er ikke tilfældet for de tvangsanbragte, da kravet om samtykke fra forældremyndighedsindehavere frafalder ved det 18.år)

Anbringelsessted og køn (Ankestyrelsen) (0-17 år).

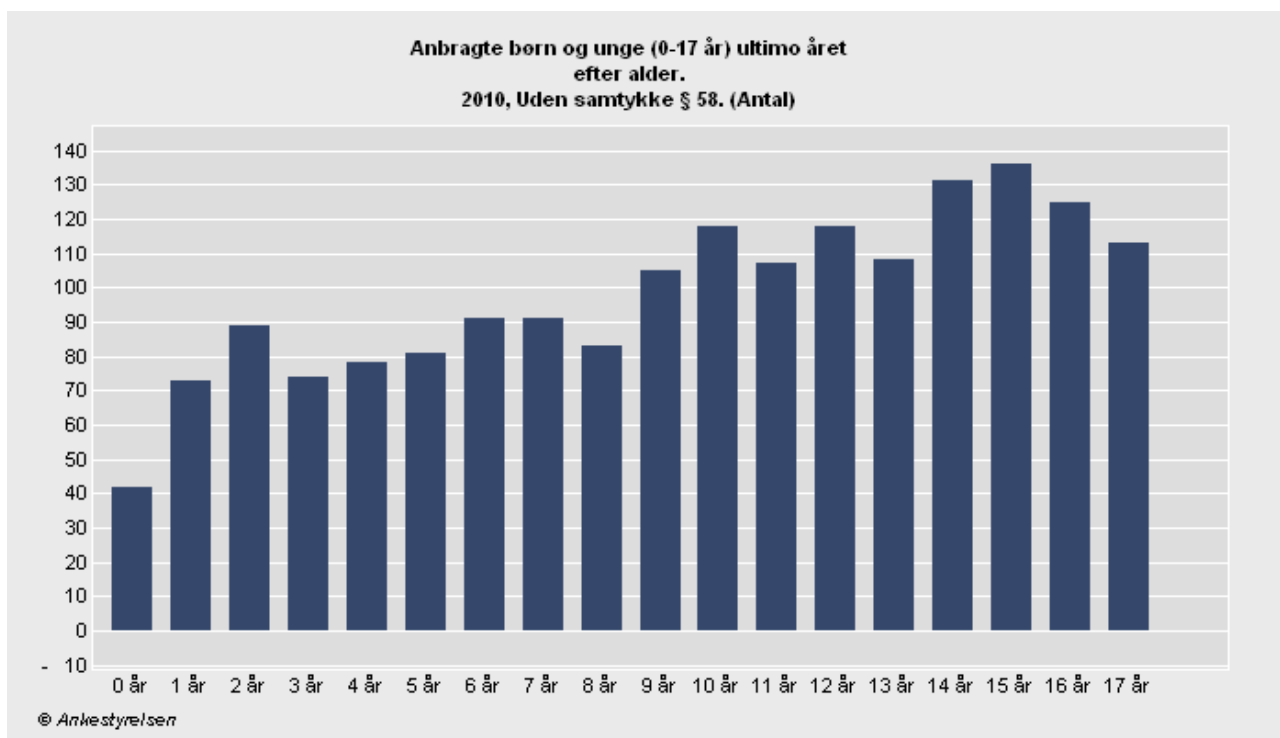
Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter afgørelsestype, tid, anbringelsessted og køn		
2010 Uden samtykke § 58	Mand	Kvinde
I alt	950	812
Netværksfamilie uden for slægten	18	10
Netværksfamilie inden for slægten	7	14
Almindelig plejefamilie	496	496
Kommunal plejefamilie (fra 2011)	0	0
Eget værelse, kollegium, kollegielignende opholdssted	2	4
Døgninstitution, delvis lukket (fra 2010)	1	0
Døgninstitution, sikret afdeling	3	1
Døgninstitution, almindelig afdeling	152	85
Kost- og/eller efterskole	3	5
Socialpædagogisk opholdssted	134	92
Skibsprojekt	1	0
Kommunalt døgntilbud (2006-2009)	43	32
Akutinstitution (2006-2009)	27	20
Uoplyst	63	53

Fra 2010 er kategorierne netværksfamilie inden og uden for slægten præciseret. Denne præcisering kan have medført en ændret fordeling sammenlignet med tidligere år.
 Fra 2010 omfatter kategorien eget værelse også døgnophold i hybler mv., der i perioden 2006-2009 ofte er registreret som kommunalt døgntilbud.
 Enkelte anbringelser i akutinstitution og kommunalt døgntilbud er effektueret i 2010.
 Børn og unge uden oplyst alder er registreret i aldersgruppen 0-17 år.

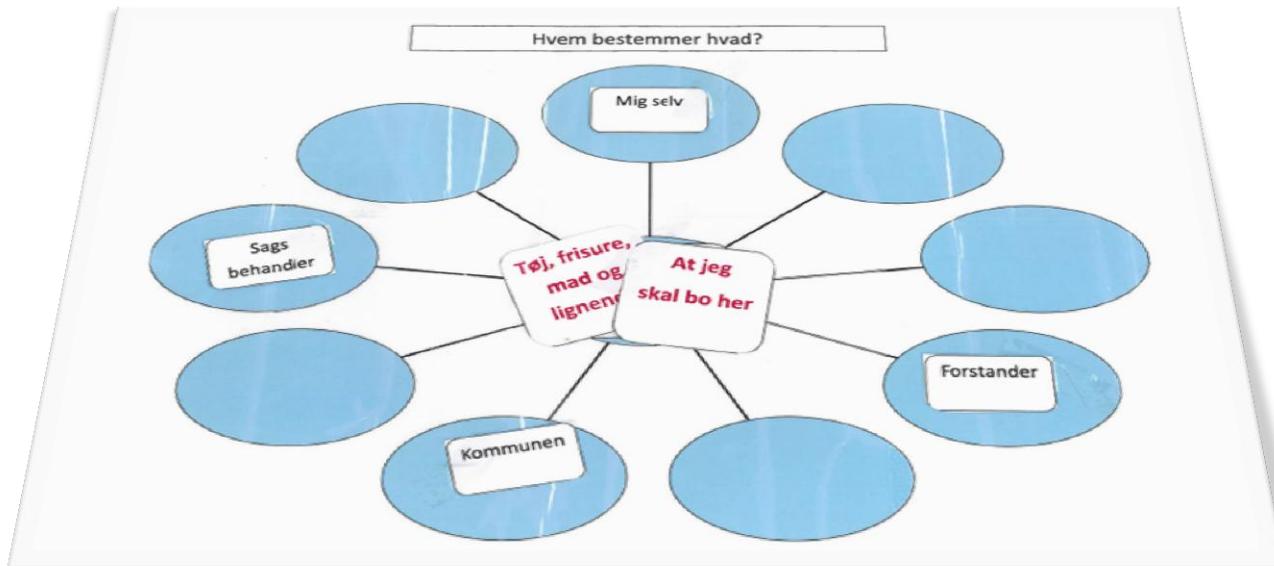
Kilde: Ankestyrelsen. ANBR1: Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter område, anbringelsessted, afgørelsestype, alder og køn. Pr. 18.2.2012

Aldersfordeling (2010) Ankestyrelsen

Kilde: Ankestyrelsen. Tal fra Ankestyrelsen. ANBR1: Anbragte børn og unge (0-17 år) ultimo året efter område, anbringelsessted, afgørelsestype, alder og køn (21.2.2012).

Bilag 3 – dialogredskab (Børneinterviews)

Vi ved at din mor/far har ønsket at du kunne blive boende hjemme hos dem, men hvad tror du andre mener om at du bor her?

Synes ikke om

Både for og imod

Synes godt om

Mor/far

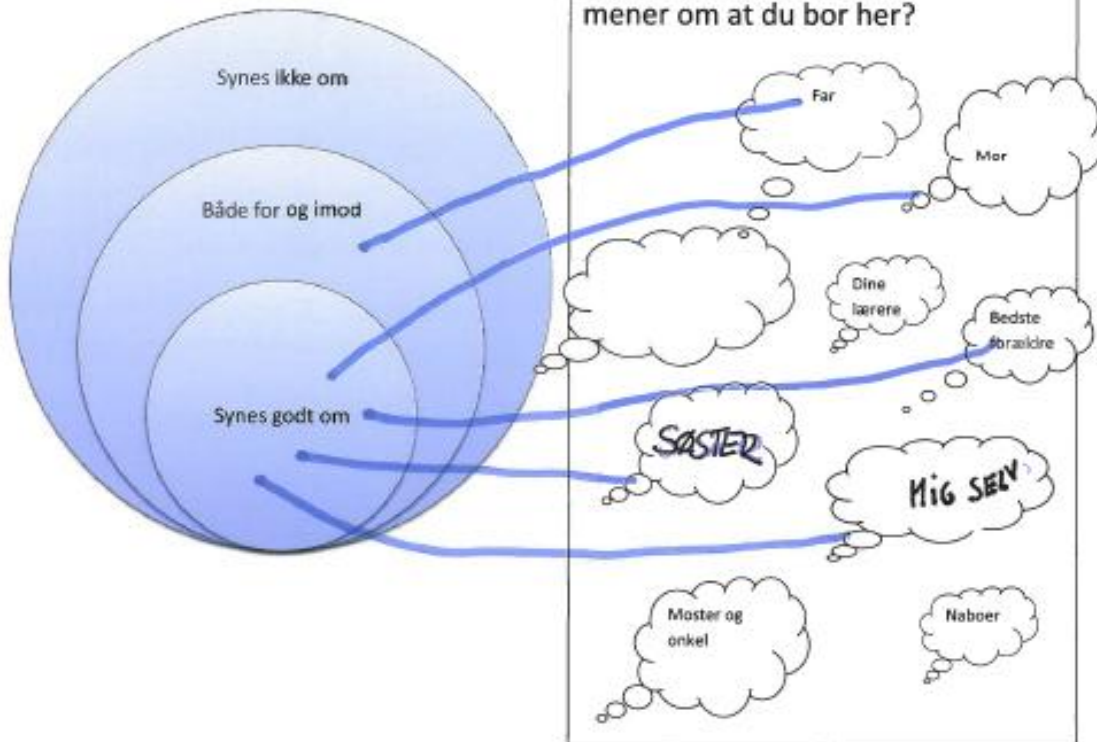
Dine lærere

Bedste forældre

Moster og onkel

Naboer

Vi ved at din mor/far har ønsket at du kunne blive boende hjemme hos dem, men hvad tror du andre mener om at du bor her?

Bilag 4 - Transskriptionsnøgle

Generelt: tidsangivelse ved hvert sideskifte.

Tre prikker i parentes	(...)	Tilkendegiver at der er taget noget ud af sammenhængen
Klammer om tekst	[tekst]	Vores kommentarer, jf. f.eks. ovenstående, men også når der er tale om kropssprog, latter eller andet. Hvis der er passager på optagelsen, der ikke kan høres angives det med et 'utydeligt' og varigheden i form af det antal minutter og sekunder, der er tale om, f.eks. [utydeligt:1:25]
Understreget ord med fed skrift	tekst	Indikerer, at ordet udtales med mere tryk end det, der ellers siges
Stjerne før og efter tekst	*tekst*	Er udtryk for at der bliver talt med lav lydstyrke eller hvisken
Tekst i parentes	(tekst)	Bruges til kortere kommentarer, spørgsmål eller kommentarer fra interviewerens undervejs så som 'ja', 'mnh', 'okay' eller der, hvor interviewerens gentager et ord osv.
Tekst i kursiv	<i>tekst</i>	Indikerer at ordet eller sætningen udtales med en særlig betoning, f.eks. ironi, vrede mv. – en beskrivelse af betoningen vil blive anført i parentes umiddelbart efter den kursiverede tekst, eks. <i>Sikke et dejligt vejr</i> [ironisk stemmeføring]